

TIINA VALKENDORFF &
ELLA SIHVONEN (TOIM.)

NUORTEN PERHEET JA LÄHEISSUHTEET

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2020

TIINA VALKENDORFF & ELLA SIHVONEN (TOIM.)

**NUORTEN PERHEET
JA LÄHEISSUHTEET**

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2020

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut:

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.)

Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Valtion nuorisoneuvosto

Kannen kuva: Ilmari Hakala, Sopiva Design

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lätti

Kustannustoimitus: Vappu Helmisaari

Taitto: Tanja Konttinen

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Käännöstoimisto Bellcrest Käännökset Oy

Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN 978-952-372-009-1 (nid.)

ISBN 978-952-372-010-7 (PDF)

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 227, *Kenttä*

Verkkójulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 155, *Kenttä*

Paino: Hansaprint Turku 2020

SISÄLLYSLUETTELO

Ella Sihvonen & Tiina Valkendorff

JOHDANTO. NUORTEN PERHESUHTEET NUORISOTUTKIMUKSEN JA
PERHETUTKIMUKSEN RISTEYKSESSÄ 5

OSA I TILASTO-OSIO 19

Kai Tarvainen, Sami Myllyniemi & Mika Gissler

LAPSET, NUORET JA PERHEET TILASTOISSA 21

OSA II LAPSUUDEN PERHESUHTEET 65

Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Vehkalahti

JATKUVUUTTA, RESURSSIJA JA NEUVOTTELUA: NUORET PUHUVAT PERHEESTÄ 67

Hannariikka Linnavuori

LASTEN JA NUORTEN AIKUISTEN KOKEMUKSIA VUOROASUMISESTA –
TARKASTELUSSA KOTI, PERHE JA PERHEEN IHMISSUHTEET 87

Markus Söderlund

KETKÄ MUODOSTAVAT ADOPTIOLAPSEN PERHEEN? KANSAINVÄLISESTI ADOPTOITUJEN
LASTEN PERHEKÄSITYKSET 107

OSA III NUORTEN AIKUISTEN PERHEET 125

Henna Pirskanen, Petteri Eerola & Kimmo Jokinen

NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSIÄ TULEVAISUUDEN PERHEISTÄ 127

Marja Peltola

IHAN TAVALLINEN ÄITI – NUORET ÄIDIT JA VANHEMMUUDEN NEUVOTTELUT 143

Ella Sihvonen, Miia Saarikallio-Torp & Hanna-Mari Heinonen

NUORENA ÄIDIKSI VASTOIN NORMATIIVISIA ODOTUKSIA – NUORET ÄIDIT
KYSELYTUTKIMUKSEN VALOSSA 161

OSA IV LÄHEISSUHTEET HAURAISSA ELÄMÄNTILANTEISSA 179

Tiina Valkendorff & Tuomo Laihiala

TUKIPERHEET TURVAPAIKANHAKIJATAUSTAISTEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ 181

Sanna Sekki & Minna Autio

KOTITALOUSNEUVONTA NUORTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN, ARJEN RYTMIIEN
JA TAITOJEN TUKEMISESSA 201

KIRJOITTAJAT 219

ARTIKKELIEN TIIVISTELMÄT 221

TIIVISTELMÄ 225

SAMMANFATTNING 227

ABSTRACT 229

JOHDANTO. NUORTEN PERHESUHTEET NUORISOTUTKIMUKSEN JA PERHETUTKIMUKSEN RISTEYKSESSÄ

ELLA SIHVONEN & TIINA VALKENDORFF

Nuorten elinolot -vuosikirja 2020 tarkastelee nuorten monimuotoisia perhe- ja läheissuhteita. Tämä vuosikirja on 13. vuosikirja, jonka ovat tuottaneet yhdessä Nuorisotutkimusverkosto (NTV), Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja valtion nuorisoneuvosto. Vuosikirja tuo nuoria koskevaa tutkimustietoa ja tuoreinta tilastollista aineistoa päättäjien, tutkijoiden, alan ammattilaisten ja muiden nuorten asioista kiinnostuneiden ulottuville. Vuosikirja onkin vakiinnuttanut paikkansa nuorten elinoloja kuvaavana julkaisuna.

Nuorten elinolot -vuosikirja 2020 koostuu perhetyyppien muutoksia, nuorten perheitä ja syntyvyyttä kuvaavasta tilasto-osuudesta sekä kahdeksasta empiirisestä artikkelista. Artikkeleissa tarkastellaan lasten, nuorten ja nuorten aikuisten tapoja puhua perheestään sekä käsityksiä tulevaisuuden perheistä. Tarkasteltavina ovat myös perheen määrittelyt, merkitykset ja pohdinta siitä, ketkä muodostavat nuorten perheen. Osassa vuosikirjan artikkeleista nuorten perhesuhteet kiinnittyvät lapsuuden perheeseen, mutta osassa tarkastellaan perhesuhteita lapsuuden perheen rajat ylittäen kiinnittyen nuoren omaan vanhemmuuteen tai lapsuuden perheen ulkopuolisiin läheissuhteisiin.

Nuorten perhesuhteet on vähän tutkittu teema niin nuorisotutkimuksen, kuin myös perhetutkimuksen kentällä (mm. Jokinen ym. 2013; Kiilakoski 2014). Tyypillisesti nuoruudessa irtaudutaan lapsuuden perheestä. Nuoruus on itsenäistymisen, autonomian ja vapauden aikaa, jolloin lapsuuden perheeseen saatetaan ottaa etäisyyttä. Nuoruudessa luodaan uusia, lapsuudenperheestä riippumattomia merkityksellisiä läheissuhteita, ja ikätoveri- eli vertaissuhteiden merkitys kasvaa. (Mm. Korkiamäki 2013; Myllyniemi & Suurpää 2009.) Näistä seikoista

johtuen nuorten kohdalla perheen merkitys on moniulotteinen ja jossain määrin hankalakin (vrt. Kiilakoski 2014).

Perheeseen liitettyjä tyypillisiä tehtäviä ovat sosialisointi, kasvatus, huolenpito ja emotionaalinen tuki. Perheisiin liitetään myös useita merkityksiä ja tunnekokemuksia, kuten osallisuus, yhteisöllisyys, vastavuoroisuus ja hyväksyntä, jotka toimivat lasten ja nuorten hyvinvoinnin lähteenä (mm. Jokinen ym. 2013). Erityisesti nuoruusiässä näitä perheenjäsenille yleensä asetettuja tehtäviä voivat täyttää myös erilaiset nuorten vertaissuhteet (Korkiamäki 2013). Nuoruudessa ystäväpiirit, koulukaverit tai harrastusryhmät voivat nousta perhettä tärkeämmiksi tuen ja vuorovaikutuksen paikoiksi.

Vaikka vertaissuhteiden vaikutus kasvaa nuoruusiässä, voi lapsuuden perheellä silti olla suuri merkitys nuoren elämään. Nuorten perhetaustalla on tutkimusten mukaan merkitystä niin nuorten koulutusvalintoihin (Härkönen & Sirniö 2020; Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020), hyvinvointiin (Sutela ym. 2016), kulutuskäyttäytymiseen (Rosenberg 2014) kuin yhteiskunnallisiin kiinnostuksen kohteisiin (Tomperi 2012). Lasten ja nuorten kasvuympäristöinä perheet ovat 2000-luvun Suomessa hyvin moninaisia. Lapsiperheissä esiintyy merkittäviä terveys- ja hyvinvointieroja, ja nämä heijastuvat pitkälle kasvavan lapsen ja nuoren elämään aina aikuisuuteen asti. (Mm. Kaikkonen ym. 2012; Kestilä ym. 2016; Eskelinen ym. 2020.)

Perheissä esiintyy myös ristiriitoja ja vaikeuksia, pienistä selkkauksista vakaviin ongelmiin. Erityisesti tilanteissa, joissa perheissä esiintyy ongelmia, voi perheen ulkopuolisten ihmisten merkitys olla nuorelle erityisen suuri. Osa lapsista ja nuorista tulee myös sijoitetuiksi kodin ulkopuolelle. Vuonna 2019 heitä oli yhteensä

lähes 19 000 (THL 2020a). Vaikka perhe ymmärretään usein kotitalousyksikkönä, se ei ole välttämättä nuorelle tärkein tuen paikka. Epäviralliset tahot, kuten ystävät, sukulaiset tai harastusverkosto voivat paikata tai täydentää niitä puutteita, joita perheessä esiintyy.

Yhteiskunnassa nuorten ja perheiden tueksi on myös erilaisia organisoituneita tuen muotoja, vapaaehtoistyöstä lastensuojelun tukitoimiin ja huostaanottoon asti. Tukiperhetoiminta, jota voidaan tarjota myös lastensuojelun tukitoimena, on yksi esimerkki perheelle tarjottavasta tuesta. Tukiperheissä lapsi viettää esimerkiksi yhden viikonlopun kuukaudessa ja saa perheessä parhaimmillaan perheenjäsenen roolin. Tukiperheet tarjoavat lapsille ja nuorille turvallisia ihmissuhteita ja vanhemmille kasvatuskumppanuutta. Vaikka tukiperhetoimintaan osallistuvista lapsista ja nuorista ei ole tiedossa tarkkaa määrää, niin arvion mukaan tukiperhetuen piirissä on Suomessa tuhansia lapsia. (Svenlin 2020.) Myös sijoitusperheet, joihin lapsi tai nuori voidaan sijoittaa huostaanoton ajaksi, saattavat muodostua nuorelle tärkeiksi tuen lähteiksi. Erityisesti pitkään sijaisperheessä asuneet voivat pitää sijaisvanhempia toisina tai ainoina vanhempinaan. (Mm. Hämäläinen 2012.)

Niin yhteiskuntatieteellisen perhetutkimuksen kuin nuorisotutkimuksenkin kentällä on tutkittu melko paljon lasten ja nuorten perhesuhteita vanhempien eron jälkeen (mm. Ritala-Koskinen 2001; Linnavuori 2007; Aapola-Kari ym. 2012; Castrén 2012; Castrén ym. 2017). Eron jälkeen lasten ja nuorten perhesuhteet jäsentyvät uudella tavalla, oli kyse sitten yhden vanhemman perheestä, uusperheestä tai vuoroasuvien lasten ja nuorten perhesuhteista.

Jokinen (2014) on tarkastellut nuorten kirjoituksia nuoruudesta, joissa näkyy lapsuuden perheen merkitys paitsi osana lapsuutta ja nuoruutta, myös tärkeänä silloin, kun kotoa on muutettu pois: nuoret ovatkin usein vielä pitkään kotoa muuttamisen jälkeen sidoksissa vanhempiinsa niin emotionaalisesti kuin taloudellisesti (mt., 259). Lasten ja nuorten perhesuhteita on tarkasteltu myös

kehityopsykologisesta näkökulmasta, jossa korostuu elämänkaariteoria ja perheen hahmottaminen systeeminä (mm. Rönkä & Sallinen 2008; Rönkä & Kinnunen 2009).

Ennätyksellisen alhainen syntyvyys on ollut merkittävä puheenaihe kuluvan vuoden aikana, ja syitä nuorten aikuisten lasten saamisen lykkäämiseen on pohdittu monesta näkökulmasta. Nuoruuden pidentymiseen, johon myös perheellistymisen siirtyminen myöhempään aikuisikään liitetään, on kiinnitetty huomiota jo 2000-luvun alussa (Aapola & Ketokivi 2005; ks. myös Jokinen 2014). Viime aikoina on jonkin verran nostettu esiin myös nuorten aikuisten näkemyksiä perheellistymisestä (mm. Jokinen 2014; Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016; Rotkirch ym. 2017; Peltola 2018 & 2019; Alakärppä ym. 2020), mutta nuorten näkökulmaa ja perheellistymistä tukevia ja estäviä rakenteita ei vielä tunneta hyvin.

Nuoruuden pidentymisestä ja lasten saamisen lykkääntymisestä huolimatta parisuhde, perhe tai lapset näyttäytyvät nuorille myös tärkeänä tulevaisuuden haaveena (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016). Vaikka työhön, ammattiin ja toimeentuloon liittyvät haaveet ovat nuorille tärkeimpiä, myös omaan perheeseen ja lapsiin liittyvät tulevaisuuden haaveet ovat nuorille merkittäviä ja tärkeämpiä kuin esimerkiksi matkustelu, ulkomailla asuminen tai haaveet omasta kodista (mt., 162–163). Yhä harvempi nuori on kuitenkin sitä mieltä, että oman perheen ja lapsen saaminen on tärkeää 35 ikävuoteen mennessä, mikä selviää eri vuosina nuorille tehdyistä Nuorisobarometreistä (Myllyniemi & Haikkola 2019, 88). Tämän eri vuosina Nuorisobarometrissä toistetun kysymyksen tarkastelun pohjalta voidaan kysyä, jatkuuko pitkitetty nuoruus nyt jo 35-vuotiaaksi (Myllyniemi 2016, 30).

Sosiologisen ja yhteiskuntatieteellisen perhetutkimuksen piirissä on jo pidempään keskusteltu perhekäsityksen ja -ymmärryksen laajentumisesta, empiirisen tarkastelun ja subjektiivisten merkitysten esiin nostamisesta ja perheen yksiselitteisen käsitteellistämisen kriittisestä tarkastelusta (mm. Forsberg 2003;

Ketokivi 2010; Castrén 2014). Keskustelu ja huoli perheestä näyttävät kiihtyvän erilaisissa yhteiskunnan murroskohdissa (Jallinoja 2000 & 2006). Viimeaikainen huoli syntyvyydestä ja nuorten perheellistymisen lykkääntymisestä sisältää tutun kuuloista huolipuhetta, joka heijastelee jo 2000-luvun alkupuolella tunnistettua perhesuhteisiin tiukasti kytkeytyvää ristiriitaa individualismin ja relationaalisuuden välillä. Ristiriidan ytimessä ovat nuoruuteen usein liitettyjen piirteiden kuten autonomian, yksilöllisyyden ja yksilöllistymisen asettuminen vastakohtiksi perheellistymiselle ja perhesuhteiden velvoittavuudelle. (Forsberg & Nätkin 2003; Jallinoja 2006; Sevón & Notko 2008.)

KORONATILANNE HEIJASTUI NUORTEN LÄHEISSUHTEISIIN

Keväällä 2020 koronavirus eli covid-19 muutti perustavasti yhteiskunnan toimintaa. Maailman terveysjärjestö WHO antoi pandemiajulistuksen maaliskuussa 2020, ja Suomen hallitus asetti maahan poikkeusolot, jotka olivat Suomessa voimassa kolme kuukautta. Poikkeustilan aikana yhteiskunta sulkeutui eri tavoin: esimerkiksi julkiset kokoontumiset rajoitettiin kymmeneen henkilöön, koulujen, oppilaitosten ja yliopistojen tilat suljettiin tietyin poikkeuksin, museot, kirjastot sekä harrastus- ja nuorisotilat sulki ovensa, ja yli 70-vuotiaat veloitettiin pysymään erillään kodin ulkopuolisista kontakteista. (Ks. esim. opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Nostamme koronaviruksen aiheuttamia arjen muutoksia esiin myös tässä Nuorten elinolot -vuosikirjan johdantoluvussa, vaikka teoksen artikkeleissa tai tilasto-osuudessa sitä ei käsitellä: teoksen artikkelit ja tilasto-osuus olivat jo lähes valmiita koronan rantautuessa Suomeen. Koronasta tuli kuitenkin kevään 2020 aikana päivänpolttava puheenaihe ja pandemia heijastui monin tavoin myös nuorten perhe- ja läheissuhteisiin. Aiemmin yhteiskunnassa esillä ollut huoli alhaisesta syntyvyydestä, huoltosuhteesta ja väestörakenteesta vaimeni uuden uhkan edessä. Koronakeväänä

ihmissuhteiden rajaamisesta ja sosiaalisesta etäisyydestä tuli tärkeitä pandemian hillitsemiseksi. Ihmiset joutuivat olemaan pakotetusti aiempaa enemmän kotona, jolloin perhe- ja läheissuhteiden merkitys nousi uudella tavalla esiin. Monet joutuivat ylipäänsä harkitsemaan sitä, ketkä ovat niitä kaikista tärkeimpiä ihmisiä, joiden kanssa viettää aikaa tilanteessa, jossa sosiaalisesta etäisyydestä tuli normi.

Koronakevään aikana yhteiskunnallisessa keskustelussa peräänkuulutettiin voimakkaasti kotiin jäämisen ja oman perheen parissa olemisen merkitystä tartuntojen ehkäisemiseksi. Niin yhteiskunnan päättäjät kuin kansalaisetkin argumentoivat painokkaasti perheen parissa olemisen puolesta (esim. Alaranta-Saukko 2020). Valtioneuvosto korosti myös lapsille suunnatussa koronainfossaan kotona olemisen merkitystä ja tarvetta pitää ystäviin fyysistä etäisyyttä (Valtioneuvosto 2020c). Toisaalta taas nostettiin esiin lapsen ja nuoren tarve viettää aikaa kodin ulkopuolella sekä perheeseen liittyviä riskitekijöitä (Sauvala 2020).

Koronakevään rajoitustoimet nostivat esiin monia olennaisia perheeseen kytkeytyviä käytännöllisiä kysymyksiä. Pandemia ja tarve rajata kontakteja tartuntojen ehkäisemiseksi nosti esiin perheen ja läheissuhteiden määrittelyn ongelmat. Samalla tuli esiin se, että tärkeimmät tai läheisimmät ihmiset eivät asu aina saman kotitalouden sisällä. Esimerkiksi uusperheissä pohdittiin sitä, onko lasten mahdollista kulkea kahden kodin välillä vai tulisiko tartuntojen leviämisen ehkäisemiseksi lasten asettua vain toiseen. Uusperheiden tilanteen hankaluuteen kantaa otettiin muun muassa Uusperheiden liitossa (Heikinheimo 2020), ja THL (2020b) puolestaan laati uusperheitä varten korona-ajan toimintasuosituksen. Monissa perheissä pohdittiin myös sitä, onko iäkkäiden vanhempien tai muiden sukulaisten tapaaminen suotavaa vai pitäisikö heitä suojella tartunnoilta. Myös tutkijat ovat ottaneet kantaa iäkkäitä koskeviin erityisrajoituksiin ja rajoitusten tuomiin haasteisiin (mm. Jylhä 2020; Niemi 2020). Koronatartuntojen määrän kasvaessa aluksi erityisesti

Uudellamaalla hallitus päätti rajoittaa liikku-
mista Uudenmaan maakunnan ja muiden maa-
kuntien välillä (Valtioneuvosto 2020b). Tämän
niin sanotun Uudenmaan sulun vuoksi erityi-
sen hankalaan tilanteeseen joutuivat ne, joiden
läheissuhteet paikantuivat Uudenmaan rajojen
molemmille puolille (esim. Tani 2020).

Tuoreiden kyselyiden perusteella näyttää sil-
tä, että siinä missä osa perheiden vanhemmista
nautti koronan myötä lisääntyneestä perheen
kanssa vietetystä yhteisestä ajasta, osassa per-
heistä kotona olemisen ongelmat kärjistyivät
(Jyväskylän yliopisto 2020). Myös nuorten ko-
kemukset koronatilanteen vaikutuksista ovat
jakautuneita (Allianssi 2020a & b). Nuorten
näkökulmaa koronakriisiin on tutkimuksellises-
ti lähestytty erityisesti koulunkäynnin ja opis-
kelun näkökulmasta (Helsingin yliopisto 2020;
Turun yliopisto 2020a; Turun yliopisto 2020b),
mutta myös perhearjen, perheen taloudellisen
toimeentulon ja nuorten henkisen hyvinvoinnin
sekä mielenterveyden näkökulmista (Pelastakaa
lapset 2020; Sosiaalivakuutus 2020; Voimaper-
heet 2020). Lasten ja nuorten oikeuksia ja koro-
natilanteen hyvinvointivaikutuksia on pohdittu
niin lapsiasiavaltuutetun toimesta kuin Sosiaali-
ja terveysministeriön keväällä 2020 asettamassa
lapsistrategian koronatyöryhmässäkin (Pekka-
rinen 2020; Valtioneuvosto 2020a). Valtaosa
tutkimuksista on vasta lähtökuopissa, mutta jo
nyt näyttää selvältä, että nuorten kokemuksia
on tärkeä nostaa esiin myös perhesuhteiden nä-
kökulmasta – eikä näkökulma aina ole valoisa.

Helsingin Sanomissa julkaistiin huhtikuussa
tärkeä mielipidekirjoitus, jossa kotona asuva
nuori aikuinen kertoi koronaviruksen tuomista
muutoksista elämässään: “Menetin koronavi-
ruksen takia työni, urheiluharrastukseni, ystävä-
ni ja vapauden.” (*Helsingin Sanomat* 24.4.2020).
Virusen leviämisen estämiseksi asetettujen ra-
joitusten ja yhteiskunnan sulkeutumisen vuoksi
mielipidekirjoituksen nuori ei päässyt pakoon
kodin huonoa ilmapiiriä ja ongelmia.

Koulujen suljettua ovensa keväällä 2020
hallituksen antaman poikkeuslain myötä yh-
teiskunnassa alettiin tuoda esiin myös huolta

monien kotiin jääneiden lasten ja nuorten ti-
lanteesta. Koulujen, nuorisotalojen ja harrastus-
toiminnan sulkeuduttua lasten ja nuorten kon-
taktit kodin ulkopuolisiin tahoihin vähentyivät,
ja tämä näkyi myös esimerkiksi lastensuojelun
tilastoissa. Lastensuojeluilmoitusten määrä vä-
heni, kun yhteydet tukea tarvitseviin lapsiin
katkesivat (Lastensuojelun keskusliitto 2020).

Koronakriisi paljastaa paitsi perhesuhteiden
jännitteisyyden, myös perheen määrittelyiden
haasteita, joita perhetutkimuksen piirissä on
tarkasteltu jo pidemmän aikaa (mm. Forsberg
& Nätkin 2003; Jallinoja 2009). Tutkijat ovat-
kin nostaneet esiin rajoitusten ongelmia myös
lasten, nuorten ja nuorten aikuisten perhe- ja
läheissuhteiden näkökulmasta. Anna-Maija
Castrén on pohtinut vuoroasuvien lasten ja
nuorten haavoittuvaa asemaa poikkeusoloissa.
THL:n poikkeusolojen ohjeistuksessa koros-
tetaan lapsen oikeutta tavata molempia van-
hempiaan, mutta ohjeisiin sisältyy Castrénin
mukaan suuri luottamus vanhempien kykyyn
sopia lapsen asioista. Hyvää tarkoittavat neu-
vot ovatkin hyödyttömiä, jos vanhempien vä-
liset suhteet eivät ole sopuisat (Castrén 2020).
Anna Heinonen on puolestaan pohtinut poik-
keusolojen ja läheissuhteiden problematiikkaa
kommuuni- tai yhteisökodissa asuvien näkökul-
masta (Heinonen 2020). Myös julkisuudessa on
esiintynyt kirjoituksia siitä, kuinka koronavi-
ruksen vuoksi asetetut sosiaalisten kohtaamisten
rajoitukset ovat pakottaneet ihmiset rajaamaan
läheissuhteitaan ja määrittelemään perheen ra-
joja (mm. Silfverberg 2020).

Perheen määritelmän on todettu olevan epä-
selvä, ja perhe onkin erilaisten määrittelykam-
panjoiden kohde (Saaristo & Jokinen 2004),
minkä koronakevät toi erityisen kirkkaasti esiin.
Perhetutkimuksessa perhekäsityksen monimuo-
toistumista on käsitelty jo pitkään (mm. Silva &
Smart 1999; Chambers 2012) ja myös nuoriso-
tutkimuksen parissa perheiden “hienojakoistu-
minen” (Kiilakoski 2014) on tiedossa. Tilastoihin
perheiden monimuotoisuus rantautuu kuitenkin
aina viiveellä, kuten tämän teoksen tilastoluvusta
käy ilmi.

NUORTEN PERHEET TILASTOISSA

Vuoden 2020 Nuorten elinolot -vuosikirjan aloittaa **Kai Tarvaisen, Sami Myllyniemen ja Mika Gisslerin** kirjoittama tilasto-osuus, jossa luodaan kattava kuvaus paitsi nuorten perheisiin, myös laajemmin perheisiin ja syntyvyyteen Suomessa. Tilastollisessa tarkastelussa perheen määritelmät perustuvat pääasiassa Tilastokeskuksen rekisteritietoihin siitä, keiden kanssa ihmiset asuvat ja jakavat saman kotitalouden. Siten perheitä ovat eri sukupuolta olevat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt mahdollisine lapsineen, samaa sukupuolta olevat rekisteröidysissä parisuhteessa tai avoliitossa olevat henkilöt mahdollisine lapsineen sekä yhden vanhemman ja lapsen tai lasten muodostamat perheet. Näiden perhetyyppien ulkopuolelle jäävät muun muassa samaa sukupuolta olevat avoparit ja yksinasuvat, joiden kumppani asuu eri osoitteessa (ns. LAT-pari, *Living apart together*). Tilastolliset tarkastelut eivät aina tavoita perheiden elettyä elämää esimerkiksi samaa sukupuolta olevien avoparien perhetilanteissa tai silloin, kun lapsi vuoroasuu molempien vanhempien luona. Tilastolliset määritelmät korostavatkin heteronormatiivisuutta ja ydinperhekeskeisyyttä (Moisio ym. 2018, 18). Määritelmät eivät myöskään aina vastaa yksilöiden omia kokemuksia perheestä, jotka voivat vaihdella jopa puolisoitten välillä (ks. Luotonen & Castrén 2018).

Nämä rajaukset huomioon ottaen tilastojen avulla voidaan kuitenkin tarkastella muutoksia ja laajempia trendejä, joita edellä kuvatun tavoin rajatuissa perhetyypeissä on tapahtunut vuosien ja vuosikymmenten aikana. Kuvausten avulla voidaan selvittää, millaisissa perhetyypeissä lapset ja nuoret asuvat, sekä miten parisuhteeseen ja perheellistymiseen liittyvät kulttuuriset ja yhteiskunnalliset virtaukset näkyvät perhetilastoissa. Tämän vuosikirjan tilasto-osuudessa näitä kysymyksiä lähestytään ensiksikin tarkastelemalla erilaisten perhetyyppien määrien muutoksia viime vuosikymmenten aikana. Toiseksi tilasto-osuudessa kuvataan muun muassa poikkileikkaustilastoja sekä Nuorisobarometrin

tuloksia hyödyntäen nuorten perhetilanteita yksin asumisen, parisuhdetilanteen ja lasten saamisen näkökulmasta. Lopuksi tilasto-osuudessa tarkastellaan syntyvyyttä, jonka lasku on aiheuttanut viime aikoina huolta ja ollut myös kiivaan julkisen keskustelun aiheena.

Syntyvyyden lasku näkyy myös perhetyyppien tilastollisessa tarkastelussa. Tilasto-osuudessa selviää, että lapsiperheiden lukumäärä on kaiken kaikkiaan laskenut. Muutokset eivät kuitenkaan näyttäyty lasten lukumäärän muutoksissa kovin voimakkaina. Valtaosa perheistä on yksi- tai kaksilapsisia perheitä, kuten on ollut jo vuosikymmenen ajan. Avoliitossa olevien vanhempien ja heidän lastensa muodostamien perheiden lukumäärä on kuitenkin kasvanut. Avoliitto onkin ollut jo jonkin aikaa yleisin parisuhdemuoto esikoisen syntyessä perheeseen: vuonna 2016 kaikista esikoisista 58 prosenttia syntyi avoliitossa oleville pariskunnille (Tilastokeskus 2018). Kirjoittajat huomauttavat, että avoliittoperheiden lukumäärä on todennäköisesti vielä tätäkin suurempi, koska perhetilastot eivät tunnista samaa sukupuolta olevien avoliittoja ja perhetilanteita. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden solmimat avoliitot selviävät kuitenkin rekistereistä, joiden mukaan samaa sukupuolta olevien pariin määrä on kasvanut. Kirjoittajat nostavat esiin myös viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana tapahtuneet väestörakenteen muutokset, joiden seurauksena ulkomaalaistaustaisten osuus on kasvanut, mikä näkyy myös kotitaloustilastoissa. Edellä kuvattujen perhetyyppien lisäksi perhetyyppien tilastollisessa tarkastelussa luodaan katsaus uusperheiden, adoptioiden, avioerojen ja vuoroasumisen määrien muutoksiin.

Yleisten perhetilastojen jälkeen tilasto-osuudessa keskitytään kuvaamaan erityisesti nuorten perhetilanteita. Tilastot osoittavat, miten nuorten alle 30-vuotiaiden parisuhteet ovat vielä suurelta osalta vakiintumattomia ja perheiden perustamista lykätään. Laskeva trendi avoliittojen solmimisessa näkyy siis myös nuorilla. Kiinnostavaa kuitenkin on, että nuoret eivät silti asu lapsuuden perheessä aikaisempaa pidempään,

sillä itsenäistymismuutot ovat samaan aikaan pikemminkin varhentuneet kuin myöhentyneet. Suomalaiset nuoret eroavat tässä suhteessa muista Euroopan maista, joissa lapsuuden perheessä asutaan huomattavasti pidempään. Kirjoittajat pohtivat yksin asumisen yleisyyden syitä, joita saattavat olla kulttuuristen syiden lisäksi yksin asumisen mahdollistava sosiaaliturvajärjestelmä sekä koulu- ja oppilasverkoston keskittyminen (ks. Tuuva-Hongisto ym. 2016; Myllyniemi & Kiilakoski 2018). Tarkastelussa nostetaan esiin myös nuorten naisten ja miesten väliset erot yksinasumisessa. Nuoret miehet asuvat useammin yksin saman ikäisiin nuoriin naisiin verrattuna, sillä nuoret naiset näyttäisivät löytävän kumppanin ja muuttavan avoliittoon nuoria miehiä varhaisemmin.

Viimeiseksi tilasto-osuudessa tarkastellaan syntyvyyttä, joka on Suomessa laskenut historiallisen matalalle tasolle. Kaikkien synnyttäjien ja ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut, mutta muutoksia on tapahtunut myös synnyttäneiden ikäryhmissä. Vaikka alle 34-vuotiaita synnyttäjiä on aikaisempia vuosia vähemmän, yli 34-vuotiaiden synnyttäneiden määrät ovat pysyneet samalla tasolla. Myös koulutusryhmien välillä on eroa: korkeakoulutetut naiset ja miehet saavat enemmän lapsia kuin vain toisen asteen tai perusasteen suorittaneet. Nuorten näkökulmasta kiinnostavaa on, että alle 30-vuotiaina synnyttäneiden osuudet kaikista synnytyksistä ovat pienentyneet selvästi 1990-luvun alkuun verrattuna. Myös nuorten puolisoittomuus on kasvanut viimeisen vuosikymmenen aikana. Kirjoittajat peilaavat nuorten aikuisten lasten saamista ja puolisoittomuutta Nuorisobarometrin tuloksiin ja nuorten perheelle, työlle ja vapaa-ajalle antamiin merkityksiin. Vaikka työ ja vapaa-aika ovat nuorille merkityksellisiä, perhe koetaan erittäin tärkeäksi. Kiinnostavaa on, että moni 20–35-vuotias kokee vastuullisen vanhemmuuden ja vapaa-ajan toisiinsa yhdistämisen haastavaksi.

NUORTEN PERHEET JA LÄHEISSUHTEET TUTKIMUSARTIKKELEISSA

Teoksessa nuorten perhe- ja läheissuhteita lähestytään empiirisesti eri näkökulmista. Artikkelit, joita on yhteensä kahdeksan, jakautuvat kolmeen eri temaattiseen osioon, joita ovat *Lapsuuden perhesuhteet*, *Nuorten aikuisten perheet* ja *Läheissuhteet haurassa elämäntilanteissa*.

Osiossa *Lapsuuden perhesuhteet* näkökulma on lapsissa ja nuorissa. Artikkeleissa tarkastellaan niin nuorten puhetta perheestä ja kokemuksia perheestä kuin perheen määrittelyjä. Osan ensimmäisessä artikkelissa **Sinikka Aapola-Kari** ja **Kaisa Vehkalahti** tarkastelevat nuorten puhetta perheestään. Heidän tutkimansa aineisto koostuu eri puolilla Suomea asuvien, vuonna 2000 syntyneiden nuorten haastatteluista, joita tarkastellaan kulttuuristen puhetaiposten viitekehysesistä. Tutkimuksessa nuoret kuvaavat perhettään neljän erilaisen perheen kehyksen kautta, joita ovat perhe jäsenyytenä, perhe jatkuvuutena, perhe sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisena sekä perhe yhteisöllisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelutilana. Aapola-Karin ja Vehkalahtien löytämät perheiden kehykset korostavat eri lähestymistapoja perheeseen ja tuovat esiin, että nuoret kuvaavat perhettä toisaalta siihen kuuluvien perheenjäsenten ja heidän välisten suhteidensa kautta ja toisaalta jatkuvuutena sukupolvesta toiseen ja perheen käytäntöjen kautta. Lisäksi nuoret puhuvat perheestään pääomien kartuttamisen areenana sekä toisaalta neuvottelutilana, jossa yhteisölliset ja yksilölliset tavoitteet haastavat toisiaan.

Hannariikka Linnavuoren pitkittäistutkimuksessa tarkastellaan lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumisesta ja sen vaikutuksia perheen ihmissuhteisiin sekä koti- ja perhekäsitteisiin kahdessa eri ikävaiheessa. Aihe on ajankohtainen, sillä vuoden 2019 lopulla uudistuneessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (190/2019) vuoroasuminen määritellään ensi kertaa virallisesti. Tutkimuksen aineisto perustuu vuoroasuville lapsille ja nuorille

tehtyihin haastatteluihin vuodelta 2005 ja 2016. Kyseinen pitkittäisaineisto on kansainvälisestikin tarkastellen harvinaislaatuinen, ja se mahdollistaa haastateltujen nuorten näkemysten muutosten tarkastelun ja vertailun. Tutkimus tuo esiin kiinnostavia perheiden määrittelyjä, kuten sen, että vuoroasuneille lapsille perhe ja uusperhe eivät ole välttämättä sama asia. Vuoroasuneet haastatellut kokivat, että erosta huolimatta heillä oli yksi perhe, joka asuu kahdessa kodissa. Tutkimuksesta käy ilmi biologisten perhesuhteiden ensisijainen tärkeys, mutta toisaalta myös hyvien ja toimivien vuorovaikutussuhteiden merkitys vuoroasumisen tai uusperhearjen onnistumisessa. Erityisen kiinnostavaa on, että vuoroasuille nuorille aikuisille sisarusuhteet muodostuivat tärkeimmiksi perhesuhteiksi. Kuten Linnavuori kirjoittaa, tämä ei ole yllättävää, sillä sisarukset ovat niitä perheenjäseniä, joiden kanssa lapsuusaikana on usein asuttu eniten koko ajan yhdessä kodissa.

Markus Söderlundin artikkelissa käsitellään suomalaisten kansainvälisesti adoptoitujen lasten perhekäsityksiä ja sitä, miten lapset kuvailevat perheitään. Tutkimukseen osallistui yhteensä 26 adoptoitua lasta, jotka olivat iältään 6–12-vuotiaita. Tutkimuksen aineistona ovat ryhmäkeskustelut ja lasten tekemät piirroksat. Tutkimus tuo esiin, että lapset ja nuoret puhuvat perheistään melko yhdenmukaisesti toisiinsa nähden: heidän käsityksensä mukaan perheeseen kuuluvat ensisijaisesti adoptiovanhemmat ja mahdolliset sisarukset. Tutkimukseen osallistuneet lapset eivät laske biologisia vanhempiaan ainakaan nykyisen perheensä tai ”arkiperheen” tärkeimmiksi jäseniksi, vaikka biologisen äidin kuulumista perheeseen ei täysin suljettu poiskaan. Sen sijaan lapset pitävät lemmikkejä tärkeinä ja nostavat ne myös tärkeiksi perheenjäseniksi, kuolleet lemmikit mukaan lukien. Toisinaan uusperheissä elävät adoptiolapset laskivat mukaan perheeseen myös vanhemman uuden puolison tai puolisisarukset. Lapset tuovat esiin, että toisinaan perheen ulkopuoliset henkilöt kyseenalaistavat adoptiovanhempien vanhemmuuden, ja lapset joutuvat vastaamaan kysymyksiin ”oikeista vanhemmista”.

Osiossa *Nuorten aikuisten perheet* näkökulma on nuorissa aikuisissa. Tässä osassa tarkastellaan niin nuorten aikuisten perhekäsityksiä kuin myös nuorena lapsen saaneiden äitien perhe- ja läheissuhteita.

Kimmo Jokisen, Petteri Eerolan ja Henna Pirskasen artikkelissa tarkastellaan nuorten aikuisten käsityksiä tulevaisuuden perheistä. Tutkimuksessa käsitellään nuorten aikuisten toiveita ja visioita heidän omasta tulevaisuuden perheestään sekä nuorten pohdintoja suomalaisten perheiden tulevaisuuden muutoksista. Empiirinen tutkimusaineisto koostuu yliopisto-opiskelijoilta kerätystä kirjoitelmista. Kirjoitelmia on yhteensä 72, ja niitä ovat tuottaneet valtaosaltaan nuoret naiset. Tutkimus tuo esiin, että nuorten aikuisten toiveet omasta perheestä ovat varsin perinteisiä: he unelmoivat puolisosta ja lapsista, minkä lisäksi nuoret aikuiset toivovat, että heillä olisi myös läheiset suhteet sukulaisiin ja ystäviin. Yksikään kirjoittajista ei ajatellut jättävänsä perustamatta perhettä, mikä on kiinnostavaa ottaen huomioon yhteiskunnallisen keskustelun yksilöllistymiskehityksestä. Sen sijaan nuorten pohdinnat tulevaisuuden perheistä ylipäänsä ovat monimuotoisempia: kirjoittajat yhdistävät tulevaisuuden perheisiin paitsi ydinperheet, myös erot, uusperheet ja yksinhuoltajaperheet.

Nuorten aikuisten perheitä tarkastellaan kahdessa eri artikkelissa, joissa molemmissa tutkimus kohdistuu keskimääräistä nuorempaan vanhemmaksi tulleisiin äiteihin. **Marja Peltolan** artikkeli pohjautuu nuorten äitien haastatteluihin ja haastatteluiden yhteydessä kerättyihin läheissuhteita kuvaaviin verkostokarttoihin. Artikkelissa tutkitaan toisaalta sitä, miten nuoret naiset puhuvat läheissuhteistaan sekä vanhemmaksi tulonsa ajoituksesta suhteessa vanhemmuuden siirtymää sääteleviin normeihin. Peltolan tutkimusta varten haastattelemat nuoret äidit rakentavat itsestään kuvaa tavallisina, vastuullisina ja kompetentteina äiteinä, jotka identifioituvat mieluummin aikuisiksi kuin nuoriksi. Lapsuudenperheestä puhuessaan nuoret äidit korostivat erityisesti oman äidin roolia. Oman äidin rooli materiaalisen

ja emotionaalisen tuen tarjoajana mahdollistaa myös kompetenttien äitiyden, jota Peltolan haastattelumat äidit korostivat haastatteluissa.

Koulutus- ja työmarkkinasiirtymien ja niitä koskevien suunnitelmien osalta Peltolan haastattelumat nuoret äidit ovat heterogeeninen ryhmä. Sama havainto nousee esiin myös **Ella Sihvosen, Miia Saarikallio-Torpin ja Hanna-Mari Heinosen** artikkelissa, jossa nuorten äitien kyselyaineiston kvantitatiivisen analyysin mukaan nuoret äidit eivät muodosta homogeenista ja yksiselitteisesti haavoittuvaa ryhmää. Artikkelin mukaan nuorten äitien elämänpolut ja tavat yhdistää vanhemmuutta, työntekoa ja opiskelua ovat moninaisia. Artikkelissa nostetaan kuitenkin esiin muutamia piirteitä, joihin liittyen nuoret äidit eroavat muista äideistä. Nuoret äidit ovat vanhempana esiköisen saaneita äitejä useammin eläneet lapsuuden joko yhden vanhemman perheessä tai muunlaisissa, vaihtelevissa perhekokoonpanoissa. Nuorena esiköisen saaneiden äitien perheissä on myös ollut enemmän lapsia kuin vanhempana esiköisen saaneiden äitien lapsuuden perheessä.

Nuorten äitien parisuhdetilanne on myös epävakaampi kuin vanhempien äitien. Sihvosen, Saarikallio-Torpin ja Heinosen artikkelista selviää, että nuoret äidit asuivat lapsen syntymähetkellä harvemmin lapsen isän kanssa, ja osa oli kyselyhetken mennessä ehtinyt muuttaa erilleen lapsen isästä. Kuten Peltolan artikkelista selviää, nuorilla äideillä saattaa kuitenkin olla muita, parisuhdetta korvaavia ja tukevia perhe- ja läheissuhteita. Molemmissa nuoria äitejä käsittelevissä artikkeleissa nousee esiin myös hoivatyön jakautumisen sukupuolittuneisuus. Sihvonen, Saarikallio-Torp ja Heinonen pohtivat, voisiko äidin hoivavastuun korostaminen nuorilla äideillä liittyä kulttuurisen pääoman vahvistamiseen tilanteessa, jossa koulutuksellista ja taloudellista pääomaa ei ole vielä ehtinyt kertyä.

Kolmannen osan, *Läheissuhteet hauraissa elämäntilanteissa*, artikkeleissa näkökulma on läheissuhteiden nuorille antamassa tuessa. Läheiset ihmissuhteet ovat tärkeitä nuoren hyvinvoinnille erityisesti silloin, jos nuoren elämäntilanteessa

on haasteita tai oman perheen tuki puuttuu. Läheissuhteet mahdollistavat kuuluvuuden tunteen syntymisen ja tukevat nuoren hyvinvointia.

Tiina Valkendorffin ja Tuomo Laihialan artikkelissa tutkitaan turvapaikanhakijataustaisen nuorten parissa toteutettua tukiperhetoimintaa. Tutkimuksen pääasiallisena aineistona ovat vapaaehtoisille tukiperheille tehdyt sähköiset kyselyt. Tukiperhetoiminta on vapaaehtoisuustyötä, ja siinä maahan muuttaneita nuoria tuetaan ottamalla heitä mukaan perheen arkeen. Artikkelissa tarkastellaan tuki- ja kummiperheiden roolia nuoren turvapaikanhakijan elämässä ja tukiperhetoiminnan merkityksiä. Tutkimuksen nuoret ja tukiperheet kokevat tukiperhetoiminnan merkitykselliseksi: nuoret kokevat tukiperheisiin yhteenkuuluvuutta ja jopa perhemäistä yhteyttä. Tukiperheet kertovat auttamisen ilosta ja omasta roolistaan eräänlaisina ”varavanhempina”. Tukiperhetoiminta tukee nuoren hyvinvointia edistämällä sosiaalisia suhteita, minkä lisäksi se tukee yhteiskuntaan kotoutumista.

Sanna Sekin ja Minna Aution artikkelissa tutkitaan kotitalousalan ammattilaisten nuorille antamaa neuvontatyötä, jota tarkastellaan nuorten arkea tukevana ohjaustyönä. Näkökulma ei siten ole perheissä vaan sellaisten läheissuhteiden tukemisessa, jotka voivat perheen tavoin tukea nuorten hyvinvointia. Tutkimusaineisto koostuu nuorten parissa toimineiden kotitalousammattilaisten haastatteluista. Artikkelissa tarkasteltu ohjaustyö kohdistuu työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin, jotka on ohjattu palvelun piiriin kolmannen osapuolen toimesta. Tarkasteltavassa ohjaustyössä kohteena olevilla nuorilla on haasteita arjen toimintakyvyssä, mutta he ovat ikänsä puolesta siirtymävaiheessa, jossa rakennetaan itsenäisen elämän taitoja. Tutkimus tuo esiin, että arkilähtöinen orientaatio voi tarjota nuorelle työvälineitä tasapainoisen arjen, rutiinin ja rytmin rakentamiseen ja lisää ymmärrystä nuorten arkeen suuntautuvan kotitalousneuvonnan mahdollisuuksista ja rajoitteista nuorten arjen tukemisessa ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

***

Nuorten elinolot -vuosikirjan 2020 empiiriset artikkelit tuottavat uutta tietoa nuorten perhe- ja läheissuhteista. Vaikka nuoruus on autonomian kasvun ja itsenäistymisen aikaa, perhesuhteet näyttäytyvät artikkeleissa nuorille merkityksellisinä suhteina. Nuoria käsittelevissä tutkimuksissa perhesuhteet toimivat usein taustatekijöinä, joiden avulla arvioidaan tukevatko, mahdollistavatko, estävätkö vai vahingoittavatko perhesuhteet nuorten elämänkulkua. Perhetutkimuksissa nuorten ääni taas hukkuu, koska perhearkea tarkastellaan usein perheen aikuisten näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan tutkimuksissa on kiinnitetty vähän huomiota nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen risteyskohtaan, jota tämä Nuorten elinolot -vuosikirja 2020 pyrkii osaltaan valottamaan.

Paljon jää silti vielä tulevien tutkimusten kartoitettavaksi. Esimerkiksi nuorten ja nuorten aikuisten sisaruussuhteiden tutkimusta on tehty niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin hyvin vähän. Nuoriso- ja perhetutkimuksen risteyskohdassa olisi kiinnostavaa tutkittavaa myös monien erilaisten vähemmistöryhmien parissa. Niin moninainen maahanmuuttajaväestö, kahden kulttuurin perheet kuin ulkosuomalaistenkin kokemukset ovat kiinnostavia. Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan 14 prosenttia nuorista ilmoitti, että heillä on vähintään yksi toimintarajoite. Toimintarajoitteiden merkitys perhesuhteisiin ja perheen perustamiseen on myös tärkeä tutkimusaihe. Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten näkökulmia on kartoitettu jonkin verran (ks. Aarnio ym. 2017), mutta lisää tutkimusta tarvitaan niin sateenkaariperheissä asuvien nuorten kuin sateenkaarinuortenkin perhesuhteista. Perheiden hyvinvointierot ja lapsiperheköyhyys, eriarvoistuminen ja nuorten elämän polarisaatio ovat myös jatkuvasti tärkeä tutkimusteema, ja ajankohtainen erityisesti nyt, sillä koronatilanne on voinut voimistaa eriarvoistumisen kehityskulkuja perheissä.

Vaikka perheitä rajataan tilastoissa sekä määritellään historiallisesti ja kulttuurisesti,

perheet muodostuvat aina myös kokemuksista, tunteista ja subjektiivisista näkemyksistä, joita voidaan lähestyä empiirisinä määrittäisinä (vrt. Ketokivi 2012) ja jotka voivat olla erilaisia myös perheen sisällä (vrt. Luotonen & Castrén 2018). Perheiden monimuotoistuuessa perheet ovat silti edelleen lasten ja nuorten keskeisiä kasvu- ja elinympäristöjä. Perhesuhteet ovat yllättävän sitkeitä ja velvoittavia yksilöllisyyden ja yksilöllistymisen virtauksista huolimatta (vrt. Smart & Neale 1999; Smart 2007), mikä näkyy esimerkiksi nuorten perhesuhteiden kuvauksissa (vrt. Jokinen 2014). Nuoriso- ja perhetutkimuksen parissa on tärkeä tunnistaa ja tutkia rohkeasti todellisia arkielämän perhesuhteita, vaikka ne pakenevat erilaisia määrittäisiä. Lopulta kiinnostavaa on se, miten ja millaisin sidoksin nuoret kiinnittyvät erinäisiin läheissuhteisiin.

LÄHTEET

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto: aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisu 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–32.
- Aapola-Kari, Sinikka & Nivala, Annika & Tonttila, Teea (toim.) (2012) *Nuorten tukeminen vanhempien erossa: tutkimusnäkökulmia ja hyvä käytäntöjä*. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2016) Perinteisiä toiveita, nykyhetken kiinnittyviä pelkoja. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisu 189. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & opetus- ja kulttuuriministeriö & valtion nuorisoneuvosto, 159–176.
- Aarnio, Kia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna (2017) *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvin-*

- vointi ja kokemukset*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 62. Helsinki: Väestöliitto.
- Alakärppä, Outi & Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämänselämyksessä. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (1), 5–16.
- Alaranta-Saukko, Meri (2020) Kulmuni muistutti kansalaisia K-Studioissa yhteisvastausta: ”Nyt pitää pysyä kotona eikä lähteä hurvittelemaan”. *Suomenmaa*. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/kulmuni-muistutti-kansalaisia-k-studioissa-yhteisvastausta-nyt-pitaa-pysya-kotona-eika-lahtea-hurvittelemaan/> (Viitattu 21.9.2020.)
- Allianssi (2020a) Nuoret ja nuorisotyö on nostettava koronakriisin jälkihoidon ytimeen. <https://www.alli.fi/uutiset/nuoret-ja-nuorisotyö-nostettava-koronakriisin-jalkihoidon-ytimeen/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Allianssi (2020b) Allianssi 2020: Nuoret kokevat ahdistusta ja saavat voimaa sosiaalisista kontakteista koronatilanteessa. <https://www.alli.fi/uutiset/nuoret-kokevat-ahdistusta-ja-saavat-voimaa-sosiaalisista-kontakteista-koronatilanteessa-0> (Viitattu 20.9.2020.)
- Castrén, Anna-Maija (2012) Kahden maailman välissä: nuoret ja perheen sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Annika Nivala & Teea Tonttila (toim.) *Nuorten tukeminen vanhempien erossa: Tutkimusnäkökulmia ja hyvä käytäntöjä*. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationäkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.
- Castrén, Anna-Maija & Tuomaala, Vaua & Neuvonen, Samuli (2017) *Avoliittoperheen tuolla puolen*. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupungin kanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Castrén, Anna-Maija (2020) Pysykää kotona! Missä niistä? -blogikirjoitus Perhesuhteet-bloginäkökulmasta. <https://www.perheyhteiskunta.fi/2020/05/08/pysykaa-kotona-missa-niista/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Chambers, Deborah (2012) *A Sociology of Family Life. Change and Diversity in Intimate Relations*. Cambridge: Polity Press.
- Eskelinen, Niko & Erola, Jani & Karhula, Aleksa & Ruggera, Lucia & Sirniö, Outi (2020) Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa Maija Mattila (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Helsinki: Kaleva Sorsa -säätiö, 127–155.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) (2003) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikinheimo, Kirsi (2020) *Uusperhe ja korona*. <https://supli.fi/uusperhe-ja-koronavirus/> (Viitattu 21.9.2020.)
- Heinonen, Anna (2020) Kommunikodissa kämppis voi olla lähellä mutta vieras -blogikirjoitus Perheyhteiskunta-bloginäkökulmasta. <https://www.perheyhteiskunta.fi/2020/05/27/kommunikodissa-kamppis-voi-olla-lahella-mutta-vieras/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Helsingin yliopisto (2020) Koronakevät kuormitti huoltajia ja opettajia, oppilaiden kokemukset etäopetuksesta vaihtelivat. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/koronakevat-kuormitti-huoltajia-ja-opettajia-oppilaiden-kokemukset-etaopetuksesta-vaihtelivat> (Viitattu 20.0.2020.)
- Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56. Helsinki: Väestöliitto.
- Härkönen, Juho & Sirniö, Outi (2020) Educational transitions and educational inequality: A multiple pathways sequential logit model analysis of Finnish birth cohorts 1960–85. *European Sociological Review*, 12–0. (Viitattu 20.9.2020.)
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta (toim.) (2009) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus.

- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 250–271.
- Jokinen, Kimmo & Malinen, Kaisa & Pirskanen, Henna & Moilanen, Sanna & Rautakorpi, Sonja & Harju-Vejola, Minna & Notko, Marianne & Kuronen, Marjo (2013) Lapset kertovat perheestä – Mitä kuulemme? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.
- Jylhä, Marja (2020) Ikä, korona ja tutkijan tehtävä -blogikirjoitus, GEREC Gerontologian tutkimuskeskus. <https://www.gerec.fi/ika-korona-ja-tutkijan-tehtava/?fbclid=IwAR39Rbxq2X7S5VbVVKGTAcI3hFC2GNVqqZ-M1osqCkUzJIIWm18kIIIswbs> (Viitattu 20.9.2020.)
- Jyväskylän yliopisto (2020) Vanhemmat kokevan COVID-10-ajan eri tavoin – jotkut haluavat jäädä poikkeusaikaan. <https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2020/05/vanhemmat-kokevat-covid-19-ajan-eri-tavoin-2013-jotkut-haluavat-jaada-poikkeusaikaan> (Viitattu 20.9.2020.)
- Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Markkula, Jaana & Wikström, Katja & Ovaskainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (toim.) (2012) *Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot*. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80049/b79b33f7-e767-4a74-ab5d-40e9b60a1fe8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Viitattu 21.9.2020.)
- Kailaheimo-Lönnqvist, Sanna & Kilpi-Jakonen, Elina & Niemelä, Mikko & Prix, Irene (2020) Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Maija Mattila (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. Helsinki: Kalevi Sorsa säätiö, 93–125. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2020/08/Eriarvoisuus2020_web2.pdf (Viitattu 13.9.2020.)
- Kanste, Outi & Sainio, Päivi & Halme, Nina & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2017) *Toimintatavoitteisten nuorten hyvinvointi ja avunsaaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia*. THL, tutkimuksesta tiiviisti 1/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135231/URN_ISBN_978-952-302-838-8.pdf?sequence=1 Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (Viitattu 28.9.2020.)
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorpi, Pasi, & Sutela, Elina (2016) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 120–142.
- Ketokivi, Kaisa (2010) *The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis*. University of Helsinki, Sociology Research Reports 263. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ketokivi, Kaisa (2012) The Intimate Couple, Family and the Relational Organization of Close Relationships. *Sociology* 46 (3), 472–489.
- Kiilakoski, Tomi (2014) Perhe ja aika. *Nuorisotutkimus* 32 (1), 1–2.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä. Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimuseuran julkaisuja 137. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Tampere University Press.
- Lastensuojelun keskusliitto (2020) Perheiden tuki pitää pystyä turvaamaan poikkeusoloissa. Lehdistötiedote 9.4.2020. <https://www.lskl.fi/lehdistotiedotteet/perheiden-tuki-pitaa-pystya-turvaamaan-poikkeusoloissa/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Linnavuori, Hannariikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Luotonen, Aino & Castrén, Anna-Maija (2018) Understandings of family among wives and husbands: reconciling emotional closeness and cultural expectations. *European Societies* 20(5), 1461–1496.
- Moisio, Jenni & Gissler, Mika & Haapakorva, Pasi & Myllyniemi, Sami (2018) Lasten ja nuorten muuttoliike tilastoissa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisu ja 185. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 17–50.
- Myllyniemi, Sami (2016) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 9–102. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf (Viitattu 21.9.2020.)
- Myllyniemi, Sami & Haikkola, Lotta (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (toim.) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 9–108. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/06/nuorisobarometri2019-netti.pdf> (Viitattu 20.9.2020.)
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pien-tareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 200, verkkojulkaisuja 129. Helsinki: Valtion nuoriso-neuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf (Viitattu 21.9.2020.)
- Myllyniemi, Sami & Suurpää, Leena (2009) Nuoret aikuiset itsellisyyden ja riippuvuuden noidankehässä. *Hyvinvointikatsaus* 20 (1), 2–4.
- Niemi, Miia (2020) Iäkkäiden ongelmat kasaantuvat eristyksissä -blogikirjoitus Perheyhteiskunta-blogissa. <https://www.perheyhteiskunta.fi/2020/06/02/iakkaiden-ongelmat-kasaantuvat-eristyksessa/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020) Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirus-tilanteen vuoksi. <https://minedu.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirus-tilanteen-vuoksi> (Viitattu 20.9.2020.)
- Pelastakaa lapset (2020) *Lapsen ääni 2020: Lasten näkemyksiä koronakeväästä*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry.
- Peltola, Marja (2018) *Young motherhood in multicultural Finland. Case Study Report*. PROMISE. <http://www.promise.manchester.ac.uk/wp-content/uploads/2019/03/Individual-case-study-Finland-Young-motherhood.pdf> (Viitattu 13.9.2020.)
- Peltola, Marja (2019) Nuoret äidit haluavat tulla nähdyiksi tasaveroisina vanhempina. Näkökulma 48. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry/Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma48> (Viitattu 13.9.2020.)
- Pekkarinen, Elina (2020) Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa lasten oikeuksista valmiuslain olosuhteissa. <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/2020-3/lapsiasiavaltuutettu-muistuttaa-lasten-oikeuksista-valmiuslain-olosuhteissa/> (Viitattu 21.9.2020.)
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe. Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuksenlaitoksen julkaisusarja D 38. Helsinki: Väestöliitto.
- Rosenberg, Mikko (2014) Aikansa kuluttajat – kuudesluokkalaiset ajan ja rahan kuluttajina. *Nuorisotutkimus* 32 (1), 34–48.
- Rotkirch, Anna & Tammisto, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017)

- Miksi vanhemmuutta lykätään. Perhebarometri 2017.* Helsinki: Väestöliitto.
- Rönkä, Anna & Sallinen (2008) Murrosikäisten perhesuhteet. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus, 43–67.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2009) Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 83–127.
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2014) *Sosiologia*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Sauvala, Milka (2020) Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen: Yksitoista prosenttia lapsista kertoo, että hoivaava aikuinen on pahoinpidellyt fyysisesti – “Turvattomuuden tunne vaurioittaa”. <https://www.apu.fi/artikkelit/elina-pekkarinen-turvattomuuden-tunne-vaurioittaa> (Viitattu 20.9.2020.)
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Palmenia-sarja. Helsinki: Gaudeamus.
- Silfverberg, Anu (2020) Long Playn perjantaidkirje. <https://mailchi.mp/longplay/longplayn-kirje-2732020-epidemia-ei-anna-valtuuksia-mritell-toisten-lhisuhteita> (Viitattu 20.9.2020.)
- Silva, Elisabeth & Smart, Carol (1999) The “new” practices and politics of family life. Teoksessa Elisabeth Silva & Carol Smart (eds) *The new family*. London: SAGE.
- Smart, Carol (2007) *Personal life. New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smart, Carol & Neale, Bren (1999) *Family Fragments?* Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Sosiaalivakuutus (2020) Kela, MLL ja Itla selvittävät koronatilanteen vaikutuksia lapsiperheiden arkeen. <https://sosiaalivakuutus.fi/kela-mll-ja-itla-selvittavat-koronatilanteen-vaikutuksia-lapsiperheiden-arkeen/> (Viitattu 20.9.2020.)
- Sutela, Elina & Törmäkangas, Liisa & Toikka, Enna & Haapakorva, Pasi & Hautakoski, Ari & Hakovirta, Mia & Rasinkangas, Jarkko & Gissler, Mika & Ristikari, Tiina (2016) *Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa*. THL-raportti 5. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Svenlin, Anu-Riina (2020) *Kannatteleva ja jännitteinen tukiperhetoiminta. Lastensuojelun tukiperhetoiminnan käyttöteoria ja tukisuhteet*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tani, Iida (2020) Kommentti: Päätin paeta koronaa Kouvolaan, koska en kestänyt olla yksin – Uudenmaan eristäminen iskee kipeästi niihin, joilla ei ole ketään. *Ilta-Sanomat* 25.3.2020. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006452062.html> (Viitattu 20.9.2020.)
- THL (2020a) *Lastensuojelu 2019*. Tilastoraportti 28/2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 20.9.2020.)
- THL (2020b) Lapset ja koronavirus <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/ajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19/lapset-ja-koronavirus> (Viitattu 16.9.2020.)
- Tilastokeskus (2018) Perheet 2017. https://www.stat.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_fi.pdf (Viitattu 27.9.2020.)
- Tomperi, Tuukka (2012) Poliittinen sosialisatio perheessä. Tutkimuksen perinteestä nykynäkyymiin. *Nuorisotutkimus* 29 (3), 3–28.
- Turun yliopisto (2020a) Koululaisten koronakevätkselyn tulosten mukaan etäopetus on sujunut pääsääntöisesti hyvin. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/mediatiedote/koululaisten-koronakevätkselyn-tulosten-mukaan-etaopetus-on-sujunut> (Viitattu 20.9.2020.)
- Turun yliopisto (2020b) Kevään poikkeusolot ovat aiheuttaneet erityisiä vaikeuksia toisen asteen opintoja päättävälle nuorille. <https://invest.utu.fi/fi/news/kevaan-poikkeusolot-ovat-aiheuttaneet-erityisia-vaikeuksia-toisen-asteen-opintoja-paattaville-nuorille/>

(Viitattu 20.9.2020.)

- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset?* Tutkimus 99. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2016/10/Syrj%C3%A4kylien-nuoret-unohdetut-kuntalaiset.pdf> (Viitattu 13.9.2020.)
- Valtioneuvosto (2020a) Valtioneuvoston koronainfo lapsille 24.4.2020. https://www.youtube.com/watch?v=an_jK9j3XGo (Viitattu 20.9.2020.)
- Valtioneuvosto (2020b) Liikkumisrajoitukset Uudellemaalle voimaan 28. maaliskuuta 2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/liikkumisrajoitukset-uudellemaalle-voimaan-28-maaliskuuta-2020-klo-00-00> (Viitattu 20.9.2020.)
- Valtioneuvosto (2020c) *Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta 24.6.2020*. Valtioneuvoston julkaisuja 21. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Voimaperheet (2020) Lasten korona-ahdistukseen ennaltaehkäisyyn apuraha. <https://sites.utu.fi/voimaperheet/lasten-korona-ahdistuksen-ennaltaehkaisevaan-hoitoon-apuraha/> (Viitattu 21.9.2020.)

OSA I

TILASTO-OSIO

LAPSET, NUORET JA PERHEET TILASTOISSA

KAI TARVAINEN, SAMI MYLLYNIEMI & MIKA GISSLER

Viimeisten vuosikymmenten aikana ymmärrys perheiden moninaisuudesta on lisääntynyt (mm. Forsberg & Nätkin 2003), ja se on tehnyt perheiden määrittelystä aiempaa vaikeampaa. Useat tutkijat ovat jo pitkään tutkineet sitä, kenen missäkin tilanteessa katsotaan kuuluvan saman perheen jäseneksi (mm. Castrén 2003; Castrén & Widmer 2015). Kun ihmisiltä itseltään on kysytty, keitä kuuluu heidän perheeseensä, vastaukset ovat kirjavia eivätkä määritelyt aina noudata esimerkiksi kotitalouden rajoja, koska perheenjäsenet voivat esimerkiksi asua eri osoitteissa. Se, kenen katsotaan kuuluvan perheeseen, voi vaihdella jopa aviopuolisoiden välillä (Luotonen & Castrén 2019).

Myös ihmisen elämänkaareissa on erilaisia perheitä alkaen lapsuuden perheestä. Nuoruus on perheen kannalta kiinnostava elämänvaihe: osa nuorista saattaa olla vielä tiukasti osa lapsuuden perhettä, mutta samaan aikaan joku toinen voi perustaa jo omaa perhettä. Nuoruudessa ystävät voivat nousta lapsuuden perheen rinnalle ja jopa ohi merkityksellisinä läheisinä.

Perheelle on monia määrittelyjä, ja nämä määrittelyt ovat sidoksissa aikaan ja kulttuuriin, jossa elämme. Vaikka perheen määrittely on toisaalta muuttuva, esiintyy yhteiskunnassa kuitenkin myös halua ylläpitää perinteisiä määrittelyjä. Esimerkiksi uskonto ja kulttuuriperintö ohjaavat arvoja ja asenteita ja heijastuvat siihen, miten perhe ymmärretään.

Arvot ja asenteet, olivat ne sitten muuttuvia tai konservatiivisia, kertovat yhteiskunnastamme ja sen jäsenistä ja ohjaavat myös yhteiskuntamme juridista perustaa. Demokraattisessa yhteiskunnassa lainsäädäntö ei ole yhteiskunnan ja sen jäsenten asenteiden tai arvojen yläpuolella tai niistä irrallaan, vaan se myös heijastelee niitä.

Niinpä arvojen muuttuessa myös lainsäädännön muuttaminen voi tulla ajankohtaiseksi. Perhettä ajatellen juridisia muutoksia on tapahtunut melko hiljattain. Vuoden 2017 avioliittolain muutoksen myötä tuli samaa sukupuolta olevien avioliitto mahdolliseksi, ja avioparin laissa säädetyt oikeudet laajenivat koskemaan myös samaa sukupuolta olevia aviopareja. Näin ollen myös perheen määritelmä on lainsäädännöllisesti muuttunut.

Lainsäädännössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös tilastointiin – tilastointi ja erilaiset rekisterit ovat usein myös lain velvoittamia. Avioliittolain muutoksen myötä myös väestötilastot muuttuivat. Nykyisellään väestötilastoissa on eri sukupuolta olevien liittojen rinnalla niin rekisteröity parisuhde kuin samaa sukupuolta olevien avioliittokin. Voidaankin sanoa, että nyt tilastot kuvaavat yhteiskuntaa ja sen jäseniä aiempaa tarkemmin. Täysin tarkasti tilastot eivät voi kuvata yhteiskuntaa, mikä johtuu tietosuojasta ja henkilötietojen rajallisesta rekisteröinnistä.

Erilaiset käsitteet kuten perhe, avioliitto ja sukupuoli voidaan määrittellä monin eri tavoin. Väestön elinoloja tilastoitaessa, tutkittaessa ja seurataessa on kuitenkin välttämätöntä määrittellä ja rajata esimerkiksi perheen käsitettä. Määritelmät eivät tilastoinnissa muutu pelkästään lakimuutosten myötä, vaan tilastoinnissa myös reagoidaan yhteiskunnan muutoksiin (Orjala & Storgårds 2019). Tästä yksi esimerkki on se, että perheiden moninaisuus ilmenee myös tilastollisessa tarkastelussa. Perhettä määriteltäessä voidaan tarkastella esimerkiksi vanhempien parisuhdetta (yhden vanhemman perhe, uusperhe), vanhempien sukupuolta (sateenkaariperhe) tai vanhempien syntymämaata (ulkomaalaistaustainen). Nuoren

sisarukset voivat olla biologisia täyssisaruksia (yhteiset vanhemmat), puolissisaruksia (toinen biologinen vanhempi yhteinen) tai bonussisaruksia (vanhemman uuden puolison lapset).

Tämä edellä kuvattu moninaisuus mielessä tarkastelemme suomalaisia perhetyyppejä, avioeroja ja vuoroasumista sekä adoptioita. Tämän jälkeen keskitymme tarkastelemaan erityisesti nuorten perheitä, yksinasumista, avioituvuutta ja lasten saamista.

PERHEKÄSITTEET

Ennen lasten, nuorten ja perheiden tilastollista tarkastelua on hyvä käydä läpi keskeisiä perhettä määrittäviä käsitteitä, joita perheiden ja nuorten elinoloja tilastoitaessa yleisesti käytetään. Monet näistä käsitteistä ovat hyvin arkisia, mutta tilastollisessa tarkastelussa niillä ei aina tarkoiteta samaa kuin arkikielessä. Arkikielessä eri perhetyyppien jaottelu on väljempää, mutta tilastoidessa niihin liittyy tiettyjä ehtoja, joiden täyttyminen on edellytys tiettyyn tilastolliseen perhetyyppiin kuulumiselle.

Perhe

Perheisiin kuuluviin lukeutuvat yhdessä asuvat avio- tai avoparit (eri sukupuolta olevat) ja heidän yhteiset tai ei-yhteiset lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- tai avoparit, joilla ei ole lapsia, kuten myös parisuhteensa rekisteröineet samaa sukupuolta olevat henkilöt. Perhe on lapsiperhe, jos vähintään yksi kotona asuvista lapsista on alle 18-vuotias. (SVT 2018a.)

Avopari

Tilastoissa avopari muodostetaan samassa asunnossa vakituisesti asuvista täysi-ikäisistä henkilöistä tietyin ehdoin. Henkilöiden tulee olla keskenään eri sukupuolta ja puolittomia. Lisäksi heidän ikäeronsa tulee olla alle 16 vuotta, eivätkä he saa olla keskenään sisaruksia. Jos eri sukupuolta olevilla ja samassa kotitaloudessa

asuvalla kuitenkin on edellä mainituissa tilanteissa yhteinen lapsi, heidän luetaan aina avopariksi. (SVT 2018a.)

Sateenkaariperhe

Sateenkaariperheiksi kutsutaan lapsiperheitä, joissa molemmat tai toinen vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tilastot voivat tällä hetkellä tavoittaa sateenkaariperheistä vain ne perheet, joissa samaa sukupuolta olevat vanhemmat ovat keskenään avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Parisuhteen rekisteröinti samaa sukupuolta oleville tuli mahdolliseksi vuonna 2002 ja avioliitto vuonna 2017. Avioliittolain muutoksen myötä parisuhteita ei enää rekisteröidä, mutta muutosta ennen solmitut rekisteröidyt parisuhteet jäivät voimaan. (Pietiläinen & Pohjanpää 2019.)

Sukupuoli

Nuorisobarometrin ja vapaa-aikatutkimuksen puhelinhaastatteluissa sukupuoli kysytään vastaajilta itseltään, sillä nuorille halutaan antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Naisen/tytön ja miehen/pojan ohella vastaajilla on mahdollisuus valita ”muu” tai ”en halua kertoa”. Muuksi kuin tytöksi tai pojaksi itsensä kokevien määrä on niin vähäinen, ettei heidän vastaustensa perusteella voi tehdä tilastollisia yleistyksiä. Se ei kuitenkaan ole käytännön päätarkoitus, vaan ajatuksena on antaa nuorelle sanansija itseensä kohdistuvissa määrittelyissä. Tyypillisesti vajaassa prosentissa tapauksista virallinen rekisteröity tieto ja kokemustieto sukupuolesta eivät ole samat.

Ulkomaalaistaustainen

Ulkomaalaistaustaisilla tarkoitetaan henkilöitä, joiden molemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, ja myös ne ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa. Jos vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa,

silloin henkilö on suomalaistaustainen. Ulkomaalaistaustaisten taustamaa tilastoidaan äidin synnyinmaan mukaan. Kaikilla suomalaistaustaisilla taustamaa on aina Suomi. (Tilastokeskus 2019a.)

Uusperhe

Uusperhe on perhe, jossa puoliset ovat eri sukupuolta ja keskenään avo- tai avioliitossa, minkä lisäksi vähintään yhden perheen lapsista tulee olla vain toisen puolison ja alle 18-vuotias.

PERHEET TILASTOISSA

Käymme tässä luvussa läpi erilaisten perhetyyppien määrien muutoksia ja sitä, millaisia muutoksia perhetyyppien määrissä on ollut viimeisten vuosikymmenten aikana. Kuten perhekäsitteiden kuvauksista ilmeni, on tilastollisiin perhetyyppiin kuulumisella tiettyjä ehtoja. Esimerkiksi tilastollisessa tarkastelussa perheessä tulee olla vähintään kaksi henkilöä. Yksin asuva nuori ei voi muodostaa tilastollista perhettä. Myöskään kaverisuhteiden pohjalta ei tilastollisesti muodosteta perhettä, paitsi jos kyseessä ovat samassa asunnossa asuvat eri sukupuolta olevat kaverukset. Tällöin heidät voidaan tilastoida avopariksi, minkä voi katsoa edustavan heteronormatiivista perhetulkintaa.

Perhe muodostetaan myös korkeintaan kahdesta peräkkäisestä sukupolvesta, eli puolisoista ja heidän tai jommankumman vanhemman lapsista. Jos esimerkiksi avo- tai avioparin lisäksi samassa taloudessa asuisi myös jommankumman puolison vanhemmat, tilastoitaisiin tämän kaltainen perhe kahdeksi perheeksi. Jos taas avo- tai avioparin lisäksi samassa taloudessa asuisi vain toinen puolison vanhemmista, tilastoitaisiin pariskunta perheeksi. Puolison vanhempi taas jäisi perhetyyppien tilastoinnin ulkopuolelle, koska hän ei ilman puolisoa muodosta perhettä. Näin ollen hän olisi perheasemaltaan 'perheisiin kuulumaton', mutta ei myöskään asu yksin, eikä kuuluisi siten mihinkään taulukon 1 perhetyypeistä.

Taulukossa 1 on koko maan perheiden lukumäärät perhetyyppien mukaan vuosilta 2009–2019. Tarkastelemme tässä luvussa erilaisten perhetyyppien määrien muutoksia ja sitä, millaisia muutoksia perhetyyppien määrissä on ollut viimeisten vuosikymmenten aikana. Taulukossa 1 kuvatut perhetyyppien luokitukset ovat seuraavat: kaikki perheet, lapsiperheet, aviopari ilman lapsia, aviopari ja lapsia (puolisot samaa sukupuolta), avopari ilman lapsia (puolisot eri sukupuolta), avopari ja lapsia (puolisot eri sukupuolta), naispari ilman lapsia, naispari ja lapsia, miespari ilman lapsia, miespari ja lapsia, äiti ja lapsia, isä ja lapsia.

Taulukoita tarkasteltaessa on tärkeä huomioida kaksi asiaa. Ensiksikin taulukossa on laskettu yhteen samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parisuhteiden ja avioliittojen määrä, sillä avioliittolain muutoksen myötä uusien rekisteröityjen parisuhteiden solmiminen ei ole ollut mahdollista maaliskuun 2017 jälkeen. Muutoksen jälkeen myös samaa sukupuolta olevat ovat voineet vain solmia avioliiton. Toiseksi, mikäli kaikki vanhempiansa kanssa asuvat lapset ovat yli 18-vuotiaita, kuuluu perhe silloin johonkin taulukon *ja lapsia* -perhetyypeistä. Lapsen asemassa olevalla ei ole yläikärajaa. (SVT 2018a.)

Taulukosta ilmenevät hyvin selvästi vertailujakson aikana tapahtuneet suuret muutokset perherakenteissa. Kaikkien taulukossa kuvattujen perhetyyppien lukumäärä on kasvanut vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen määrä on vähentynyt. Vielä suurempi muutos on tapahtunut lapsiperheiden lukumäärässä, joka on laskenut tasaisesti koko aikasarjan ajan. Lapsiperheitä oli miltei 26 000 vähemmän vuonna 2019 kuin vuonna 2009. Trendit lapsiperheiden määrissä ovat päinvastaiset niissä avio- ja avioliittojen perhetyypeissä, joissa on lapsia. Toisin sanoen sellaisten lapsiperheiden määrä, jossa vanhemmat ovat avioliitossa, on vähentynyt aikasarjan aikana hieman yli 40 000:lla, kun taas avioliitossa olevien lapsiperheiden määrä on kasvanut lähes neljällä tuhannella. Myös eri ja samaa sukupuolta olevien lapsettomien avio- tai avoparien määrä on kasvanut vertailujakson aikana. Tämä ei

TAULUKKO 1. PERHEET TYYPEITTÄIN, AIKASARJA (TILASTOKESKUS 2020A).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kaikki perheet	1 450 488	1 455 073	1 460 570	1 465 733	1 471 085	1 473 666	1 475 335	1 475 583	1 471 500	1 468 681	1 467 368
Lapsiperheitä*	584 172	582 360	580 547	578 409	575 683	573 566	571 470	569 676	566 242	561 965	558 302
Aviopari ilman lapsia, puolisot eri sukupuolta	509 916	513 889	518 550	523 221	525 933	527 238	528 539	529 697	530 404	532 304	533 910
Aviopari ja lapsia, puolisot eri sukupuolta	448 897	446 433	442 257	439 194	434 571	429 811	424 185	418 032	412 102	404 142	396 025
Lapsiperheitä	358 871	356 943	354 567	352 159	347 817	343 428	339 342	334 861	329 864	324 092	318 557
Avopari ilman lapsia, puolisot eri sukupuolta	193 894	195 967	200 171	203 334	208 264	211 673	215 620	218 439	217 644	220 179	224 270
Avopari ja lapsia, puolisot eri sukupuolta	116 797	117 254	118 054	118 136	120 040	121 499	122 657	123 321	123 234	122 614	122 918
Lapsiperheitä	107 377	107 368	107 738	107 751	109 104	110 069	110 891	111 307	111 065	110 648	111 006
Naispari** ilman lapsia	536	619	689	751	844	899	972	974	1 128	1 193	1 281
Naispari** ja lapsia	235	276	346	411	463	545	613	658	748	808	860
Lapsiperheitä	226	264	335	399	445	521	596	644	725	774	827
Miespari** ilman lapsia	620	701	768	822	901	986	1 010	1 041	1 154	1 247	1 318
Miespari** ja lapsia	5	5	5	7	4	5	13	11	10	14	13
Lapsiperheitä	3	3	4	6	2	3	8	7	8	11	11
Äiti ja lapsia	149 823	149 651	149 196	149 143	149 110	149 668	150 274	151 459	152 460	152 888	152 759
Lapsiperheitä	102 146	101 946	101 963	102 013	102 152	103 115	103 972	105 693	106 939	108 112	108 902
Isä ja lapsia	29 765	30 278	30 534	30 714	30 955	31 342	31 452	31 951	32 616	33 292	34 014
Lapsiperheitä	15 549	15 836	15 940	16 081	16 163	16 430	16 661	17 164	17 641	18 328	18 999

*Perhe on lapsiperhe, jos vähintään yksi kotona asuvista lapsista on alle 18-vuotias.

** Sisältävät samaa sukupuolta olevien rekisteröidyt parisuhteet ja avioliitot.

kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö parilla olisi voinut aiemmin olla lapsia: jos perheen lapset eivät asu enää vanhempiensa kanssa, kuuluu paritällöin johonkin ilman lapsia -perhetyypeistä. Perherakenteissa on tapahtunut selviä ja hyvin suuria muutoksia kymmenen vuoden aikana. Muutosten taustalla olevia syitä on monia, joista osaa käsitellään tämän tilasto-osion edetessä. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi liittodynamiikan muutokset, puolisoittomien määrän kasvu ja syntyvyyden väheneminen.

Samaa sukupuolta olevien parien määrä on kasvanut. Reilussa kymmenessä vuodessa lapsettomien nais- ja miesparien määrät ovat yli kaksinkertaistuneet. Miespareja, joilla on lapsia, on huomattavasti vähemmän kuin naispareja, joilla on lapsia. Vastaavasti lapsettomia miespareja on hieman naispareja enemmän. Luvut eivät kuitenkaan kerro nais- ja miesparien todellista määrää, sillä samaa sukupuolta olevat parit rekisteröidään tilastoihin pariksi ja sitä kautta omaksi perhetyyppikseen vain, mikäli pariskunta on keskenään avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Samaa sukupuolta olevien avioliittoja ei siis voi päätellä rekisteriaineistoista, koska niitä ei pystytä erottelemaan esimerkiksi kimppa-asuvista opiskelijoista, jotka asuvat yhdessä esimerkiksi pienentääkseen asumiskustannuksia. Jotta erottelu olisi mahdollista, pitäisi kysyä ihmisten itsensä näkemyksiä suhteensa luonteesta. Eri sukupuolta olevien pariskuntien kohdalla tilanne on toinen, ja ne luetaankin perheiksi yhdessä asumisen perusteella tiettyjen ehtojen täyttyessä (ks. perhekäsitteistä avopari). Todellisuudessa samaa sukupuolta olevia pareja onkin siis tilastoitua enemmän. Sateenkaariperheiden määrä on myös kasvanut merkittävästi kymmenen vuoden aikana. Rekisteritietojen valossa on kuitenkin mahdoton arvioida, kuinka suuri muutos on kokonaisuudessaan.

Niiden rekisteröityjen ja avioliitossa olevien naisparien määrä, joilla on lapsia, on lisääntynyt yhdessätoista vuodessa 625 perheellä. Samanlaista muutosta ei ole nähtävissä niiden miesparien kohdalla, joilla on lapsia. Tätä selittää miesparien rajatummat mahdollisuudet

saada yhteisiä lapsia perheeseen, sillä miesparien adoptiomahdollisuus on naispareja heikompi. Todennäköisesti myös aiemmista mies–nais-suhteista syntyneet lapset asuvat harvemmin isän kuin äidin kanssa. Myös sijaissynnytykset ovat kiellettyjä Suomessa, ja ulkomailla sijais-synnytyksen järjestäminen on kallista ja juridisesti vaikeaa (Sateenkaariperheet 2020). Samalla kun virallisten nais- ja miesparien määrä on kasvanut, on myös yleinen asenneilmapiiri muuttunut aiempaa suvaitsevammaksi. Nikanderin ja kumppaneiden tutkimuksessa selvisi, että 2000-luvun alussa kolme viidestä suomalaisesta oli suvaitsevia homopareja kohtaan, kun vastaava osuus vuonna 2014 oli yli 70 prosenttia. Suvaitsevaisuudesta huolimatta homoparien vanhemmuus saa yllään epäilyjä. Etenkin miesparien vanhemmuuteen suhtauduttiin kriittisesti. Naisparien soveltuvuudesta vanhemmiksi samaa mieltä oli kaksi viidesosaa suomalaisista, miesparien kohdalla noin kolmannes oli samaa mieltä. (Nikander ym. 2016.)

Ennakkoluuloille homoseksuaaleja ja heidän vanhemmuuttaan kohtaan on historiallisia syitä. Uskonnollismoraalisten ja lääketieteellisten uskomusten vuoksi homoseksuaalisuutta pidettiin ensiksi syntinä ja sitten sairautena. Nämä seikat ovat olleet vaikuttamassa seksuaalivähemmistöjen yhteiskunnalliseen asemaan vielä verrattain vähän aikaa sitten, myös Suomessa. Laissa säädettyinä homoseksuaalisuus on pitkään ollut rikollista. Suomessa homoseksuaalisuus dekriminisoitiin vuonna 1971. Vaikka homoseksuaalisuuden ei enää nähty olevan rikollista, pidettiin sitä kuitenkin vielä mielisairautena. Suomessa homoseksuaalisuuden sairausluokitus poistettiin vuonna 1981. (Stålström 1997, 9, 18, 278.) Homoseksuaalisten kykyä vanhemmuuteen on pidetty myös vajavaisena, ja sen on uskottu vaarantavan lapsen kehitystä ja hyvinvointia (Solantaus 2003, 25). Monissa tutkimuksissa on kuitenkin käynyt ilmi, että sateenkaariperheissä elävät ja kasvaneet lapset voivat psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti yhtä hyvin kuin ikätoverinsa. Hyvin moni sateenkaariperheen lapsista kertoo muiden suhtautuvan

heihin neutraalisti tai myönteisesti, vaikka heidän perheensä perusteella tapahtuvaa kiusaamista ja syrjintää esiintyykin edelleen. Sateenkaariperheiden lapset tulevat kiusatuiksi ja syrjityiksi hieman ikätovereitaan yleisemmin. (Aarnio ym. 2017, 215–229.)

Sateenkaariperheiden tilastollinen tarkastelu on ongelmallista, eikä kaikkia samaa sukupuolta olevan parin kanssa elävien lapsia tavoiteta tilastoissa. Samaa sukupuolta olevia pareja ei tilastoihin pystytä luokittelemaan avopareiksi, ja osa sateenkaariperheistä lukeutuu yksinhuoltajaluokkiin. Myös sukupuolen binäärinen tilastointi vaikuttaa siihen, että todellisuudessa sateenkaariperheitä onkin huomattavasti enemmän kuin tilastojen perusteella on mahdollista tavoittaa (Pohjanpää 2013).

EU:n tietosuojasetuksen mukaisesti seksuaalisuutta ei saa tilastoida, joten arvio sateenkaariperheiden lukumäärästä saadaan avio- tai avoparien muodostamien perhetyyppien määrästä. Seksuaalisuuden tilastointikielto johtuu siitä, että niin Euroopassa kuin Suomessa pyritään siihen, ettei yksilölle arkaluontoisia asioita, kuten seksuaalisuutta, etnistä alkuperää tai poliittista vakaumusta rekisteröidä (Keski-Peräjä 2019). Näin ollen voidaan todeta, että hyvin monet sateenkaariperheistä sijoittuvatkin tilastoissa muihin perhetyyppiin, useimmiten perinteiseen heteronormatiiviseen ydinperhetyppiin. Esimerkiksi tilastointi ei tavoita sateenkaariperhettä, jos toinen eri sukupuolta olevista vanhemmista kuuluu sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön. Tällöin perhe löytyy tilastoissa kohdasta: avio- tai avopari ja lapsia, puoliset eri sukupuolta.

Yhden vanhemman perheiden määrä on kasvanut hieman yli seitsemän tuhannen perheen verran aikasarjan aikana. Vuosittaista kasvua on tapahtunut erityisesti niissä perhetyypeissä, joissa on isä ja lapsia. Niiden perheiden määrä, joissa ainoana vanhempana on äiti, väheni aikasarjan ensimmäisten viiden vuoden ajan, minkä jälkeen niiden määrä on kasvanut vuotta 2019 lukuun ottamatta. Edelleen selvästi yleisin yhden vanhemman perhe on sellainen,

jossa on äiti ja alle 18-vuotiaita lapsia: vuonna 2019 niitä oli miltei 60 prosenttia kaikista yhden vanhemman perheistä. Vuonna 2019 kaikista yhden vanhemman perheistä 10 prosenttia oli perheitä, joissa oli isä ja lapsia. Vaikka yksinlasten kanssa asuvien isien määrä on kasvanut, suurin osa lapsista jää tai muuttaa äidin luokse asumaan pariskuntien erotessa. Tämä on yleisin tapaus, mutta toki osa lapsista syntyy yksinhuoltajaäidille ja moni muuttaa myöhemmin toisen vanhemman luokse.

On huomioitava sekin, että lapsi voi olla kirjoilla vain yhden vanhemman osoitteessa, eivätkä erilaiset vuoroasumisjärjestelyt näy tällä hetkellä tilastoissa. Samaa sukupuolta olevien parien kohdalla osa perheistä on tilastollisesti yhden vanhemman perheitä sen vuoksi, että avoparit muodostetaan eri sukupuolta olevista pareista. Samaa sukupuolta olevien parisuhteen virallistaminen edellyttää avioitumista, aikaisemmin parisuhteen rekisteröimistä. Yhden vanhemman perheiden lukumäärä onkin todellisuudessa jonkin verran pienempi kuin tilastoinnin perusteella nähdään.

Perheet vanhempien syntymämaan mukaan

Yksi merkittävä väestörakenteen muutos on ulkomaalaistaustaisten osuuden kasvaminen viimeisten vuosikymmenten aikana, jolla on ollut vaikutusta myös perheiden monimuotoistumiseen. Vielä 1990-luvun alussa ulkomaalaistaustaisia oli Suomessa melko vähän. Esimerkiksi vuonna 1992 ulkomaalaistaustaisia oli hieman yli 50 000, joista vain pieni osa oli Suomessa syntyneitä. Vuosituhannen taitteessa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden lukumäärä ylitti 100 000:n rajan. Ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut vuosittain ja esimerkiksi vuosien 2008 ja 2018 välillä määrä kaksinkertaistui.

Vuonna 2018 ulkomaalaistaustaisia oli noin 403 000. Tämä vastasi 7,3 prosenttia koko väestöstä. Ulkomaalaistaustaisista ulkomailla syntyneitä, eli ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia näistä oli reilu neljä viidesosaa.

Noin viidesosa kaikista ulkomaalaistaustaisista oli Venäjältä, mukana myös entisen Neuvostoliiton alueen maat.¹ Venäjän jälkeen yleisimmät taustamaat olivat Viro, Irak, Somalia ja entisen Jugoslavian maat. (SVT 2018b.) Kolmen vuosikymmenen aikana ulkomaalaistaustaisten osuus on kasvanut huomattavasti. Tässä on kuitenkin huomioitava alkutilanne, jolloin ulkomaalais-taustaisia oli hyvin vähän: vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisten osuus koko väestöstä oli alle prosentti (Tilastokeskus 2020a).

Ulkomaalaistaustaiset asuvat valtaosin Suomen suurimmissa kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla. Yleisen muuttoliiketrendin mukaisesti myös maahanmuuttajataustaisten muuttoliike muualta Suomesta pääkaupunkiseudulle on vilkastunut viime vuosina. (Tilastokeskus 2019b.) Myös ulkomaalaistaustaisesta perheväestöstä suurin osa asuu pääkaupunkiseudulla. Vuonna 2016 ulkomaalaistaustaisista alaikäisistä lapsista 57 prosenttia asui Uudellamaalla. (SVT 2017.) Kaikista Suomen alle kouluikäisistä lapsista ulkomaalaistaustaisia on noin 10 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla osuus on suurempi, noin joka neljäs alle kouluikäinen on ulkomaalaistaustainen. (SVT 2018b.)

Taulukkoon 2 on koottu vuoden 2018 osuuksia ja lukumääriä lapsiperheistä vanhempien syntymämaan perusteella ilman

maakohtaisia tietoja vanhempien syntymämaasta. Suomen jälkeen yleisin isän syntymämaa on Venäjä, mukana myös entisen Neuvostoliiton maat. Tämän jälkeen järjestyksessä viisi seuraavaksi yleisintä isän synnyinmaata ovat Ruotsi, Viro, Irak, entisen Jugoslavian maat ja Somalia. Myös äidin yleisin syntymämaa Suomen jälkeen on Venäjä, mukaan lukien entisen Neuvostoliiton maat. Seuraavat viisi yleisintä äidin syntymämaata ovat järjestyksessä Viro, Ruotsi, Irak, Thaimaa ja Somalia. (SVT 2018e.)

Kaksikulttuurisia perheitä, joista toinen vanhempi on suomalainen, on kaikista lapsiperheistä noin seitsemän prosenttia. Näistä tyypillisin perhetausta on sellainen, jossa on suomalainen isä tai äiti ja ruotsalainen isä tai äiti. Lapsiperheitä, joissa on ruotsalainen isä ja suomalainen äiti on reilu 5 100. Ruotsalainen äiti ja suomalainen isä on hieman alle 5 000 lapsiperheessä. Tämän jälkeen yleisin on sellainen lapsiperhe, joista toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa ja toinen Venäjällä. (SVT 2018e.)

Lapsiperheitä, joista molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, on hieman alle kuusi prosenttia lapsiperheistä. Näistä yleisimmät lapsiperheet ovat sellaisia, joissa molempien vanhempien synnyinmaa on sama, yleisimmät ovat Venäjä, Viro, Irak, Somalia ja Kiina. (SVT 2018e.)

Ulkomaalaistaustaisia yhden vanhemman

TAULUKKO 2. LAPSIPERHEET VANHEMPIEN SYNTYMÄMAAN MUKAAN VUONNA 2018 (SVT 2018E).

Lapsiperheet vanhempien syntymämaan mukaan 2018		
	Yhteensä	% kaikista lapsiperheistä
Kaikki lapsiperheet	561 965	
Vähintään toinen tai ainut vanhempi syntynyt ulkomailla	88 039	15,7 %
Kaksikulttuuriset perheet (toinen vanhempi syntynyt Suomessa)	37 473	6,7 %
– Nainen syntynyt ulkomailla	19 269	3,4 %
– Mies syntynyt ulkomailla	18 204	3,2 %
Molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla	32 498	5,8 %
Ulkomaalaistaustaiset yhden vanhemman perheet	18 068	3,2 %
– Äiti ja lapsia	16 415	2,9 %
– Isä ja lapsia	1 653	0,3 %

perheitä on hieman yli kolme prosenttia kaikista lapsiperheistä. Edellisen taulukon yhden vanhemman lapsiperheiden yhteenlaskettuun määrään nähden vuonna 2018 oli kaikista yhden vanhemman perheistä ulkomaalaistaustaisia hieman yli 14 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista yhden vanhemman perheistä valtaosa on perheitä, joissa ei ole isää. Naispuolisista yhden vanhemman perheiden huoltajista 20 prosenttia on syntynyt Venäjällä, tämän jälkeen kolme yleisintä syntymämaata ovat Viro, Ruotsi ja Somalia. (SVT 2018e.)

Lasten lukumäärä lapsiperheissä

Vuoden 2018 tiedot lapsiperheistä perhetyyppien ja alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärän mukaan on koottu taulukkoon 3. Taulukon tarkastelussa on huomioitava se, että taulukon luvuista puuttuvat yli 18-vuotiaat lapsen asemassa olevat, ja monessa tapauksessa perheissä asuvien

lasten todellinen määrä on voinut olla taulukossa ilmoitettua suurempi.

Yleisin lapsiperheiden perhetyyppi on eri sukupuolta olevien avioparien perhe, joita oli lähes 58 prosenttia lapsiperheistä. Noin viidennes lapsiperheistä on avoparien perheitä. Lähes yhtä suuri osuus lapsiperheistä on äidin ja lasten muodostamia perhetyppejä. Lapsiperheitä, joissa on isä ja lapsia, on kolme prosenttia. Prosentuaalisesti samaa sukupuolta olevia lapsiperheitä on vähän, ja niissä myös perhekoko on pienempi.

Suurimmassa osassa lapsiperheistä lapsia (alle 18 vuotta) asui perheessä yksi tai kaksi. Vuonna 2018 lapsiperheistä 43 prosenttia oli yksilapsisia. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei 43 prosentilla lapsista olisi sisarusta, sillä näistä lapsista vain 23 prosenttia oli perheen ainoita lapsia. Moni yksilapsinen perhe onkin sellainen, joissa vanhempi sisarus tai sisarukset ovat täysi-ikäisiä ja kenties muuttaneet jo omilleen.

TAULUKKO 3. LAPSIPERHEET ALLE 18-VUOTIAIDEN LASTEN MÄÄRÄN JA PERHETYYPIN MUKAAN 2018 (SVT 2018H).

Alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä	Perhetyyppi 2018						
	Yhteensä	Avioparit eri sukupuolta	Avioparit samaa sukupuolta	Rekisteröidyt parit	Avoparit	Äiti ja lapsia	Isä ja lapsia
Yhteensä	561 965	324 092	500	285	110 648	108 112	18 328
1	239 248	113 323	252	131	54 307	59 039	12 196
2	219 788	137 440	183	119	42 305	34 867	4 874
3	74 105	51 529	53	33	11 006	10 488	996
4	18263	13 080	10	1	2 311	2 657	204
5	5448	4 132	2	1	533	741	39
6	2345	1 980	-	-	141	213	11
7	1175	1 065	-	-	25	79	6
8	723	688	-	-	16	18	1
9	457	446	-	-	4	7	-
10	256	252	-	-	-	3	1
11	104	104	-	-	-	-	-
12-	53	53	-	-	-	-	-

Usean vuoden ajan tapahtuneen lapsiperheiden määrän vähentymisen vuoksi on kiintoisaa tarkastella, mitä on tapahtunut alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärien osuuksille lapsiperheiden vähetessä. Kuten taulukosta 4 voidaan nähdä, on muutos ollut hyvin vähäistä, ja lasten lukumäärien osuudet ovat pysyneet hyvin samanlaisina kymmenen vuoden ajan. Lähes muuttumattomia prosenttiosuuksia selittää se, että lapsiperheistä valtaosa on yksi- ja kaksilapsisia perheitä. Tällöin muutokset eivät tule niin selvästi näkyviin niissä ryhmissä, joissa havaintoyksikköjä on suhteessa huomattavasti vähemmän. Esimerkiksi vuoden 2018 kohdalla niiden lapsiperheiden lukumäärä, joissa on 4–8 lasta, on kasvanut vuoteen 2009 nähden 463:lla ja samanaikaisesti yksi- ja kaksilapsisten perheiden määrä on pudonnut hieman yli 19 000:lla.

Lukumääriltään erot ovat isoja, mutta osuuksiin niillä on kuitenkin vähäinen vaikutus. Ainoastaan yksilapsisten perheiden osuus on pienentynyt yhdellä ja kaksilapsisten perheiden määrä kasvanut yhdellä prosenttiyksiköllä taulukon esittämän vertailujakson aikana. Pieniin havaittaviin muutoksiin vaikuttaa vahvasti myös taulukon prosenttiosuuksien epätarkkuus. Toisaalta lisädesimaalit kaikissa vertailukohdissa olisivat kuitenkin tehneet taulukon tarkastelun epäselväksi.

Taulukko 4 antaa mielenkiintoista tietoa siitä, että vaikka syntyvyys on Suomessa pienentynyt, ovat erikokoisten lapsiperheiden suhteelliset osuudet kuitenkin pysyneet kymmenen vuoden ajan lähes muuttumattomina. On syytä kuitenkin huomioida se, että syntyvyyden pysyessä alhaisena muutokset osuuksissa näkyvät

TAULUKKO 4. LAPSIPERHEET ALLE 18-VUOTIAIDEN LASTEN LUKUMÄÄRÄN JA OSUUKSIEN MUKAAN (%) 2009–2018 (SVT 2009–2018).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yhteensä	584172	582360	580547	578409	575683	573566	571470	569674	566242	561965
1	254457	254551	253995	252986	250318	247882	245871	244159	241709	239248
2	223777	222596	221643	220806	220656	220487	220610	220801	220116	219788
3	77528	76860	76367	75969	75725	76033	75844	75489	75326	74105
4	18627	18432	18450	18403	18581	18655	18533	18555	18409	18263
5	5118	5127	5208	5244	5311	5309	5354	5458	5493	5448
6	2015	2051	2067	2095	2131	2205	2263	2282	2289	2345
7	1049	1071	1085	1186	1243	1256	1263	1243	1235	1175
8	682	758	804	757	738	791	805	772	751	723
9	467	464	472	482	523	477	478	466	476	457
10	279	278	272	306	290	270	270	268	262	256
11	120	124	132	117	102	135	112	117	117	104
12–	53	48	52	58	65	66	67	64	59	53
1 (%)	44 %	44 %	44 %	44 %	43 %	43 %	43 %	43 %	43 %	43 %
2 (%)	38 %	38 %	38 %	38 %	38 %	38 %	39 %	39 %	39 %	39 %
3 (%)	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %
4–8 (%)	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %
9– (%)	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

mitä todennäköisimmin viiveellä. Vuoden 2010 jälkeen alkanut syntyvyyden väheneminen näkyy kuitenkin siten, että yksilapsisten perheiden määrä on vähentynyt. Lapsettomuuden kasvu ei myöskään näy suoraan lapsiperheiden jakaumissa, koska silloin lapsiperhettä ei muodostu. Väestölliset ja perhekokojen muutokset ovat joka tapauksessa pitkän aikavälin asioita. (Ks. Jalovaara 2019.)

Adoptiot

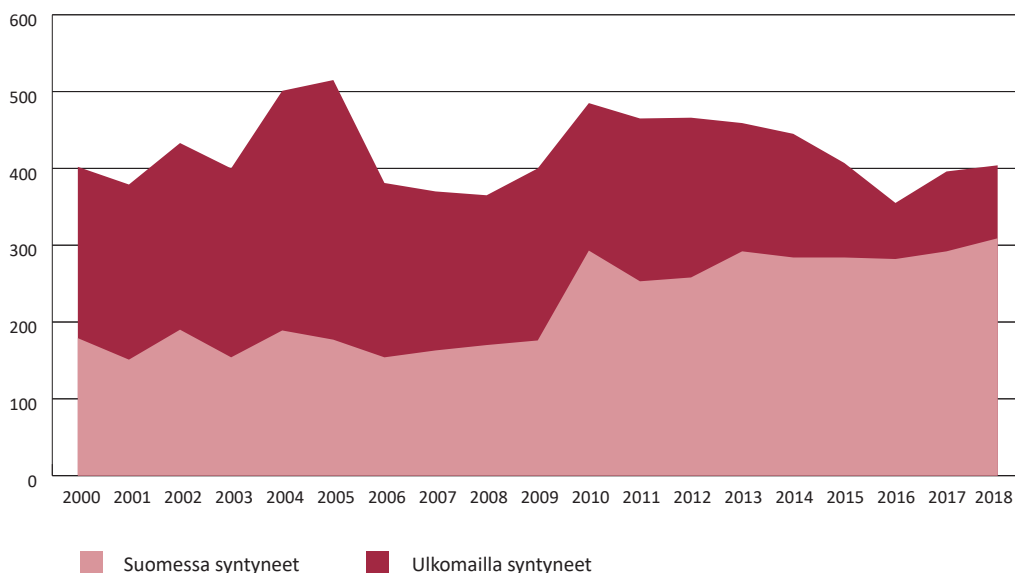
Vuonna 2018 Suomessa tehtiin 404 adoptiota, 192 poikaa ja 212 tyttöä. Alle 17-vuotiaita vuonna 2018 adoptoiduista oli 273 ja ulkomailta syntyneitä 95. Ulkomailla syntyneiden adoptiolapsien neljä yleisintä syntymämaata olivat Thaimaa (22), Etelä-Afrikka (13), Kiina (9) ja Filippiinit (8) (Tilastokeskus 2020a).

Suomessa syntyneiden lasten adoptointi on yleistynyt kuvion 1 vertailujakson aikana selvästi. Vuodesta 2006 alkaen on lasten adoptointi ulkomailta vähentynyt, ja vuonna 2010 Suomessa syntyneitä lapsia adoptoitiin ulkomailla

syntyneitä enemmän. Vähiten ulkomailta adoptoitiin lapsia vuonna 2016 (73) ja eniten vuonna 2005 (338).

Suomessa syntyneiden lasten adoptoinnin kasvua selittää vuonna 2009 voimaan tullut lakimuutos, joka salli samaa sukupuolta olevien rekisteröidyssä parisuhteessa olevien tekemät perheen sisäiset adoptiot (Pietiläinen & Pohjanpää 2019). Perheen sisäisillä adoptioilla tarkoitetaan sitä, että aviopuoliso tai puoliso rekisteröidystä parisuhteesta adoptoi puolisonsa lapsen. Vuonna 2018 tapahtuneista adoptioista perheen sisäisiä adoptioita oli 65 prosenttia (261). Niistä 127 oli samaa sukupuolta olevien avioparien tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevien tekemiä. (SVT 2019c.) Parisuhteensa virallistaneet samaa sukupuolta olevat parit eivät ole saaneet tehdä perheen ulkopuolista adoptiota ennen vuonna 2017 voimaan astunutta avioliittolakimuutosta, joka salli perheen ulkopuolisen adoption myös samaa sukupuolta oleville aviopareille. Alkuvuodesta 2020 vahvistettiin ensimmäiset samaa sukupuolta olevien avioparien perheen ulkoiset adoptiot. (Sateenkaariperheet 2020.)

KUVIO 1. ADOPTIOT SUOMESSA 2000–2018 (TILASTOKESKUS 2020A).

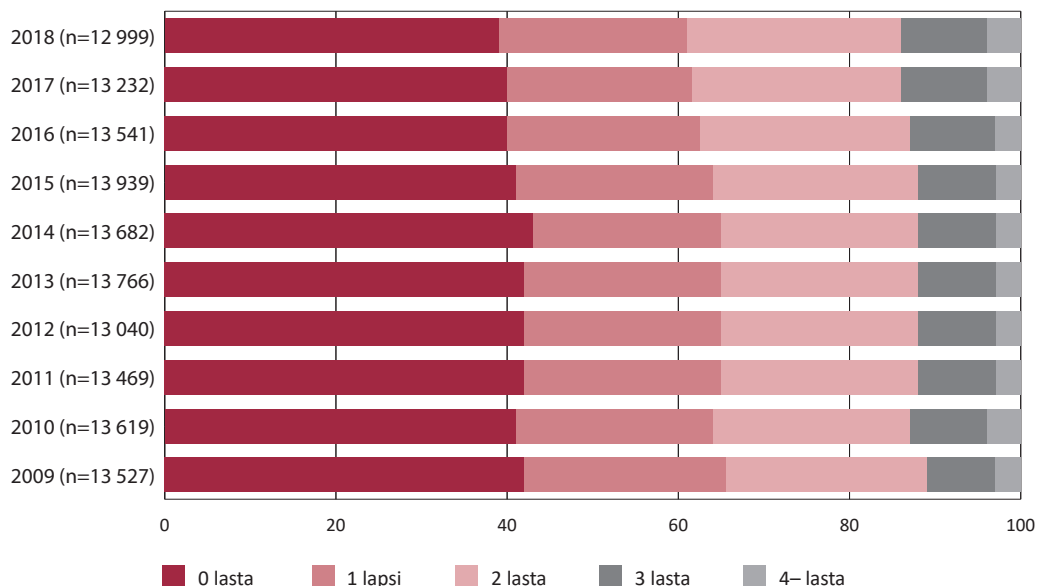
Avioerot

Kuten taulukosta 1 nähdään, ovat yleisimmät perhetyypit eri sukupuolta olevien avioparien muodostamia perheitä. Kaikkiaan eri sukupuolta olevia aviopareja vuonna 2019 oli noin 930 000, joista lapsettomia aviopareja oli 57 prosenttia. Kaikista avioliitoista selvästi suurin osa oli ensimmäisiä avioliittoja. Avioliittoja, joista molemmat puoliset ovat ensimmäisessä avioliitossa, oli 80 prosenttia kaikista avioliitoista vuonna 2018. Sellaisia avioliittoja, joissa nainen oli ensimmäisessä avioliitossa ja mies toisessa oli kuusi prosenttia. Kolme prosenttia avioliitoista, joissa puolisoilla on lapsia, oli sellaisia, joissa liitto on kummallekin vanhemmalle toinen. (SVT 2018c.)

Tilastokeskuksen väestötilastoista (Tilastokeskus 2020a) selviää, että viimeisten viiden vuoden aikana avioliittoja on solmittu keskimäärin noin 25 200 vuosittain. Vuonna 2019 avioliittoja solmittiin lähes 22 300. Avioeroja taas on tapahtunut keskimäärin 13 500

viimeisten viiden vuoden aikana. Vuonna 2019 avioeroja tapahtui noin 13 400. Avioerojen määrässä ei ole solmittujen avioliittojen tavoin vielä nähtävissä suurta vähenemistä, sillä avioerojen määrässä muutos näkyy myöhemmin. Ensimmäisistä avioliitoista eroon päättyy noin kaksi viidestä. Tämä tarkoittaa sitä, että ensimmäisen avioliiton eroon päättymisen todennäköisyys on noin 40 prosentin luokkaa, ja osuus on ollut sama vuodesta 2005 lähtien. (SVT 2019e.) Luku on sinällään suuri, mutta kuitenkin vastaavasti noin kolme viidestä avioliitosta päättyy toisen puolison kuolemaan. Jos tarkastellaan avioeroja vielä avioliittojen keston näkökulmasta, saadaan selville, että mitä pidempään avioliitto on kestänyt, sitä vähemmän eroja tapahtuu. Suhteessa avioeroja tapahtuu enemmän muutaman vuoden päästä avioliiton solmimisesta. Vuoden päästä sadasta solmitusta avioliitosta noin yksi on purkautunut, viiden vuoden päästä hieman useampi kuin joka kymmenes, kymmenen vuoden päästä joka viides, ja kahdenkymmenen vuoden päästä harvempi kuin

KUVIO 2. AVIOEROJEN OSUUDET AVIOLIITON LAPSILUVUN MUKAAN, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA (%) (SVT 2019H, 435).

joka kolmas sadasta avioliitosta on purkautunut. (SVT 2019e.)

Vuosittaisten avioerojen määrän perusteella on selvää, että myös moni lapsi kokee vanhempiensa eron. Suomessa kolmasosa lapsista, joiden vanhemmat ovat avioliitossa, ja puolet lapsista, joiden vanhemmat ovat avoliitossa lapsen syntyessä, kokevat vanhempiensa eron ennen 15 vuoden ikää (Jalovaara & Andersson 2018; Kallio & Hakovirta 2020). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemästä pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia selvittävästä kansallisesta kyselytutkimuksesta (n=17 000) ilmeni, että miltei neljä prosenttia alle neljävuotiaista lapsista oli kokenut vanhempien avo- tai avioeron viimeisten 12 kuukauden aikana (Vuoremaa 2019).

Avioerojen vuosittaiset määrät eivät kuitenkaan kerro siitä, minkälaisissa perheissä erot tapahtuvat, tai esimerkiksi sitä, miten monta lasta perheissä on avioeron aikana ollut. Kuviossa 2 esitetyt erot ovat yhteisten lasten lapsiluvun mukaan. Yleisesti kuviosta voi todeta, että prosentuaalisesti luvut ovat pysyneet hyvin samankaltaisina viime vuosina. Avioeroista suurin osa, noin 60 prosenttia, tapahtuu avioliitoissa, joissa puolisoilla on lapsia. Eronneista yhden ja kahden lapsen avioperheitä on ollut keskimäärin reilu viidennes. Kolmen lapsen avioperheiden osuus eronneista on ollut noin 10 prosentin luokkaa. Loput muutama prosentti eroista tapahtui avioperheille, joissa on vähintään neljä lasta.

Vuonna 2018 vanhempiensa avioeron koki 14 270 lasta. Muina kuvion vuosina luku on ollut suurempi. Enimmillään se oli vuonna 2010, jolloin 15 986 lasta koki vanhempiensa eron. (SVT 2019h, 435.) Ja kaikkiaan 16 031 alle 18-vuotiaista lasta koki avioeron vuonna 2018 (SVT 2020e). Paremman yleiskäsityksen vuoksi on syytä suhteuttaa luku alle 18-vuotiaiden määrään. Vuonna 2018 perheissä asui 1 037 995 alle 18-vuotiaista lasta (SVT 2018d). Prosenteissa tarkasteltuna 1,5 prosenttia kaikista alle 18-vuotiaista lapsista koki avioeron vuonna 2018.

Uusperheet

Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa puolisoiden kaikki alaikäiset lapset eivät ole yhteisiä. Taulukossa on huomioitu vain eri sukupuolta olevien parien muodostamat uusperheet (taulukko 5). Uusperheiden määrä on kasvanut vuosituhannen lopusta vuoteen 2008 asti lähes 9 500 perheellä. Vuoden 2008 jälkeen uusperheiden määrä on vähentynyt, poikkeuksina vuodet 2011 ja 2015. Uusperheiden osuus kaikista lapsiperheistä ei kuitenkaan ole juuri muuttunut, vaan se on pysynyt noin 9 prosentissa vuodesta 2006 eteenpäin, ja vuoteen 1997 nähden on uusperheiden osuus kasvanut kahden prosenttiyksikön verran.

Avopareja on uusperheissä ollut lähes koko vertailujakson aikana aviopareja enemmän. Vuonna 2019 uusperheitä oli yhteensä 50 607, avoparien muodostamia uusperheitä näistä oli 54 prosenttia. Kuten taulukosta 1 ilmeni, ovat aviopari ja lapsia -perheiden määrät vähentyneet selvästi usean vuoden ajan. Sama on havaittavissa myös uusperheiden kohdalla, mutta uusperheiden kohdalla väheneminen on alkanut myöhemmin, vuodesta 2013 eteenpäin.

Vuonna 2019 uusperheissä oli keskimäärin 2,15 alle 18-vuotiaista lasta. Tämä on hieman enemmän kuin kaikissa lapsiperheissä keskimäärin, sillä vuonna 2019 lapsiperheissä oli keskimäärin 1,84 lasta (SVT 2020f). Äidin lapsia uusperheissä oli hieman yli 63 000, isän lapsia hivenen yli 11 000 ja yhteisiä lapsia oli reilu 31 000. Yhteisten lasten osuus uusperheiden lapsista oli 30 prosenttia vuonna 2019. Yhteisten lasten osuudet ovat pienentyneet muutaman prosenttiyksikön vertailujakson aikana. Vuonna 1997 yhteisiä lapsia oli 33 prosenttia ja vuonna 2000 31 prosenttia. Kaikista alle 18-vuotiaista lapsista uusperheissä asui vuonna 2019 noin joka kymmenes. Osuus on pysynyt lähes muuttumattomana jo usean vuoden ajan. Myös näistä luvuista ilmenee, että aikaisemmassa liitossa syntyneet lapset jäävät eron jälkeen useammin äidin luokse asumaan, vaikkakin isien aiemmissa liitoissa syntyneiden lasten määrä uusperheissä on

TAULUKKO 5. UUSPERHEET 1997–2019 (SVT 2019A).

Vuosi	Yhteensä	Aviopari	Avopari	Uusperheiden osuus lapsiperheistä, %	Äidin lapset	Isän lapset	Yhteiset lapset	Alle 18-v. lapsia uusperheissä	Uusperheen alle 18-v. lasten osuus kaikista lapsista, %
1997	44 219	19 732	24 487	7,0	53 444	7 909	29 990	91 343	8,0
1998	45 296	20 173	25 123	7,2	55 267	8 042	30 312	93 621	8,2
1999	47 194	20 523	26 671	7,6	58 115	8 191	30 723	97 029	8,6
2000	47 288	21 315	25 973	7,7	58 550	8 541	30 931	98 022	8,8
2001	48 359	21 846	26 513	8,0	60 272	8 916	31 086	100 274	9,1
2002	49 294	22 431	26 863	8,2	61 816	9 120	31 226	102 162	9,3
2003	49 944	22 888	27 056	8,4	63 071	9 198	31 565	103 834	9,5
2004	50 867	23 872	26 995	8,6	64 503	9 366	32 040	105 909	9,7
2005	52 204	24 722	27 482	8,8	66 228	9 746	32 465	108 439	10,0
2006	52 920	25 275	27 645	9,0	67 175	10 054	32 817	110 071	10,2
2007	53 482	25 901	27 581	9,1	67 652	10 254	33 064	110 970	10,3
2008	53 674	26 415	27 259	9,2	67 463	10 378	33 227	111 068	10,4
2009	53 584	26 516	27 068	9,2	67 154	10 517	33 016	110 687	10,4
2010	53 265	26 612	26 653	9,1	66 508	10 417	33 057	109 982	10,3
2011	53 361	26 698	26 663	9,2	66 423	10 473	33 169	110 065	10,4
2012	53 018	26 838	26 180	9,2	65 873	10 519	33 263	109 655	10,4
2013	52 709	26 316	26 393	9,2	65 196	10 761	33 611	109 568	10,4
2014	52 207	25 673	26 534	9,1	64 859	10 720	33 588	109 167	10,3
2015	52 251	25 266	26 985	9,1	64 810	10 901	33 513	109 224	10,4
2016	51 636	24 877	26 759	9,1	64 280	11 045	33 096	108 421	10,3
2017	51 315	24 690	26 625	9,1	63 798	11 116	32 855	107 769	10,3
2018	50 717	24 153	26 564	9,0	63 353	11 102	32 170	106 625	10,3
2019	50 607	23 497	27 110	9,1	63 090	11 177	31 425	105 692	10,3

kasvanut reilulla 3 200:lla vertailujakson aikana. On myös muistettava, että uusperheitä eivät aina muodosta eron kokeneet vanhemmat.

Vuoroasuminen

Vuoroasumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi asuu molempien vanhempien luona vuorotellen ja lähes yhtä pitkiä aikoja.

Vuoroasumisesta on vielä toistaiseksi heikosti tilastollista tietoa saatavilla, sillä vuoroasumisella ei ollut pitkään aikaan virallista asemaa. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) uudistui joiltain osin, ja lakimuutosten (190/2019) myötä vuoroasuminen sai virallisen aseman joulukuussa 2019. Jatkossa väestörekisteriin kirjataan

tieto lapsen vuoroasumisesta, mutta edelleen lapsella voi olla vain yksi virallinen osoite. Lakimuutoksen myötä vuoroasumisesta on jatkossa tilastollista tietoa paremmin saatavilla.

Lapsen kannalta vanhempien ero voi olla koetteleva ja haavoittava kokemus. Se lisää lapsen stressiä ja vaikuttaa kielteisesti lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen (Sandberg 2000). Ero ei välttämättä aina ole lähtökohtaisesti myöskään huono asia lapsille tai vanhemmille. Jos vanhempien suhteessa on ollut vakavia ongelmia, voi ero myös kohentaa lapsen ja myös vanhempien hyvinvointia. Vanhempien ero voi vaivata pitkään lapsen mieltä, mutta suurin osa lapsista kuitenkin sopeutuu vanhempiensa eroon. Tähän vaikuttaa etenkin se, kykenevätkö vanhemmat eron jälkeen vanhemmuuteen ja hoitamaan lapsen asioita yhdessä (Väestöliitto 2020).

Joiden tutkimusten mukaan vuoroasuminen voi vähentää lapsen kokemaa stressiä. Tähän vaikuttaa se, että vuoroasumisen myötä lapsen hoiva ei jää pääosin vain toisen vanhemman harteille. Tällä saattaa olla vanhempien jaksamista edistäviä vaikutuksia, ja sitä kautta se lieventää myös lapsen stressiä. Toinen lapsen stressiä alentava tekijä on vuoroasumisen mahdollistama säännöllinen yhteys molempiin vanhempiin (Turunen 2016). Tämä onkin lasta ajatellen erityisen hyvä asia, sillä lapsen kannalta molempien vanhempien tapaaminen on tärkeää. Molempien vanhempien mukana ololla lapsen elämässä on lapsen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa toinen vanhempi on lapselle haitaksi esimerkiksi perheväkivallan uhkan vuoksi. (Broberg & Hakovirta 2005.) Vaikkakin vuoroasumisessa ajatuksena on tasapuolisuus, ei ajan jakautuminen tasan vanhempien kesken kuitenkaan ole vuoroasumisessa oleellisin seikka, vaan sen toteutuminen lapsilähtöisesti (Linnavuori 2020). Tutkimustulosten tulkinnaissa on tosin syytä pitää mielessä voimakas valikoituminen: vuoroasumiseen näyttäisivät päättyvän sopuisat ex-puolisot, joiden lapsilla menisi todennäköisesti hyvin ilman vuoroasumisjärjestelyitäkin.

Vuodesta 2010 lakimuutokseen asti ainoastaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos oli kerännyt tilastollista tietoa vuoroasumisesta sosiaalitoimen vahvistamista huoltajuuteen liittyvistä lapsen asumissopimuksista. Lisäksi Tilastokeskus keräsi tietoa vuoroasumisesta vuoden 2018 työvoimatutkimuksen yhteydessä. THL:n lastenhuoltoa koskevista tilastoista ilmenee, että valtaosassa huoltosopimuksista (93 %) sovittiin lasten yhteishuollosta vuonna 2018, näistä 34 prosenttia tehtiin erillään asuville vanhemmille. Huoltosopimusta ei tehdä vain erotilanteissa, vaan se tehdään aina, kun lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella. Huoltosopimuksissa voidaan haluttaessa sopia myös lapsen asumisesta. Vuonna 2018 erillään asuvien vanhempien kesken tehdyissä huoltosopimuksissa 3 562 sovittiin vuoroasumisesta, se on 456 sopimusta enemmän kuin vuonna 2017. (Forss & Säkkinen 2019.) Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen yhteydessä kerätty tieto vuoroasumisesta kuvaa siitä, miten yleistä lasten vuoroasuminen on. Lasten vuoroasumista selvitettiin kysymällä 18–64-vuotiailta vastaajilta, joilla on vähintään yksi alle 15-vuotias lapsi, onko heillä kahdessa kodissa asuvia lapsia. Tutkimuksesta ilmeni, että noin joka seitsemännellä (noin 63 000) 18–64-vuotiaalla naisella oli kahdessa kodissa asuvia lapsia. Kahdessa kodissa asuvia lapsia oli yhteensä 110 000, ja näistä lähes kahdella viidestä oli asumismuotona vuoroasuminen (44 000). Lapsista, jotka asuivat enimmäkseen äitinsä luona, reilu 40 prosenttia asui säännöllisesti myös isän luona, esimerkiksi viikonloppuisin. (SVT 2019b.)

THL:n ja Tilastokeskuksen tutkimukset antavat suuntaviivoja siitä, miten yleisestä asumismuodosta vuoroasumisesta on kyse. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan noin 44 000 alle 15-vuotiaan lapsen asumismuoto on vuoroasuminen. Kun tämä luku suhteutetaan kaikkiin alle 15-vuotiaisiin lapsiin, joita vuonna 2018 oli 941 356, selviää, että hieman vajaalla 5 prosentilla lapsista asumismuotona on vuoroasuminen. Vuoroasumisen virallistaminen lakimuutoksen myötä on tilastojen perusteella

tervetullut lakiuudistus, mutta se ei huomioi edelleenkaan esimerkiksi sosiaaliturvaetuuksien ja -tukien määräytymistä ja jakamista vanhempien kesken. Vuoroasumiseen liittyvistä etuuksista on tehty selvitys (STM 18/2018). Raportin mukaan väestörekisteriin tehtävää kirjausta vuoroasumisesta voisi käyttää vuoroasumiseen liittyvien etuuksien ja tukien käsittelyssä, sillä päätös on tuomioistuimen vahvistama ja perustuu lapsen etuun, mutta tämänhetkisen tiedon niukkuuden vuoksi työryhmä ei pystynyt tekemään ratkaisuehdotuksia vuoroasumiseen liittyvissä etuus- ja tukikysymyksissä, vaan raportissa todetaan sille olevan erillisen lisäselvityksen tarve (Ilmonen, Juurikko & Pekkarinen 2018). Vuoroasumisesta onkin käynnissä Kelan hanke, jossa selvitetään vuoroasumisen yleisyyttä ja vaikutuksia sosiaaliturvaetuuksiin (ks. Miettinen ym. 2020).

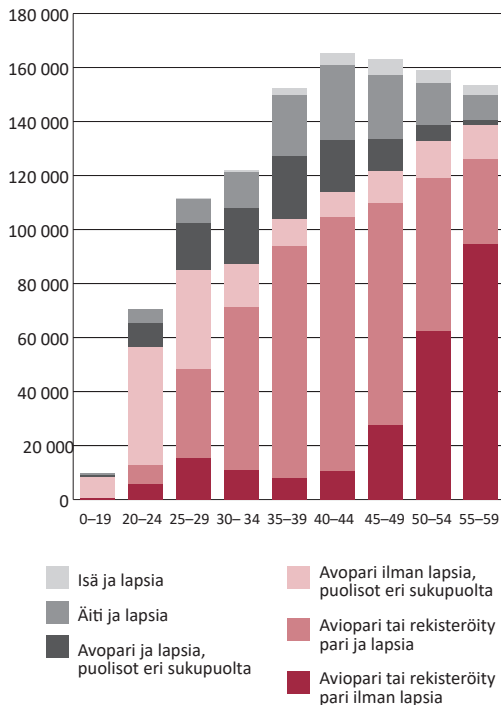
NUORTEN PERHEET, ASUMINEN JA PERHEELLISTYMINEN TILASTOISSA

Tässä luvussa jatkamme perhetilastojen tarkastelua, mutta nuoriin keskittyen. Pureudumme tarkemmin perhetyyppi- ja perheasematietoihin poikkileikkaustilastojen avulla. Lisäksi tarkoituksena on yksinasumiseen ja avioitumiseen liittyvien aikasarjojen avulla selvittää 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopusta alkaen tapahtuneita trendejä ja muutoksia, jotka liittyvät nuorten perheisiin, asumiseen ja perheellistymiseen.

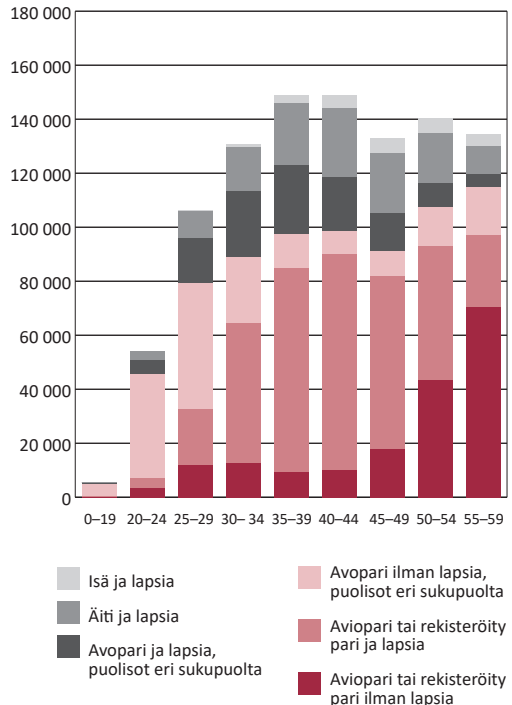
Perhetyypit

Kuvioissa 3a ja 3b esitetään perhetyypit alle kuuksikymmenvuotiaiden naispuolisten puolisoitten ja lasten huoltajien mukaan vuosilta 2004 ja

KUVIO 3A. PERHETYYPIT 2004, ALLE 60-VUOTIAAT (TILASTOKESKUS 2020A).

KUVIO 3B. PERHETYYPIT 2019, ALLE 60-VUOTIAAT (TILASTOKESKUS 2020A).

2019. Lukumäärällisesti kuudentoista vuoden aikana on tapahtunut paljon erilaisia muutoksia. Esimerkiksi perheiden määrä on pienentynyt hieman yli sadallatuhannella ja lasten saaminen alle kolmikymmenvuotiaana on vähentynyt selvästi. Vuonna 2004 sellaisia perhetyppejä, joissa äiti oli korkeintaan 29-vuotias, oli yhteensä hieman vajaat 82 000. Vuonna 2019 luku oli alle 60 000. Kuvioiden perusteella on nähtävissä myös, että vuonna 2019 avioliittoissa syntyvien lasten määrä oli kasvanut vuoteen 2004 nähden. Niiden avoperheiden määrä, joissa on lapsia, on kasvanut myös vanhemmissa ikäluokissa. Tätä selittää avioliittojen yleistyminen myös lapsiperhetyypinä ja vanhemmuuden siirtyminen myöhemmälle iälle.

Nuorimmissa ikäluokissa yhä useampi ei kuulu mihinkään kuvioissa esitettyihin perhetyppeihin eli ei ole perustanut omaa perhettä tai on jo ehtinyt erota. Näyttää siltä, että alle 30-vuotiaiden osalta parisuhteiden vakiintuminen ja perheiden perustaminen on lykkääntynyt. Tätä tukee myös kuvioista tehty havainto ikävuosien 30–39 kohdalla. Vuonna 2019 oli näissä ikäluokissa ilman lapsia asuvia perhetyppejä yli 14 000 perhettä enemmän kuin vuonna 2004. Muutos ei kuitenkaan johdu esimerkiksi siitä, että nuoret asuisivat lapsuudenkodissaan pidempään, sillä itsenäistymismuutokset vaikuttavat pikemmin varhentuneen (kuvio 6). Yksi selitys voisikin olla se, että nuorten itsenäisen asumisen vaihe on aiempaa pidempi, jolloin parisuhteen muodostaminen, yhteen muuttaminen ja perheen perustaminen siirtyy myöhemmille ikävuosille (kuvio 5). Nuoruuteen liittyy usein ajatus autonomiasta ja vapaudesta (Myllyniemi & Suurpää 2009), joten kehityskulkua voinee pitää yhtenä pidentyväksi väitetyt nuoruuden ilmentymänä.

Nuorten perheasema

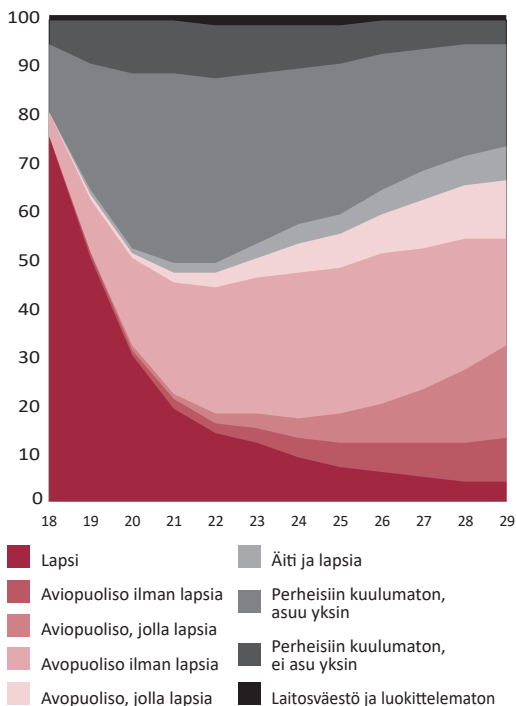
Kuvioista 4a ja 4b ilmenevät 18–29-vuotiaiden naisten ja miesten perheasemien osuudet vuonna 2019. Perheasema eroaa hieman perhetyypittelystä (vrt. taulukko 1) sisältäen muun muassa lapset ja yksin asuvat, ja onkin syytä avata kuvion

käsitteitä ennen kuvion osuuksiin siirtymistä. *Perheisiin kuulumaton, ei asu yksin* -luokkaan kuuluvat kaikki, joista ei perhetilastoissa muodostu perhettä. Tällaisia ovat esimerkiksi kaksi yhdessä asuvaa sisarusta, isovanhempi lapsenlapsensa kanssa tai kaksi eri sukupuolta olevaa henkilöä, jotka eivät ole avioliitossa keskenään ja joista ei muodostu avoparia perheenmuodostumissäännön vuoksi eli heidän ikäeronsa on yli 16 vuotta (Tilastokeskus 2020b) sekä laitospäestöön kuuluvat henkilöt, jotka asuvat sairaaloissa, hoitolaitoksissa tai vankiloissa. Luokittelemattomiin kuuluvat väestötiedoissa olevat henkilöt, joista ei voida muodostaa perhetilastoa. Perhetilasto muodostetaan asumisen perusteella, näin ollen asunnottomat kuuluvat luokittelemattomiin (Tilastokeskus 2020c). Lapsen asemassa ovat iästä riippumatta vanhempien kanssa asuvat omat tai toisen puolison lapset ja ottoplapset, mutta eivät kasvattilapset tai huollettavat lapset. Kuviot kuvaavat yhden ikäryhmän osuuksia, joten niistä ei voi tulkita, minkä ikäisinä lapset esimerkiksi yleisimmin muuttavat pois lapsuudenkodistaan tai minkä ikäisinä he keskimäärin avioituvat. Kuviot antavat kuitenkin hyvän yleiskuvan naisten ja miesten sijoittumisesta eri perheasemiin tietynä vuonna.

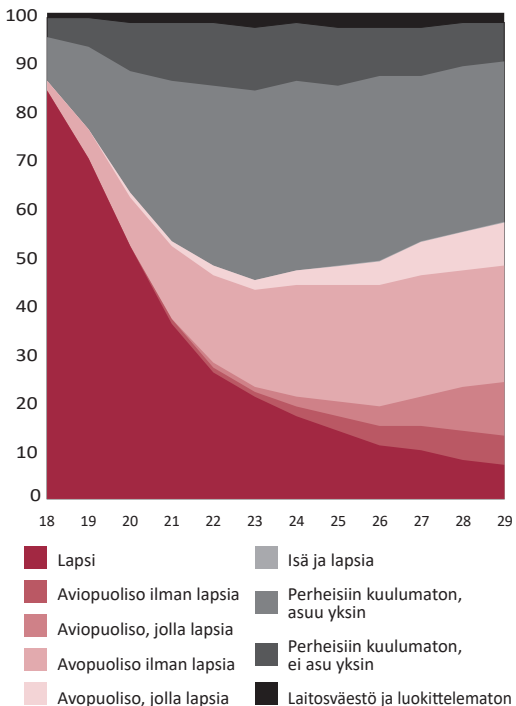
Lapsen asemassa olevien poikien osuudet ovat jokaisen ikävuoden kohdalla selvästi suuremmat kuin tyttöjen. Vuonna 2019 oli 18-vuotiaista tytöistä kolme neljästä ja pojista neljä viidestä lapsen asemassa. Lapsen asemassa oli 25-vuotiaista tytöistä noin 8 prosenttia ja pojista 14 prosenttia. 29-vuotiaista tytöistä lapsen asemassa oli 4 prosenttia ja pojista 7 prosenttia.

Vielä lapsen asemaakin selkeämpi ero on yksin asuvien kohdalla. 21-vuotiaista tytöistä miltei kaksi viidestä asui yksin. Yli 21-vuotiailla tytöillä yksinasuvien osuudet vähenevät melko tasaisesti muutaman prosenttiyksikön ikävuotta kohden. Poikien yksinasuminen on ollut vuonna 2019 tyttöihin nähden huomattavan paljon yleisempää, kun katsotaan koko ikäjakautamaa. Poikien kohdalla yksinasuvien osuudessa ei myöskään näy yhtä voimakkaasti vähenemistä tietyn ikävuoden jälkeen kuin tytöillä. Yksinasuvia poikia

KUVIO 4A. 18–29-VUOTIAAT NAISET PERHESEMÄN MUKAAN 2019 (%) (TILASTOKESKUS 2020A).

KUVIO 4B. 18–29-VUOTIAAT MIEHET PERHESEMÄN MUKAAN 2019 (%) (TILASTOKESKUS 2020A).

oli lähes kaksi viidestä ikävuosina 23–26. Myös vanhimman ikäluokan kohdalla on sukupuolten välillä melko suuri ero. Pojista joka kolmas asui yksin 29-vuotiaana, tytöistä joka viides.

Tyttöjen kohdalla perheellisten – siis niiden, jotka ovat avo- tai avioliitossa – osuudet kasvavat poikia nuorempina. Tytöistä perheellisiä on 25 ikävuoden jälkeen jo yli puolet, ja 29-vuotiaista tytöistä lähes seitsemän kymmenestä on perustanut perheen. 25-vuotiaista pojista perheellisiä oli hieman useampi kuin joka kolmas, ja 29-vuotiaista pojista puolet oli perustanut perheen. Alle 30-vuotiaiden perheasemista sekä tytöillä että pojilla avioliittojen osuus on suurempi kuin avioliittojen, mutta avioliitoissa olevilla on kuitenkin selvästi useammin lapsia kuin avioliitossa olevilla.

Poikien kuviosta ei juuri erotu yksinhuoltajien määrä, koska osuudet ovat hyvin pieniä:

korkeimmillaan yksinhuoltajaisien osuus on 29-vuotiaissa (0,4 %), ja yksinhuoltajaisien osuus lapsiperheistä on 21 ikävuoden jälkeen kahden prosentin paikkeilla. Naispuolisen huoltajan yksinhuoltajaperheitä on selvästi enemmän. Suurimmillaan yhden vanhemman perheitä suhteessa muihin lapsiperheisiin on 18–20-vuotiaiden kohdalla (40–50 %). Yksinhuoltajaperheiden suhteellinen osuus pienenee myöhempisiin ikävuosiin siirryttäessä, mutta osuus on vielä 29-vuotiaillakin lähes viidennes. Kaikista 29-vuotiaista tytöistä 7 prosenttia oli yksinhuoltajia.

Yksin asuminen

Muihin Euroopan maihin verrattuna suomalaisnuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan nuorina. Ikä, jolloin nuoret muuttavat pois van-

hempiansa kotoa, on Suomessa eurooppalaisittain erittäin alhainen. EU:n jäsenmaista Suomen (21,8) ohella Luxemburgissa (20,1), Ruotsissa (17,8) ja Tanskassa (21,1) muutetaan kotoa Euroopan unionin alueen nuorimpina. EU:ssa lapsuudenkodista poismuuton keski-ikä oli vuonna 2019 26,2 vuotta. Tämä on arvio siitä, milloin 15–34-vuotiaat keskimäärin muuttuvat lapsuudenkodistaan. Se on laskettu vanhempiensa luona asuvien ja koko ikäryhmän osuuksista. (Eurostat 2020.) Erot eurooppalaiseen keskiarvoon ovat merkittäviä ja kertovat suomalaisen yhteiskunnan arvoista ja nuorisopoliittisista lähtökohdista, joissa arvostetaan itsenäistymistä eurooppalaisittain varhaisessa vaiheessa elämäntulkua (Myllyniemi & Suurpää 2009). Taus-talla on myös se, että sosiaalietuusjärjestelmä mahdollistaa Suomessa itsenäinen asumisen jo varhain, vaikkakin nuorten työttömyysaste on muuta väestöä korkeampi (SVT 2020d).

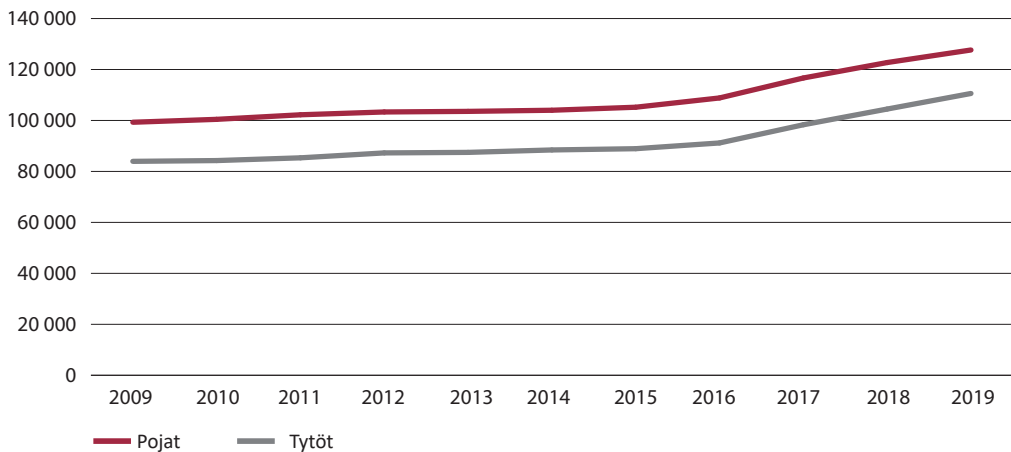
Kuvioon 5 on koottu yksinasuvien poikien ja tyttöjen lukumäärät vuosilta 2009–2019. Poikien ja tyttöjen yksinasuminen eroaa määrällisesti selvästi, mutta trendit ovat kuitenkin hyvin samankaltaisia. Sekä tytöillä että pojilla yksinasuvien määrät ovat kasvaneet vuoden 2017 jälkeen selvästi. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut se, että valtaosa opiskelijoista siirtyi

opiskelijoiden asumislisän piiristä 2017 syksyllä yleisen asumistuen piiriin (ks. Jauhiainen ym. 2019, 20). Erityisesti alle 30-vuotiaiden yksinasuminen on yleistynyt muutoksen jälkeen (Jauhiainen ym. 2019, 30; SVT 2019g). Muutos lisäsi valtaosan opiskelijoiden asumistukia ja opiskelijoille maksettujen asumisen tuen kustannukset kasvoivat, mutta tuensaajien määrä kuitenkin väheni 140 000 opiskelijasta noin 110 000 opiskelijaan. Tuensaajien vähenemistä selittää asumistuen ruokakuntakohtaisuus, jolloin esimerkiksi puolison tulot vaikuttavat tuen suuruuteen. Aiemmassa asumislisässä puolison tulot eivät vaikuttaneet asumislisän suuruuteen. (Kela 2018.) Yksin asumisen houkutus on lisääntynyt muutoksen jälkeen, sillä opiskelijabudjettiin soveltuvia asuntoja on ollut mahdollista etsiä aiempaa monipuolisemmin.

Vuonna 2019 yksinasuvia tyttöjä oli enimmillään ikävuosina 20–22, yksinasuvia oli kaikista tämän ikäisistä tytöistä keskimäärin 38 prosenttia (kuvio 6). Tämän jälkeen yksinasuvien tyttöjen määrä vähenee, ja 29-vuotiaista tytöistä runsaat 7 000, eli noin joka viides kaikista 29-vuotiaista, asui yksin.

Tyttöjen ja poikien yksinasumisessa on selviä eroja. Siinä missä tyttöjen yksinasuminen väheni 23 ikävuodesta eteenpäin, kasvoi poikien

KUVIO 5. YKSINASUVAT 18–29-VUOTIAAT 2009–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

yksinasuminen vielä muutaman seuraavan ikäryhmän kohdalla. Yksinasuvien poikien osuus oli vuonna 2019 suurimmillaan 22–26-vuotiaana, jolloin keskimäärin 38 prosenttia kaikista pojista asui yksin. Oletettavasti asevelvollisuus selittää ainakin osittain poikien tyttöjä myöhempää lapsuudenkodista pois muuttoa.

Sekä tyttöjen että poikien yksinasuminen on yleistynyt huomattavasti vuodesta 1990. Myös vuonna 1990 poikien yksinasuminen oli tyttöihin nähden yleisempää hieman vanhempien ikäryhmien kohdalla, mutta alle 30-vuotiaiden kohdalla se oli enimmilläänkin selvästi alle 20 prosenttia (SVT 2018g), kun taas vuonna 2019 yksinasuvia on ollut enimmillään molempien sukupuolten kohdalla miltei 40 prosenttia (21-vuotiaat tytöt 39 % ja 24-vuotiaat pojat 38 %).

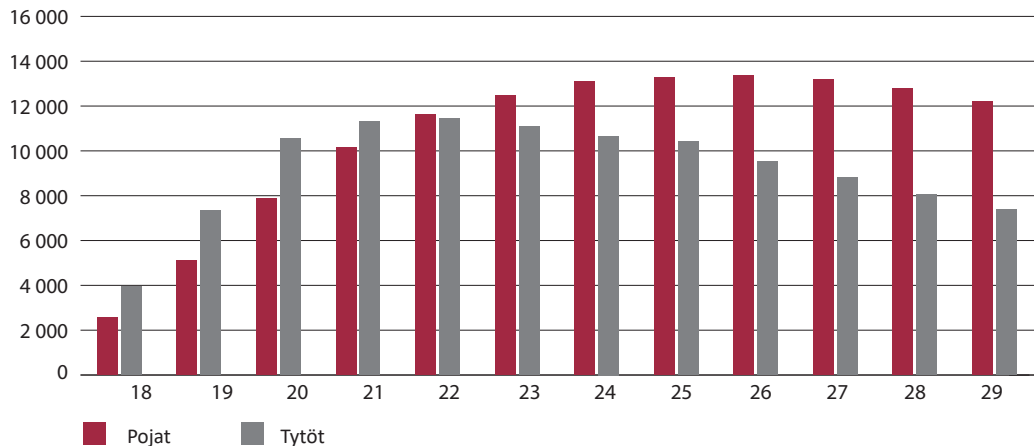
Yksinasumisen muutoksia voidaan tarkastella myös vuosien 2017 ja 2007 Nuorisobarometriin tuloksien pohjalta. Kuviossa 7 on esitetty ikäryhmäkohtaiset osuudet vanhempien luona asuvista pojista ja tytöistä vuosilta 2007 ja 2017. Kuvio ei eksplisiittisesti tarkastele yksinasumista, mutta kuvioista voi kuitenkin tehdä päätelmiä yksinasumisesta. On hyvä huomioida, että kuvio on ristiriitainen aiemmin mainittujen Eurostatin lapsuudenkodista poismuuttoa koskevien

arvioiden kanssa. Tämän kuvion perusteella suomalaisnuoret näyttäisivät muuttavan omilleen Eurostatin arviota aiemmin. Kuvion aineistosta lapsuudenkodista poismuuton keski-ikää ei ole laskettu, eikä kuvio muutoinkaan kilpaile Eurostatin arvioiden ja esitysten kanssa. Molemmat arviot antavat osaltaan tärkeää tietoa nuorten lapsuudenkodista poismuuttoon liittyen.

Kuviosta 7 on nähtävissä, että tytöt muuttavat poikia varhemmin vanhempansa tai vanhempiensa luota, kuten myös, että lapsuudenkodista muuttaminen on aikaistunut. Vuoden 2017 barometriaineistossa 19-vuotiaista tytöistä vanhempiensa luona asui 53 prosenttia, pojista 75 prosenttia, 20-vuotiaista tytöistä 25 prosenttia ja pojista 48 prosenttia. Vuonna 2007 vanhempiensa luona asuvien nuorten osuudet olivat selvästi suurempia.

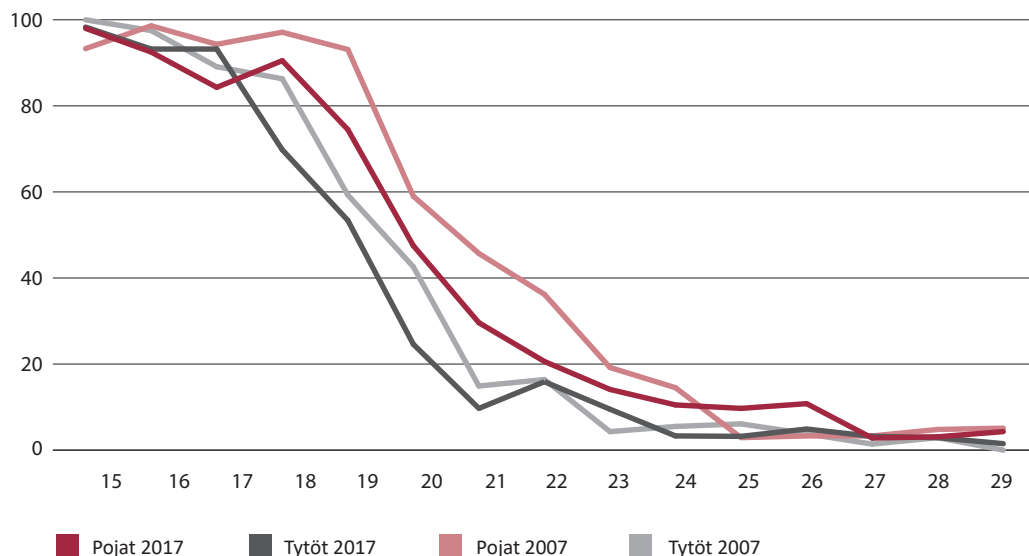
Nuorten yksinasumisen yleistymisen on jatkunut jo pidempään, Keski-Petäjän (2017) mukaan jo ainakin 1980-luvulta asti. Yksinasumisen yleistymisen lisäksi sen voidaan todeta olevan sukupuolittunutta, sillä tytöt perheellistyvät ja muuttavat lapsuudenkodistaan varhemmin kuin pojat. Myös muuttomatkan pituudessa on ilmennyt sukupuolittaista vaihtelua. Vuonna 1987 syntyneiden kohorttia käsitelleessä tutkimuksessa nousi esiin, että naiset

KUVIO 6. YKSINASUVAT 18–29-VUOTIAAT IKÄVUOSITTAIN 2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

KUVIO 7. VANHEMPIEN LUONA ASUVIEN OSUUDET IKÄVUOSITTAIN 2007 JA 2017 (%) (NUORISO-BAROMETRI 2017).

muuttivat miehiä suurempia kilometrimääriä (Ristikari ym. 2016, 87).

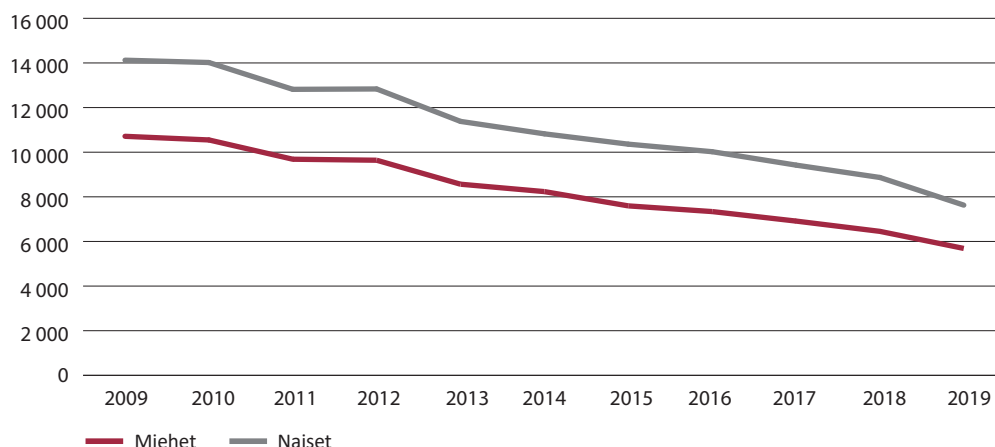
Nuorisobarometrin aineiston mukaan ammattikoululaisista puolet (51 %) on jossain vaiheessa elämäänsä vaihtanut asuinkuntaa, mutta lukiolaisista vain kolmannes (34 %). Ero liittyy pitkälti oppilaitosverkostoon, sillä toisin kuin ammatillisemmin suuntautuneiden ikätovereidensa, lukiolaisten ei välttämättä tarvitse muuttaa lapsuudenkodista toisen asteen opintojen vuoksi. Mitä enemmän koulu- ja oppilaitosverkostoa keskitetään, sitä kauemmaksi koulutus etäänny muualla kuin kaupungeissa asuvien nuorten kasvuympäristöistä (Käyhkö 2016; Tuuva-Hongisto, Pöysä & Armila 2016; Myllyniemi & Kiilakoski 2018.) Oletettavaa onkin, että koulutuksen perässä muuttaminen näkyy myös yksinasumisen kasvuna. Väestön koulutus rakenne on muuttunut hyvin paljon viime vuosikymmenten aikana. Väestö on yhä koulutetumpaa, ja ainoastaan perusasteen suorittaneiden osuus on pienentynyt merkittävästi sitten 1970-luvun. Naisten koulutustaso on noussut vielä miehiäkin enemmän, ja muutos

on suuri etenkin 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä. (Kalenius 2014, 9.)

Nuorten aikuisten avioliitot

Kuviosta 8 näkyy 18–29-vuotiaiden tyttöjen ja poikien solmimat uudet avioliitot, joissa puoliset ovat eri sukupuolta vuosilta 2009–2019. Samaa sukupuolta olevien solmitut avioliitot ja myös avioerot löytyvät kuviosta 13. Samaa ja eri sukupuolta olevien kanssa solmitut avioliitot, kuten myös erot, on sijoitettu eri kuvioihin, koska solmittujen avioliittojen määrät ja myös erojen määrät eroavat toisistaan niin paljon. Kuvioiden tulkinta on näin lukijaystävällisempää. Tiedot eivät myöskään olisi trendejä kuvattaessa keskenään vertailukelpoisia, sillä keskenään samaa sukupuolta olevien avioliitto on ollut mahdollinen vasta vuodesta 2017. Kuviota katsottaessa on huomioitava, että viivat eivät kuvaa eri sukupuolta olevien 18–29-vuotiaiden uusien avioliittojen absoluuttista määrää, vaan nuorten naisten ja miesten solmimia uusia avioliittoja. Valtaosa kuviossa esitetyistä avioliitoista

KUVIO 8. SOLMITUT AVIOLIITOT 2009–2019, 18–29-VUOTIAAT, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA (TILASTOKESKUS 2020A).

on ensimmäisiä avioliittoja. Esimerkiksi vuonna 2019 18–29-vuotiaiden naisten solmimista avioliitoista hieman yli kolme prosenttia oli järjestysluvultaan toisia avioliittoja.

Uusien avioliittojen määrä on laskenut melko tasaisesti aikasarjan aikana. Määrällisesti katsottuna erot kuvion alun ja lopun välillä ovat suuret. Naisten solmimien avioliittojen määrä on vähentynyt lähes 6500:lla ja miesten hieman yli 5000:lla. Prosenteissa muutokset ovat miltei samat: vuonna 2019 miehet solmivat avioliittoja 47 ja naiset 46 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2009. Vaikka kuvio kertoo vain uusien avioliittojen määrän, voi kuvion perusteella myös todeta, että naisten avioituvuuslukumäärä on suurempi. Tämä selittyy sillä, että naiset avioituvat hieman varhemmin kuin miehet.

Laskeva trendi nuorten avioliittojen solmimisessa ei ole poikkeuksellinen, vaan avioliittoja yleisesti ottaen solmitaan aiempaa vähemmän. Nuorten kohdalla uusien avioliittojen solmimisen vähenemistä kuitenkin osaltaan selittää ensimmäisen avioliiton solmimisien nousu. Ensimmäisen avioliiton solmimisen keski-ikä kasvoi vuoteen 2017 asti. Vuonna 2018 ensimmäisen avioliiton solmineiden keski-ikä oli

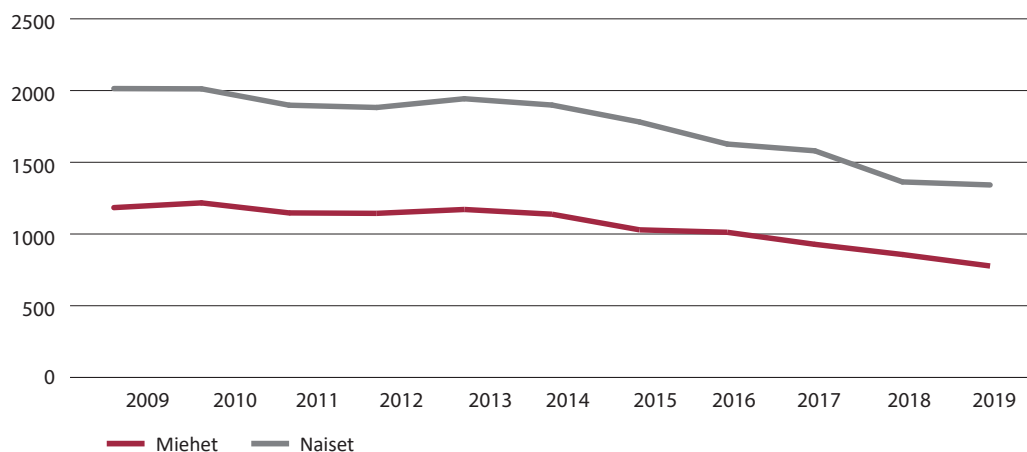
kaikilla naisilla 31,7 ja miehillä 33,9 vuotta. (SVT 2019d.) Kyse voi olla avioliiton merkityksen ja arvostuksen alenemisesta, mutta avioliittojen väheneminen saattaa liittyä myös muihin pariutumisiin (ks. kuvio 21).

Sen lisäksi, että nuoret solmivat avioliittoja vähemmän, tapahtuu avioliiton solmiminen hieman aiempaa harvemmin kirkollisen vihkitavan mukaisesti. Vuonna 2009 avioliitoista solmittiin kirkollisella vihkitavalla 65 prosenttia ja vuonna 2019 enää 55 prosenttia (Tilastokeskus 2020a).

Avioerot

Kuten solmittujen avioliittojen määrät, ovat myös avioliitosta eronneiden määrät vähentyneet. Kuviossa 9 esitetään 2009–2019 eri sukupuolta olevista avioliitoista eronneiden määrät. Trendit ovat samankaltaiset, ja molempien sukupuolien kohdalla avioerojen määrä on suhteessa vähentynyt lähes saman verran aikasarjan aikana. Vuonna 2019 naisia erosi noin 670 vähemmän kuin vuonna 2009 (-33 %), miehiä erosi vuonna 2019 hieman yli 400 vähemmän kuin vuonna 2009 (-34 %), ja edellisvuoteen

KUVIO 9. AVIOLIITOSTA ERONNEET, 18–29-VUOTIAAT, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA (TILASTOKESKUS 2020A).

nähdessä naisten avioerojen määrä väheni 21:llä, miesten 80:llä.

Vuosittaisten solmittujen avioliittojen ja avioerojen määrät eivät vielä kuitenkaan kerro niiden suhteellista osuutta. Näitä voi tarkastella avioituvuudella (kuvio 9), eli avioliiton solmineiden suhteella niihin, jotka voisivat mennä naimisiin, ja avioeronneisuudella (kuvio 10), eli avioeronneiden määrän suhteella naimisissa oleviin. Koska avioituvuus ja myös avioeronneisuus ovat harvinaisempia alle 20-vuotiailla, jätettiin ne kuvion selkeyden ja sen tulkinnan helpottamisen vuoksi tarkastelun ulkopuolelle.

Avioliitot eivät ole vain määrällisesti vähentyneet, vaan ne ovat vähentyneet myös suhteellisesti. Trendi on hyvin selvä molempien ikäryhmien kohdalla. Vuonna 2019 20–24-vuotiaiden naisten avioituvuus pieneni 56 prosenttia vuoteen 2009 nähden ja 25–29-vuotiaiden naisten 49 prosenttia.

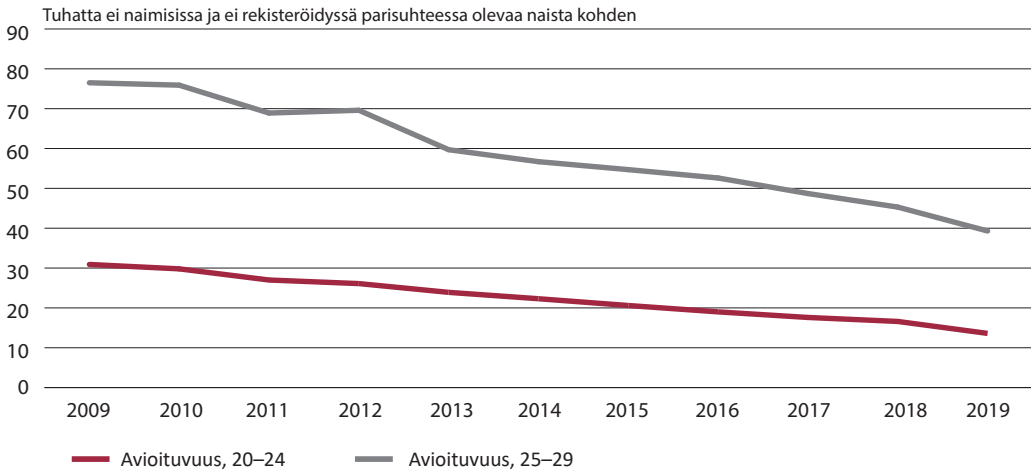
Avioeronneisuudessa muutokset ovat olleet vähäisempiä: 25–29-vuotiaiden naisten avioeronneisuus oli vuonna 2019 miltei samalla tasolla kuin vuonna 2009. 20–24-vuotiailla naisilla avioeronneisuusluku oli vuonna 2019 14 prosenttia pienempi kuin vuonna 2009.

Muutos ei ole ollut vain laskeva, vaan kummankin ikäryhmän kohdalla vuosittaista heilahtelua on tapahtunut aikasarjan aikana puoleen ja toiseen.

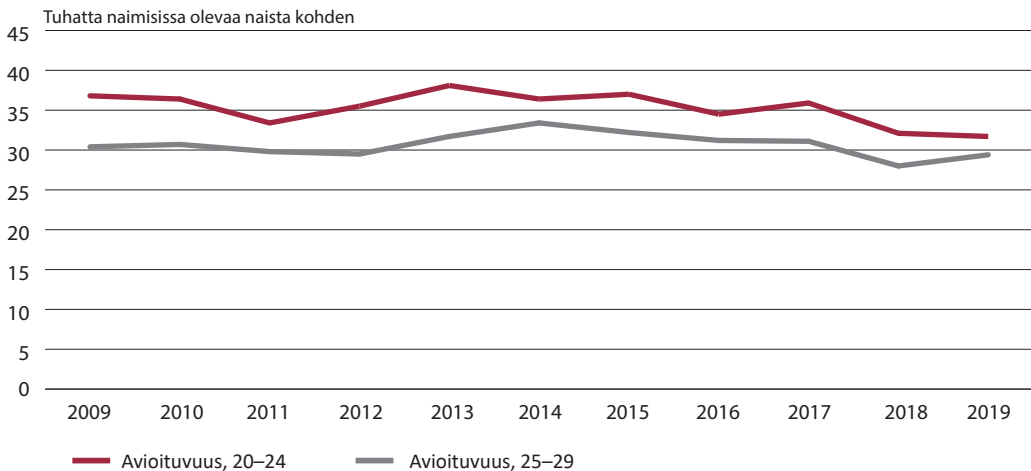
Kuviosta 12 havaitaan, että alle 30-vuotiaiden äitien erot lapsiluvun mukaan jakautuvat kuvion 2 mukaisesti. Alle 30-vuotiaiden lapsettomien avioparien eroja tapahtui vuosina 2016–2019 suhteessa yhtä paljon (41–42 %) kuin kaikissa avioliitoissa. Tosin yksi- ja kaksilapsisten perheiden erot muodostavat odotetustikin alle kolmikymmenvuotiaiden kohdalla yhteensä suuremman osuuden kuin kaikkien avioerojen kohdalla (kuvio 1).

Kuviossa 13 on esitetty tilastoja mies- ja naisparien avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen solmimisesta ja eroista vuosina 2009–2019. Vuonna 2017 mies- ja naispareille tuli mahdolliseksi solmia avioliitto, mikä näkyy selvänä piikkeinä. Piikit eivät johdu aiemmin rekisteröityjen parisuhteiden muuttamisesta avioliitoksi, ne käsitellään maistraatissa muutoksina, ei uusina solmittuina parisuhteina. Avioliittolain muutoksen vuoksi kuvio ei ehkä kaikkein mielekkäimmällä tavalla esitä tilastoja nais- ja miesparien liittojen solmimisista ja purkautumisista.

KUVIO 10. AVIOITUVUUS NAISEN IÄN MUKAAN 2009–2019, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA.

KUVIO 11. AVIOERONNEISUUS NAISEN IÄN MUKAAN 2009–2019, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA (TILASTOKESKUS 2020A).

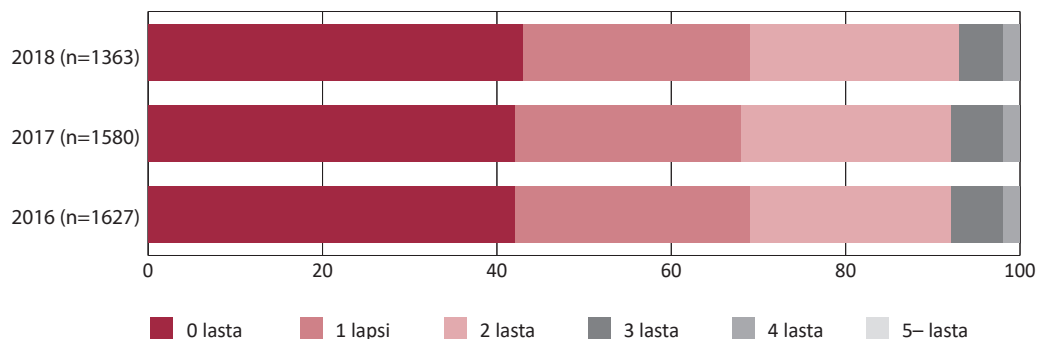
Naisparit muodostavat virallisia parisuhteita miespareja yleisemmin. Näin on ollut myös aikaisempina vuosina. Ainoa poikkeus on vuosi 2002, jolloin samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinti tuli mahdolliseksi (Pietiläinen & Pohjanpää 2019). Samaa sukupuolta olevat parit solmivat vuonna 2019 yhteensä

376 avioliittoa, näistä naisparien muodostamia oli noin 70 prosenttia. Alle kolmikymmenvuotiaiden saman sukupuolen kanssa solmivia avioliittoja oli 80 vuonna 2019, joka on noin viidesosa kaikista saman sukupuolen kanssa solmituista avioliitoista (Tilastokeskus 2020a).

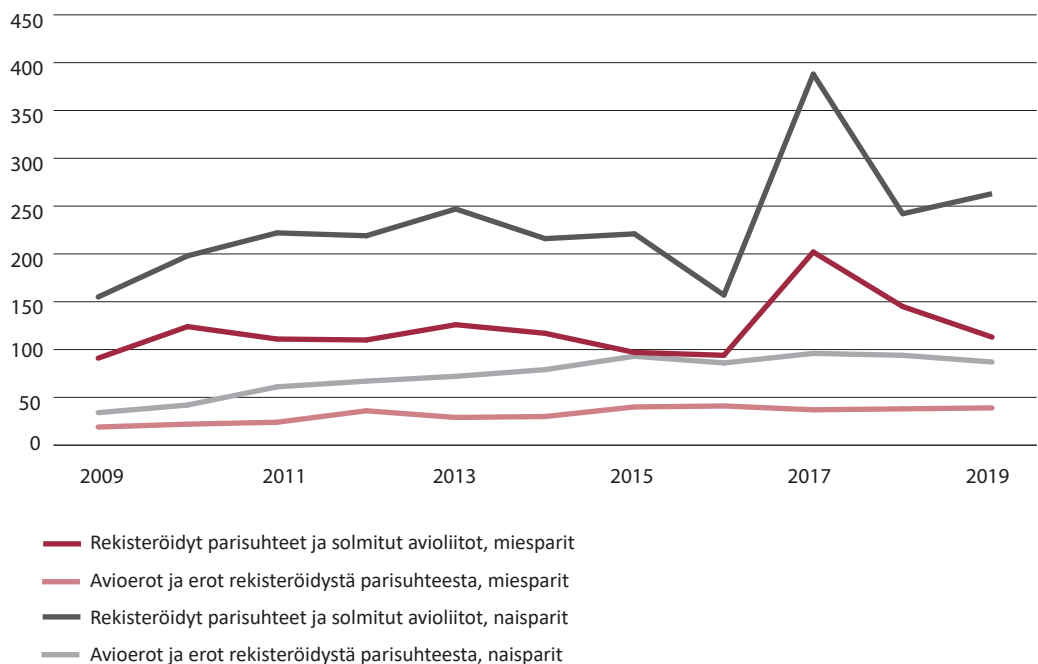
Sekä nais- että miespareilla erojen määrä on kasvanut vuodesta 2009. Vuonna 2019 erosi 126 paria, joka oli kuusi paria vähemmän kuin edellisvuotena. Erojen määrän kasvua selittää

solmittujen parisuhteiden määrän kasvu. Eroista suurin osa on tapahtunut rekisteröidystä parisuhteesta. Avioliitosta eronneita on voinut tilastoida vasta 2017 alkaen.

KUVIO 12. ALLE 30-VUOTIAIDEN ÄITIEN AVIOEROT ALLE 18-VUOTIAIDEN LASTEN LUKUMÄÄRÄN MUKAAN, PUOLISOT ERI SUKUPUOLTA (%) (SVT 2019).

KUVIO 13. SAMAA SUKUPUOLTA OLEVIEN PARIEN SOLMITUT LIITOT JA EROT 2009–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

Vuonna 2019 oli 70:llä alle kolmikymmenvuotiaalla miehellä siviilisäätynä eronnut rekisteröidystä parisuhteesta. Naisilla vastaava luku oli 159. Rekisteröidyssä parisuhteessa eli 53 alle kolmikymmenvuotiasta miestä ja 73 naista (Tilastokeskus 2020a).

SYNTYVYYS

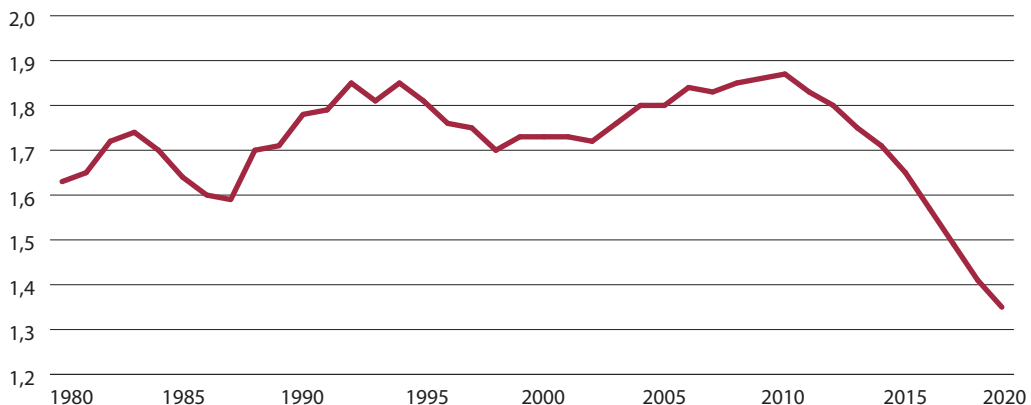
Syntyvyyden lasku on puhuttanut Suomessa hyvin laajasti viime vuosien aikana. Suomessa syntyneiden lasten määrä väheni neljänneksellä vuosina 2010–2019. Etenkin vuoden 2020 alussa keskustelu syntyvyyden alenemisesta kiihtyi Tilastokeskuksen julkaistua tiedot vuoden 2019 syntyvyysluvuista. Syntyvyyden aleneminen on ollut jo aiemmin huolena, mutta nyt syntyvyys oli jo historiallisen alhainen. Syntyvyyden laskuun liittyvä keskustelu on aiheeltaan laajaa, eikä sille ole vain yksittäistä syytä, vaan syitä on monia. Tässä luvussa osallistumme tähän tärkeään keskusteluun ja pyrimme tarkastelemaan syntyvyyden laskuun liittyvistä syistä yleisimpiä viimeisimpiin tilastollisiin tuloksiin nojautuen, mutta käsittelyssä on mukana myös laadullisia tutkimustuloksia.

Syntyvyys Suomessa ja Pohjoismaissa

Vuonna 2019 kokonaishedelmällisyysluku Suomessa oli 1,35, joka on Suomen ja kaikkien Pohjoismaiden mittaushistorian alhaisin (SVT 2020a). Kokonaishedelmällisyysluku kertoo, kuinka monta lasta nainen synnyttäisi elämänsä aikana, jos ikäryhmittäiset hedelmällisyysluvut pysyisivät laskentavuoden tasolla (SVT 2019f). Huoli alhaisesta kokonaishedelmällisyysluvusta on tulevien vuosien hyvinvointipalveluiden ja kansantaloudellisen kehityksen kannalta aiheellinen. Alhaisen syntyvyyden, väestön ikääntymisen ja elinajanodotteen nousun myötä huoltosuhde heikkenee, valtion menot lisääntyvät ja verotulot vähenevät (Schleutker 2013).

Kuviossa 14 on esitetty vuosien 1980–2019 kokonaishedelmällisyysluvut. Syntyvydessä tapahtuu vuosittaista vaihtelua, välillä se hieman alenee ja välillä nousee. Tämä on selvästi näkyvissä myös kuviossa. Yleisesti voidaan todeta, että kokonaishedelmällisyysluku on ollut verrattain korkealla tasolla vuoteen 2010 asti, jolloin syntyvyys oli aikasarjan vuosista korkeimmillaan (1,87). Vuoden 2010 jälkeen on kuitenkin tapahtunut usean vuoden käänne, syntyvyys on laskenut vuosittain ja vuodesta 2014 lähtien aiempaa jyrkemmin. Täysin ei voida vielä sanoa, onko syntyvyyden lasku jo taittunut, mutta

KUVIO 14. KOKONAISHEDELMÄLLISYYSLUKU VUOSINA 1980–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

ainakin vuoden 2020 luvut kertovat vähintäänkin syntyvyyden laskun pysähtymisestä ainakin vuoden 2020 osalta: tammi–syyskuun aikana syntyvyys on kääntynyt hienoiseen nousuun, lapsia on syntynyt noin kaksi prosenttia enemmän kuin vuoden 2019 vastaavana aikana (SVT 2020c).

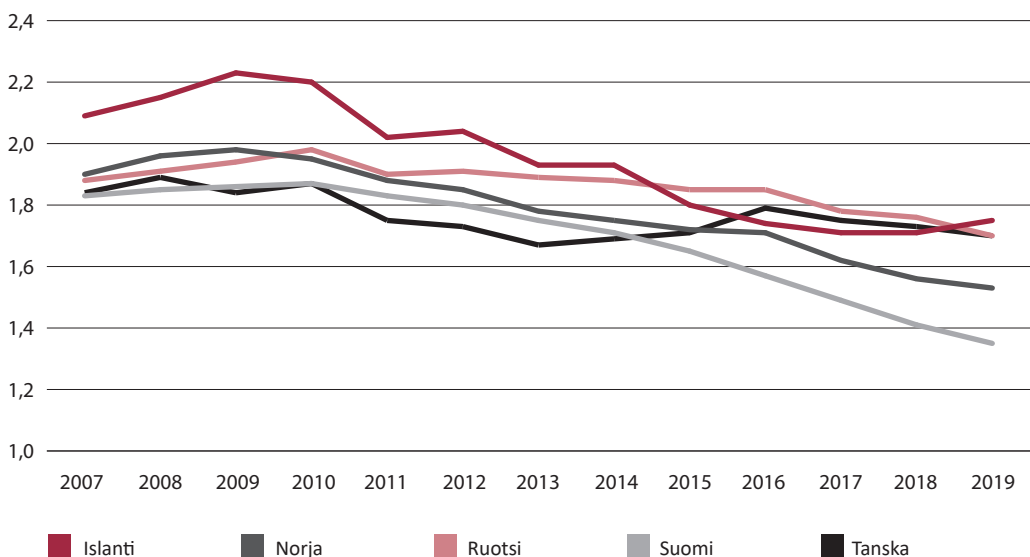
Syntyvyyden kehitys Suomessa on tällä hetkellä mittaushistorian alhaisinta, mutta alhainen syntyvyys ei ole mitenkään poikkeuksellista moneen Euroopan maahan nähden (Jalovaara 2019). Kuvion 15 perusteella voi huomata, että syntyvyyden kehitys kuvion ensimmäisten vuosien aikana on ollut melko samanlaista kaikissa Pohjoismaissa, ja myös syntyvyyslukujen lasku on alkanut kaikissa Pohjoismaissa samoihin aikoihin, vuoden 2010 jälkeen. Suomessa syntyvyys on kuitenkin muihin Pohjoismaihin nähden kehittynyt poikkeavasti ja on nyt selvästi alhaisempaa kuin muualla. Muista Pohjoismaista Norja on ainoa, jossa syntyvyyden kehitys on ollut vastaavanlaista kuin Suomessa, mutta sielläkään syntyvyys ei ole vähennyt yhtä nopeasti eikä pudonnut yhtä alas kuin Suomessa.

Myös Islannissa pudotus korkean syntyvyyden vuodesta 2009 (2,23) on ollut suurta. Vuonna 2019 Islannin syntyvyys oli 1,75, mutta Islanti oli kuvion maista ainoa, jossa syntyvyys kasvoi edellisvuodesta. Tämän perusteella on kuitenkin liian varhaista sanoa, onko syntyvyys kääntymässä nousuun Islannissa. Perinteisesti Islannissa on ollut Pohjoismaiden korkein hedelmällisyys.

Taloudellisten näkymien ja perhepolitiikan vaikutus syntyvyyteen

Ihmisten merkittäviin päätöksiin, kuten perheen perustamiseen, vaikuttavat myös taloudelliset näkymät ja tilanne työmarkkinoilla. Työmarkkinoiden ja talouden epävarmat ajat lisäävät perheenperustamisen lykkäämisen todennäköisyyttä. Epävarmuuden vaikutukset voivat vaikuttaa perheellistymisen lykkäämisen, vaikka huoli talouden tai työmarkkinoiden tilasta ei edes kohdistuisi suoraan perheenperustamista suunnitteleviin. Perheellistymisen lykkäämiseen vaikuttaa jo se, että talouden ja työmarkkinoiden yleinen tila on epävarma. Tu-

KUVIO 15. SYNTYVYYS Pohjoismaissa vuosina 2007–2019 (EUROSTAT 2019 & STATISTA 2020).

levaisuus näyttäytyy tällöin epävarmemmalta, ja on olemassa uhka talouden pitkään kestävästä taantumasta tai lamasta. (Comolli ym. 2019; Miettinen & Jalovaara 2019.)

Perheellistymisen viivästyminen vaikuttaa myös työsuhdetyyppi. Sutela (2013) tutki määräaikaisten työsuhteiden yhteyttä perheellistymiseen. Hänen mukaansa määräaikaisten työsuhteiden vaikutus perheellistymisen viivästytykseen ovat sukupuolittuneet. Määräaikaisessa työssä olevilla miehillä perheellistymisen lykkäämisen työhön liittyvät syyt johtuivat useammin taloudellisesta epävarmuudesta. Naisilla puolestaan määräaikaisuus ei ensisijaisesti lisää toimeentulon liittyviä huolia suomalaisen perhepolitiikan vuoksi, vaan huolet kohdistuvat pikemminkin uramahdollisuuksiin perheellistymisen sukupuolittuneiden vaikutusten vuoksi. Yleensä äidit kantavat suuremman vastuun lapsen hoivasta ja siitä syystä ovat pidempään poissa työmarkkinoilta. (Mt., 154 & 163.) Määräaikaiset työsuhteet vaikuttavat enimmäkseen vanhemmuuteen siirtymisen kohdalla. Jos vanhemmalla on lapsi, määräaikaisuus ei niinkään vaikuta sisaruksen hankintaan (mt., 155). Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä perheenperustamisissä olevien naisten kohdalla, minkä vuoksi määräaikaiset työsuhteet ovat ongelmallisia naisten perheellistymisen kannalta (mt., 171). Syntyvyyden edistämistä ajatellen tässä olisikin korjattavaa. Naisten työmarkkina-aseman parantaminen vähentäisi epävarmuutta ja voisi siten myös edistää syntyvyyttä..

Perhepolitiikka on yksi keino, jolla syntyvyyteen voidaan vaikuttaa. Sen avulla voidaan tasapainottaa esimerkiksi talouden ja työmarkkinoiden mahdollista epävarmuutta, kuten myös taloudellisin keinoin kannustaa syntyvyyden lisäämiseen. Perhepolitiikan vaikutukset syntyvyyteen eivät kuitenkaan ole aina välttämättä sitä edistäviä, eikä niiden vaikutuksesta olla yksimielisiä. Tutkimukset kuitenkin tukevat näkemystä, jonka mukaan perheille suunnattujen etuuksien, kuten kotihoidontuen heikentäminen eivät ainaakaan edistä syntyvyyden lisääntymistä, vaikka se voisi nopeuttaa äitien työhön paluuta (Schleutker

2013). Kyse ei kuitenkaan ole myöskään pelkäämistä naisten työmarkkina-asemasta vaan sukupuolten tasa-arvosta yleisesti, myös kotioloissa. Perhepoliittiset linjaukset ovat monisyisiä ja niiden vaikutukset tulee huomioida laajasti. Riittävien perhe-etuuksien lisäksi tulee huomioida myös niiden sukupuolittuneet vaikutukset. Suomessa on esimerkiksi ollut pitkään esillä se, miten perheiden perustaminen heikentää äitien työuria. Äitien nopeampaa paluuta takaisin työelämään perhevapailta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa perhekysymyksissä pyritään lisäämään valmisteilla olevalla perhevapaauudistuksella, joka on pitkään ollut yhteiskuntapolitiikan kehittämisen ja keskustelun kohteena (Hakala K. 2020).

Poliittisten ja taloudellisten ratkaisujen mahdollisuuksiin vaikuttaa perheiden lastenhankintapäätöksiin tuo kriittistä valaistusta Kunnallissalan kehittämissäätöön tutkimus. Sen mukaan kansalaiset ovat huolestuneita syntyvyyden laskusta, mutta enemmistö suomalaisista suhtautuu epäuskoisesti siihen, että isot parannukset lapsiperheiden tukiin riittäisivät ylläpitämään korkeaa syntyvyyttä (58 %). Toisaalta joka toinen silti uskoo, että lapsiperheille suunnattujen tukien merkittävä tasokorotus nostaisi syntyvyyden maassamme nykyistä korkeammalle tasolle (51 %). Suomalaiset ovat varsin yksimielisiä siitä, että syntyvyyden lasku on seurausta ihmisten muuttuneista henkilökohtaisista toiveista ja valinnoista (86 %). Enemmistö tyrmää väitteen, jonka mukaan syntyvyyden lasku Suomessa on väliaikaista, eikä siitä kannata olla huolissaan (55 %). (Kunta-alan kehittämissäätö 2020.)

Nuorista ikäluokista enemmistö kokee elämän olevan nykyisin niin epävarmaa, ettei lapsia kannattaisi tehdä. Sen sijaan yli 60-vuotiaat ovat taipuvaisia torjumaan väitteen. Oman taloudellisen tilanteen ja turvallisuuden merkitykseen saattaa viitata se, että vähemmän koulutetut ja pienituloiset ovat muita vakuuttuneempia siitä, että nykyajan epävarmuuden takia jälkikasvun tavoittelemisen ei ole suotavaa. (Mt.)

Perhepolitiikan vaikutuksesta syntyvyyteen löytyy kuitenkin pari tuoretta esimerkkiä

naapurimaista Virossa ja Venäjältä. 1990-luvun alussa Virossa Neuvostoliiton hajoamisen myötä maan itsenäisyys palautui, mutta yleisestä epävarmuudesta ja maata koetelleista suurista muutoksista johtuen Viro suistui lamaan. Laman aikana Virossa syntyvyys väheni merkittävästi ja lasten hankintaa lykättiin. Maan heikon talouden tilan vuoksi olivat myös lapsiperheiden tuet vaatimattomia. (Statistics Estonia 2018.) Syntyvyys laski nopeasti aina vuoteen 2004 asti, jonka jälkeen Virossa alettiin maksaa Euroopan tasolla hyvin korkeaa vanhempainrahaa (Kunnas 2018). Vuonna 2001 kokonaishedelmällisyysluku oli Virossa 1,3, ja vuonna 2007 se oli 1,7, jossa se pysyi melko muuttumattomana vuoteen 2010 asti. Tämän jälkeen syntyvyys on hieman vaihdellut, ja vuoden 2018 kokonaishedelmällisyysluku Virossa oli 1,67. Vuosien 2010–2013 syntyvyyden laskun arveltiin johtuvan talouden epävarmoista ajoista. Syntyvyyden nousuun ovat perhepolitiikan lisäksi vaikuttaneet myös muut syyt, kuten aiemmin tapahtunut vanhemmuuden lykkääminen ja talouskasvu. (Statistics Estonia 2018; 2019.)

Myös Venäjällä syntyvyys on kasvanut viime vuosikymmenen aikana. Kasvuun on vaikuttanut lapsiperheille suunnattujen korvausten kasvu (Hakala, P. 2020). Perhepolitiikan vaikutusten tarkastelussa pitää huomioida se, että alkutilanne Virossa ja myös Venäjällä on ollut hyvin toisenlainen, eikä tästä syystä voi vetää suoraa johtopäätöksiä siitä, miten perhepolitiikalla voisi syntyvyyttä Suomessa edistää. On kuitenkin selvää, että perheiden etuudet voivat olla syntyvyyden kannalta merkittäviä (Gissler & Klemetti 2019).

VÄESTÖTASON EROJA SYNTYVYYDESSÄ

Väestötasolla katsottuna syntyvyydessä on eroja eri väestöryhmien kesken. Suomalaisista naisten osuus syntyvyydestä on pienentynyt vuosi vuodelta. Yleisesti ottaen huoli syntyvyyden vähenemisestä johtuukin suurelta osin suomalaisista naisten synnytysten vähenemisestä

(Helminen 2018). Vuoden 1990 jälkeen on ulkomaalaistausten osuus syntyvyydestä kasvanut vähitellen. Vuonna 2010 suomalaisista naisten osuus syntyvyydestä oli kokonaishedelmällisyysluvulla mitattuna 92 prosenttia, ja 2018 vastaava osuus oli 86 prosenttia. Suomalaisista naisten osuuden pienenemistä ei selitä pelkästään ulkomaalaistausten naisten lukumääräinen kasvu, sillä ulkomaalaistausten osuus koko maan syntyvyydestä on kasvanut nopeammin kuin ulkomaalaistausten naisten osuus kaikista väestön 15–49-vuotiaista naisista. (SVT 2019f.) Vaikka suomalaisista synnyttäjien osuus on pienentynyt, ovat syntyvyyden erot suomalais- ja ulkomaalaistausten välillä kaventuneet. Ero on kuitenkin vielä hyvin selvä: vuonna 2017 ulkomaalaistausten, ensimmäisen polven, kokonaishedelmällisyysluku oli 1,92 ja suomalaisista oli 1,45. Kantaja ulkomaalaistaustaisen väestön syntyvyyksien lähentyminen ei ole poikkeuksellista, vaan se on tuttu ilmiö monista muista maista (Helminen 2018).

Eroja syntyvyydessä löytyy myös suomen- ja ruotsinkielisten välillä. Ruotsinkielisellä väestöllä syntyvyys on ollut korkeampaa jo vuodesta 2006 lähtien. Esimerkiksi vuonna 2010 suomenkielisten kokonaishedelmällisyysluku oli 1,85 ja ruotsinkielisten 1,95. Vuonna 2018 ero oli vielä suurempi: suomenkielisten kokonaishedelmällisyysluku oli 1,35 ja ruotsinkielisten 1,57. Eron tekee mielenkiintoiseksi myös se, että näiden kahden kieliryhmän välillä ensisynnyttäjien ja kaikkien synnyttäjien keski-ikä välillä ei ollut eroja vuonna 2018. Tätä ennen ruotsinkielisten synnyttäjien keski-ikä oli hieman korkeampi. (SVT 2019f.)

Syntyvyys eri ikäryhmissä

Samalla, kun syntyvyys on alentunut, kaikkien synnyttäjien ja ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut. Vuonna 2010 kaikkien synnyttäjien keski-ikä oli 30,1 vuotta, ja vuonna 2019 se oli 31,2 vuotta. Ensisynnyttäjien keski-ikä vuonna 2010 oli 28,3 vuotta ja vuonna 2019 29,6 vuot-

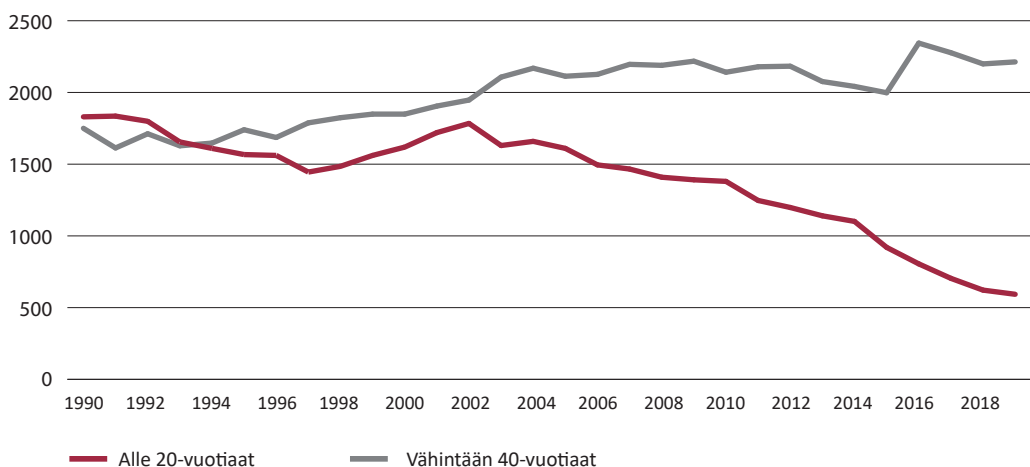
ta. (SVT 2020b.) Vaikkakin kuviossa 16 esitetyt synnyttäjien lukumäärät ovat pieniä, havainnollistaa se kuitenkin osaltaan synnyttäneiden eri ikäryhmissä tapahtuneita muutoksia. Kuvioista on nähtävissä selkeä muutos, joka on tapahtunut naisten hedelmällisen kauden alku- ja loppupäässä synnyttäneiden kesken. Vähintään 40-vuotiaana lapsia saaneiden suomalaisnaisten osuus on noin kaksinkertaistunut 1990-luvun alusta ja on nyt lähes viisi prosenttia. Samalla teiniäitien osuus on vähentynyt. Vuonna 1990 alle 20-vuotiaille naisille syntyi 2,8 prosenttia lapsista, 2019 enää 1,3 prosenttia. Varsinkin alle 18-vuotiaiden synnytykset ovat vähentyneet nopeasti. Alle 18-vuotiaiden synnytyksiä oli 350 kappaletta vuonna 2000, mutta alle sata vuonna 2019.

Vaikka lasten hankinnan lykkääminen on vain yksi tekijä yleisen syntyvyyden laskussa, vähentää ensisynnyttäjien keski-ikä nousu hedelmällisten vuosien määrää ja vaikuttaa näin myös lopulliseen lapsilukuun. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että syntyvyyden aleneminen johtuu monesta eri seikasta, jotka vaihtelevat eri tilanteiden ja elämänvaiheiden mukaan.

Kuvioon 17 on koottu tiedot elävänä syntyneistä lapsista eri vuosilta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen syntyneiden lasten rekisteristä. THL:n ylläpitämän syntymärekisterin luvut poikkeavat jonkin verran Tilastokeskuksen syntymärekisteristä johtuen hieman erilaisista laskentatavoista. THL:n rekisterissä ovat mukana kaikki Suomessa syntyneet lapset, myös ulkomaalaiset lapset, kun taas Tilastokeskuksen rekisterissä ovat mukana synnytyksipaikasta riippumatta kaikki lapset, joiden äidin vakituinen asuinpaikka on lapsen syntymähetkellä Suomessa (THL 2019).

Kuviosta on nähtävissä, että vuoden 2019 luvut poikkeavat hyvin selvästi kahden muun vuoden luvuista. Kuten on jo mainittu, syntyvyys on laskenut vuosittain vuoden 2010 jälkeen, joten vuosi 2019 ei ollut tässä yksittäinen poikkeus vaan trendin jatkumo. Vuonna 2019 ei myöskään tapahtunut vuoden 2010 jälkeen poikkeuksellisen suurta pudotusta syntyvytydessä. Vuoteen 2018 nähden vuonna 2019 syntyi 2011 lasta vähemmän. Enimmillään syntyneiden lasten määrä on pienentynyt 2010 jälkeen vuosien 2018 ja 2017 välillä (-2933). Kuvion

KUVIO 16. ALLE 20-VUOTIAILLE JA VÄHINTÄÄN 40-VUOTIAILLE SYNTYNEIDEN LASTEN LUKUMÄÄRÄT 1990–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

vuosista vuonna 2008 syntyi eniten lapsia (59 616), vuonna 2019 vähiten (45 766) ja vuonna 2013 lapsia syntyi 58 383.

Vuonna 2019 ei pelkästään syntynyt selvästi vähemmän lapsia muihin vuosiin nähden, vaan muutoksia on tapahtunut myös synnyttäneiden ikäryhmissä. Alle 34-vuotiaita synnyttäjiä oli aiempiin vuosiin nähden selvästi vähemmän, mutta yli 34-vuotiaiden synnyttäneiden määrät eivät kuitenkaan ole juuri muuttuneet eri vuosina. Vuoteen 2008 nähden vuonna 2019 syntyi 24–29-vuotiaiden ikäryhmissä 6822 (-32 %) lasta vähemmän ja alle 24-vuotiaiden kohdalla vuonna 2019 syntyi 3913 (-48 %) lasta vähemmän kuin vuonna 2008. Syntyvyyden lasku näyttääkin tapahtuneen erityisesti nuoremmista ikäluokissa. Kuvion käyrät havainnollistavat hyvin jo aiemmin mainittua synnyttäjien keski-ikäns nousua.

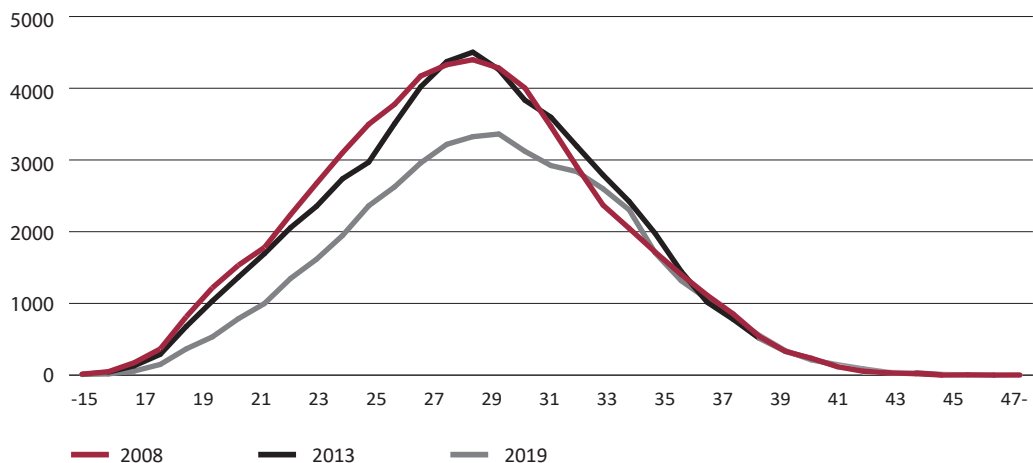
Tilastokeskuksen syntyvyystilastoista selviää, että juurikin alle 30-vuotiaina synnyttäneiden osuudet kaikista synnytyksistä ovat pienentyneet selvästi sitten 1990-luvun. Vuonna 1990 24–29-vuotiaiden osuus kaikista synnyttäneistä oli 43 prosenttia, ja vuonna 2018 osuus oli

kymmenen prosenttiyksikköä pienempi. Alle 24-vuotiaiden osuus kaikista syntymistä vuonna 1990 oli 16 prosenttia, ja vuonna 2018 se oli 10 prosenttia, ero on 6 prosenttiyksikköä. Kun vuoden 2018 lukuja verrataan vuoteen 2010, jolloin kokonaishedelmällisyysluku oli korkeimmillaan sitten 1980-luvun, ovat sekä 24–29-vuotiaiden että alle 24-vuotiaiden synnyttäneiden osuudet pudonneet 3 prosenttiyksikköä yhdeksän vuoden aikana. Alle 24-vuotiaiden kohdalla synnyttäneiden määrän väheneminen on kuitenkin ollut hieman nopeampaa. Vuotta 2010 edeltänyt kolmen prosenttiyksikön pieneneminen kesti 21 vuotta. (Tilastokeskus 2020a.)

Alueelliset erot

Kuviossa 18 ovat vuoden 2019 kokonaishedelmällisyysluvut maakunnittain. Kokonaishedelmällisyysluvuissa on suurta vaihtelua Suomen sisällä. Ahvenanmaan ja kaikissa Pohjanmaan maakunnissa kokonaishedelmällisyysluku on muuta maata korkeampi. Alhaisimmat kokonaishedelmällisyysluvut ovat Uudenmaan,

KUVIO 17. ELÄVÄNÄ SYNTYNEET ÄIDIN IÄN MUKAAN (THL, SYNTYNEIDEN LASTEN REKISTERI (JULKAISEMATTOMIA TIETOJA)).

Varsinais-Suomen, Pirkanmaan sekä Etelä- ja Pohjois-Karjalan maakunnissa. Näillä alueilla on Suomen kuudesta suurimmasta kaupungista viisi. Näiden viiden kaupungin kokonaishedelmällisyyslukuissa on suurta vaihtelua. Vuosien 2015–2019 kokonaishedelmällisyysluku oli Helsingissä pienin, 1,19. Turussa se oli 1,21 ja Tampereella 1,23. Espoossa luku oli selvästi näistä kaupungeista suurin 1,60. (SVT 2020b.) Vantaan luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin nähden, koska kyseessä on yhden vuoden luku, mutta vuonna 2018 se oli 1,53 (Mänty & Riihelä 2019).

Helsingin kokonaishedelmällisyyden ero suhteessa Espoon ja Vantaan lukuihin johtuu ainakin osittain kaupunkien erilaisista ikärakenteista. Helsingissä suurin ikäluokka ovat 28-vuotiaat, mutta Espoossa ja Vantaalla 34–35-vuotiaat. Helsingin nuorempaa ikärakennetta selittää se, että monet nuoret muuttavat Helsinkiin opiskelemaan, mutta opintojen jälkeen tai muutenkin perheenperustamisikäisiä muuttaa Espooseen ja Vantaalle. Espoon ja Vantaan vetovoima perheenperustamisikäisille johtuu ainakin osittain asuntokantojen ja talotyyppien eroista. Helsingissä yksiöitä ja kaksioita on 60 prosenttia kaikista asunnoista, ja asunnoista 85 prosenttia on kerrostaloissa. Espoossa ja Vantaalla on enemmän pientaloja ja isompia asuntoja. Espoossa ja Vantaalla yksiöiden ja kaksioiden osuus asuntokannasta on 40–46 prosenttia. (Mäki 2019.)

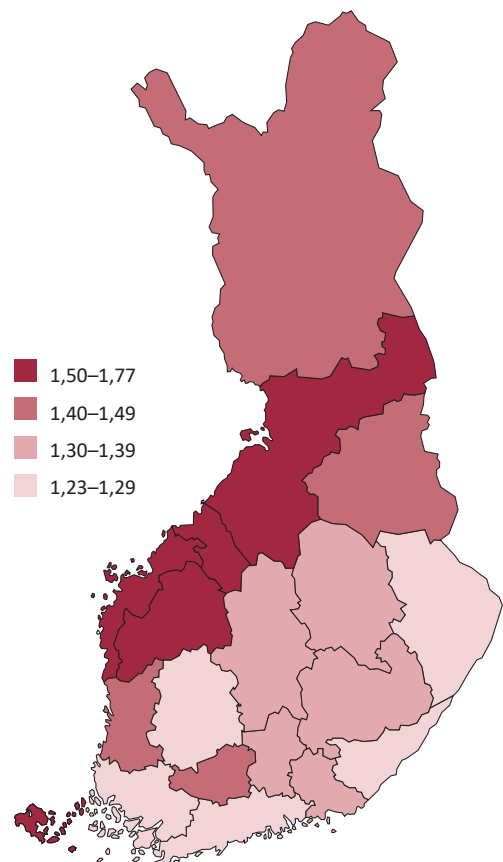
Samantyyppinen väestön ikärakenne kuin Helsingissä on muissakin opiskelijakaupungeissa (kuvio 19). Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella ja Turussa parikymppisten osuus on suurempi, ja ikävuosien 25–29 kohdalla väestön suhteellinen osuus alkaa pienentyä. Näyttäisi siltä, että opiskelijajäissä olevia muuttaa näihin kaupunkeihin, kun taas muutamaa vuotta vanhempien muuttoliike suuntaa pois näistä kaupungeista. Vetotekijänä saattavat olla opinnot, mutta toki myös työllisyys. Taulukko 6 havainnollistaa tämän kaltaista muuttoliikettä Tampereen seudulla. Ympäröivistä kunnista muutetaan Tampereelle 15–24-vuotiaina, ja 25. ikävuodesta eteenpäin Tampereelta muutetaan

sitä ympäröiviin lähikuntiin. Myös alle 10-vuotiaiden muuttoliike on Tampereelta pois päin. Tampereella muuttoliike vaikuttaisi olevan samankaltaista kuin mitä Helsingin seudulla on (ks. Mäki 2019).

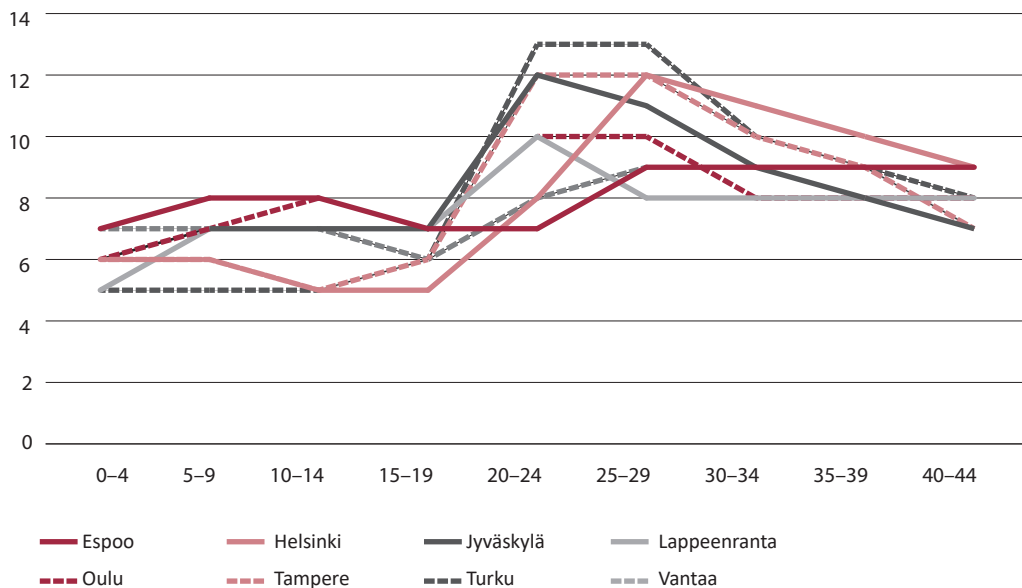
Koulutuksen mukaiset erot lapsiluvussa

Viime vuosien aikana syntyvyys on pienentynyt kaikissa koulutusryhmissä, mutta korkeakoulu-utetut naiset ja myös miehet saavat enemmän lapsia kuin vain toisen asteen tai perusasteen suorittaneet. Naisilla ja miehillä koulutusryh-

KUVIO 18. KOKONAISHEDELMÄLLISYSLUKU
MAAKUNNITTAIN 2019 (SVT 2019H, 421).

KUVIO 19. ALLE 45-VUOTIAIDEN IKÄRAKENNE ERI KAUPUNGEISSA 2019 (%) (TILASTOKESKUS 2020A).

TAULUKKO 6. KUNTIEN VÄLINEN NETTOMUUTTO, TAMPEREEN SEUTU (TILASTOKESKUS 2020A).

	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44
2019									
Kangasala	48	3	4	-66	-91	107	101	15	12
Lempäälä	70	-11	2	-49	-37	98	104	43	14
Nokia	92	43	5	-93	-90	130	137	41	25
Orivesi	5	14	1	-37	-27	5	18	0	8
Pirkkala	31	28	26	-58	-3	76	60	35	-10
Tampere	-344	-112	50	1 625	1 568	-562	-369	-269	-6
Vesilähti	12	12	-7	-52	-14	12	6	4	2
Ylöjärvi	35	-3	0	-135	-75	157	78	51	10

mittäiset erot ovat kaventuneet vuosien 2006 ja 2018 välillä, mutta miehillä koulutusryhmäkohtaiset erot ovat pysyneet suurempina. Vain perusasteen suorittaneilla miehillä arvioitu lasten keskimääräinen lukumäärä oli vuonna 2018 hieman alle yhden ja korkeasti koulutetuilla se oli noin 1,5 (SVT 2019f).

Myös lapsettomien suhteen koulutusryhmittäiset erot ovat miehillä naisia suuremmat. Tämä selviää Jalovaaran ja kumppaneiden (2019) tekemästä pohjoismaisesta kohorttitutkimuksesta, jossa tutkittiin syntyvyyttä koulutusasteen ja sukupuolen mukaan. Tutkimuksen nuorimmissa ikäkohortissa (1965–67

syntyneet) ero korkean ja vain perusasteen suorittaneiden välillä on hyvin suuri. Hieman yli 20 prosenttia korkeakoulututkinnon suorittaneista miehistä oli lapsettomia, kun taas vain perusasteen suorittaneista yli 35 prosenttia oli lapsettomia. Naisilla taas koulutusryhmittäiset erot lapsettomien määrässä ovat kaventuneet. Kaikkien koulutusryhmien kohdalla lapsettomuus oli 20 prosentin paikkeilla. Erojen kaventuminen johtuu siitä, että ainoastaan perusasteen suorittaneiden naisten lapsettomuus on kasvanut voimakkaammin, mutta korkeasti koulutetuilla naisilla lapsettomuus ei ole juuri muuttunut. (Jalovaara ym. 2019.)

Koulutusryhmittäiset erot syntyvyydessä ja lapsettomuudessa voivat johtua sosiaalisesta eriarvoisuudesta, joka vaikuttaa erityisesti perusasteen suorittaneiden perheiden muodostamiseen, mutta myös keskiasteen tutkinnon suorittaneisiin. Perheellistymistä ajatellen tämä tarkoittaa sitä, että samalla kun vain perusasteen suorittaneiden määrä on laskenut, on myös tämän koulutusasteen suorittaneiden sosiaalinen asema heikentynyt, kun taas korkean koulutusasteen katsotaan indikoivan parempaa tulotasoa ja siten edistävän perheellistymistä. Sosiaalisen aseman heikentyminen ei kuitenkaan koske pelkästään perusasteen suorittaneita, sillä myös lapsettomien keskiasteen suorittaneiden naisten osuus on kasvanut selvästi. (Jalovaara ym. 2019.) Vain perusasteen suorittaneista naisista ja miehistä yli puolet on puolisoittomia, kun taas korkeakoulutetut harvemmin ovat puolisoittomia (Jalovaara 2020).

Puolisottomuus

Puolisottomilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät ole avo- tai avioliitossa. Puolisottomiin kuuluvat siis yksin asuvat, puolisoittomat isät ja äidit, vanhempiensa luona asuvat ja nuoret, jotka asumismuodoltaan eivät lukeudu perheväestöön, kuten keskenään asuvat sisarukset. Kaikki puolisoittomat eivät suinkaan aina ole olleet puolisoittomia, vaan osa on ollut aiemmin avo- tai avioliitossa.

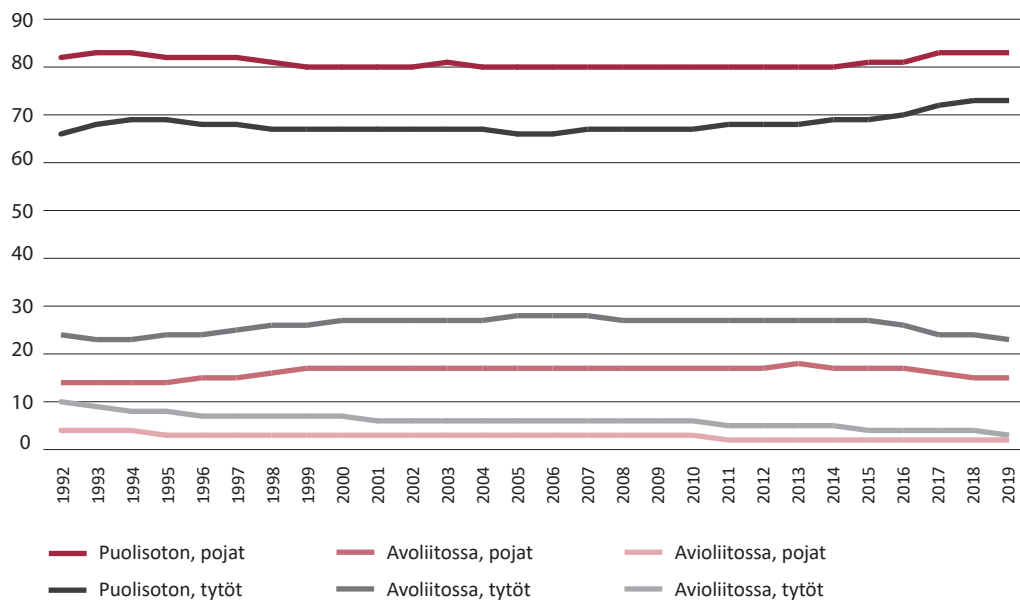
Rekisteriaineistojen pohjalta puolisoittomuutta tarkasteltaessa kuva parisuhteista jää osittain puutteelliseksi. On esimerkiksi paljon parisuhteita, joissa puolisoit asuvat eri osoitteissa, tai yhdessä asuva pariskunta on samaa sukupuolta keskenään, eivätkä he ole rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa keskenään. Syntyvyyden kannalta rekisteripohjainen tarkastelu antaa kuitenkin riittävän hyvän kuvan, sillä suurin osa lapsista syntyy avo- tai avioliitoissa.

Puolisottomuudella on merkittävä vaikutus lastenhankintaan. Lapsen voi toki saada ilman vakituista kumppania, mutta useimmiten lapsi syntyy vakaaseen parisuhteeseen. Noin joka kymmenes lapsi syntyy puolisoittomalle äidille (Jalovaara & Andersson 2018).

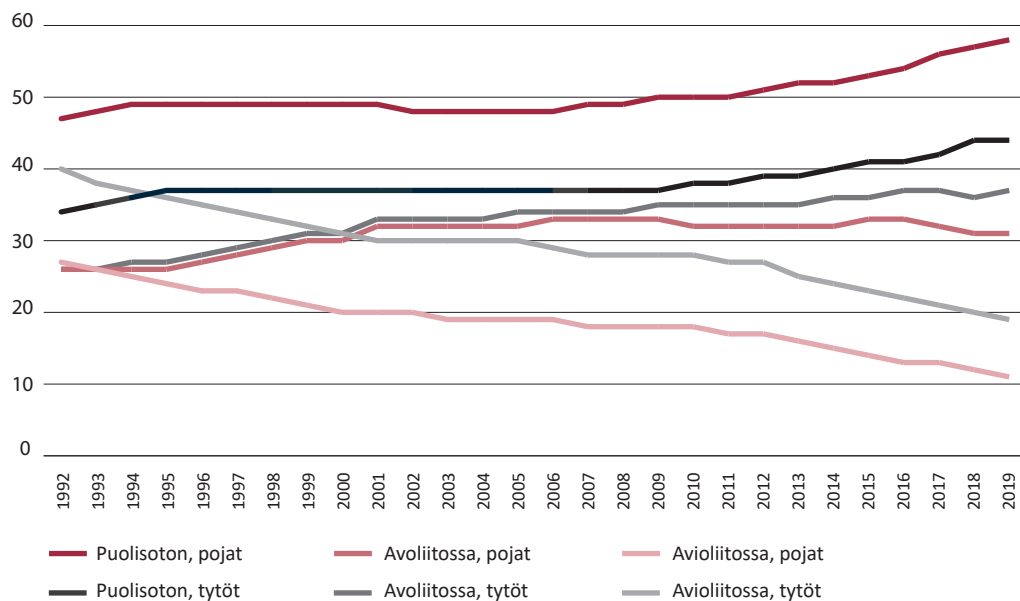
Kuten kuviosta 21 hyvin ilmenee, on 25–29-vuotiaiden puolisoittomuus kasvanut, etenkin viime vuosikymmenen aikana. Kummallakin sukupuolella puolisoittomuuden kasvu vuodesta 1992 vuoteen 2019 on ollut kymmenen prosenttiyksikköä. Nuoremmassa ikäluokassa (kuvio 20) puolisoittomien määrä ei ole kasvanut prosentuaalisesti miesten kohdalla vertailuajana juuri lainkaan, mutta naisten kohdalla kasvua on jonkin verran (7 prosenttiyksikköä). Kuviota 20 tarkasteltaessa täytyy toki huomioda, että nuoremmalla iällä parisuhteet ovat ennemminkin lyhyempi- kuin pitempiaikaisia, etenkin ikäluokan ensimmäisten ikävuosien aikana. Esimerkiksi avioliitot ovat melko harvinaisia, 18–24-vuotiaista miehistä vain kaksi prosenttia ja naisista kolme prosenttia oli vuonna 2019 avioliitossa. Vuodesta 1992 avioliitossa olevien osuudet ovat hieman pudonneet (muutos 2 prosenttiyksikköä miehillä ja 7 prosenttiyksikköä naisilla). Vuonna 2019 avioliitossa oli noin viidesosa 18–24-vuotiaista.

Puolisottomien määrä on viime vuosien aikana kasvanut myös hieman vanhemmissa ikäryhmissä. Jalovaara (2020b) arvioikin, että vuoden 2008 jälkeen yleistynyt 28–34-vuotiaiden puolisoittomuus lienee yhteydessä vuoden 2010 jälkeen alkaneeseen syntyvyyden vähenemiseen. Puolisottomien osuuden kasvun syistä ei ole varmuutta, mutta se voi liittyä liittodynamiikan

KUVIO 20. AVIOLIITTOSSA JA AVOLIITTOSSA OLEVIEN SEKÄ PUOLISOTTOMIEN OSUUS (%), 18–24-VUOTIAAT NUORET, 1992–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

KUVIO 21. AVIOLIITTOSSA JA AVOLIITTOSSA OLEVIEN SEKÄ PUOLISOTTOMIEN OSUUS (%), 25–29-VUOTIAAT NUORET, 1992–2019 (TILASTOKESKUS 2020A).

muutoksiin. Tästä muutoksesta kertoo se, että Pohjoismaissa avioituvuus on pienentynyt ja eronneisuus on yleistä. (Jalovaara 2020.) Kuten myös se, että avioliitoista hieman aiempaa useampi on kestoltaan lyhytikäisempiä. 1990-luvun jälkeen solmituista avioliitoista useampi on purkautunut esimerkiksi viiden vuoden kuluttua sen solmimisesta kuin 1990-lukua edeltäneenä aikana. Vuonna 1985 solmituista avioliitoista viiden vuoden jälkeen oli purkautunut 9,5 prosenttia, 2000 solmituista 12,5 prosenttia ja 2010 solmituista 13 prosenttia. (SVT 2019e.) Avioliittoa solmitaan aiempaa useammin, ja niissä saadaan myös aiempaan nähden suhteessa enemmän lapsia. Avioliitot ovat kuitenkin avioliittoihin nähden useammin lyhytaikaisia. Nopeasti purkautuvat parisuhteet eivät muodosta vakaata pohjaa, joka usein on lastenhankinnan edellytys. (Jalovaara 2020.) Vastaava liittodynamiikan muutos on nähtävissä myös 25–29-vuotiaiden kohdalla. Poikkeuksena on se, että avioliittojen yleistymisen näyttää viime vuosina pysähtyneen, kuten kuviosta 21 on nähtävissä. Avioliitossa olevien 25–29-vuotiaiden osuus sen sijaan on pienentynyt huomattavasti vuodesta 1992 (muutos naisilla 21 prosenttiyksikköä ja miehillä 16 prosenttiyksikköä). Toki on syytä myös mainita, ettei parisuhdetta välttämättä ensisijaisesti muodosteta lastenhankintaa ajatellen. Nuorisobarometreissa havaitaan selvä laskeva trendi sille, kuinka tärkeinä oma perhe ja lapset 35 ikävuoteen mennessä koetaan. Pysyvä parisuhde 35-vuotiaaksi mennessä on nuorille tärkeämpää kuin oma perhe ja lapsia. (Myllyniemi 2017, 27–29.) Myös perhebarometreissä on havaittu vastaavanlainen muutos nuorten perheellistymisajatuksiin liittyen. Vuoden 2018 perhebarometriaineistossa 20–29-vuotiaista neljäsosa kertoi olevansa vapaaehtoisesti lapseton. Vuonna 2008 vastaava samanikäisten osuus oli kuusi prosenttia. (Berg 2018.)

MUITA SYNTYVYYTEEN VAIKUTTAVIA TAUSTATEKIJÖITÄ

Vapaa-aika

Yleisesti vapaa-ajan ja harrastusten merkitys on kasvanut jo pitkään, ja etenkin nuoret kokevat ne hyvin tärkeiksi (Liikanen 2004). Myös Nuorisobarometreissä vapaa-ajan merkitys nuorten ikäluokissa on tullut selvästi esiin. Vuoden 2019 Nuorisobarometrissä vapaa-ajan merkitys on kasvanut entisestään: vapaa-aikaa hyvin tärkeänä piti 63 prosenttia vastanneista ja melko tärkeänä 30 prosenttia, vuonna 2013 vastaavat luvut olivat 35 prosenttia ja 50 prosenttia (Myllyniemi & Haikkola 2020, 87).

Vapaa-ajan merkityksen korostuminen lapsettomilla nuorilla aikuisilla on näkynyt myös Väestöliiton tekemissä Perhebarometreissa. Vapaa-ajan tärkeyden lisäksi moni 20–35-vuotias kokee vastuullisen vanhemmuuden ja vapaa-ajan toisiinsa yhdistämisen hyvin haastavana. Tämän arvellaan johtuvan siitä, että nuoruuden ja nuoren aikuisuuden ikävaiheisiin liittyy suuria odotuksia ja toiveita; halutaan esimerkiksi matkustella ja viettää vapaata elämää. (Rotkirch ym. 2017, 74; ks. myös Huomo 2019.) Kyse vanhemmuuden ja vapaa-ajan välillä näyttäisi olevan siitä, että vanhemmuuteen halutaan panostaa, mutta niin halutaan myös vapaa-aikaan. Vanhemmuus ja vapaa-aika kilpailevat määrällisen ajan lisäksi myös laadullisesta ulottuvuudesta. Vapaa-aikaan sekä vanhemmuuteen halutaan sitoutua, jotta lapselle voidaan antaa riittävästi huolenpitoa ja hoivaa. Toisaalta vapaa-ajan kautta halutaan saada merkityksiä ja kokemuksia.

Vanhempien vapaa-ajan puutteesta on raportoitu useissa tutkimuksissa. Esimerkiksi vuoden 2015 vapaa-aikatutkimuksessa enemmistö lapsia saaneista nuorista koki vapaa-aikansa liian vähäiseksi. Etenkin työssäkäynti ja opiskelu hankaloittavat arjen tasapainottamista perheellisillä. Niistä opiskelijoista tai työssäkävivistä, joilla oli omia lapsia, käytännössä kaikkien mielestä vapaa-aikaa oli liian vähän. (Merikivi ym. 2016.)

Vaikkakin vanhempien vähäinen vapaa-aika koetaan usein kielteisenä ja arjen raskaus nostaan usein esiin, ei se kuitenkaan kerro koko kuvaa lapsiperheellisyydestä. Puutteista ja arjen kuormituksesta huolimatta vanhemmuus koetaan palkitsevaksi, ja suurin osa vanhemmista on tyytyväisiä elämäänsä. Tutkimuksissa on selvinnyt, että pienten lasten vanhemmat ovat tyytyväisempiä elämään, omiin saavutuksiinsa ja perhe-elämään kuin saman ikäiset lapsettomat aikuiset. Lähes yhdeksän kymmenestä alle 7-vuotiaan lapsen vanhemmasta koki elämänsä laatuunsa hyväksi tai erittäin hyväksi, muista saman ikäisistä noin kahdeksan kymmenestä. (Haapala ym. 2020.) Myös Tilastokeskuksen elinolotilastot tukevat tätä tulosta. Kaisa-Mari Okkonen Tilastokeskuksesta kertoi *Helsingin Sanomien* artikkelissa, että kahden vanhemman lapsiperheissä elämäntyytyväisyyden keskiarvo on hieman korkeampi kuin muun väestön keskuudessa (Jaalamaa 2020).

Työ ja perhe

Nuorisobarometrin mukaan perhe on erittäin tärkeä 75 prosentille nuorista ja työ 46 prosentille. Perheen työtäkin korkeammasta prioriteetista kertoo myös Nuorisobarometrin tulos siitä, että enemmistö (59 %) nuorista on valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden vuoksi, mutta vielä useampi (74 %) olisi valmis luopumaan työtilaisuudesta perheiden vuoksi. (Myllyniemi & Haikkola 2020.)

Nuoret ovat lähes yksimielisesti (93 %) samaa mieltä siitä, että miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä. Lähes yhtä moni (89 %) allekirjoittaa sen, että eri sukupuolten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen. Enemmistön (58 %) mielestä vanhempainvapaaan kustannukset tulisi jakaa nykyistä tasaisemmin vanhempien työnantajien kesken. Tasa-arvo näyttää siis vallitsevalta pyrkimykseltä ainakin asenteiden tasolla. (Mt.) Käytännöt kuitenkin usein laahaavat asennetason muutosten perässä. Ajankäytötutkimusten mukaan suhtautuminen kodin

tehtävien jakamiseen on tasa-arvoisempaa kuin toteutunut työnjako. Suomalaisnaiset käyttävät edelleen kotitöihin selvästi enemmän aikaa kuin miehet, ja myös kotityöt ovat yhä jakautuneet ”miesten ja naisten töihin”. Tämä pätee myös nuoreen sukupolveen. (Pääkkönen 2013, 2014; ks. myös Miettinen & Rotkirch 2012, 104; Attila ym. 2018.)

Perhebarometrin 2018 mukaan hyvin monet miehistä ja naisista pitävät tärkeinä perheen tuloihin liittyviä parannuksia kuten tuloveronalennusta lapsista, erillistä lapsilisää alhaisemmille tuloluokille ja asumisen tukemista. Työn joustavuutta ja osa-aikaisuutta, kuten myös isyysvapaiden pidentämistä pidettiin myös tärkeinä. (Kontula 2018, 110–114.) Tämä antaa viitteitä siitä, että työn ja perheen yhdistämisessä on haasteita. Vaikkakin miesten pitämien perhevapaiden määrä on lisääntynyt merkittävästi vuosien aikana, on naisten vastuu lastenhoidosta ja kotitöistä edelleen suurempi. Yksi tapa tasoittaa sukupuolten vastuuta lastenhoidosta on tehtyjen palkkatyötuntien tasoittaminen miesten ja naisten välillä. Lasten ollessa alle kouluikäisiä miespalkansaajat tekevät keskimäärin noin 4,5 tuntia pidempää työviikkoa kuin naispalkansaajat. Lasten kasvaessa viikkotyötuntien määrä tasoittuu. (Sutela 2015.) Sukupuolittuneella työelämällä voi olla vaikutusta siihen, miksi äidit jäävät isiä useammin pidemmille perhevapaille. Miehet ansaitsevat edelleen naisia enemmän, ja miehet kokevat naisia yleisemmin voivansa vaikuttaa työpäivän pituuteen ja sen ajoittumiseen. Perusasteen suorittaneista isistä reilu puolet ja korkeasti koulutetuista isistä kolme neljäsosaa koki voivansa yleensä vaikuttaa työajan alkamiseen ja päättymiseen. (Nieminen 2019.)

Se, että miehillä on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa työpäivien pituuteen, alkamiseen ja ajoittumiseen, voi olla tärkeä resurssi vanhempien jaksamisen kannalta ja samalla vaikuttaa siihen, että äidit jäävät useimmiten kotiin pienten lasten kanssa. Olisikin tarpeen pohtia, miten joustavuutta saataisiin lisättyä myös sellaisille sukupuolittuneille aloille, joissa joustomahdollisuuksia on tällä hetkellä vähemmän.

Työn ja perheen yhteensovittamisen paremmat mahdollisuudet tukevat vanhempien jaksamista kotona ja työpaikoilla, ja se voisi olla eduksi myös syntyvyyttä ajatellen (mt.).

VIITTEET

1 Mukana saattaa olla myös Virossa syntyneitä, koska Neuvosto-Virossa syntyneitä ei voida tilastossa erotella muualla silloisessa Neuvostoliitossa syntyneistä. Tilastokeskuksen laatuselosteen (http://www.stat.fi/til/vaerak/2019/vaerak_2019_2020-03-24_laa_001_fi.html) mukaan syntymämaa määrittäytyy sen mukaan, mikä on ollut henkilön äidin vakituinen kotimaa henkilön syntymähetkellä. Syntymämaa on yleisimmin syntymäajankohdan valtiorakenteen mukainen. Siten esimerkiksi Viron toista itsenäistymistä ennen syntyneillä virolaisilla maahanmuuttajilla syntymämaa on yleisimmin Neuvostoliitto. Samoin Suomen luovuttamalla alueilla syntyneiden syntymämaa on Suomi, vaikka alue ei enää kuulu Suomelle. Henkilön syntymävaltioksi voidaan joissain tapauksissa korjata nykyisen valtiorakenteen mukainen syntymämaa. Tämä edellyttää henkilön omaa aktiivisuutta ja ilmoitusta maistraatissa. Syntymämaan koodauksessa käytetään ISO 3166 -standardia.

LÄHTEET

Aarnio, Kia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna (2017) *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D62/2017. Helsinki: Väestöliitto.

Attila, Henna & Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina & Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018) *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Berg, Venla (2018) Touko 2018 Tietovuoto. Suomalaiset haluavat nykyään vähemmän

lapsia kuin ennen. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2018-tietovuoto/ (Viitattu 9.9.2020.)

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2005) Lapsen ja etävanhemman tapaaminen yksinhuoltaja ja uusperheissä – lähivanhemman näkökulma. *Janus*, 13 (2), 137–153.

Castrén, Anna-Maija (2003) *Onko perhettä eron jälkeen?* Helsinki: Gaudeamus.

Castrén, Anna-Maija & Widmer, Eric (2015) Insiders and Outsiders in Stepfamilies: Adults' and Children's Views on Family Boundaries. *Current Sociology* 63 (1), 35–56.

Comolli, Chiara & Neyer, Gerda & Andersson, Gunnar & Dommermuth, Lars & Fallesen, Peter & Jalovaara, Marika & Klaengur Jonsson, Ari & Kolk, Martin & Lappégard, Trude (2019) *Beyond the Economic Gaze: Childbearing during and after recessions in the Nordic countries*. Stockholm Research Reports in Demography 2019 (16).

Eurostat (2019) Total fertility rate. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00199/default/table?lang=en> (Viitattu 19.5.2020.)

Eurostat (2020) Age of young people leaving their parental household. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Age_of_young_people_leaving_their_parental_household&stable=0&redirect=no (Viitattu 24.8.2020.)

Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2003) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.

Forss, Anne & Säkkinen, Salla (2019) *Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018*. Tilastoraportti: 11/2019. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138097/tr11_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y (Viitattu 15.5.2020.)

Gissler, Mika & Klemetti, Reija (2019) Virostako mallia Suomen hedelmällisyyden parantamiseksi? *Duodecim* 135 (24), 2401–2407. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/>

- 2019/24/duo15302 (Viitattu 15.7.2020.)
- Haapala, Emilia & Hakulinen, Tuovi & Mäntymaa, Petteri & Peltomäki, Hanna & Jääskeläinen, Tuija & Lundqvist, Annamari (2020) *Valtaosa pikkulasten vanhemmista voi hyvin – Tuloksia FinTerveys 2017 -tutkimuksesta*. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hakala, Kristiina (2020) Perhevapaaudistus. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/perhevapaaudistus.aspx (Viitattu 1.5.2020.)
- Hakala, Pekka (2020) Venäjän lääke lapsikatoon on tehonnut, ja nyt lapsista maksettavia korvauksia päätettiin yhä korottaa: toisesta lapsesta voi saada lähes 9 000 euroa. *Helsingin Sanomat* 20.2.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006414119.html> (Viitattu 1.5.2020.)
- Helminen, Marja-Liisa (2018) Ulkomaalaistaukaiset ensisynnyttäjänä samanikäisiä kuin suomalaistaukaiset – mutta synnyttävät enemmän lapsia. *Tieto & Trendit* <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/ulkomaalaistaukaiset-ensisyntyjatina-samanikaisia-kuin-suomalaistaukaiset-mutta-synnyttavat-lopulta-enemman-lapsia/?listing=simple> (Viitattu 2.5.2020.)
- Huomo, Miia (2019) Lomamatkoja tehdään entistä enemmän – mökkeilyn suosio on pysynyt vakaana. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/lomamatkoja-tehdaan-entista-enemman-mokkeilyn-suosio-on-pysynyt-vakaana/> (Viitattu 11.2.2020.)
- Ilmonen, Kari & Juurikko, Annika & Pekkari-nen, Sanna (2018) *Etuudet ja palvelut lasten vuoroasumistilanteissa – lasten vuoroasumista selvittäneen työryhmän loppuraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 18/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Jaalamaa, Katri (2020) Parjattua parempi arki. *Helsingin Sanomat* 5.3.2020. <https://www.hs.fi/perhe/art-2000006427828.html> (Viitattu 25.5.2020.)
- Jalovaara, Marika (2019) neferblog: Poikkeuksellinen vauvakato vai hälyä tyhjästä? <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog01/> (Viitattu 19.5.2020.)
- Jalovaara, Marika (2020) neferblog: Puolisottomuuden yleistymisestä <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog-puolisottomuus/> (Viitattu 15.5.2020.)
- Jalovaara, Marika & Andersson, Gunnar (2018) Disparities in Children's Family Experiences by Mother's Socioeconomic Status: The Case of Finland. *Population Research and Policy Review* (37), 751–768.
- Jalovaara, Marika & Neyer, Gerda & Andersson, Gunnar & Dahlberg, Johan & Dommermuth, Lars & Fallesen, Peter & Lappegård, Trude (2019) Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *European Journal of Population* (35), 563–586.
- Jauhiainen, Signe & Sihvonen, Ella & Räsänen, Tapio & Mikkola, Henna-Mari (2019) *Asumista tukemassa. Yleinen asumistuki tuensaajien ja vuokranantajien näkökulmista ja eurooppalaisessa vertailussa*. Sosiaali ja terveysurvan tutkimuksia 155. Helsinki: Kela.
- Kalenius, Aleks (2014) *Suomalaisten koulutus-rakenteen kehitys 1970–2030*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 1/2014. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Helsinki: Vastapaino.
- Kartovaara, Leena (2007) Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus, 49–70.
- Kela (2018) Uudistus kasvatti opiskelijoiden asumistuen määrää. https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/uudistus-kasvatti-opiskelijoiden-asumistuen-maaraa (Viitattu 23.6.2020.)
- Keski-Petäjä, Miina (2019) Tilastoja naisista, miehistä ja heteropareista? – Miksi moninaisuus jää virallisissa tilastoissa usein piiloon. *Tieto & Trendit*. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/>

- tilastoja-naisista-miehista-ja-heteropareista-miksi-moninaisuus-jaa-virallisissa-tilastoissa-usein-piiloon/ (Viitattu 12.2.2020.)
- Keski-Petäjä, Miina (2017) Tytöistä ja pojista polvi parantunut? Nuorten väestökehitys ja elinolot. *Tieto & Trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/tytoista-ja-pojista-polvi-parantunut-nuorten-vaestokehitys-ja-elinolot/> (Viitattu 15.4.2020.)
- Kontula, Osmo (2018) *Perhebarometri 2018. 2020-luvun perhepolitiikkaa*. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E52/2018. Helsinki: Väestöliitto.
- Kunnas, Kaja (2018) Syntyvyyden lasku kauhistuttaa Suomessa, mutta Virossa suunta on toinen – Täysi palkka puolitoista vuotta ja lisäraha ovat johtaneet buumiin, jossa perheet haluavat kolmannen lapsen. *Helsingin Sanomat* 1.12.2018. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005917699.html> (Viitattu 1.5.2020.)
- Kunta-alan kehittämissäätö (Kaks 2020) Syntyvyyden lasku on seurausta muuttuneista toiveista ja valinnoista – suuret tuetkaan eivät ratkaise ongelmaa. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2020/05/tutkimusosio_syntyvyyden-lasku-on-seurausta-muuttuneista-toiveista-ja-valinnoista-suuret-tuetkaan-eivat-ratkaise-ongelmaa.pdf (Viitattu 12.6.2020.)
- Käyhkö, Mari (2016) Kotoa pois pakotetut? Syrjäseutujen nuorten toiselle asteelle siirtyminen ja koulutuksen alueellinen eriarvoisuus. Teoksessa Päivi Armila & Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 74–96.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> (Viitattu 5.6.2020.)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 2019/190*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190> (Viitattu 5.6.2020.)
- Liikanen, Mirja (2004) Vapaa-aika – työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta.) *Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 2/2004*. https://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2004_2_vapaa-aika.html (Luettu 19.5.2020.)
- Linnavuori, Hannariikka (2020) Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumiseen liittyvästä päätöksenteosta. *Janus* 28 (1), 3–19.
- Luotonen, Aino & Castrén, Anna-Maija (2019) Understandings of family among wives and husbands: reconciling emotional closeness and cultural expectations. *European Societies* 2018; 20 (5), 1461–6696.
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2016) (toim.) *Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 104. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla*. *Perhebarometri 2011*. Väestötutkimuslaitos, Katsauksia E42/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, Anneli & Jalovaara, Marika (2019) Unemployment delays parenthood but not for all. Life stage and educational differences in the effects of employment uncertainty on first births. *Advances in Life Course Research*. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2019.100320> (Viitattu 15.7.2020.)
- Miettinen, Anneli & Hakovirta, Mia & Saarikallio-Torp, Miia & Haapanen, Mari & Kurki, Paula & Kallioma-Puha, Laura & Sihvonen, Ella & Heinonen, Hanna-Mari & Kivistö, Netta (2020) *Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta*. VN TEAS Loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvosto. Tulossa.

- Myllyniemi, Sami (2017) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Myllyniemi, Sami & Haikkola, Lotta (2020) Tilasto-osio. Teoksessa Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (toim.) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 152. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/06/nuorisobarometri2019-netti.pdf>
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 129. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Opetusministeriö. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf
- Myllyniemi, Sami & Suurpää, Leena (2009) Nuoret aikuiset itsellisyden ja riippuvuuden noidankehässä. *Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus* 1/2009.
- Mäki, Netta (2019) Hedelmällisyys Helsingissä ennätysalhaisella tasolla – nuorten ikäryhmien hedelmällisyys pienentynyt voimakkaasti. *Kvartti kaupunkitiedon verkkolehti* 3/2019. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/hedelmällisyys-helsingissa-ennatysalhaisella-tasolla-nuorten-ikaryhmien-hedelmällisyys> (Viitattu 3.5.2020.)
- Mänty, Minna & Riihelä, Juhani (2019) Vantaan väestöennuste 2019. *Vantaan kaupunki. Tietopalvelu A1/2019*. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146945_Vaestoennuste_2019.pdf (Viitattu 5.8.2020.)
- Nieminen, Tarja (2019) Kumpi joustaa – työ vai perhe? *Tieto & Trendit*. <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/kumpi-joustaa-tyo-vai-perhe/> (Viitattu 2.6.2020.)
- Nikander, Carita & Salin, Milla & Hakovirta, Mia (2016) Kelpaavatko samaa sukupuolta olevat parit vanhemmiksi? Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta nais- ja miesparien vanhemmuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (5), 516–527.
- Orjala, Hannele & Storgårds, Leena (2019) Tilastointi lähtee asiakkaiden tarpeista – ja reagoi yhteiskunnan muutokseen. *Tieto & Trendit*. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/tilastointi-lahtee-asiakkaiden-tarpeista-ja-reagoi-yhteiskunnan-muutokseen/> (Viitattu 19.8.2020.)
- Pietiläinen, Marjut & Pohjanpää, Kirsti (2019) Lakimuutokset näkyvät sateenkaariväen tilastoinnissa – samaa sukupuolta olevan kanssa avioliitossa 4 000 suomalaista. *Tieto & Trendit*. <http://tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/lakimuutokset-nakyvat-sateenkaarivaen-tilastoinnissa-samaa-sukupuolta-olevan-kanssa-avioliitossa-4000-suomalaista/> (Viitattu 8.6.2020.)
- Pohjanpää, Kirsti (2013) Sateenkaariperheet tuovat väriä tilastoihin. Tilastokeskuksen väestö- ja elinolotilastot -yksiköstä. *Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus* 3/2013. http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_001.html?s=0&tulosta (Viitattu 12.2.2020.)
- Pääkkönen, Hannu (2013) Tasoittuvatko ajankäytön sukupuolittaiset erot Suomessa? Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Työ, talous ja tasa-arvo*. Helsinki: Tilastokeskus, 203–217.
- Pääkkönen, Hannu (2014) Uusi teknologia on vaikuttanut koululaisten elämäntapoihin. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pölkki, Minna (2020) Suomessa on yhä vähemmän teiniäitejä, mutta vähintään nelikymppisille syntyvien lasten määrä kasvaa kovaa vauhtia – nyt kaksi äitiä kertoo,

- millaista on saada lapsi teininä ja yli 40-vuotiaana. *Helsingin Sanomat* 10.5.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006503064.html> (Viitattu 15.5.2020.)
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 ikävuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä*. THL: raportti 9/2016, Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 101. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuymparistona.pdf
- Rotkirch, Anna & Tammissalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Perhebarometri 2017. Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Sandberg, Seija (2000) Lasten ja nuorten stressi. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 116 (20), 2282–2287.
- Sateenkaariperheet (2020) Mikä sateenkaariperhe. <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-sateenkaariperhe/> (Viitattu 12.2.2020.)
- Sateenkaariperheet (2020) Ensimmäiset adoptiot vahvistettu samaa sukupuolta olevien perheisiin – merkittävä askel erityisesti miesparien mahdollisuuksissa perustaa lapsiperhe. <https://sateenkaariperheet.fi/uutiset/ensimmaiset-adoptiot-vahvistettu-samaa-sukupuolta-olevien-perheisiin-merkittava-askel-erityisesti-miesparien-mahdollisuuksissa-perustaa-lapsiperhe/> (Viitattu 8.6.2020.)
- Schleutker, Elina (2013) Väestön ikääntymisen ja hyvinvointivaltio. Mitä vaihtoehtoja meillä on? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (4), 425–436.
- Solantaus, Tytti (2003) Luku 3. Lapset samaa sukupuolta olevien perheissä. Teoksessa *Lapset ja rekisteröity parisuhde. Rekisteröityihin parisuhteisiin liittyviä erityiskysymyksiä selvittäneen toimikunnan mietintö*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70143/rekparisuhde.pdf?sequence=1> Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 24–35.
- Statista (2020) Fertility rate 2009–2019. <https://urlly.fi/1NgD> (Viitattu 19.5.2020.)
- Statistics Estonia (2018) Quarterly Bulletin of Statistics Estonia 4/2018. Tallinn: Statistics Estonia.
- Statistics Estonia (2019) More births and smaller emigration increased the population figure. Tallinn: Statistics Estonia. <https://www.stat.ee/news-release-2019-053> (Viitattu 5.5.2020.)
- Stålström, Olli (1997) *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Väitöskirja: Kuopion yliopisto. <http://www.finnqueer.net/pdf/Homoseksuaalisuuden.pdf> (Viitattu 5.6.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2009–2018) Perheet. Vuosikatsaukset 2009–2018, Liitetäulukko 11. Lapsiperheet alle 18-vuotiaiden lasten määrän ja perhetyypin mukaan 31.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/perh/tau.html> (Viitattu 24.3.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2017) Perheet. Vuosikatsaus 2016. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2016/02/perh_2016_02_2017-11-24_tie_001_fi.html (Viitattu 22.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018a) Perheet. Laatuseloste, perheet 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_laa_001_fi.html (Viitattu 13.3.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018b) Väestörakenne. Vuosikatsaus 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/2018/02/vaerak_2018_02_2019-06-19_tie_001_fi.html (Viitattu 22.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018c) Perheet. Vuosikatsaus 2018, Liitetäulukko 3. Avioparit miehen ja vaimon avioliiton järjestysnumeron mukaan 31.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/>

- til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_tau_003_fi.html (Viitattu 20.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018d) Perheet. Vuosikatsaus 2018, Liitetaulukko 15. Lapset iän ja perheen kotona asuvien alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärän mukaan 31.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_tau_015_fi.html (Viitattu 20.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018e) Perheet. Vuosikatsaus 2018, Liitetaulukko 9. Lapsiperheet vanhempien syntymämaan mukaan 31.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_tau_009_fi.html (Viitattu 16.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018f) Perheet. Vuosikatsaus 2018, 5. Lapsista 80 prosenttia elää kahden vanhemman perheessä. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_005_fi.html (Viitattu 5.3.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018g) Perheet. Vuosikatsaus 2018, 7. Miesten yksineläminen on yleistynyt lähes kaikissa ikäryhmissä. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_007_fi.html (Viitattu 11.2.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2018h) Perheet. Vuosikatsaus 2018, Liitetaulukko 11. Lapsiperheet alle 18-vuotiaiden lasten määrän ja perhetyypin mukaan 31.12.2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_tau_011_fi.html (Viitattu 20.3.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019a) Perheet. 2019, Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tau_004_fi.html (Viitattu 12.6.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019b) Perheet. Vuoroasuminen 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2018/03/perh_2018_03_2019-06-17_tie_001_fi.html (Viitattu 2.6.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019c) Adoptiot. 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/adopt/2018/adopt_2018_2019-08-21_tie_001_fi.html (Viitattu 8.6.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019d) Siviilisäädyn muutokset. 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2018/ssaaty_2018_2019-06-18_tie_001_fi.html (Viitattu 11.2.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019e) Siviilisäädyn muutokset. 02 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2018/02/ssaaty_2018_02_2019-11-14_tie_001_fi.html (Viitattu 19.2.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019f) Syntyneet. 02 2018. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2018/02/synt_2018_02_2019-12-04_tie_001_fi.html (Viitattu 22.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019g) Asunnot ja asuinolot. 2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/asas/2019/asas_2019_2020-05-20_tie_001_fi.html (Viitattu 23.6.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019h) Suomen tilastollinen vuosikirja 2019
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2019i) Siviilisäädyn muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/tau.html> (Viitattu 26.7.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020a) Väestön ennakkotilasto. Joulukuu 2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vamuu/2019/12/vamuu_2019_12_2020-01-23_tie_001_fi.html (Viitattu 22.4.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020b) Syntyneet. 2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2019/synt_2019_2020-04-24_tie_001_fi.html (Viitattu 14.5.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020c) Väestön ennakkotilasto. Maaliskuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vamuu/2020/03/vamuu_2020_03_2020-04-24

- _tie_001_fi.html (Viitattu 14.5.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020d) Työvoimatutkimus. Työllisyys Ja Työttömyys 2019, 2 Työllisyys ja työttömyys vuonna 2019. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti_2019_13_2020-05-07_kat_002_fi.html (Viitattu 25.5.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020e) Siviilisäädyn muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/saaty/tau.html> (Viitattu 19.7.2020.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020f): Perheet. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html (Viitattu 20.7.2020.)
- Sutela, Hanna (2013) *Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008*. Tutkimuksia 259. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, Hanna (2015) Pitkät työajat hankaloittavat perheen ja työn yhteensovittamista. *Tieto & Trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/pitkat-tyoajat-hankaloittavat-perheen-ja-tyon-yhteensovittamista/> (Luettu 11.2.2020.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) Laatuseloste. Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/perinataalitalasto-synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet> (Viitattu 29.7.2020.)
- Tilastokeskus (2019a) Ulkomaalaistaustaiset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalais-taustaiset.html> (Viitattu 22.4.2020.)
- Tilastokeskus (2019b) Maahanmuuttajat väestössä. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html> (Viitattu 22.4.2020.)
- Tilastokeskus (2020a) Väestötilastot. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm/
- Tilastokeskus (2020b) Henkilökohtainen sähköpostiviesti (16.3.2020.)
- Tilastokeskus (2020c) Henkilökohtainen sähköpostiviesti (17.3.2020.)
- Turunen, Jani (2017) Shared Physical Custody and Children’s Experience of Stress. *Journal of Divorce & Remarriage* 58 (5), 371–392.
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylänuoret – unohdetut kuntalaiset?* Tutkimus 99. Helsinki: Kunnallissalan kehittämssäätiö. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2016/10/Syrj%C3%A4kyl%C3%A4nuoret-unohdetut-kuntalaiset.pdf> (Viitattu 15.7.2020.)
- Vuorenmaa, Maaret (2019) *Pienten lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi 2018*. Tilastoraportti: 10/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138082/Pienten%20lasten%20ja%20heid%c3%a4n%20perheidens%c3%a4%20hyvinvointi%202018final.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Viitattu 20.4.2020.)
- Väestöliitto (2020) Lapset ja ero. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapset_ ja_ero/ (Viitattu 8.6.2020.)

OSA II LAPSUUDEN PERHESUHTEET

JATKUVUUTTA, RESURSSIJA JA NEUVOTTELUA: NUORET PUHUVAT PERHEESTÄ

SINIKKA AAPOLA-KARI & KAISA VEHKALAHTI

Nuorten perheeseen liittyvät kokemukset ja näkemykset eivät ole olleet kovin yleinen tutkimusteema kotimaisessa tai kansainvälisessäkin nuorisotutkimuksessa. Tähän on monia syitä. Yhtäältä nuorten ajatellaan olevan itsenäistymässä lapsuudenperheestään, minkä vuoksi heitä yleensä tarkastellaan pikemminkin yksilöinä, irrallaan perheestä. Nuorisotutkimuksessa huomio kiinnittyy usein enemmän muihin elämänalueisiin kuin perheeseen, kuten nuorten vapaa-ajan toimintaan tai opiskeluun. Jonkin verran tutkimusta on kuitenkin tehty esimerkiksi lasten ja nuorten perhesuhteisiin liittyvistä määritelmistä ja perheverkostoista. Erityisesti tutkimusta on tehty ero- ja uusperheiden kontekstissa (esim. Broberg 2013; Castrén 2012; Kauko 2014; Linnavuori 2007; Ritala-Koskinen 2001). Tällöin kiinnostus on kohdistunut muun muassa siihen, miten vanhempien ero ja eron jälkeen muodostuvat uudet perhekuviot vaikuttavat lapsen ja vanhemman suhteeseen ja sisarusuhteisiin. Samoin on tutkittu lasten suhtautumista vanhempien uusiin kumppaneihin ja uusiin sisaruksiin, kuten myös sitä, millaista tukea lapset ja nuoret voivat erotilanteessa tarvita (Aapola-Kari ym. 2012). Lisäksi on kartoitettu nuorten aikuisten ajatuksia tulevaisuuden perheistä(än) (mm. Forsberg & Nätkin 2016; Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2018). Toisaalta on paljon tutkimustietoa siitä, kuinka keskeinen merkitys perhetaustalla on lasten ja nuorten elämässä. Vanhemmat siirtävät lapsilleen monenlaista arvokasta pääomaa: taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista pääomaa (ks. Bourdieu 1986/1997). Samaan aikaan tiedostetaan, että perheessä esiintyvät mahdolliset ongelmat kuormittavat lapsia ja nuoria ja näkyvät riskitekijöinä heidän elämänsä elämissä.

Kohdistamalla tutkimuksellisen katsemme nuorten tapoihin puhua perheestään osallistumme viimeaikaiseen, erityisesti sosiaaliteiden piirissä käytyyn keskusteluun perheen määrittelyistä ja moninaisista kulttuurisista merkityksistä sekä yhteiskunnallisista ulottuvuuksista (esim. Morgan 1996 ja 2011; Jallinoja ym. 2014; Forsberg 2014; Sihvonen 2020; Suoninen 2016; Yesilova 2009). Käsitteet perheestä muotoutuvat kulloisessakin historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Yksilöt ammentavat historiallisesti konstruoituneesta, kollektiivisesta ymmärryksestä siitä, mitä on perhe, antaessaan toiminnalleen ja ihmissuhteilleen merkityksiä. (Morgan 1996, 186; Morgan 2011, ks. myös Peltola 2014, 21; perhekäsitysten historiallisuudesta mm. Coontz 2000; Aalto 2012.)

Perhettä on käsitteellistetty ja teoretisoitu monista näkökulmista (ks. esim. Jallinoja ym. 2014; Morgan 2011), joista omassa tutkimusessamme olemme inspiroituneet erityisesti niin sanotusta konstruktionistisesta lähestymistavasta perheeseen (ks. esim. Forsberg 2014), jossa pääpaino on ihmisten arkisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, kielessä, puheessa ja kulttuurisissa merkityksissä. Meitä on myös inspiroinut David Morganin esittämä ajatus perheestä tapana kuvata ja tulkita sosiaalisia suhteita ja käytäntöjä (Morgan 1996, 186; ks. myös Peltola 2014, 21; Morgan 2011; Jokinen 2014; Forsberg 2014). Perhe voidaan nähdä jatkuvasti muuttavana, prosessuaalisena ilmiönä, jota ei voida tutkimuksellisesti täysin tavoittaa millään yksittäisellä lähestymistavalla (Morgan 2011, 5).

Lähestymme nuorten haastatteluissa tuottaa puhetta perheestään perheen esityksinä, kulttuurisina kuvauksina, joissa heijastuvat erilaiset

tälle ajalle tyypilliset tavat ymmärtää perhe ja perheeseen liittyvät käytännöt, tavat ja arvostukset. Tarkastelemme artikkelissa 15–17-vuotiaiden nuorten kuvauksia perheestä ja pyrimme tunnistamaan, millaisia kulttuurisia puhetapoja niissä esiintyy.

Nuorten perheeseen liittämät kulttuuriset merkitykset ovat yhteiskunnallisesti relevantti tutkimuskohde. Suomessa on viime vuosina herännyt suuri huoli laskevista syntyvyyslukuista ja varsinkin nuorten aikuisten yhä yleistyvistä taipumuksesta lykätä perheen perustamista ja lasten hankkimista yhä pidemmälle elämäkuluksaan (esim. Jalovaara 2019). Yhä useampi nuori aikuinen elää yksin, ja toisaalta erilaiset perhemuodot ovat yleistyneet. Myös perheen määritelmistä keskustellaan usein julkisuudessa. Perheeseen liittyvien sosiaalisten ja kulttuuristen muutosten ja tulevien kehityssuuntien ymmärtämiseksi tarvitaan selkeästi lisää laadullista tutkimusta, jota artikkelimmekin edustaa. Nuorten ääntä myös harvoin kuullaan perhetautiikkaan liittyvissä keskusteluissa.¹

AINEISTO JA ANALYYSI

Artikkelin aineisto on kerätty osana vuonna 2015 käynnistynyttä Nuoret Ajassa -seuranta-tutkimusta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista tietoa nuorten elämäkulusta ja siihen vaikuttavista tekijöistä peruskoulun lopulta nuoreen aikuisuuteen saakka. Siinä on haluttu tavoittaa erilaisista lähtökohdista, sosiaalisista taustoista, eri kokoisilta paikkakunnilta ja erityyppisiltä alueilta kotoisin olevia nuoria.²

Tämä artikkeli perustuu laajan seurannan osa-aineistoon, johon on valittu mukaan ne kolmella eri seurantapaikkakunnalla tehdyt suomenkieliset haastattelut, joissa olemme itse olleet mukana tutkijoina, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.³ Tutkimuspaikkakunnat edustavat kolmea eri kokoluokkaa ja sijoittuvat eri puolille Suomea: Helsinki, Oulu ja alle 5000 asukkaan maatalousvaltainen kunta Keski-Suomesta. Tutkimukseen osallistuneita nuoria on

näiltä paikkakunnilta yhteensä 81, heistä 31 on tyttöjä, 50 poikia. Nuorista suurimman osan äidinkieli on suomi, mutta joukossa on myös kuusitoista nuorta, joilla on monikulttuurinen tai maahanmuuttajatausta ja joilla on jokin muu äidinkieli.⁴ He ovat kuitenkin käyneet suomenkielistä peruskoulua. Nuorten yksityisyyden suojaamisen vuoksi emme tässä artikkelissa pääosin yksilöi, miltä paikkakunnalta haastatellut nuoret ovat, ellei se analyysin näkökulmasta ole ollut välttämätöntä. Joissain kohdin on ollut tarpeen tuoda nuorten asuinpaikkakuntaan, sukupuoleen ja muihin taustatekijöihin liittyviä tekijöitä esille, mutta rällöinkin olemme pyrki-neet häivyttämään tunnistettavuutta.

Tutkimuksemme osallistuneilla nuorilla on varsin moninaisia kokemuksia perhe-elämästä. Suuri osa nuorista tulee ydinperheistä, ja he ovat asuneet molempien vanhempien kanssa. Moni tutkimukseen osallistuneista nuorista on kuitenkin kokenut vanhempien eron jossain vaiheessa elämänsä. Joillain heistä on myös kokemuksia uusperheestä. Osalla on paljonkin sisarusia, mutta osa on ainoita lapsia. Joukossa on myös adoptiotaustaisia nuoria ja muitakin nuoria, jotka eivät ole asuneet biologisten vanhempiensa kanssa kuin osan lapsuudestaan. Muutama nuorista on asunut osan nuoruudestaan laitoksessa kuten lastenkodissa tai sairaalassa. Osa nuorista tulee maahanmuuttajataustaisista perheistä, joiden matka Suomeen oli joissain tapauksissa ollut monivaiheinen, ja siihen oli liittynyt asumista useassa eri maassa, ajoittain muiden sukulaisten kuin omien vanhempien kanssa. Monilla nuorista oli haastatteluhetkellä yhä perheenjäseniä ja sukulaisia useassa eri maassa eri puolilla maailmaa, ei vain alkuperäisessä vanhempien lähtömaassa. Tutkimukseen osallistuvien nuorten perhetaustojen moninaisuus ja alueellinen kirjo tuovat aineistoomme erityistä rikkautta ja vaihtelevuutta, mikä on ollut tavoitteemmekin.

Perhetaustoiltaan näin moninaisen nuorisjoukon keskuudessa voi olettaa myös perhekäsityksissä esiintyvän merkittävää vaihtelua. Olemme yleensä jo seurannan alkuvaiheessa

kysyneet kaikilta nuorilta, millainen perhe hänellä on, ja he ovat vapaasti kertoneet mitä ovat siinä tilanteessa halunneet sanoa. Alkuvaiheessa tutkimusta haastatteluja tehtiin usein ryhmissä, jotka saattoivat muotoutua osin sattumanvaraisestikin, mikä on vaikuttanut varmasti siihen, millaisia tietoja nuoret halusivat ryhmässä jakaa ja mistä taas vaieta. Myöhemmissä yksilöhaastatteluissa onkin monesti tullut esiin olennaisia lisätietoja nuorten perhetilanteesta.

Seurantatutkimuksessa on hyödynnetty erilaisia laadullisia ja osallistavia menetelmiä, aineiston painopisteen ollessa erityyppisissä haastatteluissa. Tutkimuksessa on sen eri seurantakerroksilla ollut monia teemoja: muun muassa arki, sosiaaliset suhteet, opiskelu, työ ja vapaa-aika. Tässä artikkelissa analyysimme kohdistuu erityisesti niihin haastatteluihin, joissa nuoret puhuvat perheestään. Pääosa haastatteluista on ollut puolistrukturoituja teemahaastatteluja siten, että olemme noudattaneet löyhästi teemoiteltua haastattelurunkoa, mutta antaneet nuorille tilaa määritellä itse, mistä he haluavat kulloinkin puhua. Nuoret ovat saaneet myös vaikuttaa tapaan, jolla he ovat osallistuneet tutkimukseen. Halutessaan nuoret ovat esimerkiksi saaneet tulla haastatteluun joko yksin tai yhdessä toisen nuoren kanssa.⁵

Perhesuhteista keskusteltiin varsinkin peruskoulun yhdeksännen luokan lopussa toteutetuissa nuorten elämäkerrallisissa haastatteluissa, joissa sovelsimme keskustelun virittäjänä elämäntajamethodia (ks. esim. Henderson ym. 2007, 24–29; Elliott ym. 2010; Worth 2011). Nuoret kertoivat elämänsä tärkeistä tapahtumista piirtämällä aluksi paperille elämäntajanan, jolle he merkitsivät oman elämänsä keskeisiä tapahtumia ilman tarkkaa ohjausta. Nuoren saatua piirroksensa valmiiksi elämäntapahtumista keskusteltiin tutkijan kanssa. Useissa haastatteluissa perheeseen, kuten perhetapahtumiin, muuttoihin ja vaikkapa nuorempien sisarusten syntymään liittyvät käänneet nousivat esille merkityksellisinä oman elämäntajanan jäsentäjinä ja keskustelu laajeni.

Tässä artikkelissa hyödynämme erityisesti näitä elämäntajana-metodilla tuotettuja

haastatteluja, mutta jonkin verran myös nuorten toisen asteen opintojen alkuvaiheessa tehtyjä haastatteluja.⁶ Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu, minkä jälkeen tekstitiedostoja on osin koodattu Atlas-ti-ohjelmalla. Keskeisin analyttinen välineemme on kuitenkin ollut haastattelujen lukeminen kokonaisina teksteinä. Analyysi ei ole ollut täysin systemaattista, eli kaikkia haastatteluja ei ole luettu aivan samalla tarkkuudella, vaan huomiomme on kiinnittynyt koodimerkintöjen perusteella erityisesti niihin haastatteluihin, joissa on esiintynyt suhteellisen paljon ja tiivistä puhetta perheestä. Päähuomiomme on nuorten ja heidän vanhempiansa suhteita käsittelevissä kuvauksissa, mutta nuoret puhuvat aineistossa myös suhteistaan sisaruksiin ja muihin heille tärkeisiin sukulaisiin kuten serkkuihin, setiin ja täteihin.

On tärkeä tiedostaa aineiston laadullisuus ja seurantatutkimuksen moniteemaisuus: perhe on ollut vain yksi tutkimuksen monista teemoista, eikä kaikkien nuorten kanssa ole keskusteltu perheeseen liittyvistä teemoista yhtä paljon ja samalla tavoin. Olemme kuunnelleet nuoria ja tehneet tilanteittaisia ratkaisuja siinä, kuinka paljon tai syvästi perheeseen liittyviä teemoja on käsitelty. Noin kolmasosa tekemis-tämme elämäntajanahaastatteluistakin on tehty parihaastatteluna kahden ystävyksen kesken, jolloin perheeseen liittyvien asioiden käsittely on tutkimuseettisistä syistä ollut erityisen sensitiivistä, mutta yksilöhaastatteluissa perheestä on kysytty enemmän tarkentavia kysymyksiä.

Analyysimme perustuu erityisesti tapaan, jolla sosiaalista todellisuutta – tässä tapauksessa perhettä – rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (ks. esim. Forsberg 2014) eli haastattelupuheessa. Nuorten kuvauksiin kohdistuva analyysimme on saanut vaikutteita narratiivisesta ja diskursiivisesta analyysistä (ks. esim. Aapola-Kari 2016; Hyvärinen & Löyttyniemi 2014), eli olemme kiinnittäneet tarkastelussa huomiota erityisesti nuorten tapaan puhua perheeseen liittyvistä asioista; minkälaisia tarinoita he kertovat perheestään, ja minkälaisia perheeseen liittyviä kulttuurisia puhetapoja heidän perhepuheessaan

hahmottuu (ks. myös Aapola 1999). Olemme tietoisia siitä, miten myös tutkija(t) luo(vat) haastattelukysymyksillään kehyksiä nuorten perheestä puhumiselle; nuorten perhepuhe on rakentunut vuorovaikutuksessa tutkijoiden kanssa. Lähestymme siis nuorten haastatteluissa kertomia, perheeseen liittyviä lausumia enemmänkin kulttuurisina esityksinä perheestä kuin faktalausumina. Olemme myös toteuttaneet analyysissa intersektionaalista tarkastelua (ks. esim. Karkulehto ym. 2012), eli kiinnitämme huomiota siihen, miten eri sosiaaliset tekijät kuten sukupuoli, yhteiskuntaluokka, kulttuuri ja etnisyys ja mahdollisesti esimerkiksi paikkakuntakohtaiset erot ilmenevät ja risteävät nuorten tarinoissa. Analyysimme muodostuu siis erilaisen lukutapojen ja tutkimuksellisten intressien risteymästä, jotka ovat kaikki vaikuttaneet luen- taamme nuorten perhepuheesta.

Analyysimme on edennyt siten, että olemme keränneet nuorten haastatteluista perheeseen liittyviä kuvauksia ja pyrkineet ryhmittelemään niitä aluksi temaattisesti, aihepiirien mukaan. Keskeinen tutkimuskysymyksemme on ollut tavoittaa sitä, millaiset kulttuuriset puhetaavat esiintyvät nuorten puheessa. Tässä vaiheessa esitimme tutkimusaineistolle seuraavia kysymyksiä, joilla pyrimme tunnistamaan kulttuurisia puhetapoja: Miten perhettä ja siihen kuulumista määritellään? Millaisia perheeseen liittyviä ihanteita ja arvoja, ristiriitoja ja jännitteitä nuorten puheesta kuvastuu? Esiin nousi toistuvia teemoja, kuten kotityöt, huolenpito, rajat, perheen sisäiset ristiriidat tai talous. Näiden ryhmittelyjen lähiluvun perusteella olemme pyrkineet tunnistamaan teemojen poikki rakentuvia laajempia kokonaisuuksia, perhepuheen kehyksiä. Rinnakkain asetettujen tarinoiden vertailu toisiinsa paljasti vähitellen perheeseen liittyviä kulttuurisia viittauksia, joiden avulla pystyimme tunnistamaan laajempia perheeseen liittyviä kulttuurisia puhetapoja. Nämä puhetaavat olemme sitten nimenneet perheen erilaisiksi kehyksiksi nuorten puheessa. Niiden nimeäminen on tapahtunut kytköksissä aiempaan tutkimukseen ja yleisiin kulttuurisiin puhetapoihin

perheestä (ks. esim. Suoninen 2016; Yesilova 2009).

Tunnistimme nuorten puheesta neljä keskeistä puhetapaa perheestä, jotka olemme nimenneet perheen kehyksiksi: 1) perhe jäsenyyden kehyksessä 2) perhe jatkuvuuden kehyksessä 3) perhe sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisen kehyksessä sekä 4) perhe yhteisöllisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelutilan kehyksessä.

Seuraavassa avaamme kutakin näistä kehyksistä omassa osuudessaan, johon on otettu esimerkkejä nuorten haastatteluista.

TULOKSET: PERHEEN KEHYKSET NUORTEN PUHEESSA

Perhe jäsenyyden kehyksessä: miten nuoret määrittelevät perheeseen kuulumista?

Ensimmäinen nimeämämme kehys on nimetty jäsenyyden kehykseksi; siinä määritellään, kuka kuuluu perheeseen. Kysymys 'keitä kuuluu perheeseen?' on ollut haastatteluissamme rutii- ninomainen kysymys, joka on kuitenkin tuottanut eri nuorten kohdalla varsin vaihtelevia kuvauksia perheenjäsenistä ja nuoren suhteesta heihin. Haastattelijat ovat omilla tarkentavilla kysymyksillään luoneet kontekstia nuorten kuvauksille perheestään. Olemme halunneet määritellä myös nämä nuorten kuvaukset omaksi kehykseksi, sillä kyseessä on joka tapauksessa kulttuurisesti merkityksellinen ja monesti myös yksilöllisesti jännitteinen kysymys, ja on kiinnostavaa tarkastella, miten nuoret määrittelevät perheeseen kuulumista. Aiemmissä tutkimuk- sissa on havaittu (ks. esim. Ritala-Koskinen 2001, 206), että lasten määrittelyt omasta perheestään perustuvat sosiaalisille, psykologisille ja biologisille tekijöille. Yleisesti ottaen haastattelemamme nuoret mainitsivat perheestään vanhemmat ja mahdolliset sisarukset, yleensä myös oman paikkansa sisarusarjassa. Osa uusperheissä asuvista nuorista piti tärkeänä sen

mainitsemista, ketkä sisaruksista olivat täyssisaruksia, ketkä taas sisaruspuolia (ks. Broberg 2010; Castrén 2012; vrt. Linnavuori toisaalla tässä teoksessa). Vanhempien mahdolliset uudet puoliset olivat monille nuorille yhtä läheisiä kuin biologiset vanhemmat, mikäli he asuivat yhdessä suuren osan ajasta, mutta ilmeni myös, että toisen biologisen vanhemman uusi puoliso ja lapset olivat saattaneet joskus jäädä täysin vieraaksi nuorelle. Monille nuorille isovanhemmat olivat tärkeitä, varsinkin jos he asuivat lähistöllä, ja puheessa vilahelivät myös sedät, tädit, enot ja varsinkin serkut. Muista sukulaisista nuoret puhuivat harvemmin. Poika- tai tyttöystävien perheet saattoivat myös esiintyä nuorten kertomuksissa tärkeässä roolissa. Perheen piiriin lukeutuivat monien nuorten maininnoissa myös rakkaat eläinllemmit.

Seuraavassa haastatteluotteessa nuori kaupunkilaistytty kuvaava perhettään tavalla, jossa kiteytyy monia aineistollemme tyypillisiä tapoja määrittellä perhe.

H: Nii no mites tota haluutsä kertoo jotain sun perheestä?

V: Mmm, emmä tiää

H: Nii

V: Ihan perus vanhemmat ja kaks [sisarusta], isovanhemmat ja tällein

H: Joo onks ne tota vanhempia vai nuorempia [sisaruksia]?

V: Mul on iso[sisarus] ja pikku[sisarus]

H: Okei tuletteks te hyvin toimeen?

V: Joo no aina pieniä riitoja

H: Okei mistä ne nousee ne kiistat sitte?

V: Ihan mistä tahansa, et sitä ei voi luokitella erikseen

H: Nii onks teijän perhees silleen et onks teillä jotain yhteisiä juttuja tai niinku teeteks te jotain yhdessä

V: No siis on ainaki silleen et me syödään jokin ruokailu yhdessä ja sit just et käydään perheen kaa jossain yhdessä esim. hiihtolomalla mennä aina tonne pohjoseen ja kesäisin yleensä tonne etelään, ja sit joo sit me yleensä tehään jotain erikoisruokia yhdessä.

Tyttö puhuu perheestään termillä 'perus' ja luettelemalla sen jäsenet. Hän osoittaa siis olevansa tietoinen kulttuurisista odotuksista ja ydinperheen ideaalista (ks. esim. Yesilova 2009). Hän lukee kuitenkin myös isovanhemmat perheeseen. Haastattelija kutsuu nuorta määrittelemään tarkemmin perheen toimintatapoja, jolloin nuori korostaa perheen yhteisiä ateriaa ja lomamatkoja perheen yhteisyyttä rakentavina asioina (ks. myös Morgan 2011). Sisarusten kanssa esiintyvät riidat kuitataan 'pieniksi'. Kuvauksessa perhe näyttäytyy siis perinteisenä ja läheisenä.

Joidenkin nuorten määritelmässä perheenjäsenien luetteleminen laveni perheen sisäisten suhteiden ja oman aseman kuvaukseen:

V: No mitä mä nyt perheestä sanoisin... Siin on äiti, isä, kolme [sisarusta] ja koira. [Sisaruksista] vanhin on [Tommi]. Se täyttää tos kesällä 18 ja se on vähän semmonen... Mitenköhän tän nyt sanois sillee järkevästi? Ku on pikku[sisarukset], mua [useita vuosia]nuoremmat, ja sit on se [hieman] vanhempi isovelii. Niin ne pikku[sisarukset] ottaa vähän niinku mallii Tommistä. Ja sit Tommi taas opettaa pikku[sisarukset]ille, et miten kannattaa tehdä asiota. Ja sit mä oon siin vähän niinkun siinä se ulkopuolinen, et mä pukeudun omalla tavalla ja mä teen asiat omalla tavalla. Mä tykkään eri asioista, mut mikäs siinä.

Myös tässä haastateltu nuori mies kuvaava perhettä luettelemalla perheenjäsenet ja kertomalla sisaruksista ikäjärjestyksessä. Kertojan kuvausta määrittää kuitenkin erityisesti hänen kokemuksensa jäämisestä sisarussarjassa erilaiseksi, ulkopuoliseksi, koska hänellä on eri mieltymyksiä ja toimintatapoja kuin hänen sisaruksillaan. Jo lyhyen tarinan avulla saadaan siis paljon kuvausta nuoren suhteesta omaan perheeseensä sekä perheen sisäisistä suhteista ja jännitteistä. Kommentoimalla sisarusten erilaisuutta nuori viittaa kulttuuriseen oletukseen, että sisarusten välit ovat läheiset ja he 'kuuluvat samaan sarjaan'. Korostamalla sisarustensa keskinäistä läheisyyttä

tä ja tiiviitä suhteita ja toisaalta omaa erilaisuutta haastateltavamme asemoi itsensä perheen reunalle, ulkojäseneksi.

Kyseinen kuvaus ei ehkä ole aivan tyyppillinen aineistossamme, mutta siinä tiivistyy tietty kulttuurinen puhetapa perhe- ja sisarusuhteiden läheisyydestä, ja kulttuurisen odotuksen kyseenalaistuminen. Vanhempia ja perheen ytimessä olevaa heteroseksuaalista parisuhdetta (ks. Morgan 2011, 4) ei tekemisämme haastattelussa erityisesti kommentoida, kenties sen kulttuurisen itsestäänselvyyden vuoksi, mutta ongelmalliset sisarusuhteet nostetaan esiin yleisemmin.

Haastateltavien perheet olivat moninaisia, ja nuoret olivat saattaneet asua erilaisissa perhekkoonpanoissa. Seuraavassa esimerkissä uusperheessä asuva nuori kuvaa perhettään:

V: Mulla on kaksi kokonaista sisarusta ja sitten velipuolikasta. Kotona asuu mun pikkuväli ja pikkusisko.

H: Missä ne sisaruspuolet on?

V: [kotikaupungissa]

H: onks ne äidin tai isän puolelta?

V: [Lukumäärä] on isän puolelta ja [lukumäärä] äitin puolelta.

H: Ja he on niin kuin vanhempia? Oottekste tekemisissä heidän kanssa?

V: Joo. Näkyillään.

H: Et aika iso semmoinen perhepiiri sitten kumminkin, joo.

H: Asuuko he, vai onks heillä omaa perhettä jotenkin?

V: Yks on, 24 niin se asuu niinku yksin.

H: Nii et et oo mikään täti vielä.

V: EN, toivottavasti en vielä pitkään aikaan (nauraa)

Tässä nuori tyttö kuvaa perhettään erottelemalla sisaruksensa sen mukaan, onko heillä kaksi vai yksi yhteistä biologista vanhempaa, ja kumman vanhemman aiemmista liitoista he ovat. Sisarusuhteita määrittelee myös ikäjärjestys sekä asuminen. Suhde muualla asuviin sisaruksiin näyttäytyy kuvauksessa toisenlaisena, sattu-

manvaraisempana kuin samassa kodissa asuvien sisaruksiin. Kuulumista perhepiiriin asuminen ei kuitenkaan tämän haastateltavan kohdalla ratkaise. (Uusperheen jäsenten perhesuhteiden määrittelyistä ks. myös Ritala-Koskinen 2001; Broberg 2010.)

Osalla maahanmuuttajataustaisista nuorista, jotka osallistuiivat tutkimukseemme, oli taustallaan kansainväliseen pakolaisuuteen tai siirtolaisuuteen liittyviä vaiheita, jotka olivat merkittävästi muotoilleet heidän perhekokemuksiaan. Joillain heistä oli yhä perheenjäseniä tai sukulaisia useissa eri maissa, jotka saattoivat sijaita eri maanosissa. Yhteydenpito heihin vaihteli. Nämä yllirajaiset sukulais- ja perhesuhteet muotoilevat osalla nuorista transnationaalista identiteettiä, joka ei ole riippuvainen kansallistalvioiden rajoista, mutta samalla aiheuttaa vaikeita kysymyksiä kuulumisesta ja omasta paikasta maailmassa (Haikkola 2012).

H: Missä kaikkialla sulla on niinku sukulaisia tai jotain kontaktia niinku maailmassa?

V: Mä ainaki tiään et niinku [Afrikan maassa] ja sit [Pohjois-Euroopan maassa] ja [Pohjois-Euroopan maassa] mul on esim. serkkuja, must tuntuu mul on tätei siellä mä en oo varma, mä ainaki tiään serkuista, ja sit tuol [Pohjois-Amerikan maassa] oli yks setä ja [Etelä-Euroopan maassa] yks setä

H: Et kuuletteks te jotain heistä aina välillä?

V: Kyl niinku äiti, isä puhuu esim. [sukulaiselle] joka on tuolla [Pohjois-Amerikan maassa] ja se joka on myös [Etelä-Euroopan maa] mut sit serkkujen kaa jotka on [Pohjois-Euroopan maassa] ja [Pohjois-Euroopan maassa] me ollaan niinku, esim. Facebookissa me tullaan niinku puhuu ja tälleen

H: Joo et sit on niinku hyvä pitää yhteyksiä tälleen

V: Ja sit [Afrikan maassa] myös on loput

H: Nii että edelleen asuu sielläkin

Suomeen kouluikäisenä muuttaneen nuoren kuvauksessa vilisevät eri maissa asuvat sukulai-

set, joista osaan pidetään perheessä tiiviimpiä yhteyksiä, ja toisiin harvemmin. Osa sukulaisuhteista on maantieteellisen etäisyyden vuoksi jäänyt etäisemmiksi, mutta toisten kanssa puhutaan sosiaalisen median välityksellä. Vanhemmat toimivat tässä esimerkissä tärkeänä linkkinä lasten ja maailmalle hajaantuneiden sukulaisten välisessä yhteydenpidossa.

Toinen kouluikäisenä Suomeen muuttanut tyttö mainitsi useita siirtymiä maasta toiseen perheen lähdettyä pakolaisiksi aseellisen konfliktin alta. Suomeen muutosta hän kertoo seuraavaa:

H: Muistatko miltä sinusta tuntui tulla Suomeen ensin?

V: Luulen että olin innoissani. Että lopulta-kin voin elää... koska en ollut asunut isäni kanssa niin pitkään aikaan. Niin kuin en ollut koskaan asunut hänen kanssaan niin pitkään. Hän tulee ja menee. Hän saattoi asua kanssamme niin kuin loman ajan ja sitten hän lähti taas hoitamaan liikeasioita. Suomessa ensimmäistä kertaa oikeasti pääsin asumaan isäni kanssa.⁷

Kuten nuoren kuvauksesta ilmenee, perheen muutot maasta toiseen muotoilivat perheenjäsenten suhteita toisiinsa. Nuori ei kerro tässä pakolaisuuteen ja muuttoihin sisältyneistä haasteista, joita varmasti on ollut, vaan myönteisestä lähentymisestä suhteessa isään, joka oli ollut aiemmin poissa hänen arjestaan.

Haastattelemiemme nuorten perheeseen kuulumista määrittävät luonnehdinnat nojaavat pitkälle kulttuurisiin käsityksiin ydinperheestä, mutta toisaalta laajentavat niitä. Heidän kuvauksissaan myös muualla asuvat perheenjäsenet ovat tärkeitä, vaikka perheen ydin muotoutuu-kin heidän puheessaan yleensä yhdessä asumisen ympärille. Haastatteluissa käyttämämme elämänjama-menetelmä toimi apuvälineenä, jonka kautta nuoren elämän kronologiset tapahtumat konkretisoituivat kronologisen ajan järjestykseen, ja niiden vaikutuksista oli mahdollista keskustella. Juuri perheenjäseniin liittyvät moninaiset tunnesiteet tekevät perheeseen kytkeytyvistä

elämäntapahtumista merkityksellisiä nuorille, mikä ilmeni hyvin nuorten kuvauksista.

Perhe jatkuvuuden kehyksessä

Toinen nimeämämme perhepuheen kehys liittyy ajatukseen perheen eri sukupolvien välisestä yhteydestä, jatkuvuudesta. Tämä on toki yleinen kulttuurinen kuva perheestä: perheen kiertokulussa lapset edustavat tulevaa, vanhemmat ja isovanhemmat menneisyyttä, ja on tavallista tutkailla esimerkiksi, millä tavoilla lasten taipumukset ja ulkonäkö heijastelevat aiempia sukupolvia. Tällöin viitataan samanlaisiin fyysisiin tai psykologisiin ominaisuuksiin, jotka voivat olla niin myönteisiä tai kielteisiäkin, kuten seuraavissa esimerkeissä:

V: Me ollaan tavattu sanoa silleen, että [isän suku] on hyvin erilaisia kuin [äidin suku], koska ne on semmoset niinku meidän lähisuvut. Niin [isän suku] on semmosia hyvin järöjä, semmosia omissa oloissaan viihtyviä ja sitten [äidin suku] on taas semmosia erittäin puheliaita ja tämmösiä. Siinä on semmonen yhteenkuuluvaisuus tulee aina, [sukujen] kesken.

H: Ajatteletko sä koskaan itteäsi sillain että sä niinku jatkat jotain sukulinjaa? Tai että sä oot enemmän tämmönen ku tommonen?

V: Joo, kyllä mä oon ajatellu että mä oon niin [isän sukunimi] kuin olla ja voi. Varsinkin kun [suku] on hyvin hyvin pieni suku - - niin sitte aina on oltu semmonen niinku hyvin semmonen, että minä jatkan meidän sukua eteenpäin!

Esimerkissä nuori mies asettaa itsensä vahvasti osaksi perheen ja suvun jatkumoa, erityisesti suhteessa isän sukuun. Omille persoonallisuuden piirteille haetaan puheessa selitystä koko suvun miesten taipumuksesta omiin oloihin vetäytymiseen. Tässä kertomuksessa sukuun kuuluminen ei nouse tiettyyn muottiin pakottavana tekijänä, kuten myös voisi olla, vaan nuori tulkitsee sen iloisesti voimaannuttavaksi ylpeyden

aiheeksi. Jatkuvuuden kehyksessä perheestään puhuu myös poika, joka kuvaa sukulaistensa taipumusta tiettyyn sisäelinten sairauteen vahvalla kielikuvalla, jossa suvulla on kuin yhteinen elimistö. Suku on laajennettu perhe, jolla tässä tapauksessa on yhteinen ongelma, josta suvun nuoretkin ovat ilmeisen tietoisia.

V: Meil on suvus taipumust sille et meijän sappi tulehtuu ja sit se et sappi tulehtuu ei oo vakavaa mut sit ku se tulehduttaa sen haiman mukanaan, sappitulehdus on helpposti lääkkeillä ollu hoidettavissa aina, mut sit se jos se tulehduttaa sen haiman mukanaan niin sit se on vähän, sappikivi tuottaa sen ongelman.

Koettu jatkuvuus voi rakentua jaettujen biologisten tai psykologisten ominaisuuksien lisäksi myös toiminnallisista elementeistä, kuten yhteisistä kiinnostuksen kohteista ja harrastuksista, kuten oheisessa esimerkissä.

V: Emmä tiää. Meil on suku ollu semmoinen, et kaikki niinku... Tai ei siis niinku perhe vaan suku muuten, ni että kaikki tykkää [juosta] ja että suvussa on [juoksijoita]. Ni se on vaan niinku tullu sen kautta varmaan.

Suvun yhteinen innostus tiettyyn urheilulajiin tarjoaa tässä hyvän selityksen nuoren tytön omaan harrastusvalintaan. Perheen yhteinen 'tarina' luo siltaa suvun jäsenten välille ja kannattelee nuoren omia kiinnostuksenkohteita muistuttamalla häntä siitä, että muutkin sukulaiset ovat mieltyneet samoihin asioihin. Erityisesti Keski-Suomen paikkakunnan nuorten miesten puheessa jatkuvuus suhteessa isiin, vanhempiin veljiin ja sukulaismiehiin rakentui usein puheessa yhteisistä harrastuksista, kuten mopojen virittämisestä ja myöhemmin autojen kunnostuksesta. Osalle taas esimerkiksi kalastuksen kaltaiset yhteiset eräilyharrastukset loivat sekä perheenjäsenten yhdessä olemisen tilan että puitteet perheyhteyden jatkuvuuden vahvistamiseen myös nuorten siirryttyä toiselle asteelle,

tai vanhemman ollessa muuten poissa nuoren päivittäisestä arjesta.

Jatkuvuuden kehyksessä suku ja perhe muodostavat laajan verkoston, jolla on jaetut ongelmat ja ilon aiheet. Suku ja perhe voivat siis merkitä nuorelle erityistä etua ja vahvuutta, tai vaihtoehtoisesti haittaa. Kuitenkin 'meijän sappi' voi sairastumisalttiudessaankin näyttäytyä merkkinä suvun keskinäisestä yhteydestä, joka on myönteistä. Perhe on paras tai pahin, mutta havaitut omat yhtäläisyydet toisten perheenjäsenten kanssa kertovat tarinaansa kuulumisesta samaan perheyhteisöön. Usein tämä jatkuvuus rakennetaan kerronnassa biologisen jatkumon varaan, mutta kyse voi olla myös sosiaalisesti rakennetusta perheestä, jossa jatkuvuudet liittyvät enemmän tunnesiteisiin kuin biologiaan. (Esim. Jokinen ym. 2013.) Vanhempien ero merkitsee katkosta perheen jatkuvuuden tarinalle, kun perheenjäsenten asumisjärjestelyt ja tapaamiset muotoutuvat uudelleen. Eroperheissä lasten arki jakautuu usein kahteen paikkaan, ja lapset tottuvat siirtymään paikasta toiseen. Tietyt tapaamisrutiinit takaavat nuoren ja hänen toisen vanhempansa tapaamiset eli turvaavat osaltaan perheyhteyden jatkuvuutta, vaikka taustalla olevaa perhettä ei olekaan enää alkupeiräisessä muodossaan olemassa. (Castrén 2012.)

V: - - Me ollaan suunnilleen aina samassa niinku, tai ois tarkoitus, että joka viikonloppu oltais samassa, että niinku joka toinen [veli] käy täällä ja mä pysyn täällä, ja sitte et mä meen sinne [isän ja veljen tutk.huom.] luokse. Ja lomat yritetään aina kulkee. Ja aina mummon luona yhtä aikaa ja sitte täällä ja isän luona.

Nuoren tytön kuvauksessa perhetilanteestaan ilmenee, että tytön vanhempien erotessa vuosia aiemmin silloisen perheen lapsista toinen jäi asumaan isän, toinen äidin kanssa. Nuori kertoo käytännöistä, joilla on haluttu turvata paitsi lasten ja vanhempien tapaamiset, myös sisarusten yhteydet. Sisarusten tapaamiset kuvataan jopa tiheämmiksi kuin kunkin lapsen

vierailut etävanhemman luona. Perheyhteyden jatkuvuutta on näin turvattu eron jälkeenkin.

Eri perheissä perheen rituaalit ja yhteiset tavat ovat erilaisia, mutta usein nuorten kertomuksissa toistuvat maininnat perheen yhteisistä ateroista, matkoista ja lomanviettoon liittyvistä tavoista keskeisesti perheen jatkuvuutta rakentavina tekijöinä. Arjen lomassakin saattaa olla tiettyjä toistuvia rutiineja, jotka kaikki perheen jäsenet tietävät ja joissa jokaisella on oma roolinsa. (Morgan 2011.)

H: Vietättekste aikaa perheenä sillee paljon?

V: Joo kyllä me yleensä yritetään aina, aina viikossa ei ehi syödä niinku iltaruok-- niinku dinner, mutta sitte viikonloppuna pyritään siihetä että ainaki tehää jotai hyvää ruokaa ja koko perheenä puhutaa ja syödää.

Esimerkissä korostuu viikonloppun yhteisen perhepäivällisen merkitys. Yhteisen aterian ääressä seurusteleva perhe on vahva kulttuurinen kuva niin länsimaisessa kulttuurissa kuin monissa muissakin; ruuanlaitto ja syöminen nousevat vahvasti esiin perhettä määrittelevinä asioina perheeseen kohdistuvan tutkimuksen piirissä (ks. Morgan 2011, 43). Myös erilaisissa perheille suunnatuissa ohjeissa korostetaan yhteisten aterioiden ja niiden yhteydessä tapahtuvan kuulumisten vaihdon merkitystä lasten kasvatuksen ja hyvinvoinnin kannalta. (Esim. THL 2019.)

Perheen jatkuvuutta tuotetaan paitsi yhteisten käytäntöjen ja rituaalien, myös esinemaailman kautta. Vahvimmin perheen tarinaa kertovat kenties perhevalokuvat. Pyysimme nuoria tuomaan elämänjанааastatteluihin mukanaan valokuvia, mikäli he niin halusivat, ja katselimme niitä yhdessä nuorten kanssa. Alla olevassa esimerkissä keskisuomalainen tyttö toi useita albumeita haastatteluun, ja niitä katsellessamme kävimme seuraavan keskustelun:

H: Katoksä usein näitä albumeita?

V: Joo kyllä mä tykkään kattoo kaikkii vanhoja kuvii.

H: Joo. Kiva.

V: Siin olen minä pienenä.

H: Oi sul oli ihana tollanen esiliina ja huivi päässä. Jotain tomerana toimitat.

V: Mmm. Mummolassa.

Kuten tyttö toteaa, perhevalokuvien katselu ylläpitää useasti myönteisiä tunteita perheestä ja omasta lapsuudesta; valokuvia otetaan varsinkin erityisistä tilanteista ja sukutapaamisista, ja niihin latautuu usein paljon tunteita. (Esim. Mäkiranta 2008.)

Aineistomme perusteella perheen jatkuvuuden idea vaatii siis ylläpitoa, kuten muissakin yhteisöissä. Nuorten tarinoissa perheen jatkuvuuteen liittyy erilaisia rituaaleja, juhlia, toistoja ja muisteluja, jotka omalta osaltaan korostavat perhesuhteiden tärkeyttä heidän elämässään.

Perheen rytmit ja aikataulut näyttäytyvät nuorten tarinoissa siten, että monesti luodaan eroa kiireisemmän arkielämän ja rennomman viikonloppuvieton välille. Kuvauksissa arki hahmottuu monesti kiireisenä, yksilöllisten tehtävien ja tavoitteiden toteuttamisen aikana, jolloin perheenjäsenet saattavat vain ohittaa toisensa rientäessään omiin menoihinsa kukin omaan suuntaansa. Sen sijaan nuorten tarinoissa viikonloppu näyttäytyy monesti aikana, jolloin perheet pyrkivät luomaan tilaa ja aikaa perheenjäsenten kohtaamisille ja yhteisille elämyksille ja siten kannattelemaan perheen jatkuvuutta. (Tämä liittyy myös yhteisöllisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelemiseen perheessä, ks. tarkemmin alla.)

Perhe sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisen kehyksessä

Kolmas nuorten puheesta tunnistamamme kehys kertoo perheestä vahvana vaikuttajana nuoren elämän lähtökohtien muotoilemiselle. Tässä kehyksessä perheen tavoitteeksi näytetään resurssien vahvistaminen ja heidän valmistamisensa tulevaan aikuiselämään. Perhe toimii tarjotakseen nuorelle erilaisia pääomia,

joita hän voi hyödyntää jo nuoruudessa, mutta kenties vielä vahvemmin myöhemmin elämässään. Pierre Bourdieu (1986/1997) on kuvannut sitä, miten eri yhteiskuntaluokkien välillä on eroja niin kulttuurisissa, sosiaalisissa kuin taloudellisissakin pääomissa, ja sitä, miten eri yhteiskuntaluokkia edustavat perheet pyrkivät turvaamaan omien jälkeläistensä pääomien kerryttämisen (Bourdieu 1986/1997).

Nuorten puheessa kuvataan usein tilanteita, joissa perheen vanhemmat ovat pyrkineet tietoisesti lisäämään tai turvaamaan lastensa erilaisia pääomia. Tyypillisesti nuoret kertovat vanhempien kannustaneen heitä kouluttautumaan ja siten vahvistamaan kulttuurista pääomaansa, kuten seuraavassa.

V: Joo, iskä varsinki—iskällä se on niinku ope te — tai sillei et koulunkäynti on kaikesta, että sä et pärjää missään jos sä et niinku — et sä et pärjää elämässä jos et käy koulua. -- se haluaa että jokainen —se haluaa että kaikki meist [sisaruksista - tutk.huom.] menee lukioon. –

Esimerkissä kaupunkilaistyttö kuvaa isänsä vahvasti ohjaavan lapsiaan lukiokoulutukseen. Nuori kommentoi myös vanhempiensa taloudellisia panostuksia lasten opintoihin. Vanhempien todettiin maksavan nuorelle kirjat ja muut opiskelukulut, jotta hän voisi keskittyä opintoihin ilman työssäkäyntiä.

Joissain tarinoissa kerrottiin vanhempien pyrkineen tukemaan nuoren sosiaalista pääomaa varmistamalla, että tämä pääsi lähikoulua 'parempaan' pidettyyn kouluun. Tällaisia mainintoja esiintyy aineistossamme lähinnä kaupunkiseuduilla, joissa on tarjolla monia kouluja lyhyen matkan päässä. Kouluvalinnalla vanhemmat tavoittelevat lapselleen sosiaalisesti suotuisampaa sosiaalista ja opiskeluympäristöä (esim. Kosunen 2015).

V: Jos tiiät niin sanotaan et [kaupunginosa] oli huono paikka kasvaa, sillai jos mä oisin sinne jääny, mut onneks mä sitten sain eri koulun, mun vanhemmat lähetti mut

tietosesti eri kouluu just siks et mä en jää sinne, jumiin ja se on toiminu hyvin --

Esimerkissä kaupunkilaispoika kuvaa perheensä asuinalueetta sosiaalisesti ongelmalliseksi, minkä vuoksi hänen vanhempansa olivat halunneet tietoisesti 'lähettää' lapsensa muualle kouluun. Nuoren tarinassa tämä esitetään myönteisenä ratkaisuna: kertoja on luonut sosiaaliset suhteensa muualla kuin omalla asuinalueella ja saanut siten toisenlaista sosiaalista pääomaa kuin asuinalueensa muut nuoret.

Kuten tutkimusryhmämme on toisaalla (mm. Armila ym. 2018; Tolonen & Aapola-Kari 2019) tuonut esille, nuorten koulutusvalinnat edellyttävät eri puolilla Suomea asuvien nuorten perheiltä erilaisia resursseja. Tutkimuksemme maaseutupaikkakunnista Keski-Suomessa nuorille oli kotikunnassa tarjolla ainoastaan lukiokoulutusta. Ammatillinen koulutus edellytti joko pitkiä bussimatkoja tai muuttoa toiselle paikkakunnalle. Niinpä puhe koulutusvalinnoista, toiveista ja haaveista kiertyi näiden nuorten haastatteluissa monin tavoin perhepuheeseen. Koulutusvaihtoehtoja puntaroiitiin monesti tarkoin yhdessä perheen kanssa, mikä viestii koulutukseen liittyvän kulttuurisen pääoman keskeisestä merkityksestä. Toisaalta monet nuoret korostivat myös sitä, että he ovat tehneet ratkaisunsa koulutuksen osalta itsenäisesti ja että vanhemmat eivät olleet halunneet ottaa kantaa nuoren valintoihin. Erityisesti perheissä, joissa vanhemmat ovat itse korkeasti koulutettuja, nuoret kertovat käsitelleensä koulutusvalintojaan vanhempien kanssa. Tämä merkitsee sitä, että jo koulutuksellista pääomaa omaavat perheet turvaavat sen karttumisen myös jälkikasvulleen. Suomessakin on havaittu, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapset päätyvät yliopistoon muita selvästi todennäköisemmin, eli koulutuksellinen pääoma kumuloituu perheissä (ks. esim. Silvennoinen ym. 2015).

Vanhemmat ja perhe laajemmin näytettyvät nuoren koulutushaaveiden tärkeänä taustatukijana ja eteenpäin kannustajana, kuten ilmenee seuraavassa kertomuksessa. Tytön

kertomuksessa perhe tuki tavoitteellista lukio-opiskelua, mutta paradoksaalisesti opiskeluun keskittyminen verotti mahdollisuuksia viettää aikaa perheen kanssa. Tytön biologinen isä ja osa sisaruksista asuivat toisella paikkakunnalla. Erityisesti vanhempi sisarus näyttäytyy hänen puheessaan tärkeänä neuvonantajana ja opiskeluun kannustajana, jopa roolimallina. Läheisten perhesuhteiden ja tunnesiteiden ylläpidon merkitys korostui hänen kuvauksessaan, mutta yhteinen päämäärä, lukion suorittaminen hyvillä arvosanoilla, esitettiin koko perheen rutiineja muuttavana:

V: No nyt ku on tää lukio niin on tuntuu että on paljon enemmän sellasta mitä mä teen kotona, kaikkia läksyjä itsenäisiä ja tämmösiä, että sitten niitä on niinkö, tosi vaikee tehdä mun mielestä siellä isän luona niin nyt me tehdään silleen mun veljen kaa et joka toinen viikonloppu se käy täällä ja siitä sitten kaks viikkoo niin mä meen sinne, nähään kahen viikon välein ja onks se sitten paljonko se on, onks se kaks kertaa kuukaudessa vai kerran kuukaudessa, jos alkaa laskee, mut niinku silleen et se on harventunu niinku puolella se et mitä mä käyn siellä et nyt mä pystyn niink helposti niinku vaikka perjantai-iltana suoraan tekemään niitä tehtäviä ja tämmösiä että ei sit oo sitä junamatkaa ja tämmöstä että, on silleen vähentyny ihan omasta tahdosta.

Nuorten puheessa vanhemmat voivat näyttäytyä myös toimijoina, jotka pyrkivät tarjoamaan lapsilleen koulutusvaihtoehtoja, jotka ovat esimerkiksi sopivan etäisyyden päässä kotoa, johdaisivat taloudellisesti turvattuun tulevaisuuteen tai joissa asuminen voitaisiin järjestää toimivalta tavalla esimerkiksi asuntolassa. Eräs pojista kertoi siitä, miten kunnianhimoiset suunnitelmat opinnoista pääkaupunkiseudulla vaihtuivat vanhempien hiljaisella myötävaikutuksella perheessä realistisemmaksi koettuun koulutusvaihtoehtoon kotipaikkakunnalla. Toinen taas kuvasi, miten valinta ammatillisen koulutuksen

vaihtoehtoista oli muotoutunut yhteistyössä äidin kanssa, joka kiinnitti huomiota alueellisiin työmarkkinoihin:

V: Ensiks mä ajattelin tuota [maa- ja metsätalouden alan ammatti] hommaa, mutta tuo äiti sano, että kannattaa ehkä [teknisen alan ammatti], koska niil on enemmän kysyntää.

Kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen saattoi tarkoittaa myös hyödyllisiä harrastuksia tai kulttuurirentoja, kuten allaolevassa kaupunkilaispojan kertomuksessa:

V: Mä käyn joskus kattoo klassista piano- tai orkesterikonserttiä mun äitin kaa, nyt ei oo ollu vähään aikaa myöskään mitään.

Nuoret ajassa -seurantatutkimuksessa on jo aiemminkin havaittu, miten nuorten harrastaminen vaatii perheeltä moninaista tukea ja taloudellista panostusta, joihin kaikilla perheillä ei ole varaa (ks. Tolonen ym. 2018). Keski-Suomen tutkimuspaikkakunnalla vanhempien tuki oli nuorten harrastuksille välttämättömyys jo pitkien etäisyyksien vuoksi. Erityisesti kuntataajaman ulkopuolella, harvaanasutuilla sivukylillä asuvat nuoret olivat riippuvaisia vanhempien mahdollisuuksista kuljettaa harrastuksiin. Perheen merkitys nuoren vapaa-ajan toiminnan sekä sosiaalisena että materiaalisena mahdollistajana on läsnä useiden nuorten puheessa, kuten seuraavassa esimerkissä:

V: Mullaki on tuo sähly nyten niinku viis kertaa viikossa. Ja lätkä oli ennen viis kertaa viikossa, mut sen mä lopetin, ku se tuli niin kalliiks. Siellä kävi minä ja isä, ja [veli] kävi pelaamassa jääkiekkoa [naapurikunnassa]. Mutta se rupes tulemaan niin kalliiks, että lopetettiin se.

Puheessa korostuu perheen merkitys kokonaisvaltaisena nuoren vapaa-ajan sosiaalisena ja taloudellisena mahdollistajana (vrt. Merikivi ym. 2016). Jääkiekko oli ollut koko perheen harras-

tus, kunnes poikien varttuessa ja alueen harrastusmahdollisuuksissa tapahtuneiden muutosten seurauksena koko perhe lopetti harrastuksen. Puhetavassa perhe nousee esiin yhtenä toimijana, joka yhteistuumin tekee päätöksen harrastuksen jatkumisesta. Vastaavasti tytöt kertoivat haastatteluissaan yhteisistä festarimatkoista äidin ja muiden suvun naisten kanssa. Eräs tyttö mainitsi, että hänen äitinsä oli tukenut hänen kerhotoimintaansa lähtemällä itsekin mukaan siihen, ja myöhemmin äiti auttoi tyttärsään yritystoiminnan käynnistämässä.

Nuoret kertoivat myös vanhempien järjestäneen heille TET-harjoittelupaikkoja omalta työpaikaltaan tai auttaneen heitä saamaan kesätöitä. Monesti nuoret vaikuttivat ottavan vanhempien tarjoaman tuen itsestäänselvyytenä ja arvelivat näiden tekevän parhaansa nuoren resurssien varmistamiseksi. Kuitenkin kuulumme myös tarinoita, joissa nuori epäili sisarusten saavan vanhemmilta keskenään erilaista tukea: jonkun sisaruksen kuvattiin pyytävän ja myös saavan helpommin vanhemmalta rahaa omiin menoihinsa, kun taas kertoja itse yritti itse hankkia varoja työnteolla. Tämä herätti selvästi närää perheen sisällä.

Nuorten siirtyessä toisen asteen opintoihin puhe perheestä taloudellisen pääoman areenana korostui uudella tavalla. Erityisesti silloin, kun toisen asteen opintoihin siirtyminen edellytti muuttoa toiselle paikkakunnalle joko asuntolaan tai itsenäisesti vuokra-asuntoon, perheen taloudellinen tuki oli nuorille välttämätöntä (ks. Tolonen & Aapola-Kari 2019). Peruskouluvaiheen haastatteluissa monet nuoret eivät ottaneet perheen talouteen liittyviä teemoja lainkaan esille, mutta toiselle asteelle siirtymisen jälkeen taloudellisen toimeentulon teemat ja tietoisuus vanhempien käytössä olevista resursseista nousivat esille. Seuraavan esimerkin tyttö muutti toisen asteen ammatillisten opintojen alussa itsenäisesti vuokra-asuntoon, jonka vuokran vanhemmat maksoivat. Alle 18-vuotiaalle vanhempien taloudellinen tuki oli myös muuten välttämätöntä, sillä opintotuessa huomioidaan vanhempien tulot:

H: Mitäs sit jos vanhemmat ei ollenkaan tukis?

V: No emmä, emmä sit pärjäis, emmä sit vois käydä koulua tai emmä vois, en vois asua yksin.

Perhe voi siis parhaimmillaan tarjota nuorille monenlaisia pääomia ja resursseja, jotka tukevat heitä koulussa, harrastuksissa ja mahdollisesti myöhemmin työelämässä. Nuorten kuvauksissa vanhempien pyrkimykset tukea heitä ilmenivät selvästi arvostettuina. Kuitenkin joidenkin nuorten tarinoissa tuli esiin myös tietoisuutta siitä, että perheen resurssit olivat rajallisia, eivätkä he halunneet vaatia vanhemmiltaan sellaista mikä ei ollut mahdollista. Eriarvoisuus näkyy siis myös nuorten kuvauksissa perheiden tavoista tukea jälkikasvuun.

Perhe yhteisöisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelutilana

Olemme nimenneet neljännen ja viimeisen haastattelemiemme nuorten perhepuheesta tunnistamamme kulttuurisen kehyksen yksilöllisten ja yhteisöisten tavoitteiden neuvottelutilaksi. Sen sisällä kuvataan jokapäiväisiä keskusteluja ja erimielisyyksiäkin, joissa sovitellaan yhteen nuoren yksilöllisiä toiveita ja muun perheen – vanhempien ja sisarusten – yhteisöllisiin tavoitteisiin liittyviä vaatimuksia. Perhettä voidaan hahmottaa ihmisyyhteisöksi, jonka jäsenet ovat toistensa kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa ja jonka oletettuna tehtävänä on huolehtia lasten kasvatuksesta ja perustarpeiden tyydyttämisestä. Perheiden tilanteet kuitenkin vaihtelevat suuresti muun muassa taloudellisen tilanteen ja erilaisten sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien osalta. Lisäksi perheen dynamiikka elää ja muuttuu jatkuvasti, muun muassa lasten kasvaessa. Länsimaisessa yksilöllisyyttä korostavassa kulttuurissa nuoren oletetaan vähitellen itsenäistyvän lapsuudenperheestään, ja varsinkin pohjoiseurooppalaisessa kasvatuskulttuurissa nuoret muuttavat suhteellisen varhain pois kotoa (esim. Aapola 2002). Tietoisuus tästä heijastuu aikuistuvien nuorten puheessa

perheestä, jossa näkyvät jännitteet perheen tarjoaman tuen ja yhteisöllisyyden ja toisaalta nuoren 'omaan rauhaan' ja itsenäisyyteen liittyvien toiveiden välillä.

Nuorten kuvauksissa neuvottelua käydään muun muassa perheen käyttämien asuintilojen – perheen kodin – jakamiseen ja tilojen kunnossapitoon kuten siivoukseen liittyvistä kysymyksistä. Myös muut kotityöt nousivat esiin joidenkin nuorten kuvauksissa. Osa nuorista puhui paljonkin kotitöiden tekemisestä ja niihin liittyvistä neuvotteluista, mutta monet eivät maininneet asiasta mitään. Ne ovat kuitenkin yleinen ristiriitojen aihe perheiden arjessa (ks. Attila ym. 2018).

H: Minkälaisii kotitöitä te joudutte tekee?

V: Yks tekee joko silleen imuroi koko kodin talon ja sit huoneet ja sit toinen tekee koko keittiön, silleen et astiat ja pöly,- siis siivoo, pesee pöydät ja, niin meil on silleen vuoroellen joka päivä et yks tekee ja sit taas

H: Joo teeksä ruokaa?

V: Mä oon huono siinä

H: Okei

V: Mut siis kyl mä yritän, mun pikkusisko tekee niin

H: Joo, niin et teijän äitille olis vähän helpompi sitten

V: Joo

H: Joutuuks kaikki tekee oman jutun vai onks teijän vanhemmat sitten

V: Me yritetään silleen et vanhemmat ei tee mitään, just silleen, siis seki jol on keittiövuoro niin tekee, eiku siis se kel on imurointi sit se tekee yleens ruokaa koska keittiöl on tiätsä paljon töitä

Yllä olevassa esimerkissä monikulttuurisessa uusperheessä asuva kaupunkilaistytö kertoo perheen tytärten periaatteessa vastaavan kotitöistä kiertävien vuorojen periaatteen mukaan. Kuvauksessa esiintyy melko poikkeuksellinen periaate, että lasten tulee hoitaa kaikki päivittäiset kotityöt. Asiaa ei perustella nuoren puolelta erityisemmin, mutta taustalla saattaa olla vanhempien vuoro-

työ ja mahdollisesti myös kulttuuriset odotukset, jotka kohdistuvat tytärten työpanokseen kotona. Tytön puheessa neuvottelu kotitöistä on lähinnä sisarusten välistä, ei niinkään perheen lasten ja vanhempien välistä, toisin kuin useimmissa aineistomme kuvauksissa. Jälkimmäisestä tilanteesta kertoo seuraava kaupunkilaispojan kuvaus:

H: Niin jos sä nyt katot sitä taaksepäin sen kymmenen vuotta, ni onks se [vanhempien ero tutk.huom.] sun mielestä jotenki vaikuttanu sun elämään? Toki se vaikuttaa sillä tavalla, et sä teet niitä siirtymiä varmaan viikottain -- mut jollain muulla tavalla?

V: Sillee ku mietti, ni kylhän mun elämä helpottu.

H: Helpottu?

V: Nii mun isä laittaa aina tekee läksyi ja tämmöst. Et sil tavalla.

H: Siis sano viel, mä en oo ihan varma, ymmärsinks mä, siis se helpottu siis sillä tavalla, et sun faija?

V: Siis niinku se oli semmonen, et se halus, et mä teen asiat kunnolla. Ni sil tavalla mun elämä vähän helpottu, ku nyt pääsee livistää kaikist kotihommista ja läksyistä.

H: Okei. Nii, et sun äiti ei vaadi niin tiukasti?

V: Ei niin tiukasti. Kyl se vaatii, mut sil ei oo sellast niin vahvaa otetta ku faijalla.

H: Joo okei. Eli sun on helpompi luistaa koulutehtävistä.

V: Ja kotitöistä myös. Heti ku mä oon faijal viikonloppun, ni heti täytyy alkaa imuroimaan ja tekee ruokaa.

H: Okei. No näät sä sen hyvänä vai huonona asiana?

V: No hyvän sillee tulevaisuuden kannalt, jos mä teen ruokaa, ni... Sehän just sanoki, et se yrittää vaan kasvattaa mua aikuisuuteen.⁸

Haastateltava kuvaa vanhempien eron jälkeistä tilannetta, jossa hän jäi asumaan pääosin äidin luokse. Tämä ei hänen mukaansa valvo kotitöiden ja läksyjen tekemistä yhtä tiukasti kuin isä, jonka luona poika vierailee vain viikonloppui-

sin. Nuoren tarinassa kotityöt saavat toisaalta rasittavan leiman, mutta toisaalta hän tiedostaa, että harjoittelemalla ruuanlaittoa ja siivousta isänsä luona hän valmentautuu paremmin aikuisuuden vaatimuksiin kuin äitinsä luona, jossa tehtävistä luistaminen onnistuu helpommin. Tässä viitataan siis myös kulttuurisen pääoman kartuttamiseen (ks. edellinen osio).

Vanhempien perhevelvollisuuksiin liittyvät vaatimukset näyttäytyivät ajoittain hyvin rasittavina nuorten puheessa:

H: Mikäs sulla nyt on siinä taustalla, että ajattelet et pitäis päästä vähitellen omaan. Onks kotona niinku vähä rasittavaa sitte?

V: Välillä vanhempien kaa tulee ihan pikku riitaa mitä tulee iha perus. Et ”tee tätä, tee tätä”, vaikka ei ois sun -- , se alkaa ärsyttää ollaa sillee, olispa mulla oma kämppä.

Ratkaisuna vanhempien rasittaviksi koettuihin vaatimuksiin lukiota käyvä kaupunkilaistyttö haikailee omaa asuntoa eli itsenäistymistä suhteessa perheeseen. Kodin tilojen jakoa kuvattiin myös ajoittain haasteellisena nuorten kertomuksissa. Perheenjäsenten jatkuva läsnäolo ja yhteisöllisyyden vaatimus saattoi näyttäytyä raskaana. Ison perheen keskellä oli vaikea löytää omaa rauhaa. Nuoret kuvasivatkin hakeutuvansa pois kotoa etsimään yksityisyyttä, mikäli he halusivat omaa rauhaa tai jos heillä oli asioita, joita he eivät halunneet jakaa perheenjäsenten kanssa, kuten allaolevassa esimerkissä.

H: Nii. Mites kun sä sanoit, että sä joudut menee puuliiterin taakse, jos sä haluat olla rauhassa, ni onks teillä kotona sit silleen, et joudut jakaa huoneen tai...?

V: No mul ei itse asias oo huonetta, koska meil on niin kova tungos siel talossa. [Sisarukset]* nukkuu samassa huoneessa ja [sisarus]* nukkuu omassa huoneessa. Siis se on semmonen kunnan teini, kato se käy lukioo, ni sen pitää saada olla omassa rauhassa. Ja sitte äiti ja isä nukkuu omassa huoneessa. Tai no alun perin mä nukuin siellä, mut mä

annoin sen niille, koska äiti oli tottunu valittamaan, että pää on kipeä ja ei saa nukuttua siinä aulaassa, ni mä olin, et tulkaa mun huoneeseen, ni nykyään mä nukun siinä aulaassa.

Nuoren kuvauksessa perheestään luodaan kuvaa ahtaudesta ja väenpaljoudesta ”on kova tungos”. Yksityistä tilaa ei riitä kaikille: osa sisaruksista jakaa huoneen; vain yhdellä on oma huone. Kertojan asuttama rauhattomaksi kuvattu aula ja isoveljen rauhallinen oma huone kuvastavat kodin tilajärjestelyihin liittyviä ristiriitoja: kodissa kaikki tilat eivät näyntydy samanarvoisina, ja eri perheenjäsenille on määritelty niihin erilaisia oikeuksia.

Erityisen latautuneita neuvotteluja liittyy monissa perheissä nuorten seurusteluun, seksisuhteisiin ja päihteiden käyttöön, joita vanhemmat pyrkivät säätelemään, erityisesti tyttöjen kohdalla (ks. myös Aapola 2002). Suomen laitkin rajoittavat alaikäisten alkoholinkäyttöä ja seksielämää. Monikaan haastattelemistamme nuorista ei ollut seurustellut vakavammin vielä peruskouluvaiheessa, ja muutenkin he puhuivat meille vapaa-ajan vietostaan usein melko yleisellä tasolla. Oheisessa haastatteluotteessa on kuitenkin kuvattu äidin ja tyttären välistä neuvottelua seurustelun rajoista.

H: No mut sit nyt seurustelu on tullu siihen tän kevään kuvioihin ja näin. No mites onks se kotona herättäny jotain keskustelua vai onks se heidän mielestä ihan ookoo, että seurustelee?

V: Ei oo mitään erityistä keskustelua, että kyllä ainaki äiti tykkää ja isä tykkää [poikaystävän nimi] ja tulee toimeen. Ei niillä oo ainakaa mitään pahaa sanottavaa mistään.

H: Joo. [Poikaystävä] käy paljon teilläkin ja...?

V: No kyl mä niinku käyn paljon kylässä, mutta äiti ei anna niinku mennä yöks vielä. [---]

H: Onks se iso keskustelu just tää yökyläilyjuttu?

V: On vielä. Koska äiti iteki vasta 18-vuotiaana meni ensimmäistä kertaa iskälle yöks. Niin sitten se sano, että sitten vasta, kun olet täysikänen.

H: Okei. Mitäs sä ite siitä aattelet?

V: No joskus mä aattelen, että en ymmärrä mitään tollasia juttuja, mutta joskus musta tuntuu, et se vaan koittaa niinku suojella mua, jos mua rupeekin harmittamaan jossaakin vaiheessa. Että jos se ei olekaan se oikea ja näitä blaablaablaa-juttuja. Että jos rupee kaduttamaan hirveesti.

Kuvauksessa vanhemmat suhtautuvat muuten myönteisesti tyttären seurusteluun, mutta seksisuhteen aloittamista poikaystävänsä kanssa he pyrkivät lykkäämään. Tyttären näkökulmasta äidin rajoitukset näyttäytyvät ymmärrettävänä suojelemishaluna, jota vastaan hän ei suoranaisesti kapinoinut. Nuoren yksilölliset parisuhdetavoitteet on näin sovittava perheen tavoitteeseen suojella jäseniään.

Julkisessa keskustelussa lasten ja nuorten kasvatuksessa käydään ajoittain kiivastakin väittelyä kotiintuloajoista (ks. Harrikari 2008). Nuorten perheeseen liittyvässä puheessa se ei kuitenkaan ollut erityisen latautunut teema, kuten allaolevasta esimerkistä ilmenee.

H: Onks sull sit jotenki et sun pitää olla kotona tiettyä aikaan tai?

V: Ei. Äiti sanoo vaa et tuu ajas kotii.

H: Nii, nii joo. Entäs sit viikonloppusin?

V: Viikonloppusin, sehän riippuu onks se erityinen päivä. Joskus viikonloppusin ei jaksa tehdä mitään. Mä pelaan, joskus viikonloppusi me lähetään jonnekki liikkua stadiin, mut se on harvoin.

Kertojan, pääkaupunkiseudulla asuvan pojan, mukaan hänen menemisiään ei juuri rajoiteta, vaikka äiti onkin asettanut jonkin aikarajan kotiintulolle. Perhe ja koti tarjoavat nuoren puheessa ikään kuin turvallisen, itsestään selvän paikan, josta voi lähteä kaupungille ja tulla takaisin, miten itse haluaa. Samantapaisia

viittauksia esiintyi myös muualla aineistossa.

Perheestä puhutaan neuvottelujen tilana myös silloin, kun nuoren perhetilannetta leimaavat perheenjäsenten väliset erimielisyydet. Tällöin perheenjäsenten yhteisöllisten ja yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden välillä kuvataan olevan erityisen suuria jännitteitä. Aineistomme sisältyy vaihtelevissa perhetilanteissa tehtyjä haastatteluja. Seuraava pojan kertomus ajoittuu tilanteeseen, jossa vanhemmat neuvottelevat omasta suhteestaan ja nuori itse on samaan aikaan siirtymässä peruskoulusta toiselle asteelle, ja on osin jo poissa lapsuudenkodista.

H: Onks se ollut epävarmaa sitten, se perheen kanssa pysyminen?

V: Joo, se on, ku isä on semmoinen rautakanki ja niin pois päin, äiti kärsii siitä [sairaudesta] niin on vähän riitoja. Isä asu [lyhyen aikaa poissa kotoa] mutta nehän sai sovittua ja, ei niistä nyt ota selvää.

H: Tuntuuks susta et se helpottaa tilannetta kun sä tuut takaisin?

V: En nyt tiedä. Mulla ei isään mitenkään parhaat välit ole, vähän haastellaan toisillemme, äidin tilannetta se voi jotenkin helpottaakin, mutta isän kanssa voi olla vähän vaikeetakin. Me vaan väitetään vastaan toisillemme.

H: Se on teillä semmoinen pysyvä olotila?

V: Joo se on ollut jo monta vuotta.

Nuoren tavassa puhua perheestä korostuu sekä yllä olevassa otteessa että hänen aiemmissa haastatteluissaan perheen sisäisten jännitteiden ja perheenjäseniä eri suuntiin vetävien intressien kuvaus. Perhe näyttyy ristiriitojen näytönä. Nuori kuvaa olleensa toisen vanhemman uskottu ja huolehtivansa tämän jaksamisesta. Perhe ei näyttäydä nuoren puheessa pelkästään hänen omana taustaresurssinaan, vaan suhdetta kuvataan molemminpuoliseksi: nuori kuvaa toimivansa resurssina suhteessa lapsuudenperheeseen, erityisesti äitiin ja nuorempiin sisarusiin. Perheen yhteisöllisyys näyttyy hauraana erilaisten yksilöllisten ongelmien valossa.

Siinä missä monissa nuorten kuvauksissa perhe näyttäytyy ikään kuin staattisena, muuttumattomana perusolotilana, joka säilyy sellaisenaan nuoren itsensä kasvaessa ja muutuessa, tässä neuvottelutilakehyksessä perheestä puhutaan dynaamisena suhteena, jossa tapahtuu muutoksia. Äärimmillään perhe voi olla jatkuvan neuvottelun ja kyseenalaistamisen tilassa, kuten viimeisessä otteessa. Tässä puhekehityksessä perhe ei myöskään kuvaudu yhdeksi yhtenäiseksi yksiköksi, vaan se hajoaa erilaisiksi yksilöiksi, joiden roolit ja asemat suhteessa toisiinsa piirtyvät esiin yksilöllisesti. Nuorten perhepuheeseen sisältyy tyypillisesti paljon itsestään selvänä pidettyä, jota ei lausuta ääneen ja jota voikin haastattelutilanteessa olla hankala eritellä: perhe nyt vain on mikä on. Ristiriitojen ja jännitteiden läsnäolo ja neuvottelutilanteiden kuvaus saattavat tuoda perhepuheeseen kätkeytyvät itsestäänselvydet, kuten oletukset lasten ja vanhempien välisistä suhteista, kuitenkin näkyviin.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa olemme analysoineet peruskoulun loppuvaiheessa ja toisen asteen opintojen alkuvaiheessa olevien 15–17-vuotiaiden nuorten tapoja puhua perheestä. Lähestyimme nuorten kertomuksia omista perheistään kulttuurisina perheen esityksinä, joissa heijastuvat erilaiset tälle ajalle ja yhteiskunnalle tyypilliset tavat ymmärtää perhe ja perheeseen liittyvät käytännöt, tavat ja arvostukset. Kiinnitimme huomiota erityisesti perhepuheessa esiintyviin eli kulttuuriin kehystyksiin, joiden sisällä nuoret puhuivat perheestä. Niitä luonnehtivat erilaiset korostukset, jotka liittyvät perheen merkitykseen nuorten elämässä.

Tunnistimme nuorten puheesta neljä keskeistä perheen kulttuurista kehystä: perhe jäsenyytenä, perhe jatkuvuutena, perhe sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisen areenana sekä perhe yhteisöllisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelutilana. Emme oleta löytäneemme välttämättä kaikkia olennaisiakaan nuorten kulttuurisia puhetapoja, joiden puitteissa nuoret eri puolilla Suomea

kokemuksiaan ja näkemyksiään perheestä merkityksellistävät, mutta uskomme havaintojemme tuovan kuitenkin esiin kiinnostavaa uutta tietoa nuorten perheeseen liittyvistä näkemyksistä. Muodostamamme perhepuheen kehukset eivät myöskään ole täysin erillisiä, vaan osin päällekkäisiä ja lomittaisia. Sama nuori saattaa puhua perhesuhteistaan eri yhteyksissä esimerkiksi jatkuvuuden teemojen kautta, toisissa kysymyksissä taas yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tavoitteita koskevien neuvottelujen kautta. Tai toisaalta perheensä koulutus pääoman muodostumista tukevista käytännöistä puhunut nuori voi samaan aikaan korostaa perheenjäsenten koulutusvalintojen jatkuvuutta. Kehysten osittainen päällekkäisyys ei nähdäksemme ole ongelma, koska samaa ilmiötä voidaan lähestyä useista näkökulmista ja nostaa kulloinkin esiin eri ilmiöiden erilaisia puolia, kuten tässä nuorten perhepuheen erilaisia ulottuvuuksia. Monilta osin havaintomme vahvistavat aikaisempia tutkimushavaintoja lasten ja nuorten perhesuhteisiin liittyvistä määrittelyistä.

Hahmottamistamme perheen kehuksesta nuorten puheessa kuvastuu se, miten monia merkityksiä perhe voi saada nuoren elämässä. Perhe näyttäytyi nuorten haastatteluissa toisaalta positiivisissa merkityksissä: huolehtimisen, kasvattamisen, tukemisen, resurssien jakamisen ja tuottamisen sekä kanssakulkemisen areenoina. Perhe edusti heille jatkuvuutta ja lämpimiä tunnesiteitä, joita kannateltiin erityisten käytäntöjen ja perinteiden sekä ikonisten esineiden kuten valokuva-albumien muodossa. Perhe esiintyi nuorten puheessa toisaalta myös ristiriitojen, rasittavien velvollisuuksien ja ongelmallisten perhesuhteiden kehityksessä, jossa nuoren yksilölliset toiveet jouduttiin sovittamaan perheen asettamiin yhteisöllisiin tavoitteisiin, tiloihin ja aikatauluihin. Nuorten puhe kiinnittyi omien perheiden piirissä omaksuttuihin käytäntöihin, jotka saattavat näyttäytyä heille itsestään selvinä.

Mitä uutta analyysimme tuo nuoriso- ja perhetutkimuksen keskusteluihin? Esittelemämme nuorten kuvaukset perheestään nostavat esiin yleensä vaietuksi jääviä havaintoja nuorten

perhesuhteista. Siinä missä yleiset kulttuuriset puhutavat nuoruudesta korostavat nuorten itsenäistymistä perheestään ja kapinointia vanhempia vastaan, haastattelemiemme nuorten kuvauksissa nuoret viettävät vanhempien kanssa mukavia hetkiä ja asioista neuvotellaan. Olemme artikkelissamme kuvanneet, miten perheet tukevat nuorten erilaisten pääomien kartuttamista, mikä osaltaan vahvistaa aiempia tutkimustuloksia. Vähemmälle huomiolle on kuitenkin aiemmin jäänyt se, miten myös nuoret kuvaavat toimintaansa oman perheensä hyväksi, auttaen ja tukien vanhempia ja sisarusia ja tarjoten tällä tavoin olennaisia resursseja perheen yhteisöllisyyden ja eri perheenjäsenten tueksi. Kuvauksissaan nuoret ovat valmiita tinkimään omasta mukavuudestaan läheisten perheenjäsenten hyväksi, kuuntelevat vanhempiensa murheita ja pyrkivät sovittelemaan ristiriitoja. Kuvauksissa nuoret korostavat omaa paikkaansa suvun ja perheen jatkuvuuksien ketjussa, samalla kun he neuvottelevat omien yksilöllisten tavoitteidensa toteuttamiseksi perheen yhteisöllisyyttä korostavassa kontekstissa.

VIITTEET

- 1 Artikkelin perustuu osin Sinikka Aapola-Karin aiempiin nuorten perhekuvauksia koskeneisiin esityksiin mm. Pohjoismaisilla sosiologi-päivillä (Aapola-Kari 2016) ja Nuorisotutkimuspäivillä (Aapola-Kari 2019.). Kiitämme kollegoja näihin esityksiin saaduista hyvistä kommentteista sekä tämän artikkelin käsikirjoitukseen saamistamme anonymien arvioiden rakentavista kommentteista.
- 2 Tutkimukseen osallistuvat nuoret ovat kohtoisin viideltä tutkimuspaikkakunnalta: pääkaupunkiseudulta, suuria ja keskisuuria suomalaiskaupunkeja edustavista kaupungeista Oulusta ja Länsi-Suomesta, sekä pienehköjä maaseutukuntia edustavilta paikkakunnilta Keski- ja Itä-Suomesta. Tutkimuksen pilottivaiheessa, lukuvuonna 2015–2016 tutkimushankkeessa oli mukana 129 tuolloin peruskoulun 9. luokalla ollutta nuorta, joista useimmat ovat syntyneet vuonna 2000. Kullakin paikkakunnalla tutkimukseen osallistui yksi kokonainen peruskoulun 9. luokka, Helsingissä kaksi luokkaa eri kouluista. Nuorten taustat ovat moninaiset, ja he edustavat monia äidinkieliä, uskonnollisia ja etnisiä taustoja. Tyttöjä ja poikia on suurin piirtein saman verran. Nuorten yksityisyyden suojaamiseksi pienemmät tutkimuspaikkakunnat on tutkimuksessa anonymisoitu. Nuorisotutkimusverkosto koordinoi tutkimushanketta tehden yhteistyötä Helsingin, Itä-Suomen ja Oulun yliopistojen tutkijoiden kanssa. Tutkimusryhmämme tavoitteena on seurata samoja nuoria kymmenen vuoden ajan. Neljän tutkimusvuoden jälkeen seurannassa oli syksyllä 2019 mukana 112 nuorta. (Ks. myös Tolonen ym. 2018; Armila ym. 2018; Aapola-Kari ym. 2019.)
- 3 Sinikka Aapola-Kari toimi tutkimuksen pilottivaiheessa (2015–2016) hankkeen koordinaattorina ja haastatteli lähes kaikkia Nuoret Ajassa -seurannassa mukana olleita nuoria. Helsingissä suomenkielisissä kouluissa nuoria ovat lisäksi haastatelleet Tarja Tolonen, Antti Kivijärvi ja Sanna Aaltonen, ruotsinkielisissä lisäksi Matilda Wrede-Jäntti ja Leena Suurpää. Oulussa haastatteluja on tehnyt myös Tomi Kiilakoski. Keski-Suomessa haastatteluja ovat tehneet Kaisa Vehkalahti ja Sinikka Aapola-Kari. Aineistonhallintaan on osallistunut Jenni Lahtinen. Kiitämme lämpimästi koko tutkimusryhmää, myös Itä-Suomen tutkimuspaikkakunnan nuorten seurannasta vastaavia Päivi Armilaa, Mari Käyhköä ja Ville Pöysää.
- 4 Koko tutkimusaineistossa on mukana myös 18 äidinkieleltään ruotsinkielistä tai kaksikielistä nuorta pääkaupunkiseudulta, mutta tässä osatutkimuksessa heidän haastattelunsa eivät ole mukana.
- 5 Ajoittain tutkimuskoulujen tiukat aikataulut ja käytännön järjestelyt ovat vaikuttaneet siihen, että haastatteluihin on saapunut ryhmä nuoria, jotka eivät välttämättä ole olleet toistensa kanssa erityisen läheisiä. Nuoret ovat

kuitenkin itse päättäneet, haluavatko he osallistua tutkijoiden tarjoamiin osallistaviin ja visuaalisiin aineistonkeruun menetelmiin. Esimerkiksi pyysimme tuomaan valokuvia mukana elämänjahaastatteluun, ja osa nuorista toi niitä, osa ei. Elämänjahaastattelut on pyritty toteuttamaan yksilöhaastatteluina, mutta ajoittain niihinkin on osallistunut kaksi nuorta yhdessä.

- 6 Elämänjahaastatteluja on osa-aineistossamme yhteensä 31 kappaletta, joista 21 on tehty yksilöhaastatteluina, 10 parihaastatteluina, jolloin kaksi ystävästä on yhdessä saapunut haastatteltavaksi. Aineistossamme on hyödynnetty jonkin verran myös tutkimuksen alkuvaiheissa tehtyjä teemahaastatteluja, joissa on esiintynyt puhetta perheestä. Niistä suurin osa on tehty ryhmä- tai parihaastatteluina. Lisäksi on mukana joitain seuranta-haastatteluja, jotka on tehty pääosin yksilöhaastatteluina.
- 7 Haastatteluote on poikkeuksellisesti käännetty englannin kielestä (käännös Sinikka Aapola-Kari). Alkuperäinen ote: “H: Do you remember how you felt about going to Finland first? V: I think I was excited. [-] That finally I can live... Cause I didn't live with my dad so long. Like I never lived with him that long. He comes and he goes. He stays with us like a vacation and then he goes back to his business. In Finland was the first time that I actually got to live with my dad.”
- 8 Haastattelija: Antti Kivijärvi.

LÄHTEET

- Aalto, Ilana (2012) *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisu- ja 37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aapola, Sinikka (2002) “Pikkutyttöjä vai puoliaikuisia? Tytöt, vanhemmat ja kontrolli”. Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 763, Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 8. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola-Kari, Sinikka (2012) Johdanto. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Annina Nivala & Teea Tonttila (toim.) *Nuoren tukeminen vanhempien erotessa. Tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä*. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Aapola-Kari, Sinikka (2016) “Well it was not nice but you had to get used to it.” – Young people talk about their parents’ divorce. Esitelmä Pohjoismaisilla sosiologipäivillä. Helsingin yliopisto, 8/2016. Julkaisematon.
- Aapola-Kari, Sinikka (2019) Nuoret puhuvat perheestä. Esitelmä Nuorisotutkimuspäivillä. XAMK, Mikkeli 11/2019. Julkaisematon.
- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jännti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyaikaisia pelkoja – Nuorten ajatuksia tulevaisuudesta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Aapola-Kari, Sinikka & Tolonen, Tarja (2019) Nuoret toisen asteen koulutusvalintoja tekemässä. Teoksessa Jenni Lahtinen (toim.) *“Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161925>
- Armila, Päivi & Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2018) On the Educational Edges of a Learning Society. The Finnish Hinterland as a Framework of Educational Choices of Young People. *The Journal of Youth Studies* 21(9), 1198–1215. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13676261.2018.1453128>
- Attila, Henna & Pietiläinen, Marjut & Keski-

- Petäjä, Miina & Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018) *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160920>
- Broberg, Mari (2010) *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Bourdieu, Pierre ([1986] 1997) 'The Forms of Capital'. Teoksessa A.H. Halsey & Hugh Lauder & Phillip Brown & Amy Stuart Wells (eds) *Education. Culture, Economy, Society*. Oxford: Oxford University Press, 46–58.
- Castrén, Anna-Maija (2012) Kahden maailman välissä: nuoret ja perheen sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Annika Nivala & Teea Tonttila (toim.) *Nuoren tukeminen vanhempien erotessa: tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä*. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Coontz, Stephanie (2000) *The Way We Never Were: American Families and the Nostalgia Trap*. New York: Basic Books.
- Elliott, Jane & Miles, Andrew & Parsons, Sam & Savage, Mike (2010) The Design and Content of the Social Participation Study: A Qualitative Sub-study Conducted as part of the Age 50 (2008) Sweep of the National Child Development Study. CLS Working Paper 2010/3. London: Centre for Longitudinal Studies.
- Forsberg, Hannele (2014) Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: The Stories of Finnish students. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: Reshaping Families in Northern Europe. Volume XLVII, Winter, Number 1, 27–44
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2004) Who Wants to be a Woman? Young Women's Reflections on Transitions to Adulthood. *Feminist Review*, Vol. 78 (1): 80–98.
- Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus: Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/36449> Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Henderson, Sheila & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Shapire, Sue & Thomson, Rachel (2007) *Inventing Adulthoods. A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: Sage.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2014) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) (2014) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jalovaara, Marika (2019) Poikkeuksellinen vauvakato vai hälyä tyhjistä? Nefer-blog. NEFER – Falling Fertility and the Inequalities Involved. Julkaistu 29.9.2019. <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog01/> (Viitattu 20.8.2020.)
- Jokinen, Kimmo (2014) Perheikäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Kimmo & Malinen, Kaisa & Pirskanen, Henna & Moilanen, Sanna & Rautakorpi, Sonja & Harju-Veijola, Minna & Notko, Marianne & Kuronen, Marjo (2013) Lapset kertovat perheestä. Mitä kuulemme? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.
- Karkulehto, Sanna & Saresma, Tuija & Harjunn, Hannele & Kantola, Johanna (2012)

- Intersektionaalisuus metodina sukupuolen-tutkimuksessa. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* vol. 25 (4), 16–27.
- Kauko, Outi (2014) Lasten yksinäisyys vanhempien erotessa – näkökulmana lasten kuvaama kuulumattomuus ja siitä selviytyminen. *Nuorisotutkimus* 32 (1), 3–17.
- Kosunen, Sonja (2015) *Families and the Social Space of School Choice in Urban Finland*. Väitöskirja. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/158936> Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Linnavuori, Hannariikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.) (2016) *Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 184. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Morgan, David (1996) *Family Connections: An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity.
- Morgan, David (2011) *Rethinking Family Practices*. Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Mäkiranta, Mari (2008) *Kerrotut kuvat – Omaelämäkerralliset valokuvat yksilön, yhteisön ja kulttuurin kohtaamispaikkoina*. Acta Universitatis Lapponiensis 145. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Peltola, Marja (2014/2017) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 124. (Painettu versio ilmestynyt 2014.) https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kunnollisia_perheitä_verkko.pdf Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 32/2001. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Helsinki: Väestöliitto & Väestöntutkimuslaitos.
- Sihvonen, Ella (2020) *From Family Policy to Parenting Support. Parenting-related Anxiety in Finnish Family Support Projects*. Academic Dissertation, Publications of the Faculty of Social Sciences 140. <http://urn.fi/URN:ISBN:23432748> Helsinki: University of Helsinki.
- Silvennoinen, Heikki & Rinne, Risto & Kosunen, Sonja & Kalalahti, Mira & Seppänen, Piia (2015) ”Yhteiskuntaluokat ja kouluvalinta.” Teoksessa Piia Seppänen & Mira Kalalahti & Risto Rinne & Hannu Simola (toim.) *Lohkoutuva Peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Jyväskylä: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 68, 325–370.
- Suoninen, Eero (2016) Mistä on perheenäidit tehty? Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 107–143.
- THL (2019) *Syödään yhdessä – ruokasuositukset lapsiperheille*. Kide 26. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni & Wrede-Jäntti, Matilda (2018) Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneet suhteet kaupunkitilaan. *Nuorisotutkimus* 36 (3), 57–75.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka (2019) Nuoret toisen asteen koulutusvalintoja tekemässä. Teoksessa Jenni Lahtinen (toim.) *”Mikä ois mun juttu” – Nuorten koulutusvalinnat sosialisatiomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot-hankeen loppuraportti*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68, 69–85.
- Worth, Nancy (2011) Evaluating Life Maps as a Versatile Method for Lifecourse Geographies. *Area* 43, no. 4 (2011), 405–412.
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

LASTEN JA NUORTEN AIKUISTEN KOKEMUKSIA VUOROASUMISESTA – TARKASTELUSSA KOTI, PERHE JA PERHEEN IHMISSUHTEET

HANNARIIKKA LINNAVUORI

Vuoroasumisella tarkoitetaan asumisjärjestelyä, jossa lapsi asuu vanhempien eron jälkeen puolet tai lähes puolet ajasta kummankin vanhemman kanssa vuorotellen. Tarkastelen tässä artikkelissa lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumisesta ja sen vaikutuksia perheen ihmissuhteisiin sekä koti- ja perheikäisyyksiin kahdessa eri ikävaiheessa.

Ruotsissa, jossa vuoroasuminen on yleisempää kuin missään muualla, jo puolet eroavista vanhemmista valitsee tätä nykyä lapsilleen vuoroasumisen (Bergström 2018). Vuoroasumisen tilastointi on Suomessa aloitettu 2010-luvulla, mutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoissa ovat mukana vain ne perheet, jotka tekevät asiasta virallisen sopimuksen lastenvalvojan luona. THL:n mukaan vuonna 2018 Suomessa tehtiin 3562 sopimusta vuoroasumisesta, mikä on noin 20 prosenttia kaikista sopimuksista. Määrä kasvoi noin viidellä sadalla edellisestä vuodesta. (Forss & Säkkinen 2019.) Koska vuoroasumista voidaan toteuttaa myös vanhempien keskinäisellä sopimuksella ilman lastenvalvojan vahvistusta, vuoroasujien todellinen määrä on suurempi.

Vuoden 2019 lopulla uudistuneessa Laisa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019) vuoroasuminen määritellään ensi kertaa virallisesti. Kriteerinä on lapsen asuminen kummankin vanhemman luona vuorotellen vähintään 40 prosenttia vuodessa. Uuden lain myötä lapsi voidaan kirjata väestötietojärjestelmään kahteen eri osoitteeseen, vaikka virallisia asuinpaikkoja, jonka mukaan esimerkiksi koulu määräytyy, on edelleenkin vain yksi. Tähän asti vuoroasuminen on merkitty huolto- ja tapaamisoikeussopimukseen laajennettuna tapaamisoikeutena ja asuminen vain toisen vanhemman

luokse, jolloin toinen vanhemmista on etä- ja toinen lähivanhempi. Tämä oli tietenkin problemaattista vuoroasumista toteuttaville vanhemmille, joista kumpikin on käytännössä lähivanhempi. Uusi laki korostaa myös lapsen osallisuutta: vanhempien on kuultava lasta ja otettava hänen mielipiteensä huomioon asumispäätöstä tehtäessä. Lastenvalvojan on ennen sopimuksen vahvistamista varmistettava vanhemmilta, että näin on tapahtunut ja tarvittaessa kuultava myös lasta. (Oikeusministeriö 2017.)

Etuisuuksien tasapuoliseen ja oikeudenmukaiseen jakautumiseen haetaan parhaillaan myös ratkaisuja, jotka koskevat muun muassa koulukuljetusta, terveydenhuoltopalveluja, lapsilisää ja asumistukea. Kansaneläkelaitos on valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan rahoituksella aloittanut laajan tutkimushankkeen koskien vuoroasumista. Sen tavoitteena on selvittää, millä tavoin etuus- ja palvelujärjestelmä edistää tai jarruttaa perheiden mahdollisuuksia järjestää asuminen ja arki vanhempien ja lasten hyvinvoinnin kannalta parhaalla mahdollisella tavalla vanhempien eron jälkeen. Lisäksi tavoitteena on tuottaa tietoa lasten vuoroasumisen yleisyydestä ja käytännön järjestelyistä sekä asumisratkaisujen yhteydestä eri taustatekijöihin. (Kela 2019.)

AIEMMAT TUTKIMUKSET

Samalla kun vuoroasuminen tekee mahdolliseksi kummankin vanhemman aktiivisen vanhemmuuden myös eron jälkeen, tarjoaa se lapselle mahdollisuuden erosta huolimatta ylläpitää vahvaa suhdetta kummankin vanhemman kanssa (Turunen 2017). Aikaisempien tutkimusten mukaan vuoroasuminen pääosin edistää lasten

hyvinvointia eron jälkeen (Bauserman 2002; Bergström ym. 2015; Bjarnason & Arnarsson 2011; Fabricius & Hall 2000; Fabricius & Lu-ecken 2007; Fransson ym. 2015; Jablonska & Lindberg 2007; Kaspiew ym. 2009; Lee 2002; Nielsen 2015, 2018; Pruett & DiFonzo 2004; Rissanen 2016; Turunen 2017). Tutkimustu-lokset ovat ristiriitaisia silloin, kun vanhemmat ovat riitaisia tai lapsella on huono suhde toi-seen vanhempaan (Birnbäum & Saini 2015; Forsberg ym. 2016; McIntosh ym. 2011; Neoh & Mellor 2010; Trinder 2010; Vanassche ym. 2013). Myös pienten lasten vuoroasuminen jakaa tutkijoiden näkemykset (Bergström ym. 2018; Fransson ym. 2015; Lamb & Kelly 2009; McIntosh ym. 2013; Nielsen 2015; Pruett ym. 2005; Warshak 2014).

Koska vuoroasuminen on Suomessa melko uusi ilmiö, sitä koskevia tutkimuksia on meillä tehty vasta vähän (Rissanen 2016; Rissanen ym. 2017; Sarasoja & Rantala 2015), ja vielä harvemmissä asioita on tarkasteltu lapsen näkökul-masta (Forsberg ym. 2016; Linnavuori 2007). Pitkittäistutkimukset (esim. Öberg & Öberg 2002) ovat erittäin harvinaisia myös kansainvä-lisesti (Kaltenborn 2001). Birnbaum ja Sainin (2015) mukaan lasten vuoroasumisesta tuli-si tehdä pitkittäistutkimusta, jotta nähtäisiin, kuinka se pitkällä aikajänteellä vaikuttaa lasten kehitykseen ja hyvinvointiin.

Onko koti paikka, tila vai tunne, koostuuko se käytänteistä, näistä kaikista edellä mainituista vai jostakin muusta? Koti on välttämätön luotta-muksen kehittymiselle ihmisten ja asioiden py-syvyyteen, identiteetille, kuulumisen tunteelle, sosiaaliselle toimijuudelle sekä henkisel-le hyvinvoinnille. Lasten ja nuorten kokemuksia kodista on kuitenkin tutkittu vain vähän. Koti tai kodin tunteen puuttuminen liittyy pääasiassa ihmis-suhteisiin. Lapset tuntevat olevansa kotonaan, kun muut samassa taloudessa asuvat pitävät heitä sinne kuuluvina ja tervetulleina. Kotona on lisäksi mukava ja helppo olla, siellä jaetaan yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja tehdään asi-ointia yhdessä. Sen sijaan kodin tunne jää puut-tumaan, jos vanhempaan tai uusvanhempaan ei

ole tunnesidettä tai lapsi ei voi vaikuttaa tilojen tai tavaroiden käyttöön. (Fehlberg ym. 2018).

Perinteinen perheen ideaali on tarkoittanut samassa taloudessa elävää heteroseksuaalista naimisissa olevaa pariskuntaa ja heidän lapsi-aan. Perhekäsitys on kuitenkin murroksessa uhmaten oikeastaan kaikkia edellä mainittuja perheen määrittelyyn kriteerejä. Perheiden ei enää odoteta pysyvän muuttumattomina, vaan on luonnollista, että ne muuttuvat muun yhti-skunnan mukana. Toisaalta ne voivat myös itse olla muutoksen lähtökohtana vaikuttamassa muuhun yhteiskuntaan. (Silva & Smart 1999.) Erityisesti yksilön kokemus perheestä on moni-mutkainen ja joustava. Todelliset siteet ihmisten välille synnyttää ihmissuhteiden laatu: rakkaus, huolenpito, kunnioitus, kommunikaatio ja sitoutuminen. Tästä näkökulmasta myös per-heen olemassaolo perustuu ihmissuhteiden laa-tuun; suhteet eivät ole valmiiksi annettuja, vaan muodostuvat sellaisiksi kuin perheenjäsenet ne tekevät. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen per-heenjäsenen konstruktio perheestä on yksilöllinen. (Neale 2002.) Esimerkiksi Ritala-Koskisen (2003) mukaan uusperheessä elävälle lapselle perhe ja uusperhe merkitsivät harvoin samaa asiaa.

Perhe ei myöskään ole välttämättä yksise-litteinen tai selkeärajainen. Ritala-Koskisen (2001) mukaan biologiset siteet ja yhdessä asuminen ovat lapsille keskeisiä perheen mää-rittelyn kriteerejä, mutta lapset käyttävät näitä kriteereitä yksilöllisesti. Perhekäsitys voi olla suppea (alkuperäinen biologinen perhe) tai laaja (uusperheen jäsenet sekä muualla asuvat biologisen perheen jäsenet) sekä muuttua ajan myötä. Oleellisinta lapsille on suhteiden emo-tionaalinen ja käytännöllinen merkitys. (Ritala-Koskinen 2001.) Perhe muuttuu ja samalla sen merkitys muuttuu itsestään selvästä instituuti-osta uudenaikaiseksi kokemukseksi kollektiivisuu-desta ja solidaarisuudesta (Castrén 2009).

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA TAVOITTEET

Pitkittäistutkimus perustuu väitöstutkimukseni (Linnavuori 2007) aineistoon vuodelta 2005, jolloin haastattelin 20 vuoroasuvaa lasta, sekä vuonna 2016 tehtyihin haastatteluihin, jolloin tavoitin heistä 16 uudelleen. Yhdessä haastattelut muodostavat aineiston pitkittäistutkimukselle.

Haastatteleamalla uudelleen 11 vuotta myöhemmin samoja vuoroasuneita lapsia, jotka olivat nyt nuoria aikuisia, tavoitteeni oli selvittää, kuinka he kokevat kahden kodin lapsuuden jälkikäteen ja eroavatko näkemykset toisistaan lapsena ja aikuisena. Koska lasten ajatellaan usein olevan lojaaleja vanhemmilleen, antaa lapsena vuoroasuneiden aikuisten kuuleminen asiaan uutta näkökulmaa sekä ajallista perspektiiviä. Tutkimuksen pää tavoitteena oli selvittää lasten ja nuorten aikuisten omakohtaisia kokemuksia vuoroasumisesta. Tässä artikkelissa käsittelen lasten ja nuorten aikuisten käsityksiä perheen ihmissuhteista, perheestä ja kodista. Pitkittäisaineisto mahdollistaa haastateltujen näkemysten vertailun lapsina, kun he vielä vuoroasuvat ja aikuisina, kun vuoroasumista muisteltiin lapsuuden ja nuoruuden kokemuksena.

Haastattelut kestivät ensimmäisellä kerralla (2005) keskimäärin tunnin, lisäksi lapset piirsivät kuvan perheestään, ja toisella haastattelukerralla (2016) puolitoista tuntia. Molemmilla kerroilla haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin (lasten haastattelut 273 sivua, nuorten aikuisten haastattelut 334 sivua). Lapset olivat ensimmäisellä haastattelukerralla 8–18-vuotiaita, toisella haastattelukerralla he olivat 19–29-vuotiaita nuoria aikuisia. Ensimmäisellä haastattelukerralla haastateltiin kaikkiaan 16 perheen lapsia, sisaruksia oli mukana haastattelussa neljästä perheestä. Toisella kerralla haastateltavat olivat 14 perheestä, joista kahdessa oli sisaruksia mukana. Haastateltujen edetessä tuli selväksi, että haastateltavina oli lapsia, joiden vanhemmat tulivat hyvin toimeen keskenään sekä niitä, joiden vanhemmat riitelivät. Erityisesti nuoret aikuiset

kertoivat toisella haastattelukerralla myös hyvin henkilökohtaisista ja kipeistä perhettä koskevista asioista.

Ensimmäiseen haastatteluun lapset tavoitettiin sosiaalitoimistoissa laadittujen huolto- ja tapaamissopimusten kautta. Lupa haastatteluun pyydettiin molemmilta vanhemmilta, haastattelutilanteessa vielä varmistettiin myös lapsen suostumus. Toiseen haastatteluun nuoret aikuiset tavoitettiin puhelimitse tai sosiaalisen median kautta. Kaikki tavoittamani henkilöt lupautuivat haastatteluun. Lasten haastattelut tehtiin kasvotusten joko lasten kotona tai koulussa. Nuoret aikuiset haastateltiin videopuhelun välityksellä. Ensimmäisellä haastattelukerralla haastateltavista 12 oli tyttöjä ja kahdeksan poikia, toisella kerralla naisia oli kymmenen ja miehiä kuusi. Haastateltavat olivat kotoisin kahdesta eteläsuomalaisesta kaupungista, joista toinen voidaan laskea keskikokoiseksi ja toinen suureksi. Esittelen haastateltujen ajatuksia etunimillä, jotka on haastateltujen identiteetin suojaamiseksi muutettu. Kutsun tässä artikkelissa ensimmäisellä haastattelukerralla (H1) haastateltavia lapsiksi (8–18 vuotta) ja toisella haastattelukerralla (H2) nuoriksi aikuisiksi (19–29 vuotta).

Ensimmäisen haastattelun aikaan lapset olivat vuoroasuneet keskimäärin neljän vuoden ajan. Toisella haastattelukerralla, yksitoista vuotta myöhemmin, heillä oli kokemusta vuoroasumisesta keskimäärin seitsemältä vuodelta; aika vaihteli kahdesta kahteentoista vuoteen. Kuusi heistä asui koko lapsuutensa vanhempien erosta itsenäiseen asumiseen vuorotellen molempien luona. Vuoroasumisen päätyttyä kahdeksan nuorista asui vain äidillä ja kaksi isällä; molemmat isällä asuvat olivat tyttöjä. Suurin osa asui jälkimmäisellä haastattelukerralla itsenäisesti, vaikkakin neljä oli palannut väliaikaisesti takaisin kotiin asumaan äidin kanssa. He kertoivat ratkaisun olevan väliaikainen ja liittyvän elämänmuutoksiin, kuten työttömyyteen tai uuteen opiskelupaikkaan.

TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Laadullinen pitkittäistutkimus valaisee kokemusten ajallista ulottuvuutta, elämän käännekohtien ja muutosten kokemista uudelleenjäsentämällä niitä nykypäivän perspektiivistä. Menneisyyden kokemukset ja tulevaisuuden ennakointi ovat tärkeitä nykyisen elämäntilanteen ymmärtämiseksi (Henwood & Shirani 2012). Laadullista pitkittäistutkimusta on käytetty erityisesti ihmisten toiminnan, valintojen, ratkaisujen ja muutokselle annettujen henkilökohtaisten merkitysten tarkasteluun. Sitä voidaan kutsua myös laadulliseksi seurantatutkimukseksi, koska sen tyypillinen menetelmä on ihmisten seuranta havainnoiden tai uusintahaastatteluin. (Nikander 2014.)

Sekä eroa koskevassa keskustelussa että tutkimuksessa keskitytään pitkälti siihen, kuinka ero vaikuttaa lapsiin (Levin 2004). Lasten kokemuksia ja näkemyksiä erilaisista perheistä on kuitenkin tutkittu vain vähän (Cashmore ym. 2010; Fabricius & Hall 2000; Flowerdew & Neale 2003; James ym. 1998; Pruett & Di Fonzo 2014; Sadowski & McIntosh 2016; Trinder 2010). Paljon yleisempää on kysyä aikuisten mielipidettä asiasta ja lasten tarpeista (Brannen 1999; Fabricius 2003; Lee 2002; Smart ym. 2001; Smyth ym. 2003). Vaikka lapset olisivat tutkimuksen pääkohde, he eivät välttämättä osallistu itse tutkimukseen (Casas ym. 2013; Christensen & James 2000; Morrow & Richards 1996). Suomessa kerätään lapsilta tietoa heidän hyvinvoinnistaan esimerkiksi kouluterveyskyselyssä tai lapsi- ja nuorisobarometrisissä, mutta pelkkä tilastotieto ei ole riittävää (Tuukkanen 2018), sen lisäksi tarvitaan nykyistä enemmän lapsilähtöistä laadullista tutkimusta (Poikolainen 2014). Perinteisesti lasten mielipiteet on jätetty myös julkisessa keskustelussa usein huomiotta (Fabricius & Hall 2000) tai niitä on vähätelty.

Leena Alasen (1988) mukaan tutkijoiden pitäisi hyväksyä lapset aktiivisina sosiaalisina toimijoina ja oman elämänsä rakentajina sen

sijaan, että heidät nähdään vain uhreina tai aikuisten toiminnan objekteina. Sosiaalinen lapsuustutkimus näkee lapset subjekteina ja hyväksyy, että he voivat puhua omasta puolestaan (Alderson 2000; Casas ym. 2013). Tavoitteena tulisi olla tutkimuksen tekeminen yhdessä lasten kanssa (Casas ym. 2013; Helavirta 2011). Erityisesti lasten positiivisen hyvinvoinnin tukemiseksi tarvitaan tietoa niistä tekijöistä, jotka ovat nimenomaan lasten omasta perspektiivistä heitä tukevia asioita (Poikolainen 2014). Tutkimalla lasten ja nuorten omia kokemuksia vuoroasumisesta kuulemalla suoraan heitä, korostuu heidän näkemystensä ja kokemustensa merkitys.

Molemmat haastattelukerrat perustuvat samaan haastattelurunkoon. Nuorten aikuisten haastatteluihin lisäsin muutaman kysymyksen, joka oli tullut iän myötä relevantiksi. Litteroin haastattelut ja analysoin ne laadullisella sisällönanalyysillä, jolla pyrin kuvaamaan dokumenttien sisältöä ja ihmisten kokemuksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 13, 107). Sisällönanalyysin tavoitteena on luoda tutkittavan ilmiöön liittyvästä hajanaisesta aineistosta selkeää informaatiota (Strauss & Corbin 1998). Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellista erityisesti silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta 1998, 19).

Jaoin laajat aineistot seitsemään haastattelukysymyksiä vastaavaan teemaan: asumisjärjestelyt, päätöksenteko, vanhempien yhteistyö, vuoroasumisen positiiviset ja negatiiviset puolet, perhesuhteet, suhteet perheen ulkopuolelle ja keskustelua vuoroasumisesta yleensä asumismuotona. Tässä artikkelissa käytin vain niitä teemoja, jotka vastasivat artikkelini kysymyksiin. Jokainen teema jaettiin alakategorioihin, jotta saatiin esille haastattelujen kiinnostavia yksityiskohtia, niiden samankaltaisuuksia ja eroja. Tämän jälkeen etsin niistä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Vertasin samanaikaisesti lasten ja nuorten aikuisten vastauksia toisiinsa, jotta löytäisin mahdolliset muutokset ja tärkeimmät tekijät. Toisaalta nuorten aikuisten haastattelut ikään kuin täydensivät lasten haastatteluja ja

toivat niihin uusia ulottuvuuksia. Tutkimuksen tavoitteena oli tavoittaa lasten ja nuorten aikuisten näkökulmien erot ja samankaltaisuudet yleisellä, ei niinkään yksilötasolla. Lasten haastattelujen tukena olivat heidän perhepiirroksensa. Nuorten aikuisten haastattelujen perusteella piirsin kunkin haastateltavan elämästä aikajanan, johon merkitsin elämän tärkeät käännekohtat, kuten perhemuodon muutokset ja muutot, sekä kenen kanssa kulloinkin oli asuttu yhdessä.

PERHEEN IHMISSUHTEET

Eron jälkeen olemassa olevien suhteiden säilyminen erityisesti vanhempien ja sisarusten kanssa on merkityksellistä lapsen hyvinvoinnille. Merkityksellistä on myös uusien suhteiden syntyminen uusvanhempiin, uus- ja puolisisaruksiin sekä suhteiden säilyminen isovanhempiin. Aikuisten kyky tehdä yhteistyötä helpottaa lapsen elämää ja vastaavasti heikot yhteistyötaidot hankaloittavat sitä. (Campo ym. 2012, Sadowski & McIntosh 2016).

Lapsen ja vanhemman välinen suhde

Heikko vanhempi–lapsi-suhde voi toisinaan olla olemassa jo ennen eroa (Booth 1999), ja siksi juuri eron vaikutuksia on vaikea erottaa muista. Lasten hyvinvoinnille on kuitenkin oleellista, että he pystyvät pitämään yllä läheisiä suhteita perheenjäseniinsä myös eron jälkeen (Moxnes 2003). Lambin (2010) mukaan toisen vanhemman, useimmiten isän, katoamista lapsen elämästä pidetään suurimpana syynä lapsen vaikeuksiin eli hiukan yksinkertaistaen voidaankin siis sanoa, että isättömyys on avioeron huonoin seuraus. Vanhemman menettämisen pelko voikin olla lapselle suurempi huolenaihe kuin ero sinänsä (Levin 2004).

Aineistoni nuoret aikuiset kokivat, että lapsen ja vanhemman lämmin ja läheinen suhde on välttämätön edellytys sille, että lapsi tuntee olevansa kotonaan vanhemman luona ja vuoroasuminen tuntuu hyvältä asumisratkaisulta.

Varhaisnuoruudessa vuoroasuminen lopettaneet nuoret aikuiset kertoivat asumisjärjestelyiden muutoksen syyksi usein ongelmat suhteessa toiseen vanhempaan tai uusvanhempaan. Sekä lapset että nuoret aikuiset arvostivat hyvän suhteen säilymistä kumpaankin vanhempaan (myös Trinder 2009), se teki kodista toiseen muuttamisesta vaivan arvoista. Lapset kokivat, että vuoroasuminen on keino ylläpitää läheistä suhdetta kumpaankin vanhempaan.

Sekä lapset että erityisesti nuoret aikuiset pitivät lapsen ja vanhemman suhdetta vanhempien keskinäistä suhdetta tärkeämpänä, vaikka helpompaa kaikille nähtiin olevan, jos vanhemmat pystyvät yhteistyöhön. Hyvä lapsi–vanhempi-suhde auttaa lasta kertomaan mahdollisista muutostoiveistaan vanhemmalle, koska hyvässä suhteessa ylipäättään keskustellaan kuunnellen ja kunnioittaen toisen mielipiteitä. Asteikolla 4–10, nuoret aikuiset arvioivat läheisyytensä äitiin yhdeksäksi ja isään kahdeksaksi. Useimpien kohdalla arviot olivat lähellä toisiaan, mutta niin että läheisyys äitiin oli hiukan parempi kuin isään. Tätä perusteltiin sillä, että äidin kanssa keskustellaan yksityisemmistä asioista kuin isän. Poikkeuksiakin oli, jotkut tytöt kokivat itsensä läheisemmäksi isän kanssa k äidin.

Leena: Kyl mä luulen, et se [suhde isään] on ollu aika lailla sama, se on vahvistunu vaan vuosien varrella. Mä oon aina ollu läheinen isän kanssa, mut sitte tässä aikuisiällä on tajunnu sen, miten samanlaisia me ollaan luonteeltaan, kun oppinu ymmärtämään itteä paremmin, niin on huomannu jotain luonteenpiirteitä tai luonteenlaadun, miten samanlainen se on isään, ni ehkä sen takia me ymmärretään toisiamme hyvin.

H: Miten läheisiä te olette asteikolla 4–10?

Leena: No, kyl mä sanoisin kymppin, isä on todella läheinen. (Leena H2)

Nella arvioi läheisyytensä isään viiden ja kuuden välille. Hän kertoo, että he ovat kyllä tekemisissä nykyään, mutta hän kokee kanssakäymisen olevan teennäistä. Hän arvioi sen johtuvan siitä,

että hän muutti niin nuorena (14-vuotiaana) pois isänsä luota, etteivät he tunne toisiaan; toisaalta syynä on se, ettei isä ole pystynyt vastamaan Nellan tarpeisiin.

No, mul on aina ollu vähän sellanen isäkateus, varsinkin mun kavereitten isistä. Ne on sellasii tosi rentoja ja suojelevaisia ja kauheen lämpimii ja rakastavii isii. Ja mulla on aina ollu hirveen turvaton olo mun isän luona. (Nella H2).

Kata arvioi isäsuhteensa vieläkin heikommaksi (4½). Hän koki, että hän ei kuulunut samalla tavalla isän perheeseen kuin hänen pikkuveljensä, joka vuoroasui edelleen. Kata lopetti vuoroasumisen kahden vuoroasutun vuoden jälkeen 13-vuotiaana.

Kata: Ymm... siin ärsyttää tää tunteettomuus ja semmonen et mulla on aina ollut sellanen olo, et me ollaan Aleksin kaa eriarvosii ja se ei osaa yhtään olla mun kanssa, mut viihtyy Aleksin kanssa ja haluaa olla Aleksin kanssa, mutta...

H: No, miten sä täydentäisit tän lauseen isästä: toivon, että isä olisi...?

Kata: Mmm, varmaan ottanu minut perheeseen enemmän, et miul ois sellanen olo, et mie kuulun siihen meien kolmen henkilön perheeseen. (Kata H2)

Niillä, jotka lopettivat vuoroasumisen omaaloitteisesti, lopettamispäätökseen liittyi usein ristiriitoja vanhemman kanssa. Fyysisen etäisyyden kasvaessa suhde saattoi kuitenkin parantua, osaltaan arvioin siihen vaikuttaneen myös henkisen kasvun.

Puolet lapsista ikävöi toista vanhempaansa asuessaan toisen luona. Nuoret aikuiset eivät enää puhuneet ikävästä, paitsi Kata (H2), joka kaipasi isän luona kovasti äitiään ja koki koko järjestelyn olleen sopimaton itselleen. Oleellista lapsille oli, että heillä oli mahdollisuus toimia jollakin tapaa lieventääkseen ikävää, soittaa tai käydä toisen vanhemman luona. Ikävän

hallintaa auttoi myös tietoisuus mahdollisuudesta toimia tarvittaessa. Toisaalta myös kodin vaihtoväli piti voida säätää aikataulultaan lapsen tarpeisiin sopivaksi: se ei saanut olla liian pitkä, ettei tule liian kova ikävä, muttei toisaalta liian lyhytkään, ettei tarvitse jatkuvasti muuttaa. Aikuiset kertoivat nuorena pitäneensä asumisjärjestelystä, kun he saivat vierailta toisessa kodissa halutessaan ja aikatauluissa otettiin huomioon heidän toiveensa. Nea (H2) rohkaisi lapsia kertomaan toiveistaan aikuisille: ”*Jos se tuntuu hankalalt, ni sanoo vaan suoraa, ettei pidä sisällään ja yritä sopeutua johonkin mihi ei sovi.*” Mikko (H2) ei kokenut tunteneensa varsinaisesti ikävää, vaan pikemminkin kodinvaihdon vaatimaan sopeutumiseen liittyvää turhautumista.

Minna (H1 ja H2) koki, että vanhemmat kaipasivat häntä nuoruusvuosina enemmän kuin hän vanhempiaan; samoin Ida (H1) vieraili vanhempiansa luona usein, koska ajatteli vanhempiansa toivovan sitä. Kaksi haastateltavaa puolestaan ikävöi vain äidin luo, isään kohdistui toisenlaisia tunteita. Kata (H2) koki omantunnon tuskia siitä, ettei mennyt isän luo, Nella taas kantoi isänsä murheita:

Äitii oli välillä, iskää ei niinkää ollu ikävä, mut mie muistan, et mun aika usein kävi sääliks mun isää. Ja sil taval niiku oli ikävä, jos iskä oli surullinen tai jotain, ni helpost saatoin miettii sitä usemman päivän, oli sellanen säälinsekanen ikävä. (Nella H2)

Lapsen ja uusvanhemman välinen suhde

Keskimmäärin joka toisella lapsella oli ollut uusvanhempi eli äidillä tai isällä uusi puoliso, joka asui samaa kotia. Tunteet heitä kohtaan olivat useimmiten neutraaleja. Poikkeuksiakin oli: jotkut teini-ikäiset eivät halunneet asua äitipuolensa kanssa ja olivat siksi lopettaneet vuoroasumisen. Jos taas uusvanhempi oli koettu vanhemmaksi jo lapsuudessa, suhde häneen oli tärkeä ja arvostettu myös aikuisena. Haastateltavat eivät käyttäneet heistä isä-/äitipuoli-nimi-

tystä, ellei heillä ollut pitkä ja merkityksellinen suhde uusvanhempaansa; eli uuden sosiaalisen vanhemman puoli-nimitykseen latautui vahva tunnemerkitys, lähes aina myönteinen, eikä kielteinen, kuten usein ajatellaan. He ikään kuin ansaitsivat isä- ja äitipuoli-nimitykset. Toisaalta useampi haastateltava perusteli nimityksen poisjättämistä sillä, että heillä on jo isä ja äiti omasta takaa.

Vain kolme haastateltavaa koki, että vanhemman uusi puoliso oli vanhemman roolissa heihin nähden, jolloin suhdetta pidettiin merkityksellisenä ja myönteisenä. Toisaalta Nina (H2), kertoi, ettei pitänyt äidin miehestä, syyinä oli ”*arvojen erilaisuus*”. Myös Vilho (H2) oli lopettanut vuoroasumisen äitipuolensa häneen kohdistaman ikäväksi kokemansa käytöksen vuoksi. Elina taas protestoi isän uutta suhdetta muuttamalla pois kotoa 16-vuotiaana, sittemmin välit isän uuteen puolisoon olivat Elinan kertoman mukaan parantuneet.

Suurin osa uusvanhemmista oli nuorille aikuisille haastateltaville isän tai äidin uusia puolisoja, aikuisia, jotka eivät puuttuneet heidän asioihinsa. Myöskään lapsina uusvanhempia ei yleensä pidetty vanhempina, vaan aikuisina, joilla oli merkitystä ja sananvaltaa perheessä. Sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukerralla tuli esille suhteen paraneminen uusvanhempiin ajan myötä.

Suhde sisaruksiin

Täyssisaruksia oli yhdeksällä haastateltavalla, ainoita lapsia oli kolme. Täyssisarukset olivat aikuisille haastatelluille usein tärkeimpiä sukulaisuussuhteita. Myös aiemmissa tutkimuksissa sisarukset ovat osoittautuneet tärkeiksi vuoroasuville lapsille (Marschall 2017). Sisarusuhde oli säilynyt eron jälkeen usein samanlaisena kuin ennen eroa; isän ja äidin kanssa elettiin vuorotellen, mutta sisaruksen kanssa elettiin samaa kotia koko ajan. Tämä näkyy hyvin janoissa, jotka piirsin kunkin haastatellun elämästä kuvaamaan sitä, keitä perheeseen on kulloinkin kuulunut. Lapsina tehdyissä haastatteluissa

sisarukset saatettiin usein mainita ärsyttävänä kiusankappaleina, joista haluttiin omaa rauhaa. Nuorina aikuisina kuitenkin ymmärrettiin heidän jakavan saman lapsuudenkokemuksen ja sitä kautta muodostuneen tärkeimmiksi perheenjäseniksi ja ystäviksi.

Suhde puoli- ja uussisaruksiin

Puolisisaruksia vanhempien aiemmista liitoista oli kahdella ja uusista liitoista kolmella, joista yhdellä sekä isän että äidin puolelta. Uussisaruksia oli ollut kolmella haastateltavista. Tässä tutkimuksessa oli suuri ero haastateltavien suhteissa biologisiin ja ei-biologisiin uusiin sisaruksiin. Uussisaruksiin suhde oli hyvin käytännöllinen, he olivat merkityksellisiä niin kauan kuin heidän kanssaan asuttiin saman katon alla. Kun ei enää asuttu yhdessä, suhde heihin oli ohentunut tai loppunut. Puolisisarusten syntymä sen sijaan oli ollut nuoruudessa merkityksellinen käänne haastateltavien elämässä. Se oli ollut aluksi hämmentävää, kun esimerkiksi oman huoneen ja vanhemman rakkauden oli joutunut yllättäen jakamaan, mutta kun alkujärkytyksestä selvittiin, tuli puolisisaruksista tärkeitä perheenjäseniä. Suhde heihin ei ollut usein ikäerostakin johtuen samanlainen kuin täyssisaruksiin, mutta haastateltavat pitivät heitä silti yhtä tärkeinä ja halusivat kutsua heitä sisaruksiksi, eikä ”puolikkaiksi”.

Uusien biologisten sisarusten tulo aiheutti kuitenkin monenlaisia tunteita, kuten Elina (H2) seuraavassa lainauksessa kertoo.

Elina: Joo, mä olin kauhuissani, johonkin ulos lähdin kävelemään yksinään. Sit mä kuitenkin äidin lapsen pystyin hyväksymään, koska mä en kuitenkaan asunu sen luona. Kyl mä niiku ymmärsin, et se vie musta pois huomiota, mutta ei kuitenkaan niin paljon, koska mä en siellä asu. Mut sitte tää isän lapsi, se oli ihan liikaa. Mä kyl sulkeuduin aika paljon siitä koko tilanteesta. Ja kylhän se niiku, mä sanoin sillon, tulee viemään multa pois tosi paljon huomiota

ja aikaa. Kyl mun vanhemmat sano, et ei, ei, kyl me rakastetaan sua ihan yhtä paljon, mut kun se on vaan tosiasia, et jos syntyy lapsi, niin pakkohan sille on antaa aikaa. Ja niinhän siinä sitten kävi.

Elina oli vanhempiansa ainoa lapsi, ja kun vanhemmat kumpikin tahoillaan ilmoittivat perheenlisäyksestä lähes yhtä aikaa, oli tilanne Elinalle vaikea. Hän päätti itse tehdä tilaa vanhempien uusille huomionkohteille ja muutti asumaan poikaystävänsä perheen luokse. Tilanteesta oli keskusteltu paljon myös jälkikäteen ja Elina pystyi haastattelussa vain muutamaa vuotta myöhemmin avoimesti analysoimaan itseään ja tunteitaan tuossa tilanteessa. Nykyään Elina auttaa varsinkin äitiään sisarpuolensa hoitamisessa.

Isovanhemmat voimavarana

Isovanhemmat voivat olla tärkeä voimavara lapselle vanhempien erotessa. Heidän kotinsa voi olla lapselle turvallinen ja neutraali paikka, johon voi turvautua kodin ollessa epävakaa. (Butler ym. 2002.) Vuoroasuessa suhde isovanhempiin säilyy muita eronjälkeisiä asumismuotoja varmemmin (Lodge & Alexander 2010). Tässä tutkimuksessa tärkeä tekijä suhteen säilymisen kannalta oli välimatka isovanhempien kotiin: jos isovanhemmat asuivat lähellä, myös suhde heihin oli läheinen. Osin myös siksi, että lapsella ja nuorella oli mahdollisuus ylläpitää suhdetta vieraillemalla itsenäisesti isovanhempien luona. Jos vanhemmat olivat riitaisia tai nuorella oli hankaluuksia vanhemman kanssa, erityisesti isoäiti saattoi olla tärkeässä roolissa nuoruusiäkisen elämässä. Moni oli viettänyt erityisesti kesällä aikaa isovanhempien kanssa reissaten ja mökkeillen. Nea kaipasi kovasti edesmennytttä isoäitiään:

Nea: Se [isoäiti] rakasti minua hirveesti ja mie rakastin sitä ja sille oli tosi helppo puhua ja se oli niin ymmärtäväinen ja kaikin puolin vaan hirveen lämmin. [kyyneleet

valuvat] Mä koin, et pystyin puhuun ihan kaikesta, ja sit jos ois ollu jotain semmosta, mistä mie en olis uskaltanu sanoo isälle, kun iskä oli vähän räjähdysherkkä välillä, et se saatto suutahtaa aika paljon tai jos oli jotain epämiellyttävää, niin mie kerroin mummille ensin ja usein sit mummi kutsu iskän sinne ja sit kerrottiin yhdessä.

H: Miten sun mummi suhtautu sun äitiin silloin?

Nea: Ei ne ollu tekemisissä, mut mummi oli ainoo isän suvusta, joka ei haukkunu äitiä. (Nea H2)

Merkityksellistä Nealle oli isoäidin toimiminen turvallisena ja lämpimänä aikuisena ja myös eräänlaisena puskurina suhteessa isään. Lisäksi Nea arvosti myös isoäidin suhtautumista exminiäänsä, Nean äitiin, jota muut isän puolen sukulaiset arvostelivat.

Vanhempien yhteistyö

Koska vanhempien yhteistyökyky on aiempien tutkimusten mukaan oleellista vuoroasumisen onnistumiselle (Smart ym. 2001; Lee 2002; McIntosh ym. 2011; Turunen 2017), arvioin myös vanhempien yhteistyötä lasten ja nuorten näkökulmasta. Haastateltavat olivat toisella haastattelukerralla hieman kriittisempiä vanhempiansa suhteen kuin aiemmin lapsina. Heillä ei ehkä enää ollut tarvetta olla lojaaleja vanhemmilleen, vaan he pystyivät kertomaan myös niistä asioista, joissa oli ollut parantamisen varaa tai jotka olisi pitänyt heidän mielestään tehdä toisin. Toisaalta haastatellut myös ymmärsivät, ettei lasten vuoroasuminen ole vanhemmille aina helppoa, ja monet kertoivat arvostavansa vanhempiensa tekemää yhteistyötä.

Vanhempien keskinäinen vihamielisyys, toisen vanhemman panettelu ja ilkeiden viestien lähettäminen toiselle lapsen kautta tuntui pahalta ja surulliselta. Nuoret aikuiset kuitenkin kokivat, ettei asumismuodolla ja vanhempien riidoilla ollut tekemistä toistensa kanssa: vanhemmat olisivat riidelleet tai olleet riitelemättä

keskenään asumismuodosta huolimatta. Ihanteellinen tilanne eron jälkeen edellyttää nuorten aikuisten mielestä kahta asiaa: Vanhemmat pystyvät asialliseen yhteistyöhön, kuuntelevat toistensa mielipiteitä ja tekevät kompromisseja tai ajoittain jopa viettävät aikaa yhdessä. Toisaalta ero tehdään lapselle mahdollisimman helpoksi, eikä häntä sotketa erimielisyyksiin tai käytetä viestinviejänä. Noin puolet haastatelluista nosti esille, että ihannetilanne eron jälkeen olisi vuoroasuminen, kunhan olosuhteet ovat sille otolliset. Tämä puolestaan tarkoittaa nuorten aikuisten mielestä sitä, että vanhemmat ovat hyvissä väleissä, kotien välimatka on lyhyt, järjestelyssä joustetaan lapsen muuttuvien tarpeiden mukaan, eikä sitä toteuteta vastoin lapsen tahtoa. Otollisten olosuhteiden järjestäminen vaatii vanhemmilta varmasti tahtoa yhteistyöhön.

KOTI JA PERHE

Koti ja perhe ovat eron hetkellä uhattuina. Jos ero ja sen jälkeinen vanhemmuus pystytään toteuttamaan lapsen kannalta optimaalisesti, hän ei menetä kumpaakaan, vaikka niiden totuttu muoto sekä käsitys oikeanlaisesta kodista ja perheestä saattavatkin muuttua. Vuoroasuvat lapset kokivat, että heillä on edelleen yksi perhe, joka asuu kahdessa kodissa.

Kodintunne

Koti on käsite, joka on yleensä yksikössä, mutta vuoroasuessa tilanne on toinen (myös Fehlberg ym. 2018). Kaikki lapset kokivat, että heillä on kaksi tasaveroista kotia. Eetu koki lisäksi isovanhempien kodin myös omaksi kodikseen. Usein perheen alkuperäinen koti oli itsestään selvästi koti ja toisen vanhemman koti muodostui kodiksi, kun siinä oli asuttu jonkin aikaa ja sinne oli sisustettu esimerkiksi oma huone. Vuoroasumiseen kohdistettu kritiikki perustuu usein ajatukseen, ettei lapsella ole lainkaan kotia, koska hän puhuu aina isän ja äidin kodista. Mikko kuitenkin avasi tätä semantiikkaa: ”*On ne ihan ollu koteja molemmat. Kavereille vaan aina sa-*

noo, et menee iskälle tai menee äitin luokse”.

Nuoret aikuiset pitivät tärkeänä kodintunnetta. Jotta vuoroasuminen voi onnistua, pitää tuntea olevansa kotonaan kummankin vanhemman luona. Tämä taas edellyttää hyvää suhdetta vanhempaan. Myös Fehlberg ym. (2018) sekä Francia ja Millea (2019) ovat todenneet, että perheen ihmissuhteet ja erityisesti suhteet vanhempiin ovat erityisen tärkeitä, jotta lapselle syntyy tunne kodista. Vain kaksi nuorta aikuista ei ollut kokenut toisen vanhemman kotia nuoruudessa omaksi kodikseen. Näissä tapauksissa se, että isä asui perheen alkuperäisessä kodissa, ei riittänyt pitkään siihen, että isän luona olisi säilynyt tunne kodista. Molemmat olivat lopettaneet vuoroasumisen pian edellisen haastattelukerran jälkeen, vaikka 11 vuotta sitten he pitivät vuoroasumista hyvänä järjestelynä. Nella jopa suunnitteli silloin lisäävänsä isän luona viettämänsä aikaa, mutta päätyikin asumaan pelkästään äidin luona.

Mie en ikinä mieltäny sitä [isän kotia] kodiksi. Se oli virallisesti mun toinen koti, mut se ei koskaan ollu sellanen paikka, missä mulla olis ollu kodikas tai turvallinen olo. (Nella H2)

Molempien asuinpaikkojen tunteminen kodiksi oli selkeästi edellytys sille, että vuoroasuva lapsi tai nuori oli kokenut järjestelyn myönteisenä. Toisaalta kodin tunteen puuttuminen liittyi selvästi ihmissuhteisiin; jos välit toisen vanhemman kanssa olivat huonot, oli hyvin todennäköistä, että hänen asuntoaan ei mielletty samalla tavalla tai lainkaan kodiksi.

Vuoroasutun ajan jälkeen moni kertoi nauttivansa yhdestä omasta kodista. Toisella haastattelukerralla haastateltavat kokivat, että oli yhdestä kolmeen kotia. Viisi haastateltavaa piti vanhempiensa koteja edelleen koteinaan. Osa heistä asui toisen vanhemman luona, osalla oli oma asunto. Kahdeksan piti kotinaan tällä hetkellä vain omaa nykyistä asuinpaikkaansa. Markus piti kotinaan paitsi äskettäin hankittua omistusasuntoa myös kesämökkiä.

Haastateltavat määrittelivät kodin merkitsevän turvallista paikkaa, jossa asuu rakkaita ihmisiä ja jossa voi olla oma itsensä. Nella vastasi kysymykseen kodin merkityksestä seuraavasti:

Turvaa. Mie en näe kotii sellasena kiinteän paikkana, et myö hirveest muutettiin, et mie huomasin, et sen kodin ei tarvi olla yks pysyvä paikka, et kyl ne ihmiset tekee sen kodin. Se, et mul oli se turvallinen äiti ja siskot siel, kyl se oli mulle se koti ja edelleenkin se on se paikka, missä pystyy näyttää tunteensa, oli ne sitten ilosii tai surullisii ja pystyy olemaan oma ittensä ja tuntee olonsa turvalliseksi. (Nella H2)

Ulkomailla jo vuosia asunut Leena näki kodin laajempänä, kotimaata koskevana käsitteenä, mutta hänenkin kotikäsitteessään merkittävien tekijä olivat ihmiset:

Koti... mä oon miettiny tota aika paljon viime vuosina, kun on vähän muuttunu kodin käsite, ei mulle koti oikeestaan, mä en tiedä, mitä se merkkää mulle, mä en oo ihan varma, et oonks mä viel ees löytäny sitä, kun mulle ei Suomi tunnu enää kodilta varsinaisesti, tai nää ihmiset tuntuu kodilta, mut emmä ikävöi esimerkiks Suomea maana. - - vai et tarviiks mul edes olla kotia paikkana, ehkä se on vaan ne ihmiset tavallaan. (Leena H2)

Kotia ei välttämättä ajatella konkreettisena fyysisenä paikkana, vaan sillä voidaan viitata myös tunnekokemukseen – tunteeseen kodista. Asuinpaikka ja kotiin liittyvät merkitykset, kuten ajatus perheestä, yksityisyydestä, turvallisuudesta ja henkilökohtaisesta identiteetistä kietoutuvat vahvasti toisiinsa. (Forsberg 2018.)

Keitä kuuluu vuoroasuvan lapsen perheeseen?

Ero vaikuttaa perheeseen ja luo kenties uudenlaisen käsityksen perheestä ja siitä, kuka milloin-

kin kuuluu perheeseen. Jopa vuosia vanhempien eron jälkeen lapset ajattelivat, että heillä on yksi perhe, joka asuu kahdessa kodissa. Tämä näkyi myös lasten perhepiirroksissa: äidin ja isän välillä ei ollut rajoja, vaan heidät oli saatettu piirtää jopa vierekkäin. Molemmat biologiset vanhemmat ja täys- ja puolisisarukset laskettiin aina lapsuudessa kuuluvaksi perheeseen. Ydinperheen käsite oli vielä vahvasti muokkaamassa lapsen käsitystä perheestä, osin varmasti siksi, että suhde kumpaankin vanhempaan oli säilynyt vahvana erosta huolimatta. Vanhempien ero ei lopeta perheen olemassaoloa, mutta perhe voi täydentyä uusilla, toissijaisemmillä perheenjäsenillä (Smart & Neale 1999). Uusvanhempia piti perheenjäseninä noin puolet lapsista, vielä harvempi uussisaruksia. Mitä nuorempi lapsi oli, sitä todennäköisemmin hän sisällytti uusvanhemman kuuluvaksi perhekuvaansa.

Nuorena aikuisena perheen käsitys on murroksessa monestakin syystä, esimerkiksi siksi, että haastateltavat olivat irrottautumassa lapsuuden perheestään ja perustamassa omaa perhettä. Nuorten aikuisten perheen määritelmät vaihtelivat paljon, toki myös elämäntilanteissa oli paljon eroja. Neljä haastateltavaa ei laskenut lapsuuden perheenjäseniä tämänhetkiseen ydinperheeseensä. Yksi heistä oli jo naimisissa, ja toinen kutsui puolisoaan avovaimoksi. Sen sijaan poikaystävää, jonka kanssa asuttiin yhdessä, ei välttämättä aina laskettu kuuluvaksi perheeseen. Toisaalta ulkomailla asuva Leena (H2) laski perheeseensä myös siskonsa pitkäaikaisen poikaystävän. Mikäli lapsuuden perhe laskettiin vielä omaksi perheeksi, kuuluivat siihen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta molemmat vanhemmat. Nella kertoi, että täysi-ikäisyytensä jälkeen hän oli ”*hyljännyt*” isän elämästään ja perheestään.

Tää on vähän inhottavaa sanoa ääneen - - mut mun perhe on mun siskot ja mun äiti. Ja mummi. - - Mie en miellä isää mun perheenjäseneks. Hän on mun isä tietenkii, mut se ei tavallaan oo mun vika, et hän on mun isä. [naurahdus] (Nella H2)

Isovanhemman mainitsi perheenjäseneksi kaksi nuorta aikuista haastateltavaa. Elina (H2), joka lapsena tehdyn haastattelun aikana asui osittain isovanhempiensa luona ja piirsi heidät silloin perhekuvaan, ei kuitenkaan nuorena aikuise-
na kokenut isovanhempia perheenjäsenikseen. Hän ei kokenut perheensä jäseniksi myöskään uusia sisaruspuolia eikä isän uutta puolisoa. Elina oli ollut lähellä täysi-ikäisyyttä uusien sisarusten syntyessä, eikä ollut asunut heidän kanssaan. Äidin ex-puolison, joka oli ollut hänen elämässään noin neljän vuoroasutun vuoden ajan, hän laski silloiseen perheeseensä ja piti tämän roolia siinä merkittävänä. Jos nuoret aikuiset pitivät biologisia vanhempia vielä perheenjäseninä, uusvanhemmatkin useimmiten laskettiin osaksi perhettä. Kaksi nuorta aikuista haastateltavaa mainitsi perheenjäseneksi lisäksi uusvanhemman, johon biologisen vanhemman suhde oli katkennut.

Lapsuuden perhekuivissa yli puolet lemmikin omistajista piirsi lemmikkinsä kuvaan. Nuorina aikuisina Minnan (H2) kissat olivat osa perhettä, samoin Tonin (H2) äidin koira, joka monin tavoin yhdisti Tonin läheisiä. Koiran ulkoiluttaminen oli kuulunut Tonin vastuulle; hänen muutettuaan omilleen vastuu oli siirtynyt veljelle. Myös isä ulkoilutti sitä, ja se saattoi oleilla myös äidin ex-appivanhempien mökillä.

Sisarustenkin perhekäsitys oli yksilöllinen: Reetta (H2) piti perheenään poikaystävään-
sä (avopuoliso), sisaruksiaan, vanhempiaan ja uusvanhempiaan. Ida (H2), jolla myös oli avopuoliso, piti kuitenkin perheenään sisaruksiaan ja Markus (H2) vain avopuolisoaan. Myös lapsuuden perhekuivissa Reetalla oli laajin perhekäsitys: hän oli ainoa, jonka kuvassa oli myös isän uusi puoliso ja lemmikit. Huolimatta erilaisista perheen määritelmistä, kaikilla oli positiivinen suhde vanhempiin ja sisarusten keskinäinen suhde oli kaikille erittäin tärkeä. Iida oli asunut jo kymmenen vuotta itsenäisesti, eikä ollut missään vaiheessa asunut vanhempien uusien puolisojen kanssa. Hän ei oikein tiennyt, kuinka suhtautuisi vanhempiensa perheenjäsenen näkökulmasta.

Tässä on vähän tällänen murros, kun on aikuistumassa, mä asun mun poikaystävän kanssa, mutta jos, ehkä mä silti vastaisin, et mun perheeseen kuuluu sisko, veli ja sitte [naurahdus], mitähän tähän sanos, emmä osaa vastata. [nauraa] (Iida H2)

Kaikki kolme toivat esille sisarusten läheiset välit ja arvioivat vuoroasumista erittäin myönteisesti, vaikka aikaan oli sisällytynyt myös vaikeita asioita, joita Reetta arvioi merkitykseltään vanhempien eroa suuremmiksi. Vanhempien yhteistyö oli kuitenkin sujunut erinomaisesti, ja sisarukset pitivät tätä näin jälkikäteen suuressa arvossa.

Perhejuhlat

Erilaiset perhejuhlat ovat tilanteita, joissa eronneiden vanhempien yhteistyökyky ja perheen ja suvun keskinäiset suhteet tulevat näkyviksi: ketkä osallistuvat juhliin ja millainen tunnelma niissä vallitsee. Lapsen näkökulmasta olisi tärkeää, että vanhemmat pystyivät hänelle ainutkertaisina hetkinä jättämään keskinäiset ristiriitansa taka-alalle ja juhlasta voisi nauttia ilman pelkoa tai syyllisyyttä.

Joulu oli sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukerralla haastateltavien mielestä lapsuuden tärkein juhla. Suurimmassa osassa perheitä ei muihin juhliin liittynyt yhtä vahvoja traditioita ja tasapuolisuutta lasten ajasta. Juhannus ja uusi vuosi saivat kaksi mainintaa, isänpäivä, pääsiäinen ja halloween kukin yhden, mutta haastateltavat antoivat ymmärtää, ettei niiden viettäminen ollut yhtä merkittävää kuin joulun. Ruotsalaistutkijoiden mukaan joulunvietto kertoo paljon vanhempien yhteistyöstä (Öberg & Öberg 2002).

Noin puolet haastatelluista oli viettänyt joulua vuorovuosin kummankin vanhemman luona: ”*Jouluaaton päivämäärän merkitys on hävinnyt, että samanlainen aatto me kaikkine perinteineen vietetään vaikka se päivämäärä sattuis olemaan 21. tai 28.*” (Reetta H2)

Monissa perheissä joulun aika oli myös jaettu niin, että kotia vaihdettiin kesken joulun:

”Koko sen ajan, kun äiti ja iskä oli eronnu, ni mämenin ain päivää ennen joulua isille yöks ja sitmä olin siellä sen joulu[aaton]aamun ja päivän ja kävelin äitille sieltä ja olin jouluaattoyön äitil yöttä. Se oli joka joulu.” (Nina H2)

Minna, joka oli vanhempiansa ainoa yhteinen lapsi ja muita sisaruksia huomattavasti nuorempi, vietti joulut vuorovuosin vanhempien luona, mutta koki itse tarvetta käydä jouluna toisenkin vanhemman luona: *”Kaikki joulut ja tämmöset tuntu aina pahalta sen toisen puolesta, kun ite oli toisen luona sitte. - - Kyllähän mie aina sitte kävin toisenkii luona.”* (Minna H2) Myös Nella kertoi lapsena asettaneensa joulunviettopaikkaa valitessaan etusijalle isänsä tunteet.

H: Mites sitte, kun sä oot äitin luona tai isän luona, ni tuleeks sul ikävä toista vanhempaa tai siskoja?

Nella: No ei mul sillee yleensä. Esim joulun tai uuten vuoten, ku jos vaikka siskot tulee äiskälle ja iskä jäis yksin, ni sit mie niiku jään iskälle, ettei sekää jou’u olee yksin sellasen päivän kumminkaa. Esim. joulun ei mun mielest kenenkää pitäs olla joulun yksin, ni sit mie jäin tänä joulun iskäl yöks, ni mul tuli vähä sillee ikävä äiskää, ku oon joulun ain iskäl, mut sit mie yleensä soitan äiskäl ja äiskä sanoo et, sanoo yleensä, ettei mun tarvi olla ikävä, et myö nähää ihan kohta, tälle. (Nella H1)

Kolmessa perheessä vanhemmat olivat aluksi viettäneet joulua yhdessä, mutta melko pian erityisesti uusien puolisojen myötä yhteinen joulunvietto oli päättynyt. Sisarukset olivat kuitenkin lapsuusajan viettäneet joulua aina yhdessä. Lapsena tehdyissä haastatteluissa nousivat joululahjat suureen osaan joulunviettoa. Aikuisina moni haastateltava mainitsi isovanhemmat, joiden kanssa joko vietettiin joulua tai ainakin vierailtiin joulun aikaan. Lapsuudessa vanhempien työvuorot vaikuttivat siihen, missä joulua vietettiin. Nuorina aikuisina omat työvuorot saattoivat vaikuttaa joulunviettoon.

Kaiken kaikkiaan nykyinen joulunvietto noudatti usein lapsuuden perinteitä ja molempia vanhempia haluttiin joulunaikaan käydä tervehtimässä. Joulunviettopaikkoja oli kuitenkin tullut poika- ja tyttöystävien perheiden myötä lisää: *”tähän on tullu sotkemaan nää puoliset”* (Iida H2), joten sisarukset eivät välttämättä enää olleet joulun vietossa samassa paikassa. Omien lasten myötä suunniteltiin joulunviettoa omassa kodissa tai isovanhempien luona.

Syntymäpäiviä juhlittiin lähes aina erikseen kahdessa kodissa; Elina (H1 ja H2) oli ainoa, jonka molemmat vanhemmat olivat paikalla hänen synttärijuhlissaan. Reetta (H1 ja H2) kertoi eron jälkeenkin molemmissa kodeissa säilyneen saman perinteen aamuudesta onnittelemisesta ja kakkutarjoilusta vuoteeseen. Juhlat kavereille järjestettiin yleensä siellä, missä syntymäpäiväsankari muutoinkin juhlahetkellä asusti tai missä oli enemmän tilaa. Toisella tai molemmilla vanhemmilla oli sen lisäksi pienimuotoiset juhlat sukulaisille.

No, erikseen äitillä omat ja isällä omat. Äitil yleensä vietin kaverisynttärin ja sitte mummi tuli kahville sinne ja iskäl oli sukusynttärin. Se oli vähän sillee, et ne äitil olevat synttärin oli ne mitä mie oikeestaan ootin, mitkä oli sellaset mukavat ja lämpöset synttärin, mistä mie tykkäsin ja isäl oli ne, mistä mie ootin lahjoja [nauradus]. Siel sai isommat lahjat ja rahaaki. (Nella H2)

Ylioppilas- ja rippi- tai protujuhlat pystyttiin yleensä viettämään yhdessä. Juhlat järjestettiin useimmiten sen vanhemman luona, jonka kotona oli enemmän tilaa ja mahdollisuus mennä pihalle. Jos molemmat vanhemmat olivat paikalla, tuli myös sukua molemmilta puolilta: *”kaikki yhdessä ihan normaalisti”* (Reetta H2).

Aina yhdessäolo ei ollut ollut vaivatonta, jolloin toinen vanhemmista saattoi vetäytyä. Silloin juhlia vietettiin vain toisen luona ja toinen kävi muistamassa nuorta julkisella paikalla esimerkiksi kirkossa tai koululla. Ninan (H2) ylioppilasjuhla viettivät yhdessä molemmat

vanhemmat, mutta Ninan toiveesta isäpuoli, jonka kanssa hän oli asunut yhdessä vuosia, ei osallistunut juhliin.

Lapsuudessa vuoroasumisen hyvänä puole-
na pidettiin tuplajuhlista saatuja kaksinkertaisia lahjoja. Juhliin, erityisesti ainutkertaisiin, liittyy paljon odotuksia ja jännitteitä. Nuoret aikuiset pohtivat huonosti samaan tilaan mahtuvien vanhempiansa eli tulevien isovanhempien toimintaa lapsenlapsiin liittyvien juhlien osalta ja tulivat siihen tulokseen, että asia ei oikeastaan enää kuulu heille, vaan on vanhempien oma häpeä ja ongelma, jos he eivät pysty kohtaamaan toisiaan.

Perhe-elämän onni ja murheet

Suurin osa nuorista aikuisista kuvaili lapsuutensa ja nuoruutensa perhe-elämäänsä positiivisesti: onnellista, hyvää, turvallista, mukavaa, normaalia. Kolmelle haastateltavalle oli jäänyt lapsuuden perhe-elämästä negatiivisia muistoja. Vilho oli onnellinen vain äidillä asuessaan ja koki itsensä yksinäiseksi ja masentuneeksi isänsä luona äitipuolen perheeseen tulon myötä. Katalalla (H2) puolestaan oli positiivisia muistoja ydinperheajasta, vaikka vanhemmat silloin riitelivätkin, mutta ”*kaubukuvia*” vuoroasumisajasta, vaikka hän ei silloin muista vanhempiansa riidelleen enää lainkaan. Hän kertoi vanhempien myös päättäneen, ettei lasten tarvitse toimia viestinviejänä aikuisten välillä. Vanhemmat siis tekivät hyvää yhteistyötä, mutta siitä huolimatta vuoroasuminen ei ollut Katalle (H2) hyvä vaihtoehto: ”*Kun mie iltasin itkin, et oisin halunnu äitin luokse ja sit mun piti vaan kestää ja olla siel iskällä, ne mie muistan oikein hyvin*”. Nella (H2) piti perhe-elämäänsä ”*aika stressaavana välillä, sanotaanko, et ois voinu olla helpompaakii... kasvattavaa ehdottomasti*”. Vaikka Nella piti perhe-elämäänsä välillä rankkana, koki hän olleensa kuitenkin onnellinen.

Oli paljonki sellasia tilanteita [joissa olin onnellinen] ja olin kaiken kaikkiaan aika onnellinen lapsi, vaikka olikin huolii ja

tämmösi. Just mun siskojen kanssa ja äitin kanssa. Yks sellasii ihanimpii muistoi lapsuudesta on, et mun sisko teki mulle paperinukkeja. Hän just kun meil ei hirveest ollu rahaa, ja mul ei ollu sellasii vaatteita, mitä ois halunnu sen ikäsen, kun alko vaatteet kiinnostaa. Mie tosi paljon selaisin vaatekuvastoi, esim. H&M:n kuvastoo ja ruksin sellasii vaatteita, mitä mie haluisin, mut mitä mie en tietenkää saanu. Sitten mun sisko kävi kerran, en tiie kuinka kauan se oli käytäny siihen aikaa, et se oli ne vaatteet, mist mie tykkäsin, se leikkas ne vaatteet saksilla irti ja teki niist paperinuken vaatteita ja piirs mulle nuket. Tommosii meil oli ja se on aika ihana muisto. (Nella H2)

Onnellisia hetkiä oli usein koettu harrastuksissa, arjessa perheen ja ystävien kanssa, matkoilla, mökkireissuilla ja isovanhempien seurassa, mutta myös mahdollisuus yksinoloon oli tehnyt onnelliseksi. Miia mainitsi onnellisiksi ne koulun tilanteet, joissa vanhemmat olivat olleet yhdessä (myös Sadowski & McIntosh 2016). Jaakko (H2) puolestaan oli ollut onnellinen isäpuolensa mahdollistamasta puhelimesta, jolla hän oli sitten pitänyt yhteyttä sekä isäpuoleen että isään.

Onnettomia haastateltavat olivat lapsuudessa olleet muun muassa vanhemman alkoholin käytön, perheenjäsenen sairauden ja siihen liittyvän voimattomuuden tunteen tai liiallisen vastuunkannon vuoksi. Osa niistä asioista, joiden takia haastateltavat olivat olleet onnettomia lapsuudessa, liittyi vanhempien eroon tai sen seurauksiin. Pahaa mieltä oli aiheuttanut vanhempien riitely ennen eroa sekä sen jälkeen, eroaminen, kodista toiseen muuttaminen, huoli vanhemmista eron jälkeen, uhkailu ja sisarusten eriarvoinen kohtelu.

Tota... varmaan silloin [naurahdus] silloin [olin onneton], kun mun isä oli inhottava tai puhu inhottavii, soitteli tai ahdisteli meien perhettä uhkailuilla tai tälläsillä, se oli tosi ahistavaa ja stressaavaa ja teki minut

surulliseksi. Myöskin silloin mie muistan, että olin aika kateellinen toisinaan mun sis-kolle, joka asu isän luona ja sai vähän enem-män kun myö. Just jos ne oli ollu Kanarialla tai jossain ja tuli sielt takas ja mie katoin jotain matkakuvii, silloin olin vähän surul-linen. (Nella H2)

Jaakko epäili uuden isäpuolen perheeseen hy-väksymisen olleen hänelle vaikeinta, vaikkei siitä juuri mitään enää muistanutkaan. Hän oli ollut silloin kuusivuotias. Isäpuolesta oli kui-tenkin vuosien myötä tullut hänelle tärkeä per-heenjäsen.

Mä en muista paljon mitää siit ensimmäi-sest erost, kun äiskä ja iskä eros, mut se on ollu varmaan kaikist vaikeeta, kun on pitä-ny hyväksyy tää uus isä. Enshän se oli tosi hämmentävää, et mikäs jätkä täällä pyörii, et jos ois ollu eri tyyppi, ois ollu tosi vaikee hyväksyy, mitä kavereiltaki kuullu. Toisiks vaikee tilanne on ollu, kun ne on eronnu, Pekka ja äiskä. Siin tuntu, et perhe on ha-jonnu. (Jaakko H2)

Elina (H2) oli ollut onnettomin teini-iässä kuul-tuaan saavansa uusia sisaruspuolia kummankin vanhemman puolelta: ”*Kyl ne oli pahinta, erityi-sesti, kun isä sai lapsen.*” Uusien sisarusten tulo suisti hänet pois äidin ja erityisesti isän huomi-on ja rakkauden ykköspaikalta.

Oma perhe koettiin useimmiten psyykki-sesti läheiseksi, mutta yhtä aikaa fyysisesti ha-janaiseksi. Muutama kuvaili perhettään oma-laatuiseksi tai oudoksi. Tähän saattoi vaikuttaa se, että lapsuudessa vuoroasuminen ei ollut vielä yleinen asumismuoto, useimmat eivät tunteneet ketään toista vuoroasujaa. Ihmetystä oli ulko-puolisissa herättänyt myös se, ”*kun kaikki on, iskän uus vaimo ja mun äiti ja iskä ja me kaikki samas paikas, et miten voi tulla toimeen.*” (Miia H2)

Perheen ihanne

Perhekäsitys muodostuu sekä emotionaalisesta läheisyydestä, biologisista suhteista että kulttuurisista odotuksista, jotka voivat olla ristirii-dassa keskenään (Luotonen & Castrén 2009). Ihanneperheen määrittelyssä nousi esille kaksi toisistaan eriävää näkökantaa, jotka erosivat toisistaan perhemuodon suhteen. Kolme naista määritteli ihanneperheen ydinperheeksi, jossa olisi isä, äiti ja ainakin pari lasta. Kata hahmot-telee omaa tulevaisuuden perhettään, jossa pitäisi ottaa huomioon myös kummankin puoli-son jo olemassa olevat lapset.

Se oikee ihanne ois ollu sillee, et on mies ja kaks, kolme tai neljäki lasta ja asutaa omako-titalos, mis on aidattu piha ja koirat ja kaikki tällaset. Sellanen, et on turvallinen olo. Nyt sit tällä hetkellä mulla on poikaystävä, kellä on itellä kolmivuotias lapsi, ni tällä hetkellä, jos mie ajattelen sen miun ihannetilanteen, ois just niin, et ois tää mun mies ja mun lapsi ja meil ois myös yhteisii lapsii, et asus yhdessä. (Kata H2)

Toisaalta kolme miestä oli sitä mieltä, että hei-dän lapsuudenperheensä eronneenakin oli hei-dän ihanneperheensä, jolloin perhemuodon sijaan etusijalle nousee perheenjäsenten välinen vuorovaikutus. Nean (H1) ihanneperheessä on ”*yks tai useampi rakastava vanhempi*”, myös Eli-nasta (H2) ”*oli ihanteellista asuu pelkästään isän kanssa*”. Muut haastateltavat käsittelevät perheen ihannetta ilman, että ottivat kantaa perhemuo-toon tai omaan perheeseensä. Esille nousivat kunnioitus, avoimuus, tunteiden näyttäminen, onnellisuus, yhteishenki ja oma rauha.

Ihaneperhe. Aika hankala. [naurahtaa] Ihaneperhe ois semmonen... ylipäättään sellanen, missä molemmat vanhemmat rakastaa lasta tai lapsiaan tasapuolisesti ja kan-nustava ja ehdottomasti sellanen, mis pystyy puhumaan asioista ja näyttämään tunteet, et siel ei tarvi piilotella tai peitellä, et saa

vapaasti puhuu vaikeemmistakin asioista. Se on tärkeää, et lapsi pääsee puhumaan, silloin kun harmittaa, tai ylipäättänsä ihminen, oli lapsi tai aikuinen. (Nella H2)

Nella oli ainoa, jonka vastauksessa tuli selvästi esille oman lapsuudenperheen ja ihanneperheen välinen ristiriita, vaikkei hän sitä ääneen sanonutkaan. Asiat, joita hän nosti esille, olivat juuri niitä, joita hän kertoi kaivanneensa isältään.

IHMISSUHTEET ETUSIJALLA

Lapset ja nuoret aikuiset puhuivat pitkälti samoista vuoroasumiskokemuksiin vaikuttavista tekijöistä, mutta painottivat eri asioita. Ihmissuhteet ovat kummallakin ryhmällä merkittävä, ellei merkittävin, tekijä vuoroasumisen onnistumisessa (ks. muita tekijöitä Linnavuori 2018, Linnavuori & Stenvall 2020). Lapsen kannalta onnellisen vuoroasumisen edellytyksenä pidetään usein vanhempien yhteistyötä, mutta erityisesti aikuisten haastateltavien mielestä vanhempien keskinäistä suhdetta tärkeämpää onkin lapsen ja vanhemman suhde. Sen on oltava kunnossa jo ennen vuoroasumista, toisaalta onnistunut vuoroasuminen vahvistaa suhdetta entisestään. Vuoroasumista ei siis voi alkaa toteuttaa ilman, että lapsella on olemassa jatkuva ja turvallinen suhde kumpaankin vanhempaan. Tämä haastaa erityisesti eronneet pienten lasten vanhemmat: jos myöhemmin halutaan lapsen vuoroasuvan, on sen mahdollistamiseksi tehtävä töitä jo lapsen varhaislapsuudessa pitämällä huolta lapsi–vanhempi-suhteesta kumpaankin vanhempaan.

Nuorina aikuisina haastateltavat pitivät vuoroasumisen molempien vanhempien luona asumista edelleen pääosin onnistuneena ratkaisuna; lapsena kaikki arvelivat vuoroasuvansa koko lapsuusajan. Asumisessa oli kuitenkin tapahtunut monia muutoksia, ja vuoroasuminen oli päätynyt monien kohdalla myös lapsen tai nuoren aloitteesta. Lapset arvostivat erityisesti suhteen säilymistä vanhempaan, mutta vuoroasuneille

nuorille aikuisille olivat sisarusuhteet muodostuneet nuoruusvuosien yhteisten kokemusten vuoksi tärkeimmiksi perhe- ja ystävyyssuhteiksi. Tämä ei oikeastaan ole yllättävää, sillä sisarusuhteet ovat perheenjäsenistä ne, joiden kanssa on lapsuusaikana asuttu eniten yhdessä. Tältä kannalta katsottuna on tärkeää, että sisarusuhteet asuvat pääsääntöisesti yhtä aikaa samassa kodissa.

Lapset korostivat perheen merkitystä, perhe oli heille edelleen ehjä myös heidän piirtämien perhekuvien perusteella, vaikka siihen olikin saattanut tulla lisää jäseniä. Vanhempien uudet puoliset eivät aina kuuluneet perheeseen, uudet sisarusuhteet sen sijaan olivat alun järkytyksen jälkeen muodostuneet tärkeiksi perheenjäseniksi. Nuorten aikuisten perhekäsitys oli lasten perhekäsitystä epämääräisempi ja vaihteli paljon jopa sisarusten kesken. Heille merkityksellisempää oli tunne kodista molempien vanhempien luona. Kodin tunne syntyy hyvästä suhteesta vanhempiin ja on edellytys onnistuneelle vuoroasumiselle.

Nuoret pohtivat, että lapsuuden vuoroasuminen oli tehnyt heistä joustavia ja sopeutuvia aikuisia. Kaikki yhtä lukuun ottamatta olisivat valinneet omalle lapselleen eron jälkeen vuoroasumisen. Tähän voi tietenkin vaikuttaa se, että järjestely on heille itselleen tuttu, mutta myös yhä useammat eroavat vanhemmat pitävät vuoroasumista lapsen edun mukaisena; usein myös lapset itse haluavat vuoroasua (Linnavuori & Stenvall 2020). Vuoroasuminen ei ole enää, kuten ensimmäisellä haastattelukerralla, harvinaisen ihmettelyn aihe, vaan yleistynyt ja yhteiskunnallisesti hyväksytty, jopa laissa määritelty eronjälkeinen asumismuoto.

Vuoroasuille lapsille ja lapsina vuoroasuneille nuorille aikuisille vuoroasuminen oli vain yksi jakso elämässä ja asumisen muoto muiden joukossa. Vaikka sitä edelsi sinänsä ikävä asia, vanhempien ero, oli vuoroasuttu aika kuitenkin muodostunut suurimmalle osalle positiiviseksi kokemukseksi. Tarpeet ovat kuitenkin yksilöllisiä, eikä yhtä ratkaisua suositella kaikille sopivaksi. Vanhempien tehtävä on arvioida asumismuodon soveltuvuus omalle lapselleen ja kuulla

lapsen toiveita asumisen suhteen. Asumistapaa merkittävämpi asia ovat ihmissuhteet. Vanhempien välinen suhde on aikuisten välinen asia, johon lapsi ei voi vaikuttaa, mutta vanhempi-lapsi-suhteen rakentamisessa lapsi on aktiivinen toimija, jolla on oma tahto. Vuoroasuminen mahdollistaa lapsen ja vanhemman suhteen ylläpitämisen eron jälkeen. Aikuisten yhteistyö- taidot puolestaan helpottavat lapsen elämää.

LÄHTEET

- Alanen, Leena (1988) Rethinking childhood. *Acta Sociologica* 31 (1), 53–67.
- Alderson, Priscilla (2000) Children as researchers. The effects of participation rights on research methodology. Teoksessa Pia Christensen & Allison James (eds) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 241–257.
- Bauserman, Robert (2002) Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta-analytic review. *Journal of Family Psychology* 16 (1), 91–102.
- Bergström, Malin (2018) Suullinen tiedonanto.
- Bergström, Malin, & Fransson, Emma & Modin, Bitte & Berlin, Marie & Gustafsson, Per A. & Hjern, Anders (2015) Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? *Journal of Epidemiology and Community Health* 69, 769–774.
- Bergström, Malin & Fransson, Emma & Wells, Michael B. & Köhler, Lennart & Hjern, Anders (2018) Children with two homes: Psychological problems in relation to living arrangements in Nordic 2- to 9-year-olds. *Scandinavian Journal of Public Health*. doi-org. [ezproxy.jyu.fi/10.1177/1403494818769173](https://doi.org/10.1177/1403494818769173)
- Birnbaum, Rachel & Saini, Michael (2015) A Qualitative Synthesis of Children's Experiences of Shared Care Post Divorce. *The International Journal of Children's Rights* 23 (1), 109–132.
- Bjarnason, Thoroddur & Arnarsson, Arsa- ell M. (2011) Joint Physical Custody and Communication with Parents: A Cross-National Study of Children in 36 Western Countries. *Journal of Comparative Family Studies* 42 (6), 871–890.
- Booth, Alan (1999) Causes and consequences of divorce. Teoksessa Ross A. Thompson & Paul R. Amato (eds) *The postdivorce family. Children, parenting and society*. Thousand Oaks: Sage, 29–48.
- Brannen, Julia (1999) Reconsidering children and childhood: Sociological and Policy Perspectives. Teoksessa Elizabeth B. Silva & Carol Smart (eds) *The new family*. London: Sage, 143–158.
- Butler, Ian & Scanlan, Lesley & Robinson, Margaret & Douglas, Gillian & Murch, Mervyn (2002) Children's involvement in their parents' divorce: implications for practice. *Children & Society* 16, 89–102. DOI: 10.1002/CHL702
- Campo, Monica & Fehlberg, Belinda & Millward, Christine & Carson, Rachel (2012) Shared Parenting Time in Australia: Exploring Children's Views. *Journal of Social Welfare and Family Law* 34 (3), 295–313.
- Casas, Feran & González, Mónica & Navarro, Dolores & Aligué Mireia (2013) Children as Advisers of Their Researchers: Assuming a Different Status for Children. *Child Indicators Research* 6 (2), 193–213.
- Cashmore, Judy & Parkinson, Patrick & Weston, Ruth & Patulny, Roger & Redmond, Gerry & Qu, Lixia & Baxter, Jennifer & Rajkovic, Marianne & Sitek, Tomasz & Katz, Ilan (2010) *Shared Care Parenting Arrangements since the 2006 Family Law Reforms: Report to the Australian Government Attorney-General's Department*. Social Policy Research Centre, University of New South Wales: Sydney. <https://www.ag.gov.au/FamiliesAndMarriage/Families/FamilyLawSystem/Documents/SharedCareParentingArrangementssincethe2006FamilyLawreformsreport.PDF> (Viitattu 29.4.2019.)
- Castrén, Anna-Maija (2009) *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe.*

- Helsinki: Gaudeamus.
- Christensen, Pia & James, Allison (2000) Introduction. Researching children and childhood: cultures of communication. Teoksessa Pia Christensen & Allison James (eds) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press, 1–8.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fabricius, William V. (2003) Listening to children of divorce: new findings that diverge from Wallerstein, Lewis and Blakeslee. *Family Relations* 52, 385–396.
- Fabricius, William V. & Hall, Jeff (2000) Young adults' perspectives on divorce. Living arrangements. *Family and Conciliation Courts Review* 38 (4), 446–461. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.2000.tb00584.x>
- Fabricius, William V. & Luecken, Linda J. (2007) Postdivorce living arrangements, parent conflict, and long-term physical health correlates for children of divorce. *Journal of Family Psychology* 21 (2), 195–205. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.21.2.195>
- Fehlberg, Belinda & Natalier, Kristin & Smyth, Bruce (2018) Children's experiences of home after parental separation. *Child and Family Law Quarterly*, 30 (1), 3–21.
- Flowerdew, Jennifer & Neale, Bren (2003) Trying to stay apace. Children with multiple challenges in their post-divorce family lives. *Childhood* 10 (2), 147–161.
- Forsberg, Hannele (2018) Paikkatietoinen hyvinvointi. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 175–191.
- Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaranemi, Leena & Kauko, Outi (2016) Postdivorce Dual residency as Narrated Childhood Experiences. *Journal of Divorce & Remarriage* 57 (7), 433–447. <http://dx.doi.org/10.1080/10502556.2016.1220283>
- Forss, Anne & Säkkinen, Salla (2019) Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018. Tilastoraportti 11/2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138097/tr11_19.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Viitattu 14.6.2019.)
- Francia, Leanne & Millea, Prudence (2019) Less House, More Home: Adolescent and Young Adults' Experiences of Home Following Parental Separation. *Family Law Review* 8 (3), 3–15.
- Fransson, Emma & Bergström, Malin & Hjern, Anders (2015) *Barn i växelvis boende – en forskningsöversikt*. Rapport från CHES, Stockholms universitet. http://www.chess.su.se/polopoly_fs/1.261599.1450340833!/menu/standard/file/Barn%20i%20va%CC%88xelvis%20boende%20-%20en%20forskningso%CC%88versikt.pdf (Viitattu 29.4.2019.)
- Helavirta, Susanna (2011) *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Tampere: Tampere University Press.
- Henwood, Karen & Shirani, Fiona (2012) *Timescapes Methods Guides sSeries 2012 Guide No. 4 Extending Temporal Horizons*. <http://www.timescapes.leeds.ac.uk/assets/files/methods-guides/timescapes-henwood-extending-temporal-horizons.pdf> (Viitattu 29.4.2019.)
- Jablonska, Beata & Lindberg, Lene (2007) Risk behaviors and mental distress among adolescents in different family structures. *Social Psychiatry and Epidemiology* 42 (8), 656–663. <http://dx.doi.org/10.1007/s00127-007-0210-3>
- James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan (1998) *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity.
- Kaltenborn, Karl-Franz (2001) Children's and young people's experiences in various residential arrangements: a longitudinal study to evaluate criteria for custody and residence decision making. *British Journal of Social Work* 31 (1), 81–117.
- Kaspiew, Rae & Gray, Matthew & Weston, Ruth & Moloney, Lawrie & Hand, Kelly &

- Qu, Lixia (2009) Evaluation of 2006 family law reforms in Australia. Australian Institute: Sydney. <https://aifs.gov.au/publications/evaluation-2006-family-law-reforms> (Viitattu 29.4.2019.)
- Kela (2019) Lasten vuoroasuminen – onko etuusjärjestelmä perheille tuki vai jarru? <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5073> (Viitattu 4.2.2020.)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190> (Viitattu 28.5.2020.)
- Lamb, Michael E. (2010) *The role of the father in child development*. Fifth edition. New York: Wiley.
- Lamb, Michael E. & Kelly, Joan B. (2009) Improving the quality of parent-child contact in separating families with infants and young children: Empirical research foundations. Teoksessa Robert M. Galazter-Levy & Louis Kraus & Jeanne Galazter-Levy (eds) *The scientific basis of child custody decisions*. (Second edition). Hoboken NJ: Wiley, 187–214.
- Lee, Mo-Yee (2002) A model of children's post-divorce behavioural adjustment in maternal- and dual-residence arrangements. *Journal of Family Issues* 23 (5), 672–697.
- Levin, Irene (2004) Norwegian children's perception of divorce – One of more phenomenon? Teoksessa Hannele Forsberg & Anja R. Lahikainen (eds) *What's new? Nordic-Baltic perspectives on childhood and families*. Childhood and family research unit net series 1. Tampere: University of Tampere, 9–40.
- Linnavuori, Hannariikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf> (Viitattu 29.4.2019.)
- Linnavuori, Hannariikka (2018) Vuoroasumisen kokemus lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 23–51.
- Linnavuori, Hannariikka & Stenvall, Elina (2020) Lasten ja nuorten aikuisten kokemuksia vuoroasumiseen liittyvästä päätöksenteosta. *Janus* 28 (1), 3–19.
- Lodge, Jodie & Alexander, Michael (2010) *Views of adolescents in separated families*. Sydney, Australia: Australian Institute of Family Studies. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.651.7173&rep=rep1&type=pdf> (Viitattu 29.4.2019.)
- Luotonen, Aino & Castrén, Anna-Maija (2018) Understandings of family among wives and husbands: reconciling emotional closeness and cultural expectations. *European Societies* 20 (5), 1461–6696.
- Marschall, Anja (2017) When everyday life is double looped. Exploring children's (and parents') perspectives on post-divorce family life with two households. *Children & Society* 31 (5), 342–352. DOI: 10.1111/chso.12202
- McIntosh, Jennifer E. & Smyth, Bruce & Kelaher, Margaret (2013) Overnight care patterns following parental separation: Associations with emotion regulation in infants and young children. *Journal of Family Studies* 19, 224–239.
- McIntosh, Jennifer E. & Smyth, Bruce & Kelaher, Margaret & Well, Yvonne & Long, Caroline (2011) Post-separation parenting arrangements: Patterns and developmental outcomes. Studies of two risk groups. *Family Matters* 86, 40–48.
- Morrow, Virginia & Richards, Martin (1996) The ethics of social research with children: an overview. *Children & Society* 10 (2), 90–105. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.1996.tb00461.x>
- Moxnes, Kari (2003) Risk factors in divorce. Perceptions by the children involved. *Childhood* 10 (2), 131–146. <https://doi.org/10.1177/0907568203010002002>
- Neale, Bren (2002) Dialogues with children. *Childhood* 9 (4), 455–475.
- Neoh, Jennifer & Mellor, David (2010) Shared Parenting: Adding Children's Voices

- and Their Measures of Adjustment to the Evaluation. *Journal of Child Custody* 7 (3), 155–175. DOI: 10.1080/15379418.2010.512230
- Nielsen, Linda (2015) Shared Physical Custody: Does It Benefit Most Children? *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* 28, 79–138.
- Nielsen, Linda (2018) Joint versus sole physical custody: Outcomes for children independent of family income or parental conflict. *Journal of Child Custody* 15 (1), 1–20. DOI 10.1080/15379418.2017.1422414
- Nikander, Pirjo (2014) Laadullinen pitkittäistutkimus ja terveys. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 51 (4), 243–252.
- Mallett, Shelley (2004) Understanding Home: A Critical Review of the Literature. *The Sociological Review* 52 (1), 62–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00442.x>
- Oikeusministeriö (2017) *Lapsenhuoltolain uudistaminen*. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön lausuntoja 47/2017. Helsinki.
- Poikolainen, Jaana (2014) Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 32 (2), 3–22.
- Pruett, Marsha K. & DiFonzo, J.Herbie (2014) Closing the cap: research, policy, practice, and shared parenting. AFCC think tank final report. *Family court review* 52 (2), 152–174.
- Pruett, Marsha K. & Insabella, Glendessa & Gustafson, Katherine (2005) Collaborative divorce project. *Family Court Review* 43 (1), 38–51.
- Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. Erityistarkastelussa vuoroasuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (3), 247–258.
- Rissanen, Antti & Kääriäinen Aino & Rantala, Kati & Sarasoja, Laura & Aikio, Marjut (2017) Vuoroasumisen periaatteet ja sopiminen vanhempien ja viranomaisten käsityksinä. *Janus* 25 (1) 38–56.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? – Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Sosiaalipolitiikanlaitos. Väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ritala-Koskinen, Aino (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 121–139.
- Sadowski, Christina & McIntosh, Jennifer (2016) On laughter and loss: Children’s views of shared time, parenting and security post-separation. *Childhood* 23 (1), 69–86. <https://doi.org/10.1177/0907568215570072>
- Sarasoja, Laura & Rantala, Kati (2015) *Ero lapsiperheessä: Elatus, sopiminen ja vuoroasuminen*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 2015:2. Helsinki: Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155078/Katsauksia_2_Sarasoja_Rantala_2015.pdf (Viitattu 29.4.2019.)
- Smart, Carol & Neale, Bren & Wade, Amanda (2001) *The changing experience of childhood. Families and divorce*. Cambridge: Polity.
- Smart, Carol & Neale, Bren (1999) *Family fragments? Cambridge: Polity*.
- Silva, Elizabeth B. & Smart, Carol (1999) The ‘new’ practices and politics of family life. Teoksessa Elisabeth B. Silva & Carol Smart (eds) *The new family?* London: Sage, 1–12.
- Smyth, Bruce & Caruana, Catherine & Ferro, Anna (2003) Shared parenting. The views of separated parents with 50:50 care arrangements. *Family Matters* 65 (Winter), 48–55.
- Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1998) *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. (2. painos) London: Sage.
- Trinder, Liz (2009) What might children mean by a ‘meaningful relationship’? *Journal of family studies* 15 (1), 20–36.
- Trinder, Liz (2010) Shared residence: A review of recent research evidence. *Child and Family Law Quarterly* 22 (4), 475–498.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turunen, Jani (2017) Shared Physical Custody and Children's Experience of Stress. *Journal of Divorce & Remarriage* 58 (5), 371–392. DOI: 10.1080/10502556.2017.1325648
- Tuukkanen, Terhi (2018) *Lasten osallisuus ja lapsia koskevan tutkimustiedon hyödyntäminen*. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/09/Lasten-osallisuus-ja-lapsia-koskevan-tutkimustiedon-hyodyntaminen.pdf> (Viitattu 4.2.2020.)
- Vanassche, Sofie & Sodermans, An Katrien & Matthijs, Koen, Swicegood, Gray (2013) Commuting between two parental households: The association between joint physical custody and adolescent wellbeing following divorce. *Journal of Family Studies* 19 (2), 139–158.
- Warshak, Richard A. (2014) *Social Science and Parenting Plans for Young Children: A Consensus Report*. University of Texas Southwestern Medical Center. http://www.chess.su.se/polopoly_fs/1.166729.1392279984!/menu/standard/file/Warshak-Social%20Science%20and%20Parenting%20Plans%20for%20Young%20Children%20final%20ms%20distribution%20copy.pdf (Viitattu 29.4.2019.)
- Öberg, Gunnar & Öberg, Bente (2002) *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Stockholm: Prisma.

KETKÄ MUODOSTAVAT ADOPTIOLAPSEN PERHEEN? KANSAINVÄLISESTI ADOPTOITUJEN LASTEN PERHEKÄSITYKSET

MARKUS SÖDERLUND

Tämä artikkeli käsittelee suomalaisten kansainvälisesti adoptoitujen lasten perhekäsityksiä. Kansainvälisten adoptioiden määrä Suomessa on viime vuosina laskenut, kuten monissa muissakin länsimaissa (Selman 2015, 9). Vuonna 2018 Suomeen adoptoitiin ulkomailta 95 lasta (Tilastokeskus 2019a), ja 2019 vastaava luku oli enää 79 (Tilastokeskus 2020). Vielä 2010 adoptioita ulkomailta oli 192 (Tilastokeskus 2011). Vaikka kansainvälinen adoptio on perheen perustamisen tapana harvinaistuva, adoptioperheiden kokonaismäärä kasvaa. Tämä herättää kiinnostuksen siihen, mitä erityispiirteitä adoptioperheisiin liittyy. Tutkimuskysymykseni on: Miten kansainvälisesti adoptoidut kuvailevat perheitään? Erityisesti tarkoituksena on selvittää adoptoitujen perhesuhteita sen kannalta, keitä perheeseen kuuluu. Ovatko esimerkiksi biologiset vanhemmat osa adoptoidun perhettä? Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää paremmin adoptoidun näkökulmaa adoptioperheen lapsesta ja tuoda esille adoptoidun oma ääni. Samalla avautuu mahdollisuus tarkastella merkityksiä, joita perheeseen liitetään. Tutkimus liittyy toisaalta adoptio- ja perhetutkimukseen sekä lapsuudentutkimukseen, mutta sillä on yhteys myös nuorisotutkimukseen, vaikka nuorisotutkimuksessa perheen kiinnostavuus tutkimuskohteena ei ole tähän saakka ollut kovin suuri (Kiilakoski 2014). Nuorisotutkimuksellisesti kiinnostavaksi teemaksi nousee etenkin se, miten adoptoitu joutuu perustelevaan perheeseen kuulumistaan ulkopuolisille esimerkiksi kouluympäristössä.

Perhekäsityksiä tutkitaan osallistavien menetelmien avulla. Tutkimukseen osallistuneet olivat tutkimushetkellä 6–12-vuotiaita tyttöjä ja poikia, jotka osallistuivat kansainvälisesti

adoptoiduista koostuvaan ryhmään. Toisessa näistä oli kyse säännöllisesti kokoontuvasta ryhmästä ja toisessa leiristä. Ensimmäisessä ryhmässä tutkimukseen osallistui 10 ja toisessa 16 lasta. Pienemmässä ryhmässä osallistujat olivat keskimäärin hieman vanhempia. Suomalainen tutkimus ei ole aiemmin juuri käsitellyt kansainvälisesti adoptoitujen lasten perhekäsitystä. Sen sijaan uusperheiden sekä perhehoidossa olevien lasten näkemyksiä perheeseen kuulumisesta on tutkittu (ks. Ritala-Koskinen 2001; Hämäläinen 2012). Adoptoitujen osalta perhenäkökulmaa on tutkinut myös Päivi Partanen lisensiaattityössään, jossa kohteena olivat sellaiset aikuistuneet Suomesta adoptoidut, jotka olivat jossain elämänsä vaiheessa saaneet yhteyden biologiseen vanhempaansa (Partanen 2014, 47). Lisäksi aihetta on tutkinut Heidi Ruohio (2016) väitöstutkimuksessaan, jossa haastateltiin kansainvälisesti adoptoituja aikuisia perheeseen ja kansaan kuulumisesta. Suomalaisia adoptiolapsia tutkitaan parhaillaan myös laajassa *Finnish Adoption Study* (FinAdo) -seurantatutkimuksessa, jossa tutkitaan muun muassa perheiden hyvinvointia (Raaska ym. 2012).

ADOPTOIDUN PERHE

Perheet Suomessa ovat yhä moninaisempia ja kansainvälisempiä, ja niitä kuvataan myös pirstaleisiksi (Lahtinen 2016, 109). Kun aiemmin suurperhe edusti ”normaalia”, modernina aikana normaalina pidetään pienempää ydinperhettä (Hämäläinen 2012). Perheen on katsottu olevan murroksessa itse asiassa jo 1970-luvulta alkaen, ja perheen määrittelyä ylipäätään kuvataan yhä haasteellisemmäksi (Paaajanen 2007). Pelkkää juridista tai tilastollista näkökulmaa ei

voi pitää tyydyttävänä. Perhesuhteet vaihtelevat eivätkä ole aina tarkkarajaisia. Niihin voi liittyä myös huoltajuuskiistoja tai muita jännitteitä, jotka vaikuttavat perheen eheyteen. Perheiden kirjo koostuu muun muassa uusperheistä, samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheistä tai adoptioperheistä, joista kahta viimeistä ei kuitenkaan voi sinällään määrittellä pirstaleisiksi. Kyse on siis pikemminkin moninaisuudesta. Myös adoptioperheet ovat keskenään erilaisia: adoptioperhe, jossa on taustalla perheen sisäinen adoptio, on lähtökohdiltaan erilainen kuin perhe, jossa on kansainvälisesti adoptoituja lapsia.

Uusperheiden osuus Suomessa on viime vuosina pysynyt ennallaan, mutta lapsiperheiden osuus on kaikkiaan laskenut (Tilastokeskus 2019b). Sijaisperhekin poikkeaa perinteisestä ydinperheestä, ja siinä asuva lapsi joutuu käsittelemään perhekuvaansa siinä missä adoptoitu. Hämäläisen (2012) mukaan perhehoidossa oleville lapsille, joiden perhesuhteet ovat usein moninaisia, entiset ja nykyiset perhesuhteet ovat sidoksissa toisiinsa, ja heidän kohdallaan perhesuhteiden neuvoteltavuus korostuu. Sijaislasten tavoin adoptiolapsen perhekuvaan voisi sopia ajatus kuvittelusta tai tunneperheestä ja eletystä tai arkiperheestä (mt., 51), jolloin biologinen perhe edustaa kuviteltua, ja adoptioperhe elettyä perhettä.

Sukulaisuutta ja perhesiteitä luovat niin biologiset, sosiaaliset, juridiset kuin emotionaaliset suhteet (Partanen 2014, 23). Erityisesti keskustelua on käyty siitä, onko perhe perimmäiseltä olemukseltaan biologinen vai sosiaalinen, ja eri kulttuureissa biologiselle siteelle annetaan erilainen painoarvo (Hämäläinen 2012, 44). Yhteiskunnassa perheitä muodostuu, kun eri ihmisten elämänpolut yhtyvät ja he muodostavat perheitä. Voidaan puhua myös perhepoluista, jotka ovat tyypillisesti monimutkaisia ja tutkimuskohteena haastavia (Bernardes 1997, 48). Lahtinen (2016, 109) taas kuvailee perhettä eräänlaisena prosessina, jossa on eri vaiheita ja jossa läheissuhteet ovat muuttuvia. Prosessissa läheissuhteet voivat muuttua syntymien,

kuolemien, parisuhteen muodostumisen, uusperheen, adoption – tai jonkin muun muutoksen kautta. Lapsuuden perhe on tyypillisesti eri kuin aikuisuuden perhe.

Adoptiolapsen elämässä perhesuhteiden prosessimaisuus tulee todeksi usein jo elämän alkuvuosina. Perhe muuttuu, kun biologisten vanhempien tilalle tulevat adoptiovanhemmat. Toisaalta biologisten vanhempien läsnäolo adoptoidun elämässä ei välttämättä ole koskaan konkreettisesti edes alkanut. Adoptiossa tämän prosessin lopputulos on perhe ja adoptiosukulaisuus (Partanen 2014, 24). Perhesuhteiden neuvoteltavuus koskee myös adoptoitua: se tarjoaa adoptoidulle mahdollisuuden käsitellä perhesuhteiden monimutkaista kokonaisuutta (Hämäläinen 2012; Mason & Tipper 2008). Prosessimaisuuteen voidaan kytkeä myös tutkimuksessa esiintyvä ”vieraas perheessä” -käsite (Hämäläinen 2012, 33). Tällä vieraalla, joka muuttaa alkuperäistä perhettä, voidaan tarkoittaa myös adoptoitua itseään hänen tullessaan osaksi adoptioperhettä. Toisaalta vieraaksi voidaan katsoa jokin muutokseen johtava asia, kuten ero. Yhtä lailla vieraaksi perheessä voidaan ajatella biologinen vanhempi, johon adoptoitu onnistuu elämänsä aikana luomaan yhteyden.

Castrén ja Högbäck (2014) jakavat perhekäsitykset inklusiiviseen ja eksklusiiviseen, jossa eksklusiivinen on rajaavampi, tyypillisesti biologinen ydinperhe, ja inklusiivinen huokoisempi näkökulma, jossa perhesidokset ovat moninaisempia. Tässä tutkimuksessa sovelletaan eksklusiivinen/inklusiivinen-jaottelua adoptoitujen perhekäsitysten tarkastelussa. Adoptioperhe voi olla olemukseltaan eksklusiivinen, mutta esimerkiksi mahdollinen avoin adoptio yhteyksineen biologiseen sukuun tekee siitä jossain määrin inklusiivisemmän. Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden merkitys adoptioissa on vaihdellut eri aikoina. 1900-luvun alkupuolella tapahtuneissa adoptioissa aiempia perhesiteitä ei täysin katkaistu (inklusiivinen). Eksklusiivista käytäntöä (ns. *clean break* -malli) taas ryhdyttiin soveltamaan 1980-luvulle tultaessa. Se on jäänyt vallitsevaksi, mutta lisäksi on ryhdytty

korostamaan lapsen taustan huomioimista, joka voi näkyä esimerkiksi adoptoidun kulttuuritaustan vaalimisena. (Castrén & Högbacka 2014, 111.) Inklusiivisuuden katsotaankin jälleen nostaneen päätään adoptioissa ja adoptiopoliitikassa (Ruohio 2016, 84). Näin on tapahtunut perheksityksissä laajemminkin esimerkiksi uusperheiden myötä (Castrén & Högbacka 2014, 110).

Toiseksi näkökulmaksi tässä tutkimuksessa nousee kuulumisen (*belonging*) käsite. Kuulumisella tarkoitan sellaista kiinnittymistä, johon liittyy paitsi emotionaalaisella tasolla oleva turvallisuuden tunne, myös tiivis sosiaalinen side (vrt. Ruohio 2016, 43–46). Kuulumiseen liittyy yleensä myös suvulle tai perheelle ominainen yhteisen fyysisen yhdessä olemisen muoto. Tutkimuksen lähtökohtana on oletus siitä, että lapsi kykenee hahmottamaan perheen ja määrittelemään keitä siihen kuuluu. Lapsella on kyky hahmottaa myös monimutkaisia perhesuhteita (Hämäläinen 2012, 25), ja toisaalta lapset myös käyttävät luovuutta määrittellessään sukulaisuussuhteita nostamalla tärkeitä ihmissuhteita perhesuhteiden rinnalle (Mason & Tipper 2008, 451). Adoptoitu kokee tyyppillisesti, viimeistään nuoruusikänsä mennessä, olevansa vertaisiinsa nähden jollain tavalla ”erilainen” (Wolfs 2010, 4). Tämä erilaisuus voi tarkoittaa fyysistä erilaisuutta, mutta myös erilaisuutta toisiin perheisiin nähden.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, minkälaiset rajat adoptiolapset määrittelevät perheelle, ja onko biologisilla sukulaisilla heidän perhekuvissaan tilaa. Alkuvaiheessa adoptiovanhempien luomat narratiivit muodostavat perustan sille, miten lapsi hahmottaa suhdetta eri vanhempiinsa. Myöhemmässä vaiheessa nämä kertomukset kuitenkin osoittautuvat riittämättömiksi, ja adoptoitu alkaa itse luoda tulkintoja omasta tarinastaan. (Koskinen & Böök 2019, 223.) Partasen (2014) tekemässä tutkimuksessa ilmeni, että adoptoidut suhtautuvat pääasiassa myönteisesti siihen, että heillä on kahdet vanhemmat. Adoptoidulle suhde biologisiin vanhempiin on kuitenkin ristiriitainen aihe, ja

sitä voi leimata myös voimakas suru, jota hän joutuu käsittelemään eri elämänvaiheissa (Wolfs 2010, 47). Kuulumisen kysymys (mihin perheeseen kuulun tai kuka perheeseeni kuuluu?) on adoptoidulle keskeinen, eikä se rajoitu vain lapsuuteen (vrt. Koskinen & Böök 2019, 238; Ruohio 2016). Adoptoitu lapsi kuuluu juridisesti aina perheeseen. Hänellä on kuitenkin viime kädessä mahdollisuus määritellä ketkä siihen kuuluvat.

Vaikka historiallisesti muutos näyttää liittyvän perheinstituution olemukseen, ihmisten näkemykset perheen merkityksestä näyttävät muuttuvan hitaasti (Hämäläinen 2012.) Väestötutkimusten perusteella perheeseen liitetään yleensä sellaisia määritteitä kuin läheisyys, vastuu, yhdessä oleminen ja henkinen tuki (Paa-janen 2007, 24). Perheeseen katsotaan tyyppillisesti kuuluvan puoliso, vanhemmat sekä lapset, asuivatpa he kotona tai eivät. Biologinen sukulaisuus on yleensä selkeä, mutta ei ainoa kriteeri perheeseen kuulumiselle. Myös tunnesiteellä, yhdessä asumisella ja huolenpidolla on merkitystä. (Mt., 29, 32.)

Ruohion (2016, 12) mukaan adoptiossa lapsi ikään kuin syntyy uudestaan. Polku adoptio-perheeseen voi olla monivaiheinen. Taustalla voi olla useita sijoituksia ja lastenkoteja ja hoitajia. Adoptoidun elämässä on läsnä niin sanottu kaksien vanhempien dilemma (Ruohio 2016, 83), onhan adoptoidulla tosiasiallisesti kahdet vanhemmat. Adoptio-perheessä voi olla myös lapsen biologisia perheenjäseniä, mikäli hänet on adoptoitu biologisen sisaruksensa kanssa. Perheessä voi olla eri aikoina adoptoituja lapsia ja myös biologisia lapsia. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (60/1991) ja Suomen adoptiolaki (22/2012) lähtevät liikkeelle siitä, että lapsella on oikeus tutustua omaan alkuperäänsä. Jo adoptiota edeltävässä adoptioneuvonnassa vanhempia neuvotaan kertomaan lapselle hänen taustoistaan alusta asti (Partanen 2014, 14). Adoption jälkipalvelu taas tukee adoptoitua biologisten juurien etsimisessä adoptoidun niin halutessa (mt., 16). Kuitenkin vain osa adoptoiduista on kiinnostunut biologisten vanhempien

etsimisestä, ja vain osa ryhtyy konkreettisiin toimiin asian suhteen (Ruohio 2016, 127).

Adoption lähtökohta on nykyään avoimuus, toisin kuin vielä joitakin kymmeniä vuosia sitten (Tervonen-Arnkil 2014, 8). Nykyään lapselle siis käytännössä aina kerrotaan hänen taustastaan. Siinä voi olla eroa, missä vaiheessa lapsuutta ja miten asiaa käsitellään. On luonnollista, että jos lapsen ja adoptiovanhempien etninen tausta on erilainen, tietoisuus adoptiotaustasta syntyy varhain (Friedlander ym. 2000, 188). Adoptoidun perhekäsitys, ymmärrys omasta taustasta ja geneettisestä perimästä laajenevat tyypillisesti keskilapsuudessa noin 6–12 vuoden iässä (Partanen 2014, 29). Tällöin myös ymmärrys adoption merkityksestä kehittyy. Voitiin olettaa, että kaikilla tähän tutkimukseen osallistuneilla on vähintään orastava ymmärrys siitä, että heillä on sekä adoptiovanhemmat että biologiset vanhemmat.

ADOPTOIDUN SUHDE BIOLOGISIIN VANHEMPIIN

Miten adoptoitu mieltää biologiset perheenjäsenet osaksi perhettään, on yksilöllistä. Kyse voi olla pikemmin käsitteellisestä suhteesta, tunnesuhteesta (Partanen 2014, 27) tai suhteesta ”ajatuksen tasolla” (Ruohio 2016, 125) kuin reaalisesta ihmissuhteesta. Emotionaalinen side adoptioperheeseen on luonnollinen, mutta on mahdollista luoda emotionaalinen suhde myös biologiseen vanhempaan. Vahvempi side edellyttäneekin kuitenkin sitä, että adoptoitu pääsisi tutustumaan biologiseen perheeseensä. (Koskinen & Böök 2019, 234.) Adoptiolapsella suhde biologiseen taustaan on lähes väistämättä vielä keskeneräinen ja epästabiili.

”Veri on vettä sakeampaa”, sanotaan. Tällä halutaan korostaa biologisen siteen ylivoimaisuutta ihmissuhteissa. Yhteiskunnallisesti adoptio merkitsee eräänlaista poikkeusta ”normaaliin”, jossa vanhemmat ja lapset muistuttavat toisiaan ainakin ulkoisesti. Adoptio haastaa tätä normaaliutta ja muuttaa adoptoidun lähisuhteita pysyvällä tavalla niin, ettei biogenetiikka

määritäkään sukulaisuutta. (Christensen 1999, 147.) Adoptoitu joutuu käsittelemään biologisten siteiden katkeamisen ristiriitaa sekä ympäristöstä tulevan kyseenalaistamisen että omaan identiteettiinsä liittyvän pohdinnan myllerryksessä. Minäkuvan rakentuminen ei kuitenkaan tapahdu ilman vuorovaikutusta ympäristön kanssa, joka pyrkii samalla määrittelemään sitä lapsen puolesta (ks. Grotevant 1999, 101). Adoptoitu käy läpi tätä prosessia tilanteessa, jossa hänellä on usein kokemus vain yksistä vanhemmista, eikä hän aina ole edes kohdannut fyysisesti ainakaan molempia biologisia vanhempiaan.

Vaikka biologiset vanhemmat ovat kaukana, biologinen perimä on adoptioperheessä koko ajan läsnä. Se on perheessä puheenaihe, samoin kuin lapsen tausta ylipäätään (Partanen 2014, 26, 27). Ajoittain asian prosessointi aktivoituu, ja adoptoidulle tyypillisesti hyvin kompleksinen murrosikä voi käynnistää omaan taustaan liittyvät pohdinnat (Wolfs 2010, 30). Tällöin adoptoitu nuori ryhtyy pohtimaan muun muassa sitä, keitä hänen biologiset vanhempansa ovat ja miksi hänet on adoptoitu. Adoptoitu ryhtyy etsimään omalle elämäntarinalleen selitystä. (Vrt. Partanen 2014, 38.) Kiinnostus omia juuria kohtaan saattaa aktivoitua myös adoptoidun tullessa itse vanhemmaksi (Koskinen & Böök 2019, 238; Ruohio 2016, 135; Wolfs 2010, 68). Minäkuvan rakentamisessa adoptoitu peilaa itseään sekä adoptiovanhempien että biologisten vanhempien edustamaa kulttuuria vasten, sen tiedon varassa mitä hänellä juuristaan on (Wolfs 2010, 52). Keskustelu biologisista vanhemmista ei ole adoptioperheille yksiselitteisen helppo tehtävä, mutta turvallinen keskusteluilmapiiiri kotona voi edistää asian käsittelyä (Ruohio 2016, 83; Wolfs 2010, 53).

Nykyään myös adoptiolain 8 luvun mukainen avoimeksi adoptioksi kutsuttu vaihtoehto on mahdollinen. Se mahdollistaa yhteydenpidon ja tapaamiset biologisen vanhemman kanssa (ks. myös THL 2016). Avoin adoptio ei ole juridinen käsite, vaan sillä viitataan tuomioistuimen vahvistamaan yhteydenpito-oikeuteen.

Käytännössä tällaista yhteydenpitoa on voinut olla jo ennen vuoden 2012 lain voimaantuloa. Mahdollisuus yhteydenpitoon koskee kuitenkin lähinnä kotimaan adoptioita. Juridisesti avoin adoptio on yhtä vahva kuin niin sanottu suljettu adoptio, jossa yhteyttä syntymäperheeseen ei ole sosiaalisesti eikä muutenkaan. Joissain tapauksissa kansainvälisesti adoptoidun biologisen vanhemman henkilöllisyys on tiedossa ja hänet on saatettu jopa tavata adoptioprosessin yhteydessä lapsen lähtömaassa. Pääsääntöisesti näin ei kuitenkaan tapahdu. Adoptiolain 93 §:n mukaan adoptoidulla on viimeistään 12-vuotiaana oikeus saada tietää biologisen vanhemman henkilöllisyys, mikäli se tiedetään. Myös huoltajalla on oikeus tietoon. Kansainvälisessä adoptiossa biologisista vanhemmista kuitenkin harvoin tiedetään kovin paljon, ja vielä harvemmin adoptoitu pitää yhteyttä heihin. Ei ole tiedossa, että tähän tutkimukseen osallistuvilla olisi yhteyksiä biologiseen sukuun, eikä tällaisia viitteitä saatu tutkimusaineistossa. Lähtökohta on siis se, että biologiset vanhemmat eivät ole tutkittavien elämässä läsnä. Juridisia vanhempia ovat vain adoptiovanhemmat.

Uuden ulottuvuuden omien juurien etsintään ovat tuoneet lähes kaikkien ulottuville tulleet DNA-testit, joiden avulla on mahdollista etsiä omia sukulaisia eri puolilta maailmaa. Geenitestit ovat alkaneet kiinnostaa adoptoituja (Yhteiset Lapsemme ry 2018). Suomessa säännöllisen yhteyden mahdollisuus biologisiin vanhempiin liittyy lähinnä kotimaan adoptioon, eikä se ole yhtä helppoa ulkomailta adoptoidulle. Biologisesta perheestä on kuitenkin voinut säilyä vaikkapa valokuva, joka mahdollistaa adoptoidulle ainakin ohuen siteen syntymäperheeseen.

Jotkut adoptoiduista päätyvät myöhemmin etsimään yhteyttä sukulaisiinsa, toiset tyytyvät tiedonsaantiin. Yhteyden tunnetta tai kiinnostusta biologisia vanhempia kohtaan ei esiinny kaikilla. (Ruohio 2016, 125, 128.) Toisinaan yhteyden luominen biologiseen sukuun myös onnistuu (esim. Koskinen & Böök 2019). Mikäli yhteys saadaan luotua, tästä perhesuhteesta

voi tulla hyvin merkityksellinen, ja erityisen merkittäväksi voivat muodostua sisarusuhteet. Perhesuhteen luominen biologiseen sukuun ei aina näyntyä edes kovin vaikeana. (Partanen 2014, 83.) Vaikka adoptoidulla voi tällöin olla mahdollisuus saada vastauksia häntä askarruttaviin kysymyksiin sekä helpotuksen kokemuksia, esille nousee myös ristiriitaisia tuntemuksia, lisäksi kysymyksiä sekä kulttuurierojen aiheuttamaa hämmennystä tai jopa ”shokkeja”, mikä tulee esille Docan-Morganin (2015) Koreasta adoptoituja koskevista tutkimuksista sekä Koskisen ja Böökin (2019) suomalaisia adoptoituja koskevassa tutkimuksessa. Jälkimmäisestä ilmenee, ettei adoptoitu välttämättä tunne biologista äitiään äidiksi lainkaan, koska tämä ei ole aiemmin omistautunut äiti–lapsi-suhteelle. Emotionaalisen suhteen luominen biologiseen vanhemman kanssa ei siis ole yksinkertaista tai aina edes mahdollista.

TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusaineisto koostuu ryhmäkeskustelusta sekä itsenäisesti tehdyistä piirroksista. Aineistoa analysoimalla selvitetään, millä tavoin adoptoitu määrittelee perheensä. Etsin aineistosta perhettä kuvailevia sisältöjä muun muassa näiden apukysymysten avulla: ketkä perheeseen kuuluvat, ja toisaalta: ketkä eivät kuulu perheeseen? Miten perheenjäsenet esitetään? Mitä muita perheen merkitystä kuvaavia elementtejä aineistossa esitetään? Analysoin adoptoitujen perhekäsitystä inklusiivisuuden ja eksklusiivisuuden näkökulmasta (Castrén & Högbacka 2014). Biologisten vanhempien näkyminen aineistossa viittaisi inklusiivisempaan ja heidän näkymättömyytensä taas eksklusiivisempaan käsitykseen. Aineistosta ei voida kuitenkaan johtaa kaikkia adoptoituja koskevia päätelmiä.

Luovien menetelmien käyttö puolustaa paikkaansa monien sensitiivisten tai vaiettujen aiheiden käsittelyssä ja toisaalta toimijuuden vahvistamisessa (ks. Leitch 2008; Burke 2008, 26; Vilmilä & Kiilakoski 2018, 225).

Visuaalisia menetelmiä taas käytetään muun muassa pedagogisiin, kliinisiin ja terapeutteihin tarkoituksiin (Leitch 2008, 52). Omaa adoptiota ja perhekäsitystä on pidettävä sensitiivisenä aiheena. Ihmistieteiden historiassa erityisesti ihmishahmoihin liittyviä lasten piirroksia on käytetty jo 1800-luvun lopulta alkaen. Psykologisen arvioinnin lisäksi piirroksia on aiemmin käytetty myös, joskin kiistanalaisesti, lasten intellektuaalista kehitystä mittaavana menetelmänä (esim. *Draw-a-Person Test, DAP*). (Ganesh 2011.) Kansainvälisesti adoptoituja on aiemmin tutkittu myös K-F-D- eli *Kinetic Family Drawing* -testin avulla (ks. Friedlander ym. 2000). K-F-D:ssä tutkittavia pyydetään piirtämään oma perhe tekemässä jotakin. Nyt tehtävässä tutkimuksessa kyse on kuitenkin pikemmin staattisesta kuvasta, ellei piirtäjä itse päättää liittyy siihen toimintaa.

Visuaalinen tutkimusaineisto voi koostua joko valmiina olevista kuvista, tutkijan tuottamista tai osallistujien itse tekemistä kuvista (Rose 2016, 5). Visuaaliset aineistot on todettu nuorisotutkimuksen piirissä hyödyllisiksi, ja niiden käyttöön sisältyy monia etuja, kuten autenttisuuden tavoittaminen ja osallistumisen mahdollisuus (Vilmilä & Kiilakoski 2018, 224–225). Visuaalisesta aineistosta tehtävien tulkintojen tekemistä voi auttaa se, että menetelmään yhdistetään jokin toinen aineisto, tässä tapauksessa ryhmäkeskustelu (mt., 228). Analyysin kohteena oleva visuaalinen aineisto koostuu 26:stä lasten tekemästä piirroksista. Aineistoon kuuluu lisäksi kaksi samassa yhteydessä nauhoitettua, ohjattua ryhmäkeskustelua. Lisäksi yksi lapsista osallistui keskusteluosioon, mutta ei yksilötehtävään. Aineisto koostuu siis pääosin tutkittavien ohjatusti tuottamasta sisällöstä (mt., 230). Piirroksot on tehty ryhmäkeskustelun jälkeen ohjaajien antaman tehtävän mukaisesti. Ensimmäinen ryhmäkeskusteluista on litteroitu. Toisesta keskustelun litterointia ei katsottu analyysin kannalta välttämättömäksi.

Aineisto kerättiin kahdesta eri ryhmästä niin, että tehtävä suoritettiin yhdellä tapaamiskerralla. Aineisto kerättiin molemmissa

ryhmissä samalla tavalla: ensin ryhmän ohjaaja luki adoptioon liittyvää tarinan, jonka tarkoitus oli virittää aiheeseen. Sen jälkeen tarinasta keskusteltiin ohjatusti. Keskustelua varten ohjaajat esittivät lapsille 3–4 kysymystä, jotka liittyivät kuultuun tarinaan ja perheeseen. Kysymysten avulla kerättiin tietoa lasten suhtautumisesta kertomukseen sekä perheeseen kuulumiseen. Keskustelua johdateltiin perheteemaan, mutta osallistujille annettiin mahdollisuus esittää myös muita ajatuksiaan. Keskustelun aikana esitettiin tarkentavia jatkokysymyksiä. Kaikkia kysymyksiä ei esitetty molemmissa ryhmissä identtisessä sanamuodossa vaan tilanteeseen sopivalla tavalla.

Keskustelun päätyttyä lapsia pyydettiin piirtämään tyhjälle paperille kuva omasta perheestään. Tehtävänanto oli: Piirrä perheesi tai kirjoita siitä. Kaikki piirroksot on kerätty. Tutkimuksessa mukana ollut ryhmän ohjaaja on litteroinut toisen keskusteluaineiston. Lisäksi yksi ohjaajista on kirjannut keskustelusta havaintoja, ja nämä muistiinpanot ovat olleet käytettävissäni. Osallistuin itse jälkimmäisen ryhmän tapaamiseen. Tämä mahdollisti suoran kontaktin ja vuorovaikutuksen osaan osallistujista. Roolissani korostui kuitenkin osallistumisen lyhytkestoisuuden vuoksi tutkijuus ennemmin kuin ryhmän jäsenyys. En ollut täysin objektiivisessa roolissa mutta en myöskään täysin ulkopuolinen, enkä osallistunut ryhmien myöhempään tapaamiseen (ks. Adler & Adler 1998, 84). Adoptiolasten tavoittaminen ryhmämuotoisesti tätä laajemmin ei ole käytännössä kovin helppoa, koska kansainvälisesti adoptoiduista vain pieni osa osallistuu vertaistoimintaan. Tilaisuuksia tällaisen aineiston keräämiselle ei siis ole kovin usein.

Aineiston tulkinnessa hyödynnän adoptioon ja perheisiin liittyvää aiempaa tutkimusta. Tutkimusotteeni on laadullinen, monimenetelmällinen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 38), ja siinä tutkittavien osallistuvuus on tärkeä elementti (ks. Eskola & Suoranta 2001, 16). Tutkimuksessa käytin sekä suoria että epäsuoria tutkimusmenetelmiä (Kallio 2010, 163). Epäsuoralla

menetelmällä viittaa ensimmäiseen tutkimustapahtumaan, johon en itse osallistunut. Tutkimusaineiston kerääminen on tapahtunut lasten luonnollisessa vapaa-ajan ympäristössä, mutta tutkimustilanne on ollut järjestetty. Turvallisuuden ja luottamuksen merkitystä on syytä korostaa lasten ryhmätilanteessa, eikä sitä pidä vähätellä myöskään visuaalisia menetelmiä käytettäessä (Leitch 2008, 52). Osallistujat olivat tunteneet toisensa vain vähän aikaa tai tavanneet aiemmin muutamia kertoja. Tämä tuotti epävarmuustekijän siitä, minkälaista aineistoa oli ylipäättään saatavissa. Olennaista oli, että ryhmän ohjaaja onnistui luomaan avoimen, luottamuksellisen ja turvallisen ympäristön ryhmän toiminnalle. Ensimmäisen ryhmän kohtaaminen tuotti selvästi jälkimmäistä runsaamman keskusteluaineiston. Tämän johtuneen siitä, että lapset olivat keskimäärin vanhempia ja tunsivat toisensa aiemmista tapaamisista, toisin kuin toinen ryhmä, joka oli vasta äskettäin tutustunut. Piirroksia tehtiin itsenäisesti mutta osittain yhteisten pöytien äärellä, joten lapset myös tarkkailivat toistensa tekemisiä. He saivat myös kommunikoida keskenään piirtämisen aikana.

Puhun ryhmäkeskustelusta, mutta menetelmänä kyse on lähinnä ryhmähaastattelusta (esim. Eskola & Suoranta 2001, 94; Heikkilä 2008, 292). Kyseessä on puolistrukturoitu menetelmä, jossa ryhmälle esitettävät kysymykset on suunniteltu etukäteen, mutta tilanne etenee ohjaajien johdolla epämuodollisesti. Ryhmähaastattelua voi pitää ensinnäkin ekonomisena tutkimusmenetelmänä (Heikkilä 2008, 292) verrattuna lukuisiin yksilöhaastatteluihin. Lapsia ei tällöin myöskään väsytetä liikaa aiheella, joka on heille sensitiivinen. Alasuutarin (1999, 155) mukaan ryhmäkeskustelun etu on siinä, että se voi saada osallistujat puhumaan asioista, joista he eivät muuten puhuisi. Tämä voi päteä myös adoptiolapsiin: biologisista vanhemmista ei välttämättä puhuta säännöllisesti. Esille tulee myös osallistumisen emansipatorinen luonne, mikä voi toteutua sekä ryhmäkeskustelussa että piirroksissa (Vilmilä & Kiilakoski 2018, 225).

Ryhmätilanteeseen vaikuttaa toisaalta ryhmän dynamiikka, joka saattaa aktivoimisen ohella myös vaientaa tiettyjä puhetapoja tai puhujia (Heikkilä 2008). Keskustelua edeltävään kertomukseen, jossa Kiinasta löydetty vauva saa suomalaiset adoptiovanhemmat, sisältyy hyvin perinteinen adoptiotarina. Tässä kohdassa lapset olivat kuuntelijan roolissa. Sen jälkeen he pääsivät kuitenkin itse tarinan kertojan rooliin ja toimivat samalla yleisönä toinen toisilleen. Käytän keskustelujen analyysissä sisällönanalyysiä: analysoin ryhmäkeskustelut teemoittelemalla (Tuomi & Sarajarvi 2002, 95) ja erittelemällä (Eskola & Suoranta 2001, 185; Tuomi & Sarajarvi 2002, 106) niiden sisältöä. Näiden avulla pyrin löytämään tutkimuskysymykseen liittyvää ydinsisältöä kiinnittäen huomiota myös muuhun sisältöön. Täten annan mahdollisuuden tutkittavien äänen kuulumiselle. Analyysin pohjalta teen tulkintoja, joilla vastataan itse tutkimustehtävään.

Tutkimusaineiston toisen osan muodostavat lasten tekemät piirroksia ja niihin sisältyvät tekstit. Perustelen piirrosmenetelmän käyttöä yksilötehtävässä sillä, että osa lapsista ei vielä osaa kirjoittaa, tai kirjoitustaito on vielä puutteellinen. Piirtäminen on helpompaa jo nuoremallekin lapselle ja näin ollen ilmaisuvara on kaikkien osalta riittävä. Visuaalinen menetelmä myös vahvistaa äänen kuulumista niidenkin osalta, jotka eivät ole aktiivisia keskustelijoita tai kun aihe on herkkä. Aiemmin lasten piirtämiä perhekuvia on käytetty muun muassa tutkimuksessa, jossa selvitettiin lasten kokemuksia siitä, miten isän menettäminen on vaikuttanut perhesuhteisiin (ks. Leitch 2008, 48). Ganeshin (2011, 237) mukaan lasten tuottamat piirroksia voivat toimia tutkimuksessa sekä kuvailevana että analyttisenä työkaluna. Kuvien tulkitsemisen onnistuminen kuitenkin vaatii tuekseen muuta aineistoa, kuten vuorovaikutusta piirtäjän kanssa sekä kontekstin huomioimista (mt., 238). Muuten riskinä voi olla tutkijan subjektiivisen tulkinnan ylikorostuminen.

Nuorimmat osallistujat olivat 6-vuotiaita ja vanhimmat 12-vuotiaita, joten piirtäjien

taidoissa on luonnollisesti eroja. Kutsun valitsemaani tutkimusmenetelmää laadulliseksi kuva-analyysiksi, jossa on sisällönanalyysin piirteitä. On kuitenkin tehtävä ero visuaalisten aineistojen kvantitatiiviseen sisällönanalyysiin, jossa päähuomio on tiettyjen visuaalisten elementtien esiintyvyydessä (vrt. Rose 2016, 88). Analyysi tapahtuu aineistolähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115). Se koostuu aineiston läpikäynnistä kokonaisuudessaan, minkä jälkeen siirryn yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Aineiston yksityiskohtaista tarkastelua kutsun sisällön erittelyksi (vrt. Eskola & Suoranta 2001, 160). Paikannan piirroksia yhdistäviä ja erottavia tekijöitä, ja yhdistelen näitä havaintoja siihen tietopohjaan, jota kansainvälisesti adoptoitujen perhesuhteista ylipäättään on, sekä siihen, mitä ryhmäkeskusteluissa on tullut esille. Eräs tapa analysoida osallistujien piirroksia on kiinnittää huomio tiettyihin piirroksissa toistuviin elementteihin. Analyysissäni kiinnitän huomiota adoptioperheen erityispiirteisiin ja perherakenteeseen. Selvitän myös, missä määrin käyty ryhmäkeskustelu ja piirretyt kuvat yhtyvät toisiinsa ja esiintyykö niiden välillä mahdollisesti ristiriitaja.

Piirroksia analysoidessa on valittava lähestymistapa tai paradigma, jonka mukaan niitä tarkastellaan. Sosiaalitieteissä kuvat voidaan nähdä realistista ajattelutapaa myötäiltäessä suoraan evidenssinä todellisuudesta: kuvien anetaan ikään kuin puhua puolestaan. Ne eivät siis ole vain ”primitiivistä taidetta”, vaan niissä on merkityksiä. Poststrukturalistisen näkökulman mukaan kuvissa taas on pikemminkin kyse todellisuuden konstruoinnista: kuvat auttavat jäsentämään (sosiaalisen) todellisuuden rakenteita. (Knowles & Sweetman 2004, 5.) Näitä ensisijaisesti valokuvien analysointiin sovellettuja lähestymistapoja voidaan nähdäkseni hyödyntää myös piirrosten analysoinnissa. Lähtökohdaksi voidaan ottaa ajatus, että piirroset eivät välttämättä ole tarkkoja kuvauksia todellisuudesta, mutta ne ilmentävät sosiaalista todellisuutta perheestä sellaisena kuin piirroksen tekijä sen hahmottaa. Realistista näkökulmaa

voidaan myös korostaa olettamalla, että perhekuviin on piirretty perheenjäsenenä pidettyjä henkilöitä, ja vain heitä. Toisaalta piirroksiin ei sisälly ainoastaan ihmishahmoja, vaan niissä on myös muuta sisältöä. Sisältöä analysoidessa pyritäänkin usein pääsemään pintaa syvemmälle, jotta erilaisia merkityksiä voitaisiin nähdä (vrt. Rose 2016, 191).

Tutkimuksessa tehtävät päätelmät perustuvat sekä kuva- että keskusteluaineistoihin. Merkityksenannon kannalta tämä tarkoittaa sitä, että eri aineistojen sisältöjen välillä olevat yhteydet tulee selvittää. Usean menetelmän samanaikainen käyttö mahdollistaa tutkimuksen tekemisessä monipuolisemman analyysin. Tällöin kuitenkin on huolehdittava siitä, etteivät eri menetelmien teoreettiset lähtökohdat ole ristiriidassa keskenään. (Rose 2016, 377.) Leitch (2008, 52) muistuttaa, että lapsia tutkittaessa voi yksilöllisten kertomusten ohella esiintyä myös kollektiivista narratiivia. Voidaan ajatella, että ryhmässä tuotetut narratiivit ikään kuin täydentyvät lasten itse tuottamalla piirroksilla. Analyysissä on kyse synteesisistä, jossa molemmille annetaan painoarvoa (vrt. mt., 41).

KESKUSTELUN ANALYYSI

Perhe muodostuu rakkaudesta, tämä on fakta!

Näin voimallisesti alkoi keskustelu perheestä adoptiotarinan jälkeisessä ryhmäkeskustelussa. Tehdäkseen näkemyksensä selväksi lapsi toisti vielä saman lauseen. Kommenttia oli edeltänyt kysymys siitä, mitä lapset ajattelevat kuulemastaan tarinasta, jossa pieni tyttö saa adoptiovanhemmat. Lapsen näkemyksen voi tulkita adoptoidun taustasta käsin. On selvää, että lapsi tiedostaa, että hänen perheensä side ei ole biologinen, vaan perheen tarina poikkeaa tavanomaisesta. Lapsen näkemystä voi tulkita niin, että geneettisen siteen puute ei ole este perheyhteyden muodostumiselle, mutta sen korvaa keskinäinen rakkaus. Tätä seuraavassa keskustelussa tunnistettiin myös, että on ”erilaisia rakkauksia”.

Ryhmäkeskustelujen rajoitteena on pidetty sitä, että osallistujat eivät kehtaa puhua omista asioistaan muiden kuullen (Alasuutari 1999, 153). Tähän tutkimukseen osallistuvien lasten kohdalla tämä ei näyttäisi pitävän paikkansa, vaan he toivat näkemyksiään esille avoimesti, ja keskustelu oli intensiivistä. Toki on huomattava, etteivät kaikki osallistuneet keskusteluun, ja jotkut käyttivät vain yhden tai kaksi lyhyttä puheenvuoroa. Vanhemmat osallistujat vaikuttivat olevan sanavalmiimpia. Keskustelussa oli myös huumoria, kuten lapsen kertomus ”isoveljestä, joka on 70-vuotias” ja ”äidistä, joka on 25-vuotias”. Perheestä voi siis myös laskea leikkiä, ja muiden naurattaminen kuuluu tilanteeseen. Tehräväkokonaisuuteen suhtauduttiin molemmissa ryhmissä keskittyneesti ja kiinnostuneesti.

Keskustelussa lapset tunnistivat heille luetun kertomuksen päähenkilön perheeksi lähinnä adoptiovanhemmat. Kysyttäessä lastenkotisarusten mahdollisesta kuulumisesta perheeseen heidän näkemyksensä ei ole yhtä selkeä. Osallistujat eivät omaksuneet ainakaan kovin voimakkaasti ajatusta siitä, että lastenkodin yhteisö tai muut lapset samassa lastenkodissa olisivat osa perhettä. Lastenkotisarusten osalta korkeintaan ”vähän niinku” tai ”ehkä vähän”. Syntyy siis vaikutelma eksklusiivisesta perhekäsityksestä.

Lapsille luettu kertomus *Pikku Xing* (Virtanen 2004) oli useimmille entuudestaan tuttu, ja sitä luonnehdittiin myös hieman surulliseksi, koska kertomuksen lapsella ei ole ollut vanhempia ja toisaalta hän joutuu jättämään lastenkodin tutun yhteisön. Tarinan käsittelyn jälkeen keskustelu pyrittiin siirtämään heidän omiin perheisiin, joita lapset kuvailevat muun muassa näin:

isä ja äiti, sit mul on vielä isoveli

äiti ja isä ja pikkusisko ja minä

isä ja äiti ja isosisko ja toi (lemmikin nimi) ja yks kuollut koira ja kuollut kissa

Asiayhteydestä voi päätellä, että edellä mainitut äiti ja isä tarkoittivat adoptiovanhempia. Biologisen vanhemman osallisuus perheeseen näkyi yksittäisten lasten kommentteista:

Mul on äiti, sit mul on isä, sitte mul on mummi ja vaari, ja sit mul on puoläiti ja puoliskä, ja sitte, ööö, ja sitte kaks serkkuu ja yks öö, pikkuserkku. Plus biologiset.

Kuten kommentti osoittaa, biologiset vanhemmat tiedostetaan, mutta heidät mainitaan ikään kuin loppukaneettina, vasta serkkujen ja pikkuserkun jälkeen. Toisessa keskustelussa yksi osallistuja vastaa suoraan kysymykseen kuuluvatko biologiset vanhemmat tarinassa esiintyvän tytön perheeseen: ”Joo.” Muut osallistujat eivät kommentoi tätä oma-aloitteisesti. Kun keskustelussa nostetaan esille se, että adoptoidulla voi olla periaatteessa jopa neljä vanhempaa, tämä herättää jonkin verran hämmästelyä. Tämä voi tarkoittaa sitä, että kaikki 8–12-vuotiaat eivät ole vielä pohjineet kysymystä biologisista vanhemmista, eli kaksien vanhempien dilemma ei ole vielä herännyt. Toisaalta se voi kertoa myös siitä, että biologisia vanhempia ei ylipäätään pidetä varsinaisesti omina vanhempina. Yksi osallistuja kertoo, että hän pelkää eroa ja sitä, että perhe hajoaa ”taas”. Tietoisuus siitä, että adoptoituina he ovat jo kertaalleen joutuneet vanhemmistaan eroon, on siis olemassa. Wolfsin (2010, 96) mukaan pelko uusista menetyksistä on adoptoiduille tyypillistä, ja se saattaa jopa vaikuttaa halukkuuteen luoda uusia merkityksellisiä ihmissuhteita.

Lapset nostivat keskustelussa esille adoptoitujen usein kohtaaman kysymyksen ”oikeista vanhemmista”:

Lapsi 2: (...) jotkut kysyy, että öö, niinku et, mun oikee äiti ja isi, et niinku ne siellä, niinku mä sanon, että mut on adoptoitu, öö siel (maassa X) on mun isi ja äiti. Sit ne sanoo, että niinku mitä niinku ne sun oikeet isi ja äiti niinkun, onks ne niinku siellä, mä sanon, että niinku mun oikee äiti ja isi on tääl Suomessa.

Lapsi 11: Ja sit kun mä olin päiväkodissa, niin sit niinku, ne ei ymmärtäny sitä, et kun mä sanoin, et öö mun äiti on ihan mun oikee äiti, mut sitte välil kaikki ei vaan ymmärrä sitä, sit ne vaan, missä sun oikeet vanhemmat on, et kaikkee tollast kysyy.

Kyseessä on ”oikeat vanhemmat” -dilemma, ilmiö, johon myös Ruohio (2016, 101) viittaa: ulkopuolisen virittämä perheeseen kuulumisen kyseenalaistaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että adoptioäidin ja -isän äitiyttä ja isyyttä epäillään. Keskustelun perusteella lapset kokevat vanhempiin liittyvät kysymykset kielteisesti. Heidän mielestään ne ovat tungettelevia ja turhauttavia. Sama tulee esille piirrosten analyysin yhteydessä, koska osa lapsista liitti perhekuviinsa selittävää tekstiä, ja väitettä ”feikki-äidistä” käsitellään myös siellä. Vanhemmuuden kyseenalaistaminen herättää lapsessa surua. Kysymys ei kuitenkaan koske vain adoptiolapsia, vaan oikean vanhemmuuden dilemman kanssa joudutaan tekemisiin myös perhehoidossa ja uusperheissä (Hämäläinen 2012, 46).

Negatiivisena koetun kysymyksen oikeista vanhemmista voidaan tulkita olevan ikätoverien esittämä, ja adoptoitu joutuu ottamaan asiaan kantaa. Kysymys tai väite adoptoidun vanhemmista koetaan adoptiovanhempien mitaloimisenä. Eräs keskustelija kertoo tilanteesta, jossa oma opettaja on nostanut biologisten vanhempien olemassaolon esille. Se on tuntunut lapsesta ahdistavalta. Eräs osallistuja kertoo kouluun liittyvästä kokemuksestaan: *”Alan välillä itkeä koulussa johtuen opettajan sanomisista.”* Lasten puheenvuorot osoittavat, että vastaus vanhempien oikeellisuudesta on lapsille selkeä. Adoptoitu kokee, että adoptiovanhemmat ovat oikeat vanhemmat. He ovat samalla lapsen ainoat heidän elämässään mukana olevat vanhemmat. Toisaalta keskustelun jatko osoittaa, että lapset saattavat hahmottaa asian myös eri tavoin:

Lapsi 1: Ei ne sun oikeet oo, koska ne ei oo synnyttänyt sua.

Lapsi 6: On ne tavallaan.

Lapsi 4: On ne, koska ne on pitänyt sut.

Adoptoitujen lasten fyysinen erilaisuus suhteessa vanhempiinsa tai ”tavallisten suomalaisten” enemmistöön ei keskustelun nojalla ole heille itselleen helppo asia, vaikka adoptoitu varttuisaan voikin liittää siihen enemmän myönteisiä näkökulmia (Ruohio 2016, 122). Vertaisilta saadut kommentit voivat kertoa siitä, että adoptiota ei ilmiönä ymmärretä. Kiusaamistarkoitustakaan ei voida poissulkea ottaen huomioon, että adoptoidut kertovat usein joutuvansa syrjivän koulukiusaamisen kohteeksi (Hedman & Halme 2018, 11). Lapsen kipuilusta ulkoisesti vanhemmistaan erottuvana kertoo myös puheenvuoro, jossa hän toivoisi tulleen samanväristen vanhempien adoptoimaksi:

Must olis kivempaa, et mut olis kuitenkin silleen adoptoitu mut niinku saman ihonväristen (...)

Samassa keskustelussa toinen lapsi ilmaisee kuitenkin hyväksyneensä tämän ristiriidan:

Mut yleensä mä en niinku, mä en niinku silleen hirveesti välitä, että oliko mun äiti vaikka tummaihonen tai vaaleaihonen tai ei biologinen, koska se on kumminki mun äiti!

Lapset nostivat keskustelussa esille myös kokeuksiaan rasismista, vaikka se ei liittynytkään alkuperäiseen teemaan. Aiheesta erkaantuminen ei olekaan tavatonta ryhmähaastatteluissa, ja sitä itsessään voidaan pitää myös tutkimustuloksena. Erkaantuminen voi esimerkiksi kertoa jotakin suhtautumisesta keskustelun aiheeseen (Heikkilä 2008, 298). Toisaalta se voisi kertoa siitä, että alkuperäinen aihe koetaan hieman hankalaksi. Passiivisuus tai aktiivisuus tai teemasta poikkeaminen voivat liittyä myös keskustelijoiden kompetenssiin, joka eri-ikäisillä lapsilla on luonnollisesti erilainen.

PIIRROSTEN ANALYYSI

Kuvallisessa tutkimuksessa on kolme osapuolta: tutkija, piirtäjä ja itse piirros, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Leitsch 2008, 54). Tultuaan valmiiksi piirrokset ovat muuttumattomia, ja tutkijan tehtävänä on etsiä kuvista merkityksiä ja arvioida niiden merkittävyyttä. Tukena tässä on muu kerätty aineisto. Analysoitavia piirroksia voisi luonnehtia perhepotreiteiksi. Yksittäisinä kuvina niihin ei juurikaan sisälly tarinallisuutta yhtä laajassa mielessä kuin keronnassa (ks. mt., 37). Kuvien täydentämiseksi osallistujaa voitaisiin pyytää myös kertomaan piirtämästään kuvasta (ks. Rose 2016, 318; Leitch 2008, 41). Tässä tutkimuksessa yksilöllinen osio olisi voinut kuitenkin tehdä tutkimuksen lapselle liian raskaaksi. Toisaalta prosessiin sisältyi jo keskustelu, johon jokainen sai osallistua. Piirrosten analysointi on toki erilaista, kun se tehdään ilman lapsen omaa selvitystä.

Kuvien analyysissä huomio kiinnittyy siihen, miten piirtäjä kuvaa perhettään. Tutkin paitsi sitä, keitä kuvissa on, myös sitä, mitä muita sisältöjä kuviin on valittu. Vaikka kuvat ovat yleisesti ottaen melko selkeitä, tulisi niiden tulkitsemista liian yksioikoisesti tai tutkijan esiyymmärryksen mukaisesti välttää (Vilmilä & Kiilakoski 2018, 228). Perherakenteen osalta useimmat piirrokset muistuttavat toisiaan: niihin on liitetty piirtäjä itse, vanhemmat ja sisarukset. Kuvien rakenne on melko yksinkertainen, ja niillä on myös vastattu tehtävänantoon. Kuvissa esiintyvien ilmeet ovat pääsääntöisesti iloisia, ja niistä välittyy siten myönteinen tunnelma. Perheenjäsenet ovat useimmissa kuvissa vierekkäin, mikä voisi kertoa yhteenkuuluvuudesta.

Tehtävä suunniteltiin niin, ettei sen suorittaminen edellyttä korkeaa luovuuden tai teknisen osaamisen tasoa. Lapsia kannustettiin piirtämään vaikka tikku-ukkoja, jotta visuaaliset vaatimukset eivät korostu liikaa. Kolmesta piirroksista puuttuivat ihmishahmot, mutta niissä oli kuvia tai symboleita. Piirroksissa on ihmis- ja eläinhahmoja ja niitä kuvailevia sanoja, mutta

myös muita elementtejä, kuten sydämiä, kukkia, autoja, taloja ja puhekuplia. Perhe on saatettu piirtää sydämen ympärille. Leitchin (2008, 51) mukaan onkin tyypillistä, että lasten tekemissä piirroksissa esiintyy symbolista sisältöä. Näiden elementtien voidaan tulkita kuvaavan sitä, mitä merkityksiä perheeseen liitetään: perhe on muutakin kuin jäsenistään koostuva rakenne. Siihen liitetään myönteisiä tunteita ja arkisia asioita. Nuorempien ja vanhempien osallistujien piirrokset eroavat tarkkuudessa ja käsiälässä, eivät kuitenkaan niiden perusrakenteessa.

Piirretyt kuvat ovat visuaalisia representaatioita lasten perheistä eli reaalielämässä olemassa olevista ihmisistä ja tässä tapauksessa myös eläimistä. Joissain piirroksissa on mukana kuvailevaa tekstiä. Perhettä saatetaan myös kuvailla myönteisesti: ”Meillä on kiva perhe.” Kuvista ilmenee helposti se, ketä perheenjäsenä kukin hahmo edustaa. Se, että piirrokset muistuttavat toisiaan, kertoo toisaalta tehtävän luonteesta sekä mahdollisesti siitä, että lapset tekivät tehtävän toistensa seurassa ja saattoivat ottaa vaikutteita toisiltaan. Kaikki osallistujat eivät kuitenkaan kokeneet, että tehtävä olisi ollut helppo, vaan alkuun pääseminen otti aikansa. Adoptiovanhemmat (1–2) esiintyvät kaikissa piirroksissa. Sisarukset on oletettavasti piirretty myös aina. Myös lemmikit ovat olennainen osa perhepiirroksia, niitä oli peräti 14:ssä piirroksessa. Tämä kertoo paitsi lemmikkien tärkeästä merkityksestä, toki myös siitä, että useissa adoptioperheissä niitä ylipäättään on. Toisaalta se voi kertoa siitä, että muilta on otettu mallia. Toisessa ryhmässä kaikki tytöt halusivat otsikoida piirroksen englanniksi: ”*My family.*”

Piirtäjä on pääsääntöisesti muistanut piirtää myös itsensä. Piirroksissa ei esiinny erityisiä hierarkioita: ihmiset ovat suunnilleen yhtä lähellä toisiaan. Piirrosten tai keskustelujen perusteella ei voida tulkintani mukaan päätellä yksittäisten ihmissuhteiden merkittävyyttä (esim. joillekin lapsille tyypillinen erityisen läheinen suhde isään tai äitiin). Piirroksissa ei myöskään ole erityisiä tapahtumia, eivätkä ne ilmennä toimintaa vaan pikemmin olemista. Yksittäisissä

piirroksissa on näkyvillä kotitaloksi oletettu rakennus. Joissakin piirroksissa esiintyvät henkilöt on pyritty tekemään näköisikseen: omat kasvot on väritetty tummemmalla kuin muilla. Useimmiten kuitenkin ihonväriä ei tuoda esille. Piirroksissa on viittauksia uusperheen jäseniin, mutta tutkittavien taustatiedot huomioiden kaikki eivät tuo uusperheen ”uusia” jäseniä piirroksiin näkyville. Ensiperheen merkitys siis korostuu vielä senkin jälkeen, kun perhesuhteet ovat muuttuneet.

Piirroksissa suhde biologisiin vanhempiin jää näkymättömäksi. Ne siis ilmentävät varsin eksklusiivista näkemystä perheestä. Biologisiin vanhempiin viitataan vain kuvateksteissä:

En yleensä ajattele, että äiti olisi feikki äiti. Se on yhtä oikea, kun mun biologinen äiti, mutta hän ei ole vaan synnyttänyt mua. Moni luulee, että äiti on feikki äiti, mutta se on oikea ja paras (vaikka välillä ärsyttävä).

Ei voida olla varmoja, olisivatko biologiset vanhemmat tulleet näkyville, ellei heitä olisi käsitelty tehtävää edeltävässä keskustelussa. Piirrosten analyysissä tuli esille eräänlainen saturaatiopiste (Eskola & Suoranta 2001, 62) silloin, kun havaitsin jälkimmäisen ryhmän piirrosten muistuttavan hyvin pitkälti ensimmäisen ryhmän piirroksia. Olennaista on kuitenkin arvioida, mikä tulkinta tälle tilanteelle annetaan (vrt. Alasuutari 1999, 109). Yhteys biologiseen perheeseen on tutkimukseen osallistujilla tyypillisesti korkeintaan käsitteellisellä tasolla, eikä tälle yhteydelle nähtävästi synny luontevaa kuvallista ilmaisutapaa.

Etenkin kvantitatiivisissa sosiaalitieteellisissä tutkimuksissa vertailuryhmän käyttöä pidetään usein perusteltuna (Alasuutari 1999, 35). Vertailuryhmän käyttö myös tällaisessa kvalitatiivisessa tutkimustehtävässä voisi tuoda lisätietoa silloin, jos vertailukohtana olisivat esimerkiksi pysyvästi kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset, joiden elämän- ja perhetilanteisiin adoptoidulla on yhtymäkohtia (ks. Ruohio 2016, 163). Toisaalta sijaisperheissä elävillä lapsilla on usein

yhteinen perhehistoria myös syntymäperheensä kanssa ja usein säännöllinen yhteys biologisiin vanhempiin. Vertailevaa tietoa voisi saada myös toisen vanhemman kanssa eläviltä lapsilta, jotka eivät ole toisen vanhemman kanssa tekemisissä. Toisaalta vertailua voidaan tehdä esimerkiksi uusperheiden lapsien perhekäsityksiin, jotka vaihtelevat yksilöllisesti. (Ritala-Koskinen 2001, 176.) Aineiston analyysi tukee tulkintaa, jonka mukaan vanhemmuuden sosiaalinen rakentuminen on perhesuhteiden määrittymisessä olennaisin seikka.

Piirretty aineisto on tuotettu omaehtoisesti, mutta tutkimustehtävän rajaamana (Vilmiä & Kiilakoski 2018, 232). Lapset ovat siis voineet vaikuttaa lopputulokseen, mutta eivät tehtävään. Kontekstin ja tilanteen huomiointi tutkimusaineiston tulkinnassa on tarpeellista (Silverman 2000, 85). Toisaalta kontekstia ei pidä nähdä myöskään häiriötekijänä, eikä sen merkitystä pidä eliminoida (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004, 29). Tehtävänanto on ollut molemmilla ryhmillä samanlainen, ja osallistujien taustat muistuttavat paljon toisiaan. Toisessa ryhmässä tehtävän antanut ohjaaja tunsu ryhmän entuudestaan, toisessa tapauksessa näin ei ollut. Tällä ei näyttänyt olevan suurta vaikutusta tehtävästä suoriutumiseen. Vaikutus näkyi jossain määrin ryhmäkeskustelussa, joka ei ensimmäistä kertaa yhdessä olleen ryhmän kanssa muodostunut yhtä vilkkaaksi. Ikä saattoi myös vaikuttaa keskusteluaktiivisuuteen.

Vaikuttaa siltä, että adoptiolapset kokevat perheeseen nimenomaan adoptioperheensä lemmikkeineen, eikä biologisilla vanhemmilla ole siinä selkeää paikkaa. Lemmikkien laskeminen perheenjäseniksi on havaittu myös suomalaisia koskevassa perhetutkimuksessa: yli 40 prosenttia on katsonut lemmikkien kuuluvan omaan perheeseen (Paajanen 2007, 29). Myös isä-, äiti- ja sisarpuolet näkyvät toisinaan. Piirrosten perusteella omat adoptiovanhemmat ja mahdolliset adoptioperheessä asuvat sisarukset lukeutuvat perheeseen aina. Nämä luovat adoptoidun elämään perusturvallisuuden. Keskustelujen ja piirrosten perusteella lemmikit, jopa

jo kuolleet, luetaan perheeseen todennäköisemmin kuin adoptoidun biologiset vanhemmat, kaukaisemmista sukulaisista puhumattakaan. Isovanhempia ei nähdä osana perheen ydinrakennetta, vaikka heidät mainittiin keskustelussa.

EETTINEN ARVIOINTI

Tutkimusaineistoa kerätessä tulee kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä (Kuula 2006, 60). Osallistujien on tiedettävä, mistä tutkimuksessa on kyse, ja heiltä tulisi pyytää eksplisiittistä suostumusta osallistumiseen (Leitch 2008, 53; Rose 2016, 362). Lisäksi tulee kiinnittää huomiota luottamuksellisuuteen ja tietosuojaan (Kuula 2006, 64; Vehkalahti ym. 2010, 16). Lähtökohtana tutkimukselle ovat olleet näiden ohella vapaaehtoisuus, tavoitteiden informointi ja suostumuksen todentaminen (Nieminen 2010, 36). Alle 16-vuotiaiden osallistujien ei voida olettaa tekevän tietoisia itsenäisiä päätöksiä tutkimukseen osallistumisesta (Rose 2016, 363), vaikka samanaikaisesti heitä pidetäänkin kyvykkäinä ilmaisemaan näkemyksiään tutkittavista aiheista (Thomson 2008). Tämän vuoksi alaikäisiä tutkittaessa tarvitaan lähtökohtaisesti oman suostumuksen ohella huoltajien lupa (Kuula 2006, 147; Nieminen 2010, 36; Mäkelä 2010, 80; Rose 2016, 363). Nämä on pyydetty kirjallisesti, ja kaikki vanhemmat myönsivät tutkimusluvan.

Vanhemmille informoitiin kirjallisesti etukäteen myös menetelmät sekä teemat, joita tutkimuksessa käsitellään. Lisäksi toisen ryhmän vanhemmille annettiin lyhyt suullinen informaatio ennen tutkimusta. Lapsille kerrottiin, mihin kerättävää materiaalia käytetään, ja heille annettiin myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta vielä aineiston keruun yhteydessä. Tutkimuksen tavoite ja toteutustapa kerrottiin lapsille ennen tutkimusta. Vanhempia kehoitettiin myös keskustelemaan asiasta lapsen kanssa etukäteen. Yksi lapsi käytti oikeutta jättäytyä yksilötehtävästä pois. Kaikki olivat kuitenkin tilanteessa paikalla koko tehtävän ajan. Tutkijan tehtävä on huolehtia, että vapaaehtoisuuden

periaate toteutuu myös käytännössä, ja nähdäkseni tässä onnistuttiin.

Lapsia voidaan pitää ylipäätään tutkimuksiin osallistumisen näkökulmasta erityisen haavoittuvana ryhmänä (Rose 2016, 363), ja heitä tulee suojella haitalliselta kokemukselta (vrt. Ellonen & Pösö 2010). Tämä liittyy myös tutkijan velvollisuuteen arvioida tutkimuksen tekemisen hyötyjä ja haittoja lapsen kannalta (Mäkelä 2010, 72). Riskiä voi lisätä se, että tutkimuksessa nostetaan esille henkilökohtainen ja myös potentiaalisesti traumaattinen aihe. Adoptoitujen biologisista sukulaisista ei välttämättä tiedetä adoptioperheissä juuri mitään, koska tietoa ei ylipäätään ole saatavilla. Toisaalta tiedetään, että jo alle 5-vuotias adoptoitu osaa puhua syntymävanhemmistaan (heidän olemassaolostaan) ainakin silloin, kun perheessä on aloitettu asian käsittely (Partanen 2014, 28). Tutkimus on lähtenyt liikkeelle olettamasta, että jossain määrin biologisista vanhemmista on keskusteltu kaikissa perheissä jo kouluikään mennessä, lapsen oma adoptiotarina on kerrottu ja sitä on käsitelty. Kiinnostus omaa taustaa kohtaan aktivoituu adoptoidun elämässä aika ajoin (Ruohio 2016). Nykyään tyypillistä on, että adoptoitu voi sanoa ”aina tienneensä olevansa adoptoitu”, vaikka tieto omasta syntyperästä voikin jäädä pirstaleiseksi (mt., 80, 159). Vaikka avoimuus on nykyään lähes itsestäänselvyys, voi olla, että biologisista vanhemmista ei ole vielä ryhdytty keskustelemaan lapsen kanssa aktiivisesti. Vaikka kyse on vertaisryhmässä ja aikuisten ohjauksessa tapahtuvasta aihepiirin käsittelystä, sen kohteena oleva asia on joka tapauksessa sensitiivinen. On selvää, että lapsi tarvitsee adoptiovanhempiansa tukea oman biologisen taustansa käsittelyyn (mt., 28). Tämän vuoksi lasten tunteukset tehtävän suorittamisen jälkeen käytiin yhteisesti läpi. Tutkimustilanne ei tehtyjen havaintojen ja ryhmäkeskustelun perusteella shokeerannut osallistujia, ja tehtävää kuvattiin melko helpoksi. Ainoat haasteet näyttivät liittyvän piirtämisen haastavuuteen, ja lapsia tuettiin tehtävän tekemisessä kannustaen ja kehuen, eikä heitä jätetty yksin.

Suomessa adoptioperheiden ”piirit ovat pienet”. Monet adoptioperheet siis tuntevat toisensa eri yhteyksistä. Tämä koskee myös minua, koska olen adoptiovanhempi ja lisäksi työskentelen adoptioasioiden parissa. Tutkimusaihe on siis samalla henkilökohtainen. En osallistunut siihen osaan aineistonkeruussa, jossa paikalla oli tuttemiani lapsia, vaan tällöin aineiston keräsivät ryhmän ohjaajat antamani ohjeistuksen perusteella. Läsnaoloni ei täten päässyt vaikuttamaan aineiston tuottamiseen. Tehtävänannossa lapsia pyrittiin ohjeistamaan piirtämiseen ilman nimiä, mutta tämä ei käytännössä täysin toteutunut. Joskus tapahtuukin niin, että tutkittava haluaakin esiintyä omalla nimellään (Kuula 2006, 203). Anonymisointi tapahtui tässä tutkimuksessa raportointivaiheessa. Lapsia ei myöskään haluttu liikaa rajoittaa tutkimuksen aikana. Tällöin toteutui myös paremmin lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä sekä tavoite tulla kuulluksi omilla ehdoilla (Nieminen 2010, 36; Kuula 2006, 147).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia perhekäsityksiä kansainvälisesti adoptoiduilla lapsilla on ja onko biologisilla vanhemmilla jokin rooli näihin liittyvissä perhekuivissa. Aineistot täydensivät toisiaan tutkimuksen kannalta hyödyllisellä tavalla. Niiden sisällöt eivät olleet myöskään ristiriidassa keskenään. Johtopäätösten tekemistä haastaa se, että tehtävässä oli sekä yksilöllinen että yhteisöllinen taso. Adoptoidun perhetilannetta ja perhekäsitystä voi kuvailla dynaamiseksi etenkin ydinperheissä kasvaneisiin verrattuna. Perhetilanteet ovat myös hyvin yksilöllisiä. Lapset näyttävät aineiston perusteella ratkaisseensa perheeseen kuulumisen varsin yhtenevällä tavalla. Keskustelussa lapset ilmensivät niin perheeseen liittyvissä kuin muissa teemoissa eräänlaista yhteistä narratiivia (Leitch 2008, 51), joka liittyy heidän adoptiotaustaansa.

Tutkimukseen osallistuvat lapset eivät aineiston perusteella laske biologisia vanhempiaan suoranaisesti nykyisen perheensä tai ”arkiperheen” jäseniksi. Heille ei myöskään

välttämättä anneta vanhemman statusta. Perhekäsitys näyttää siis pikemmin eksklusiiviselta kuin inklusiiviselta, vaikka biologisten vanhempien kuulumista perheeseen ei täysin suljeta pois. Biologisen äidin merkitys lapsen synnyttäjänä noteerataan, mutta biologista isää ei saada tutkimusaineistosta näkyville. Tämä on linjassa sen kanssa, että adoptoitujen kiinnostus kohdistuu yleensä juuri biologiseen äitiin (Ruohio 2016, 134). Lapsi siis rajaa osan elämänsä liittyvistä sidoksista pois. Luonnollinen syy tähän on se, että biologiset vanhemmat eivät ole läsnä lapsen elämässä, eikä heistä välttämättä ole tietoa. Toisaalta tällaisen käsitteellisen lapsi–vanhempi-suhteen piirtäminen on voinut osoittautua käytännössä liian vaikeaksi. Biologisten perheenjäsenten jäämistä ulkopuoliseksi voi selittää sillä, että suhde heihin on pikemmin abstraktilla (Ruohio 2016, 158) kuin konkreettisella tasolla, tai heidän eksistensinsä on epäselvä, eikä varsinaista perhesidettä siten tunnisteta. Abstraktia tasoa ei kuitenkaan kovin selkeästi onnistuta tavoittamaan. Biologisten vanhempien ”tyrkyttäminen” osaksi sukupuuta ei olisi ollut mahdollista ilman, että tutkimukseen osallistuvan lapsen oma näkemys olisi lopputuloksessa saattanut vaimentua. Se olisi voinut olla myös eettisesti arveluttavaa johtuen lasten kehitysvaiheesta. Myöskään tehtävään virittävä adoptiokertomus ei esitellyt biologisia vanhempia.

Adoptoidulla lapsella perheeseen liittyvä prosessointi on vielä alussa tai joka tapauksessa kesken. Perhekäsitys on siis yksilöllinen ja prosessinomainen, kuten uusperheisiin ja aikuisiin adoptoituihin liittyvät tutkimukset ovat aiemmin osoittaneet. On tosin huomioitava, ettei tutkittavista välttämättä saada ryhmätilanteessa esille heidän todellisia mielipiteitään (Heikkilä 2008, 296). Osallistujat ovat siis voineet jäljitellä toistensa sanomisia tai tekemisiä, jotta eivät erottuisi. Ryhmädynamiikka ja ikäerot ja yli-päätään erilaiset valmiudet osallistua yhteiseen keskusteluun ovat myös voineet vaikuttaa osallistumisen intensiteettiin, samoin kuin se, ettei konsensusta haluta rikkoa.

Aikuisten adoptoitujen perhekäsitykseen sisältyy toisinaan myös biologista sukua, kuten Partanen (2014, 94) on osoittanut. Lasten osalta tilanne on hieman erilainen. Ero selittynee sillä, että lapsi ei ole vielä läpikäynyt asian perusteellisempaa prosessointia, eikä hän ymmärrä vielä kaikkia niitä asioita, joita adoptioon liittyy. Tutkimukseen osallistuneiden osalta ei voida tietää tarkasti, millä tavalla heidän kanssaan on tähän mennessä käsitelty adoptiota. Nuorimmat osallistujat ovat todennäköisesti pitkälti vanhempiansa kertomusten varassa. Vanhemmilla osallistujilla taas vanhemmilta lähtöisin olevaan narratiiviin on saattanut alkaa sekoittua jo omia tulkintoja. Toisaalta perhekuvat eivät näytä poikkeavan toisistaan ryhmien nuoremmilla ja vanhemmilla osallistujilla.

Tutkimukseen osallistuneet lapset siis hahmottavat perheen pikemmin eksklusiivisesti kuin inkluusiivisesti (vrt. Castrén & Högbäck 2014; Ruohio 2016, 183). Perheeseen kuuluvat adoptiovanhemmat ja mahdolliset sisarukset, ei juuri muita ihmisiä. Suomalaisessa perhemuodossa isovanhemmat ja muut sukulaiset asuvat yleensä muualla, eikä heitä nähdä kuvissakaan. Perinteisen perhekäsityksen rajoja kuitenkin venytetään liittämällä perheeseen lemmikit. Tämä on linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Lasten suhde lemmikkiin voi nousta jopa merkittävämmäksi kuin suhde omaan sisarukseen (Casels ym. 2017).

Lasten kertomuksissa adoptiovanhempien vanhemmuuden ”aitous” nousee merkitykselliseksi. Ulkoa tuleva perheyhteyden epäily kiistetään, ja tällainen paine koetaan stressaavaksi. Adoptoidun lojaalius adoptiovanhempia kohtaan säilyy silloinkin, kun vanhemmuutta ja kuulumista kyseenalaistetaan. Lasten kanssa käydyssä palautekeskustelussa stressiin, ikävään tai menetyksiin viittaavat tuntemukset eivät näkyneet, vaan tutkimustilanteessa onnistuttiin säilyttämään turvallisen ryhmän ilmapiiri.

Tulosten luotettavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että tutkimusaiheen parissa vietetty aika oli vain noin tunti per ryhmä. Pidempikestoinen käsittely ei ollut

mahdollista. Jälkimmäisen lapsiryhmän jäseniin tutustuminen on jouduttu toteuttamaan käytännössä ”pikakelauksella” ryhmätapaamisen olosuhteista johtuen. Lyhyt kesto on mahdollistanut sen, ettei motivaatio aihetta kohtaan ole ehtinyt laskea. Voidaan myös päätellä, ettei tutkimuksen aihe ole osallistujille entuudestaan täysin vieras. Tutkijana tiesin myös, että kaikkien lasten taito tuottaa visuaalista materiaalia ei ole välttämättä korkea. Tämän osalta lopputulos oli kuitenkin vähintään tyydyttävä, eikä tehtävä osoittautunut liian haastavaksi. Usean menetelmän yhdistäminen oli jopa välttämätöntä tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

Tutkittaessa perhettä on annettava painoarvoa sille, miten osallistuja itse asian määrittelee. Perhe ei henkilökohtaisuutensa vuoksi ole kovin helppo tutkimusaihe, eikä ilman osallistujan omaa ääntä tutkimusta voida tehdä. Adoptoitu tarvitsee tukea, kun kysymystä biologisista vanhemmista käsitellään. Kansainvälisesti adoptoidut ovat kiinnostuneita biologisten juuriensa etsimisestä, ja tämä prosessi voi onnistuessaan käynnistää muutoksia myös perhekäsityksessä myöhemmissä vaiheissa. Avoimuutta painotavassa kasvatuksessa tämä prosessi käynnistyy todennäköisesti viimeistään murrosiässä. Laajempi, murrosikäiset sisältävä osallistujajoukko ei ollut tämän tutkimuksen yhteydessä mahdollinen, joten murrosikäisten adoptoitujen perhekäsitysten tutkiminen voisi olla jatkotutkimuksen aihe. Perhekäsityksen mahdollista muuttumista voisi selvittää myös pitkittäistutkimuksen keinoin. Adoptoitua voisi pyytää piirtämään perheensä uudestaan, kun hän on varttunut aikuiseksi.

LÄHTEET

- Adler, Patricia A. & Adler, Peter (1998) *Observational Techniques*. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) (1998) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Bernardes, Jon (1997) *Family studies. An Introduction*. London and New York: Routledge.
- Burke, Catharine (2008) Children's visual voice in research. Teoksessa Pat Thomson (ed.) (2008) *Doing Visual Research with Children and Young People*. London: Routledge.
- Cassels, Matthew T. & White, Naomi & Gee, Nancy & Hughes, Claire (2017) One of the family? Measuring young adolescents' relationships with pets and siblings. *Journal of Applied Developmental Psychology* 49(2), 12–20. DOI: 10.1016/j.appdev.2017.01.003.
- Castrén, Anna-Maija & Högbäck, Riitta (2014) Avautuuko perhe? Eksklusiivinen ja inklusiivinen dynamiikka perhesuhteissa. *Sosiologia* 2, 106–122.
- Christensen, Inger Brith (1999) Is blood thicker than water? Teoksessa Anne-Lise Rygvols & Monica Dalen & Barbro Sætersdal (eds) (1999) *Mine – yours – ours and theirs. Adoption, Changing Kinship and Family Patterns*. Oslo: University of Oslo.
- Docan-Morgan, Sara (2015) Korean Adoptees' Birth Family Reunions: Questions of Family Identity and Cultural Identity. Teoksessa Robert L. Ballard & Naomi H. Goodno & Robert F. Cochran & Jay A. Milbrandt (eds) (2015) *The Intercountry Adoption Debate. Dialogues Across Disciplines*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkkinä uhritutkimus. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Friedlander, Myrna L. & Larney, Lucille C. & Skau, Marianne & Hotaling, Marcus & Cutting, Marsha L. & Schwam, Michelle (2000) Bicultural Identification: Experiences of Internationally Adopted Children and Their Parents. *Journal of Counseling Psychology* 47 (2), 187–198. DOI: 10.1037/0022-0167.47.2.187
- Ganesh, Tirupalavanam G. (2011) Children-Produced Drawings: An Interpretive and Analytic Tool for Researchers. Teoksessa Eric Margolis & Luc Pauwels (eds) (2011) *The SAGE Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE Publications Ltd.
- Grotevant, Harold (1999) Adoptive Identity Development: New Kinship Patterns, New Issues. Teoksessa Anne-Lise Rygvols & Monica Dalen & Barbro Sætersdal (eds) (1999) *Mine – ours – ours and theirs. Adoption, Changing Kinship and Family Patterns*. Oslo: University of Oslo, 101–116.
- Hedman, Lilli & Halme, Nina (2018) *Adoptoitujen nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä 2017*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-132-4>
- Heikkilä, Riie (2008) Puhuva ryhmä. Esimerkkitaipaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalitieteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sociologia* (4) 45, 292–305.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Helsinki: Väestöliitto.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2010) Lasten ja nuorten

- epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kiilakoski, Tomi (2014) Pääkirjoitus. *Nuorisotutkimus* (1) 32.
- Knowles, Caroline & Sweetman, Paul (2004) Introduction. Teoksessa Caroline Knowles & Paul Sweetman (eds) (2004) *Picturing the Social Landscape: Visual Methods and the Sociological Imagination*. London & New York: Routledge.
- Koskinen, Maarit G. & Böök, Marja Leena (2019) Searching for the Self: Adult International Adoptees' Narratives of Their Search for and Reunion with Their Birth Families. *Adoption Quarterly* 22 (3), 219–246. DOI: 10.1080/10926755.2019.1627449
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Lahtinen, Anu (2016) Perhe, mikä perhe? Avauksia perhesuhteiden pitkään historiaan. *Kasvatus & Aika* 1/2016.
- Leitch, Ruth (2008) Creatively researching children's narratives through images and drawings. Teoksessa Pat Thomson (ed.) (2008) *Doing Visual Research with Children and Young People*. London & New York: Routledge.
- Mason, Jennifer & Tipper, Becky (2008) Being related: How children define and create kinship. *Childhood* 15 (4), 441–460.
- Mäkelä, Klaus (2010) Alaikäisiä koskeva eettinen ennakkosääntely. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Nieminen, Liisa (2010) Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Paaajanen, Pirjo (2007) *Mikä on minun perheeni? Perhebarometri 2007*. Helsinki: Väestöliitto.
- Partanen, Päivi (2014) *Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
- Raaska, H., Elovainio, M., Sinkkonen, J., Matomäki, J., Mäkipää, S., and Lapinleimu, H. (2012) Internationally adopted children in Finland: parental evaluations of symptoms of reactive attachment disorder and learning difficulties - FINADO study. *Child: Care, Health and Development* 38(5), 697–705.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöliitto.
- Rose, Gillian (2016) *Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials*. 4th Edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Ruohio, Heidi (2016) *Suomalaiset kansainvälisti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 181. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Selman, Peter (2015) *Global Trends in Inter-country Adoption: 2003–2013*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Silverman, David (2000) *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. London: SAGE Publications.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (2014) Johdanto. Teoksessa Päivi Partanen (2014) *Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
- THL (2016) Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa> (Luettu 22.8.2020.)
- Thomson, Pat (ed.) (2008) *Doing Visual Research with Children and Young People*. London & New York: Routledge.

- Tilastokeskus (2011) Kotimaisten adoptioiden määrä kasvoi vuonna 2010. https://www.stat.fi/til/adopt/2010/adopt_2010_2011-06-01_tie_001_fi.html (Luettu 22.8.2020.)
- Tilastokeskus (2019a) Adoptiot. <https://www.stat.fi/til/adopt/index.html> (Luettu 23.11.2019.)
- Tilastokeskus (2019b) Perheiden määrä jatkanut laskuaan. https://www.stat.fi/til/perh/2018/perh_2018_2019-05-22_tie_001_fi.html (Luettu 10.3.2020.)
- Tilastokeskus (2020) Adoptioiden määrä väheni. https://www.stat.fi/til/adopt/2019/adopt_2019_2020-08-20_tie_001_fi.html (Luettu 22.8.2020.)
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vehkalahti, Kaisa & Rutanen, Niina & Lagström, Hanna & Pösö, Tarja (2010) Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Vilmilä, Fanny & Kiilakoski, Tomi (2018) Katso kuvat: Visuaaliset menetelmät nuorten ja nuorisotyön tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (2018) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 206. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusseura.
- Virtanen, Leena (2004) *Pikku Xing*. Helsinki: Tammi.
- Wolfs, Renée (2010) *More Adoption Conversations. What, when and how to tell*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- Yhteiset Lapsemme ry (2018) Adoptoidun ääni: Jakso 9 – Geenitutkimus, vieraana Marja Pirttivaara. <https://www.mixcloud.com/Adoptoidunaani/adoptoidun-%C3%A4%C3%A4ni-jakso-9-geenitutkimus/>

Lainsäädäntö

- Adoptiolaki (22/2012)
Yleissopimus lapsen oikeuksista (60/1991)

OSA III NUORTEN AIKUISTEN PERHEET

NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSIÄ TULEVAISUUDEN PERHEISTÄ

HENNA PIRSKANEN, PETTERI EEROLA & KIMMO JOKINEN¹

Perheiden tulevaisuudesta on keskusteltu viime aikoina paljon sekä Suomessa että kansainvälisesti. Nämä keskustelut liittyvät usein perheiden, perhe-elämän ja perhemuotojen muutoksiin. Selkeimpiä perheissä tapahtuneita muutoksia väestötasolla ovat viimeisten vuosikymmenten aikana olleet lapsiperheellistymisen siirtyminen yhä myöhemmälle iälle ja avioliittoinstituution itsestäänselvyyden mureneminen. Suomessa kuten länsimaissa yleensäkin ensisynnyttäjät alkavat olla lähes 30-vuotiaita, ja isäksi tullaan yleisesti vasta yli kolmekymmenvuotiaana. Avioliitot taas ovat saaneet rinnalleen avioliitot ja monet muut parisuhteessa elämisen tavat, esimerkiksi niin sanotut *living apart together* -parisuhteet, joissa pari ei asu samassa asunnossa. Huomattava muutos on myös avo- ja avioerojen kasvu: Pohjoismaissa lähes joka toisen lapsen ennustetaan kokevan vanhempiansa eron ja elävän osan lapsuuttaan joko yhden vanhemman perheessä, vuoroasujana tai uusperheessä, mahdollisesti jopa näissä kaikissa. Lisäksi yksinelävien ja vapaaehtoisesti lapsettomiin pariskuntien määrän ennustetaan kasvavan. (Jokinen & Kuronen 2011; OECD 2011; Suomen virallinen tilasto SVT: Perheet 2017.)

Varsinkin 2000-luvulla on julkisuudessa käsitelty paljon myös tasa-arvoista avioliittoa, samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeutta ja sateenkaariperheiden eri muotoja. Taustalla ovat olleet myös lainsäädäntömuutokset, sillä Suomessa esimerkiksi laki avioliittolain muuttamisesta (156/2015) mahdollisti samaa sukupuolta olevan parin avioliiton vuodesta 2017, ja tämän tasa-arvoisen avioliittolain myötä myös samaa sukupuolta olevat parit voivat adoptoida lapsen. Adoptiolainsäädännön (22/2012) mukaan aviopuolisoiden sukupuolesta riippumatta

on mahdollista adoptoida yhteinen lapsi. Lisääntyvästi huomiota on myös kiinnitetty sellaisiin lapsiperheisiin, joita ei olisi olemassa ilman moderneja lisääntymisteknologioita ja joissa käsitteet biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus saavat uusia sisältöjä. Näitä keskusteluita voidaan jo itsessään pitää yhtenä perhemuotojen moninaistumisen osana, koska se, mitä ja miten perhesuhteista puhutaan, on tärkeä osa niiden muotoutumista. (Golombok 2015.)

Uusin laajaa ajatuksenvaihtoa herättänyt aihe ovat syntyvyyteen ja erityisesti perhekoon pienenemiseen liittyvät kysymykset. Erityistä huolta on kannettu väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteen heikkenemisestä: mitä pienempiä ovat uudet ikäluokat, sitä hankalampaa on rahoittaa ikääntyneiden lisääntyvät hoivatarpeet. Vuoden 2020 alussa julkaistun väestön ennakkotilaston mukaan kokonaishedelmällisyysluku on Suomessa pudonnut keskimäärin 1,35 lapseen naista kohden (Väestön ennakkotilasto 2020, tammikuu). Tämän kehityskulun tekee erityisen kiinnostavaksi se, että Suomessa kokonaishedelmällisyysluku on laskenut alemmaksi kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka niissäkin luvut ovat laskusuunnassa. Poikkeuksellista läntisiin naapurimaihin verrattuna on myös se, että yhä useampi suomalainen jää kokonaan lapsettomaksi.

Perhemuodolla viitataan usein siihen, keitä perheeseen kuuluu ja millaisia suhteita perheenjäsenten välille muotoutuu. Useiden tutkimusten mukaan perhemuodolla ei ole vaikutusta siihen, miten lapsia perheessä kasvatetaan tai miten perhe suojaa lasta riskikäyttäytymiseltä. Perhemuoto ei niiden mukaan itsenäisenä muuttujana ole oleellinen tekijä selitettäessä lasten ja nuorten hyvinvointia. (Aarnio ym. 2017;

Golombok 2015; Rissanen 2016.) On myös tutkimuksia, joissa on havaittu lapsen hyvinvoinnilla – esimerkiksi koulumenestyksellä ja sosioemotionaalisilla taidoilla mitattuna – sekä perhemuodolla olevan yhteyttä, kun on vertailtu avioperheitä yhden huoltajan, sijais- ja avoliittoperheisiin. Tutkimusten pohjalta ei voida kuitenkaan sanoa, missä määrin tuloksissa on kyse esimerkiksi välillisistä vaikutuksista, jotka juontavat muun muassa perheissä käytävissä olevista taloudellisista resursseista. (Thomson & McLanahan 2012; Härkönen, Bernardi & Boertien 2017.) Tästä huolimatta vanhempien ja lasten muodostamien ydinperheiden osuuden väheneminen lapsiperheiden joukossa ja alhainen syntyvyys ovat herättäneet huolipuhetta esimerkiksi mediassa ja poliitikkojen parissa väestörakenteen, talouskasvun ja eläkejärjestelmän näkökulmista (esim. Kervinen & Luukka 2019). Perhemuotojen murrosta on selitetty muun muassa perinteisiä perhearvoja korostavien elämäntyylien eroosiolla, nuorten aikuisten lisääntyneellä yksilökeskeisyydellä, hedonismilla ja haluttomuudella tai kyvyttömyydellä pitkäaikaisiin sitoutumisiin. Nämä paikoin moraalista paniikkiakin synnyttäneet yksilöiden käyttäytymiseen liitetyt moitteet vähälapsisuuteen liittyen ovat saaneet rinnalleen myös hie-man laajempia, kulttuuris-yhteiskunnallisia puheenvuoroja, joissa alhaisen syntyvyyden syiksi on esitetty lapsivihamielistä kulttuuria, työelämän vaativuutta ja työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeuksia, taloudellista epävarmuutta, tulevaisuuspessimismää, ilmastonmuutosta ja suomalaislasten suurta hiilijalanjälkeä. (Esim. Jokinen 2014; Alakärppä, Sevón & Rönkä 2020.)

Perhetutkimuksen parissa perhekäsitysten laajentumista ja niiden muuttumista aiempaa monimuotoisemmiksi on käsitelty paljon (Chambers 2012). Useat tutkijat ovat korostaneet näkemystä, jonka mukaan perhe on sitä, mitä sen jäsenet tekevät ja mitä he itse kokevat sen olevan (esim. Mason & Tipper 2008; Morgan 1996; Ritala-Koskinen 2001). Perhemäärittelyt subjektiivisesta näkökulmasta ovat

esimerkiksi konfiguraationaalisen perhetutkimuksen keskiössä (esim. Widmer 2010; ks. konfiguraationaalisesta näkökulmasta kattavasti Castrén 2014). Toisin sanoen perhesuhteista ja perheen rajoista, myös siitä, keitä perheeseen kuuluu, neuvotellaan koko ajan, ja perheen määrittely-yrityksistä muodostuu päättämättömän ideologinen prosessi, jossa voi olla piirteitä myös valtataistelusta. Perhekäsityksistä käytävien neuvottelujen ja suoranaisien kamppailujen lisäksi tutkimukset korostavat myös konkreettisia muutoksia perhe-elämässä, kuten edellä mainittuja keskimääräisen lapsiluvun pienenemistä, lapsettomien parien lukumäärän kasvua, avo- ja avioerojen lisääntymistä ja niiden myötä uusperheiden yleistymistä (OECD 2011).

Kysymykset perheen ja sukulaisuuden tulevaisuudesta – erityisesti nuorten näkökulmasta – ovat herättäneet myös tutkijoiden kiinnostuksen (ks. Forsberg & Nätkin 2016; Forsberg & Timonen 2018; Jokinen 2014; Nätkin 2018). Tutkimuksissa kuvataan, kuinka nuoret aikuiset näkevät perheiden tulevaisuuden olevan vahvasti yhteydessä laajempiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, poliittisiin, ekologisiin ja yhteiskunnan arvoihin liittyviin kehityskulkuihin. Esimerkiksi pelko työmarkkinoille sijoittumisen vaikeudesta ja epätyypillisten, lyhytkestoitteiden työsuhteiden yleistymisestä on yhteydessä perheen perustamisen siirtämiseen myöhemmäksi, ja kokemus suomalaisten suuresta hiilijalanjäljestä liittyy ajatukseen siitä, että lasten hankkiminen tällaiseen korkean kulutuksen yhteiskuntaan on epäekologista.

Tässä artikkelissa tarkastelemme nuorten aikuisten käsityksiä ja ajatuksia siitä, millaisia ovat heidän omat perheensä ja perheet yleensä vuonna 2033. Olemme artikkelissamme kiinnostuneita siitä, millaisia muutoksia ja jatkuvuuksia nuoret aikuiset perhe-elämän lähitulevaisuuden kehityskulkuihin liittävät. Olemme kiinnostuneita siitä, 1) millaisiksi nuoret aikuiset ajattelevat oman tulevaisuuden perheensä sekä 2) millaisia heidän käsityksissään ovat lähitulevaisuuden yhteiskunnalliset perhe-elämän kehityskulut ja mihin suuntaan ne perheitä muovaavat.

Länsimaisissa teollisissa yhteiskunnissa pitkälle 1900-luvun toiselle puoliskolle vallitsi tilanne, jossa ihmisten perheeseen liittyvät ihanteet ja toiveet ja se, millaiset perhemuodot ja perheilmiot olivat yleisiä väestötasolla, olivat lähellä toisiaan. Ydinperhe kuului teolliseen normaaliin, se oli ihanne ja kyseenalaistamaton ja selvästi yleisin, vaikkakaan ei ainoa lapsiperheiden muoto. (Esim. Beck 1986.) Monet nyky-Suomessa tutut perheilmiot olivat harvinaisia tai puuttuivat kokonaan: avoliittoja oli erittäin vähän, avioerot eivät vielä olleet yleistyneet, tasa-arvoisesta avioliitosta tai samaa sukupuolta olevan parin oikeudesta adoptoida lapsi ei edes puhuttu, kuten ei lasten vuoroasumisesta vanhempien eron jälkeen, ja maahanmuuttajaperheiden lukumäärä oli pieni, vain muutamia esimerkkejä mainitaksemme. Kun kysymme nuorilta aikuisilta yhtäältä sitä, millaisia he odottavat lähitulevaisuuden perheiden olevan, ja toisaalta sitä, millaisessa perheessä he uskovat itse elävänsä, mikä samalla kertonee jotain heidän perhetoiveistaan, voimme tarkastella tämän yksityisen ja yleisen suhdetta uudenaikaisessa ”jälkitekollisessa” kontekstissa ja katsoa, millaisia muutoksia ja jatkuvuuksia nuorten aikuisten mielestä voidaan löytää perheitä koskevissa kehityskuluissa.

Nuorisotutkimuksessa kiinnostuksen kohde on usein ollut muun muassa nuorten identiteettien muotoutumisessa, nuorten omissa vertaisryhmissä, alakulttuureissa, vapaa-ajanharrastuksissa, seksuaalisuudessa, päihteidenkäytössä, opinnoissa tai suhteessa työelämään. Sen sijaan heidän perhesuhteitaan ja käsityksiään perheistä on tutkittu vähemmän siitäkin huolimatta, että perhesuhteet ovat nuorille olennainen osa elämää kahdessakin eri merkityksessä. Nuorina aikuisina heillä on vielä läheinen suhde omaan lapsuudenperheeseensä (Jokinen & Kuronen 2011; Jokinen 2014), saattavatpa jotkut heistä vielä asuakin vanhempiensa kanssa. Toisaalta osa voi jo pohtia, haluaako oman perheen, ja jos haluaa, millaisen (Jokinen 2014). Artikkelimme pyrkii täyttämään tätä tutkimuksellista tyhjiötä.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimuksemme aineistona toimii yliopisto-opiskelijoilta Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa lukuvuonna 2018–2019 kerätty Perhe vuonna 2033 -kirjoitelma-aineisto, joka koostuu yhteensä 72 kirjoitelmasta. Nuorten aikuisten näkemyksiä perhe-elämän ja sukulaisuuden tulevaisuuteen liittyen on tutkittu viime aikoina myös muilla vastaavilla kirjoitelma-aineistoilla (Forsberg & Nätkin 2016; Forsberg & Timonen 2018; Nätkin 2018). Muista viimeaikaisista tutkimuksista poiketen tässä tutkimuksessa tarkastelemme yleisten perhe-elämän kehityskulkujen lisäksi nuorten aikuisten käsityksiä heidän omista tulevaisuuden perheistään.

Kirjoitelmien keräämisessä on hyödynnetty eläytymismenetelmää soveltuvien osin (ks. menetelmästä Eskola ym. 2017). Eläytymismenetelmän peruslähtökohtana on, että vastaaja tuottaa annetun kehyskertomuksen pohjalta lyhyen kuvauksen tai tarinan. Useimmiten kehyskertomuksen erilaisia variantteja on kaksi, jotka poikkeavat toisistaan vain yhden, mahdollisesti hyvinkin pienen tekijän osalta. Oma lähestymistapamme poikkeaa kuitenkin tästä eläytymismenetelmän perusmallista. Taustakertomuksille yhteistä on, että tarkasteluajankohta on noin viidentoista vuoden päästä aineistonkeruun ajankohdasta ja että tarkastelun kohteena on tulevaisuuden perhe. Taustakertomuksia puolestaan erottaa se, että kirjoitelma-aiheista ensimmäinen pyrkii tuottamaan tietoa vastaajien henkilökohtaisista perhevisioista ja mahdollisesti myös siitä, millaisesta perheestä he itse unelmoivat. Jälkimmäinen puolestaan kertoo siitä, millaisiksi opiskelijat ylipäättään hahmottavat perhesuhteiden kehityskulut ja -trendit lähitulevaisuuden yhteiskunnassa. Taustakertomukset ovat näin ollen näkökulmaltaan erilaisia.

Opiskelijat saivat vastattavakseen toisen seuraavista kirjoitelma-aiheista:

- 1 ”Kuvittele, että on vuosi 2033. Millainen sinun perheesi on tuolloin, ja keitä siihen kuuluu? Entä millaisia perheitä on lähipiirissäsi?”

- 2 ”Kuvittele, että on vuosi 2033. Osallistut poliitikoille, asiantuntijoille ja tutkijoille suunnattuun kansalliseen seminaariin, jossa käsitellään ajankohtaisia perheisiin liittyviä teemoja. Mitkä ovat keskeisiä seminaarissa käsiteltyjä aiheita, ja miltä perheet vuonna 2033 näyttävät?”

Kirjoitelmia kerättiin opiskelijoilta molemmissa yliopistoissa perhetutkimuksen kurssin yhteydessä. Molempien kurssien opiskelijat olivat pääosin psykologian, yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoita, jotka todennäköisesti suorittavat ylemmän korkeasteen tutkinnon. Monet kirjoitelmia tuottaneet opiskelijat tulevat tutkinnon suoritettuaan työskentelemään esimerkiksi sosiaalityöntekijöinä, lastentarhanopettajina ja psykologeina lasten, nuorten ja perheiden kanssa. He ovat tulevaisuuden perhe-ammattilaisia, jotka omalta osaltaan tulevat vaikuttamaan siihen, millaisiksi käsitykset perheistä erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa tulevaisuudessa muodostuvat.

Se, että tutkimuksen osallistujajoukko on valikoitunut, vaikuttaa ainakin jonkin verran kirjoitelmien sisältöihin. Tiedetään esimerkiksi, että eri koulutustaustaiset naiset perustelevat suhdettaan lasten hankkimiseen eri syillä. Kun korkeasti koulutetut naiset pohtivat sitä, hankkiako lapsi vai ei, he lähestyvät usein kysymystä miettimällä uranäkymiään tai lapsen hankkimisen vaikutusta ilmastonmuutokseen. Toisen asteen koulutuksen omaavilla naisilla taas pelko työttömyydestä ja omasta jaksamisesta on yhteydessä haluttomuuteen tehdä lapsia. Lapsilukuihanne onkin matalin kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla ja omia työllistymisnäkymiään huonoina pitävien naisten joukossa. Toisaalta korkeakoulutetut naiset näkevät ihanteellisen vanhemmaksi tulon iän korkeammaksi kuin muut koulutusryhmät. (Alakärppä ym. 2020; Miettinen 2015.) Voidaan siis olettaa, että yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten perhekäsitykset ja ajatukset lasten hankkimisesta eivät anna edustavaa kuvaa kaikkien nuorten aikuisten näihin asioihin liittyvistä käsityksistä. Koska

meidän tutkimuksemme kaltaisia tutkimuksia nuorten ajatuksista tulevaisuuden perhettään ja perheiden kehitystä koskien ei aiemmin ole tehty, on mahdoton sanoa, millaisia erot eri ryhmien omaa perhettä koskevien odotusten välillä tarkkaan ottaen olisivat.

Valtaosa kirjoittajista oli siis alle kolmekymmentavuotiaita naisia, mutta mukana oli myös muutamia miehiä. Analyysistä jätettiin pois ne yksittäiset vastaukset, joista kävi selvästi ilmi, että vastaaja ei kuulu nuoren aikuisen ikäkategoriaan. Suurimman osan molempien kurssien opiskelijoista voidaan kuitenkin ainakin ikänsä perusteella laskea kuuluvan milleniaalien sukupolveen (ks. Berger 2017). Taustatietoja, jotka mahdollistaisivat opiskelijoiden kertomusten tarkemman tulkinnan esimerkiksi iän, sukupuolen tai opintoalan kautta, ei vastaajilta kerätty.

Kirjoituspyynnöt jaettiin opiskelijoille molemmissa yliopistoissa perhetutkimuksen luennolla, ja opiskelijat tekivät kirjoitelmat luennon aikana. Aikaa kirjoittamiseen oli noin 20 minuuttia. Kirjoituspyynnöt jaettiin A4-paperilla satunnaisessa järjestyksessä, joten opiskelijat eivät itse valinneet sitä, kummasta aiheesta kirjoittivat. Opiskelijoille kerrottiin, että kirjoitelmia käytettäisiin tutkimus- ja opetuskäyttöön sekä selitettiin tutkimuksen tietosuojaan liittyvät seikat. Ennen kirjoittamisen alkua korostimme osallistumisen vapaaehtoisuutta, mutta tyhjiä palautuksia tuli vain muutamia. Kirjoitelmat kerättiin anonyymeinä. Kirjoitelmien pituus vaihteli noin puolikkaasta A4-arkin sivusta puoleentoista sivuun.

Taustatietojen kerääminen olisi ollut tutkimuseettisesti kyseenalaista, koska tällöin kurssien opettajat eli me tämän artikkelin kirjoittajat olisimme voineet tunnistaa vastaajat. Esimerkiksi miesten pienestä lukumäärästä johtuen heidän identifioimisensa olisi saattanut onnistua, jos vastaajan sukupuoli olisi ollut tiedossa. Vastaajien anonymisyys pyrittiin takaamaan myös niin, että opiskelijat jättivät vastauksensa pöydälle, ja viimeisenä paperinsa tuonut sekoitti vielä pinon. Opiskelijoille korostettiin useaan

otteeseen, että myös tyhjän paperin jättäminen oli mahdollista.

Analysoimme kirjoitelma-aineistoa laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen (Tuomi & Sarajärvi 2002). Analyysissa erittelimme nuorten kirjoitelmissaan tuottamia kuvauksia ja kertomuksia omasta perheestään ja yhteiskunnallisista perheen kehityskuluista. Aloitimme aineiston analyysin lukemalla kaikki kirjoitukset läpi. Artikkelin jokainen kirjoittaja luki läpi koko aineiston kiinnittäen huomiota sekä yhtäläisyyksiin että eroihin kirjoitelma-aiheiden välillä. Tämän jälkeen kävimme yhdessä läpi aineistosta tekemiämme havaintoja, jotka olivat hyvin samansuuntaisia. Keskeisin havainto tässä vaiheessa oli, että omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kirjoituksissa korostettiin parisuhdetta, lapsia ja sukulaisia, kun taas perhe-elämän yleisissä kehityskuluissa korostui perheiden moninaisuus. Tämän jälkeen eritelimme yksityiskohtaisemmin molempiin kirjoitelma-aiheisiin pohjaavien kirjoitusten keskeisiä sisältöjä. Oman perheen kuvauksissa huomioimme kiinnittyi siihen, että perheeseen kuuluvista henkilöistä kerrottiin usein tiettyssä järjestyksessä, puolisoista ja lapsista lähes poikkeuksetta aloittaen. Näissä kertomuksissa korostui myös toive perhesuhteiden pysyvyydestä ja jatkuvuudesta. Yleisempiä perhe-elämän kehityskulkuja kuvaavissa kertomuksissa korostui puolestaan perheen ja perhesuhteiden muutos ja muutoksen kytkeytyminen yleisempiin yhteiskunnallisiin kehityskuluihin.

NUORTEN KÄSITYKSET OMASTA TULEVAISUUDEN PERHEESTÄ

Ensimmäisestä, omaa tulevaisuuden perhettä koskevasta aiheesta, kirjoitti 32 vastaajaa. Heidän kirjoitelmissaan kuvataan useimmiten perhettä, johon kuuluu tai toivotaan kuuluvan laaja joukko läheisiä. Näissä kirjoitelmissa toistuvat maininnat puolisoista, omista lapsista, omista ja puolison vanhemmista sekä omista ja puolison aikuisista sisaruksista perheeseen. Taulukossa 1 luetellaan mainitut perheenjäsenet ja muut lä-

heiset ja se, kuinka monessa kirjoituksessa kukin mainitaan. Mainintojen kokonaismäärää emme laskeneet; luokittelukriteerinä oli siis se, onko asia mainittu (kerran tai useammin) vai ei. Taulukon on tarkoitus antaa yleiskuvaa siitä, mistä teemoista tutkimukseen osallistuvat kirjoittivat; yleistyksiä annettujen lukumäärien pohjalta ei voi tehdä.

TAULUKKO 1. KIRJOITELMISSA (N=32) MAINITUT PERHEENJÄSENET JA MUUT LÄHEISET

	n
mies, puoliso, partneri	30
kotona asuvat (omat, biologiset) lapset	25
omat ja/tai puolison sisarukset perheeseen	20
omien ja/tai puolison sisarukset perheeseen	20
lemmikit	9
ystävät perheeseen	6
aikuiset, kotoa pois muuttaneet lapset	5
tukilapset, adoptiolapset, sijoitetut lapset	5

Mies, puoliso tai partneri mainitaan lähes jokaisessa kirjoituksessa. Yhdessä tekstissä kirjoittaja ei kerro mahdollisesta parisuhteestaan mitään, vaan toteaa elävänsä yksin, koska hänen poikansa on aikuistuttuaan muuttanut pois kotoa. Yksi kirjoittajista taas kertoo eronneensa. Lähes poikkeuksetta puoliso on eri sukupuolta kuin kirjoittaja. Suurimmassa osassa teksteistä puolisoista puhuttiin (avio)miehenä tai lasten isänä, ja vain parista tekstistä puolison sukupuolta ei voi päätellä. Yhdessäkään tekstissä ei suoraan sanottu, että partneri on kirjoittajan kanssa samaa sukupuolta, mutta osassa tapauksia kyse voi olla samaa sukupuolta olevasta parista. Tämän takia kaikki nämä vastaukset niputettiin samaan ryhmään (mies, puoliso, partneri). Useimmissa teksteissä kerrotaan myös kotona asuvista lapsista ja muutamassa tekstissä kotoa pois muuttaneista aikuisista lapsista. Näiden biologisten lasten lisäksi mainintoja saavat adoptiolapset, sijoitetut lapset ja tukilapset. Samassakin per-

heessä voi olla sekä alaikäisiä, kotona asuvia että aikuisia, kotoa poismuuttaneita lapsia, tai sekä omia että sijoitettuja lapsia. Yleisimmin perheessä on yhdestä kolmeen omaa alaikäistä biologista lasta. Kirjoittajien tulevaisuuden perhe on täten yleensä lapsiperhe, ja pääasiassa kirjoittajan, hänen puolisonsa ja yhteisten lasten muodostama ydinperhe. Vain parissa kirjoitelmissa sanotaan selvästi, että perhe koostuu lapsettomasta parista. Isovanhemmat mainitaan usein. Useimmiten kyse on kirjoittajan omista vanhemmista, mutta toisinaan myös puolison vanhemmista. Puolison vanhemmat mainitaan useimmiten omien vanhempien yhteydessä, minkä tulkitsemme kuvaavan sukupolvinäkökulmaa perhesuhteisiin. Mainintoja on paljon myös sisaruksista perheineen. Useimmiten kirjoitetaan omista, mutta usein myös puolison sisaruksista. Tässä mielessä enemmistö tulevaisuuden perheistä on eräänlaisia laajentuneita perheitä, joissa ydinperhe on kiinteässä yhteydessä sukulaisperheisiin.

Omasta tulevaisuuden perheestä tai perhe-toiveesta kerrottiin aineistossa esimerkiksi seuraavasti:

Olen nyt raskaana, joten vuonna 2033 lapseni on 14-vuotias. Lisäksi minulla on toivottavasti kaksi muutakin lasta: ehkä noin 11- ja 8-vuotiaat. Olen edelleen naimisissa mieheni kanssa, asumme omakotitalossa ja olemme opiskelualallamme töissä. Olemme yhä viikoittain yhteydessä myös omiin vanhempiimme, jotka asuvat lähellä. Myös minun ja mieheni sisarusten kanssa olemme jonkin verran tekemisissä, emme kuitenkaan yhtä usein kuin vanhempiemme.

Järjestyksen, jossa nuoret aikuiset tulevaisuuden perheenjäsenistään kertovat, voidaan nähdä toistavan kulttuurista kaavaa siitä, keitä perheeseen tulisi kuulua. Kyse on länsimaissa yleisestä ideologisesta koodista, jossa nostetaan tietynlainen perhe oikeaksi ja kunnolliseksi, luonnolliseksi tavaksi olla perhe, ja perheeksi, jollaisen ihmisten oletetaan yleisesti haluavan. Feminis-

titutkija Dorothy Smith (1993; katso myös Kuronen 2014) puhuu tässä yhteydessä niin sanotusta amerikkalaisesta standardiperheestä, joka koostuu yhdessä asuvasta heteroseksuaalisesta parista ja heidän kanssaan samassa taloudessa asuvista lapsista, jotka ovat vanhempiinsa juridisessa suhteessa, eli vanhempiensa biologisia tai vanhempien virallisesti adoptoimia lapsia. Tosin on muistettava, että aineistomme perhekuvauksissa on vahvan ydinperhepainotteisuuden lisäksi myös aineksia laajennetusta perhekäsityksestä.

Kulttuuristen mallien ja ideaalien lisäksi kertomusten voidaan nähdä kertovan myös siitä, millaisista perheistä nuoret haaveilevat. Nuorten aikuisten kertomuksissa parisuhde on keskeisessä roolissa. Kirjoitelmissa toistuu kaava, jossa perhekuvaus aloitetaan kertomalla puolisoista ja lapsista ja niin, että puoliso mainitaan ensin. Parisuhdetta kuvataan muun muassa peruskalliona, jonka pohjalle perhe rakentuu: ”Olen jakanut elämäni kumppanini kanssa, ja vuosien varrella luottamus on kasvanut suureksi, ikään kuin peruskallioksi.” Kirjoittajien kuvauksissa toistuu myös odotus ja toive parisuhteen pitkäkestoisuudesta ja kestävyydestä. Parisuhteen lisäksi myös toiveet omista lapsista tuotiin esille heti kirjoitelmien alussa. Järjestyksen voidaan nähdä kuvaavan sitä, kuinka lapsiperhe-elämän toivotaan toteutuvan nimenomaan pitkäkestoisessa parisuhteessa. Tämä käy hyvin ilmi seuraavasta katkelmasta: ”Viidentoista vuoden päästä olen edelleen naimisissa mieheni kanssa. Meillä on kaksi lasta, kymmenen vuoden molemmin puolin.”

Myös niissä kertomuksissa, joissa kirjoittaja ei halunnut lapsia, lapsettomuudesta mainittiin heti kirjoitelman alussa. Omalta osaltaan tämä kuvaa normia, jossa lasten ajatellaan kuuluvan perheeseen. Näin ollen lasten hankintaan tulee ottaa kantaa myös silloin, kun lapsia ei ole toiveissa. Seuraavassa katkelmassa kerrotaan ensin perheen koostumus, ja heti sen jälkeen erikseen mainitaan lapsettomuus: ”Vuonna 2033 omaan (lähi)perheeseen kuuluu minä sekä puolisoni, sekä mahdollisesti eläimiä, kuten kissoja tai koiria. Lapsia ei perheeseemme todennäköisesti kuulu.”

Vaikka perheestä kirjoitetaan pääasiassa ydinperheenä, joka muodostuu (avio)puolisoista ja heidän lapsistaan, niissä ei kuitenkaan liikuta pelkästään tämän ideologisen koodin varassa. On enemmän sääntö kuin poikkeus, että omat ja/tai puolison vanhemmat ja sisarukset muodostavat ydinperheen ympärille laajennettun perheen: ”Toivon toki myös, että omat ja puolisoni vanhemmat sekä meidän molempien sisarukset lapsineen kuuluvat yhä lähipiiriin, ikään kuin laajennettuun perheeseen.”

Perhesukupolvien väliset suhteet jäsentyvät nykyaikana monin eri tavoin. Nämä suhteet voivat yhtäältä olla läheisiä ja emotionaalisesti lämpimiä ja lisätä perheenjäsenten hyvinvointia, mutta toisaalta näissä suhteissa voi olla myös jännitteitä, ristiriitoja ja etäisyydenottoja. Yleisesti ottaen tällaiset perhesukupolvien väliset verisiteet, kuten suhteet isovanhempien, vanhempien, aikuisten sisarusten ja lasten/lastenlasten välillä, sisältävät kuitenkin paljon vastuita ja velvollisuuksia. Siksi niitä ei ole kovin helppoa kokonaan katkaista, eikä useimmiten minkäänlaista katkaisemisen tarvetta edes ole. (Carr & Moorman 2011; Sutor ym. 2011.)

Lukuisten tutkimusten (ks. esim. Harper 2005; Lowenstein 2005; Treas & Marcum 2005) perusteella voidaan väittää, että viime vuosikymmenien aikana perhesukupolvien väliset suhteet ovat pikemminkin lähentyneet kuin loitontuneet. Tämän oletetaan johtuvan ainakin siitä, että ihmiselämän pidentymisen myötä myös sukupolvet ovat pidempään tekemisissä toistensa kanssa. Usein näissä ylisukupolvisissa suhteissa ei enää kyse ole kolmesta, vaan neljästä ja joskus jopa viidestä sukupolvesta. Isovanhemmat ovat aiempaa enemmän tekemisissä lastenlastensa kanssa. Tällaisissa useista sukupolvista koostuvissa perheissä tyypillistä on, että aiempaa useamman sukupolven jäseniä on elossa yhtäaikaisesti, samalla kun pienentyneiden perhekokojen myötä kuhunkin sukupolveen kuuluu aiempaa vähemmän jäseniä (ns. *beanpole family*) (Bengtson, Rosenthal & Burton 1990). Kyse on yhteydenpidosta, taloudellisesta tuesta ja lastenhoidosta. Näyttää myös siltä, että monissa maissa julkisen sektorin

rooli ikääntyvien hoidossa on käymistilassa, jolloin paineet perheitä kohtaan saattavat lisääntyä ikääntyvien hoivan järjestämisessä (esim. Anttonen & Sointu 2006). Suomalaisessakin julkisuudessa omaishoiva nostetaan usein ikääntyneiden hoivassa muulla tavalla, yksityisesti tai julkisesti, järjestettyjen hoivapalveluiden rinnalle. Tämäkin voi osaltaan olla syy sukupolvisuhteiden lämpenemiselle. Jopa pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa, joissa naisten työssäkäyntiaste on korkea, naiset melko yleisesti auttavat omia ja puolisonsa ikääntyneitä, apua tarvitsevia vanhempia. Tämän perusteella on ymmärrettävää, että kirjoittajista suuri osa painottaa omien ja puolisonsa vanhempien olevan läheisiä perheenjäseniä.

Kun puhutaan vanhempien ja heidän biologisten lastensa välisistä ja biologisten sisarusten välisistä verisiteistä sekä avioliiton kaltaisista juridisista siteistä, on hyvä muistaa, että siteet eivät rajoitu vain ydinperheen sisälle, vaan ulottuvat useampaan perhesukupolveen ja myös useamman perhesukupolven sisarussuhteisiin. Aineistossamme isovanhemmat ja aikuiset sisarukset määritellään keskeisiksi perheenjäseniksi tai ainakin lähelle perheen ”ydintä”; he ovat tärkeä osa perhettä sen pohjalta, kuinka tavalista aineistossamme heidän mainitsemisensa osana perhettä oli ja kuinka suhdetta heihin kuvailtiin. Tässä mielessä ydinperheideologian poikkeuksellisen vahva asema kulttuurissamme ei saa vastaavaa asemaa aineistossamme. Sen rinnalla voisi puhua vähintään kolmen perhesukupolven välisten verisiteiden vahvuudesta ja sen ohella vielä sisarussuhteiden ylläpitämisestä aikuisiälläkin. Tällaista perhesukupolvien ja aikuisten sisarusten yhteiseloä kuvataan aineistossamme esimerkiksi seuraavasti:

Isoveljeni olisi tuolloin naimisissa nykyisen tyttöystävänsä kanssa ja heillä olisi lapsia 1–3. He olisivat meille läheisiä ja olisimme yhden lapsen kummeja. Siskoni opiskelee, ja vuonna 2033 uskon hänen löytäneen itselleen mukavan miehen. Heillä olisi korkeintaan yksi lapsi, sillä siskoni olisi hyvin urakeskeinen. Olemme myös läheiset.

Vanhempani uskon vielä olevan elossa ja heitä näen säännöllisesti. He olisivat keskeisiä henkilöitä perheeni elämässä. Myös mieheni perhe kuuluu elämäämme.

Ystävät perheineen mainitaan muutamassa omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevässä kirjoituksessa. Joissakin perheitä ja ystävyyttä käsittelevissä tutkimuksissa on oletettu näiden niin sanottujen valittujen suhteiden merkityksen pikkuhiljaa nousevan annettujen suhteiden eli perhesuhteiden merkityksen rinnalle. Esimerkiksi sosiologit Ray Pahl ja David Pevalin (2005) esittävät, että valinnan merkitys läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä on kasvanut. Tärkeät verkostot rakentuisivat näin ollen yhä useammin ystävistä ja muista sellaisista läheisistä ihmisistä, joihin ei ole verisidettä ja joita ei voi ainakaan perinteisellä länsimaisella tavalla lukea perheeseen kuuluviksi. Toki läheisestä, pitkäaikaisesta ystävästä voi aivan hyvin tulla perheenjäsen, ja vastaavasti suhde johonkin perheenjäseneseen voi muuttua hyvinkin etäiseksi. Aineistossamme ystävistä perheineen kerrotaan kuitenkin vasta puolison, lasten, vanhempien ja sisarusten jälkeen, ja harvemmin kuin verisukulaisista. Vaikka kertomisjärjestyksestä ei voida suoraan päätellä suhteen tärkeyttä, niin valtaosa kirjoitelmista kuvaa, kuinka ystävät näyttäytyvät enemmänkin lähipiirinä tai muina merkityksellisinä läheissuhteina kuin varsinaisina perheenjäseninä. He eivät millään muotoa vähennä perheenjäsenten vahvaa asemaa. Tosin muutamassa kirjoituksessa ystävyyssuhde alkaa muistuttaa läheistä sukulaissuhdetta eikä siten oleellisesti eroa verisiteelle rakentuneista suhteista. Ystävien kuvataan esimerkiksi olevan ”kuin toinen perhe”, mutta useimmin toistuu tapa laskea ystävät lähipiiriin: ”Ystävät ovat tärkeä tukiverkko ja apu perheessämme.”

Monissa tutkimuksissa on havaittu, kuinka varsinkin lapset mutta myös aikuiset laskevat lemmikit perheenjäsenikseen (esim. Charles & Davies 2008; Jokinen ym. 2013). Nuorten aikuisten omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kertomuksissa lemmikit mainittiin lähes joka kolmannessa kirjoituksessa, ja lisäksi

saatettiin mainita esimerkiksi ratsastuksen olevan perheelle tärkeä harrastus. Joskus lemmikit mainitaan poikkeuksellisesti heti puolison jälkeen, mutta useimmiten vasta sitten, kun lapset on käyty läpi. Omista vanhemmista ja sisarusten perheistä kerrotaan yleensä vasta lemmikkeen jälkeen. ”Minulla on aviomies ja korkeintaan kaksi lasta, ja viikonloppuisin vierailevia tukilapsia. Sen lisäksi tärkeitä perheenjäseniä on kissa ja koira.”

Monissa kertomuksissa kirjoittajat kuvaavat myös lähipiiriään eli sitä, millaisia perheitä elää heidän oman perheensä ympärillä. Näissä kuvauksissa perheiden moninaistumista kuvaava kehityskulku korostuu hyvin vahvasti. Aineistossamme toistuvat esimerkiksi seuraavan katkelman kaltaiset kuvaukset: ”Uskon, että lähipiiriin perheet ovat moninaisia, sillä sitä ne ovat jo nyt. Ystävissäni on yksineläjiä, erilaisissa parisuhteissa eläviä, yksinhuoltajia, ydinperheitä, sateenkaari-perheitä ja uusioperheitä. Vuonna 2033 näistä perheistä osa on vaihtanut muotoaan.”

Vaikka tutkimukset ovat todentaneet perhemuotojen moninaistuneen muun muassa avioerojen myötä kautta länsimaiden, keräämissämme kirjoitelmissa eroista ja uusperheistä kirjoitettiin pääasiassa vain yleisempänä, omassa lähipiirissä havaittavissa olevana mutta ei omaa perhetulevaisuutta koskevana kehityskulkuna. Omakohtaisia kokemuksia kirjoittajilla ei näistä asioista juuri ole. Kertomuksia, joissa mainittiin kirjoittajan oma ero, eron tai uusperheen mahdollisuus, tai omien vanhempien ero ja uudet kumppanit, oli niukasti. Toisaalta kirjoitelmissa korostuva monessakin mielessä perinteiseksi tai ydinperheeksi kuvattavissa oleva ajatus perheestä ei välttämättä ole monoliittinen. Pikemminkin kertomukset kuvaavat sitä, kuinka ydinperheen käsitteessä on liikkumavaraa, ja kuinka sen saamat merkitykset voivat muuttua tilanteen mukaan. Lisäksi ydinperheeseenkin on mahdollista liittää ajatus omannäköisestä, yksilöllisestä perhe-elämästä: ”Toivon, että osaamme elää meidän näköistämme perhe-elämää ilman, että sitä tarvitsee perustella muille.”

NUORTEN KÄSITYKSET PERHE- ELÄMÄN YLEISISTÄ KEHITYSKULUISTA

Perheiden tulevaisuudesta yleensä kirjoitti 40 opiskelijaa. Heidän kuvauksiaan perheiden tulevaisuudesta ja perhe-elämän kehityskuluista määrittelee moninaisuus: perhemuotojen kirjo kasvaa, ja perhekäsitykset ovat aiempaa joustavampia. Paino kirjoituksissa on selvästi erilaisten perhemuotojen ja -käsitysten kirjossa. Kirjoitelmissa kuvataan myös laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen, kuten muun muassa ilmastomuutoksen, erilaisten luonnonkatastrofien ja huono-osaisuuden vaikutuksia perhe-elämään.

Kirjoitelmissa oletetaan, että vanhempien ja lasten muodostamat pienperheet ovat edelleen yleinen tapa elää perhe-elämää myös jatkossa. Niiden rinnalla yhä erilaisemmat perhemuodostelmat tulevat osaksi tunnistettua ja tunnusnettua perheiden moninaisuutta. Seuraavan kaltaiset perhe-elämän moninaisuutta ilmentävät kuvaukset olivat yleisiä: ”Perheet ovat vuonna

TAULUKKO 2. KIRJOITUKSISSA (N=40) YLEISIMMIIN KÄYTETYT TULEVAISUUDEN PERHEITÄ JA PERHESUHTEISIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ KUVAAVAT SANAT

	n
ydinperhe, pienperhe	22
monimuotoisuus	22
sateenkaariperheet	14
monikulttuurisuus	12
tasa-arvo (sukupuoli, seksuaalisuus, talous)	7
ilmastonmuutos, ympäristöongelmat	6
teknologian ja median kehitys	6
uusperheet	6
itselliset äidit, yksinhuoltajuus	6
yhden hengen taloudet, sinkut	5
alhainen syntyvyys	4
ystävät perheenjäseninä	4
pariskunta, joka valinnut lapsettomuuden	4
huono-osaisuus	4

-33 huomattavasti monimuotoisempia kuin tänä päivänä. Uskon, että yhteiskunta on muuttunut suvaitsevaisemmaksi ja usea nykyään käsittelyssä oleva perheasia on harpannut eteenpäin ja laki-asiat tasa-arvoisempaan suuntaan.” Taulukosta 2 selviää, millaisia perheisiin ja perhesuhteisiin oleellisimmin vaikuttavien tekijöiden arvellaan olevan. Taulukko kertoo, kuinka monessa kirjoituksessa kyseinen teema mainitaan.

Yleisimmin mainittu perhemuoto on ydinperhe. Ydinperheluokan alle olemme laskeneet myös sellaiset ilmaiset kuin normiperhe, heteronormatiivinen yksiaviolinen perhe, tyypillinen lapsiperhe tai pienperhe. Toki jollain näistä ilmaisuista voidaan mahdollisesti tarkoittaa myös jotain muuta perhemuotoa, kuten uusperhettä tai lapsetonta paria. Ydinperheenkään käsite ei välttämättä ole niin vakiintunut ja itsestään selvä, että kaikki kyseistä sanaa käyttävät tarkoittavat sillä isän, äidin ja heidän lastensa muodostamaa perhettä. Myös sana pienperhe on monimerkityksinen. Sillä tarkoitetaan usein yhden vanhemman perhettä. Esimerkiksi Pienperheyhdistys edustaa yhden vanhemman perheitä. Asiyhteydestä päätellen kirjoitusten sanalla pienperhe tarkoitetaan kuitenkin samaa kuin ydinperheellä tyyliin ”pienperheeseeni kuuluvat lisäksi mieheni ja kahdesta kolmeen lasta”. Myös ”tyypillinen lapsiperhe” on asiyhteydestä päätellen luokiteltu ydinperheeksi. Osassa kirjoituksia ydinperheen aseman oletetaan säilyvän ennallaan, osassa taas oletetaan, että sen merkitys vähenee tai että sen merkitystä pitäisi alkaa vähentää. Seuraavassa lainauksessa puolestaan laajennetaan kiinnostavasti ydinperheen käsitettä esimerkiksi poistamalla kytkentä ydinperheen ja biologisten yhteyksien väliltä. Vaikka ydinperhe sanana esiintyy kirjoituksissa usein, itse sanan ”ydinperhe” merkityksen sisällön laajentaminen voi sisältää ajatuksen merkittävästä käsitteen sisällön ja laajemmin koko perhemuodon muuttumisesta. Kirjoituksissa aihetta ei kuitenkaan viedä tämän pidemmälle.

Uskon, että vuonna 2033 perhemalli-ideaalina on edelleen ydinperhe, mutta uskon, että ydinperheen käsite on muuttunut. Tulevaisuuden ydinperheeseen kuuluisivat myös homo- ja lesboparin muodostamat perheet, eikä biologisilla yhteyksillä ole merkitystä käsitteen kannalta. Uusioperheet, adoptioperheet ja sateenkaariperheet tulevat yleistymään, ja ne ovat vuonna 2033 normaaleja perhemuotoja.

Monessa kirjoituksessa ydinperhe on häivytetty ikään kuin rivien väliin, esimerkiksi niin, että puhutaan vain nykyisen perheideaalin aseman heikkenemisestä tai vallitsevan perheideologian kriisistä. Lapsista ja eri sukupuolta olevista vanhemmista muodostuvien perheiden lisäksi perhemuodoista eniten keräävät mainintoja sateenkaariperheet, monikulttuuriset perheet, uusperheet, itselliset äidit tai yksinhuoltajat, yhden hengen taloudet tai sinkut, perheet, joissa ystävät ovat täysivaltaisia perheenjäseniä, ja pariskunnat, jotka ovat valinneet lapsettomuuden.

Perheet ovat varmasti hyvin moninaisia vuonna 2033, kuten ne ovat jo nyt. Uskoisin, että tavallisin perhe on lapseton pariskunta. Toisaalta yksinelävien määrä voi olla lisääntynyt. Syntyvyys on laskenut entisestään ympäristöhuolien, epävarmojen työsuhteiden ja entistä kovempitempoisen työelämän myötä. Muutoin perheitä on varmasti hyvin moninaisia: yksinhuoltaja-, uus-, ydin- ja sateenkaariperheitä.

Adoptioperheet ja polyamoria mainitaan pari kertaa. Kirjoittajat eivät määrittele polyamoriaa, mutta yleensä sillä tarkoitetaan perhettä tai sellaista verkostomaista kokonaisuutta, jossa on enemmän kuin kaksi aikuista, joiden välillä on myös seksuaalista kanssakäymistä. Polyamoriassa perheessä voi olla aikuisten lisäksi lapsia.

Kiinnostavina yksityiskohtina pidämme sitä, että isovanhemmat, jotka mainittiin omaa tulevaisuuden perhettä käsittelevissä kirjoituksissa usein, mainitaan näissä perheen

tulevaisuutta yleensä käsittelevissä kirjoituksissa hyvin harvoin, samoin ylisukupolvisuus. Ikääntyvien hoivasta yleisemmin sen sijaan kirjoitettiin. Lemmikit mainitaan vain kerran, mikä saattaa liittyä kirjoitelma-aiheen luonteeseen, joka ei kiinnity vastaajien arkeen vaan yleisempään keskusteluun perheistä. Aikuisista sisaruksista perheineen tai aikuisten sisarusten välisistä suhteista ei kirjoiteta sanaakaan.

Kirjoitelmissa kuvataan, että perheiden monimuotoisuuden lisääntymisen myötä ymmärrys perheestä alkaa todennäköisesti perustua aiempaa useammin myös muille tekijöille kuin verisiteille. Samalla lainsäädännön uskotaan otavan nykyistä paremmin huomioon useanlaiset perheet. Tämän puolestaan nähdään johtavan monimuotoisten perheiden parempaan huomioon ottamiseen myös perheille suunnatuissa palveluissa ja institutionaalisissa suhteissa, kuten seuraavassa katkelmassa kuvataan: ”Perhettä ei myöskään ole sidottu sukulaisuuteen tai juridiikkaan. Tämä näkyy käytännön tasolla siinä, että erilaisissa viranomaiskohtauksissa ja/tai esim. neuvolassa, terveydenhuollossa, koulussa yms. ei oleteta, että perhe on ydinperhe tai ylipäätään sukulaisuuteen perustuva.”

Nuorten aikuisten kuvauksissa perhe-elämän kehityskuluista nostetaan esiin myös teemoja, joiden uskotaan, toivotaan tai pelätään vaikuttavan perhe-elämään tulevaisuudessa. Positiivisesti kuvatuiksi tulevaisuuden perheisiin vaikuttaviksi yhteiskunnallisiksi kehityskuluiksi nimettiin muun muassa yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääntyminen ja laajempi seksuaalisen moninaisuuden tunnistaminen. Nämä saivat lähinnä yksittäisiä mainintoja. Enemmän mainintoja keräsivät erilaiset uhat ja katastrofit, joiden uskottiin vaikuttavan perhe-elämään. Tämä saattoi liittyä ainakin osittain kirjoitelmien keruun ajankohtaan. Ajallisesti samoihin aikoihin kirjoitelmien keräämisen kanssa julkisessa keskustelussa ja uutisoinnissa ilmastonmuutoksen kysymykset ja sen luomat uhkakuvat olivat vahvasti esillä (esim. Kokkonen 2019; Huusko 2018). Huolipuheen voi nähdä heijastavan ilmiötä, jota on kutsuttu globaalin sukupolven riskitietoisuudeksi. Epävarmuudet

ja riskien tiedostaminen ovat osa globaalin, nuoren sukupolven tulevaisuusvisioita ja peruskokemuksista maailmasta. (Särkelä & Suoranta 2016.) Katastrofien yhteyttä syntyvyyteen kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: ”Katastrofit lisääntyvät aiheuttaen tuhoja ja niiden pelkoa. Lapsia on yhä vähemmän, koska ihmiset eivät halua lasten näkevän maailman heikkenevää tilaa ja lasten saaminen on myös aiempaa vaikeampaa.”

Nuorten kirjoituksissa ympäristöhuolten nähtiin vaikuttavan paitsi lasten määrän vähenemiseen, myös perheiden elämään ja ymmärrykseen perheestä: ”Ajattelen, että meidän on välttämätöntä siirtyä ydinperhemallista laajempaan ymmärrykseen perheestä, koska tulemme tarvitsemaan toisia ihmisiä ja yhteisön tukea selvitäksemme ilmastonmuutoksen aiheuttamista muutoksista.”

Syntyvyyden laskun myötä kirjoitelmissa nostettiin satunnaisesti esiin myös uusia lisääntymisteknologioita ja yksinasuvien ihmisten määrän lisääntymistä käsitteleviä kysymyksiä. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan lähestytty niinkään huolen kautta, vaan ne nähtiin perhetulevaisuuteen kuuluvina itsestäänselvyyksinä, joihin yhteiskunnan ja perhepolitiikan on tarpeen reagoida. Myös vanhemmuuden tasavertaisuuden ja löyhempien sukupuoliroolien kuvattiin lisääntyvän: ”Sukupuoliroolit ovat kuitenkin löyhemmät: isät ovat laajemmin mukana lapsista huolehtimisessa ja pitävät paljon isyys- ja vanhempainvapaita.”

Hoiivastuun muutokset ja kysymykset väestön ikääntymisestä (ks. esim. Anttonen & Soinu 2006) ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa, ja tämä näkyi myös kirjoituksissa, joissa ikääntyneiden hoiva tuotiin esille esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Perheiden vastuulla ovat ikääntyneet sukulaiset, joiden hoivasta tulee huolehtia.” Julkisessa keskustelussa esillä olleista teemoista myös lapsiperheiden köyhyys (esim. Karvonen & Salmi 2016) nostettiin muutamassa kirjoitelmassa esiin. Lapsiperheiden köyhyyttä kuvattiin keskeisenä perheitä ja lapsia eriarvoistavana tekijänä muun muassa seuraavasti: ”...miten ja minkä verran lapsiperheille tulisi

siirtää tuloja tukijärjestelmän kautta, koska lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt”.

Nuorten aikuisten kertomuksissa perhe-elämän yhteiskunnallisista kehityskuluista esiintyivät joskus myös monet muut sellaiset teemat, jotka ovat olleet viime vuosikymmenten keskeisiä perhettä koskevassa tutkimuksessa, päätöksenteossa ja keskustelussa. Näitä teemoja ovat esimerkiksi kysymykset kasvatuksesta, vanhempi-lapsi-suhteista, mediasta sekä perheen ja työn yhteensovittamisesta. Näistä puhuttaessa ei korostunut kuitenkaan huoli, toisin kuin nuorten aikuisten huomioissa ilmastonmuutoksesta, syntyvyyden laskusta tai uhkaavista katastrofeista. Sen sijaan näitä teemoja lähestyttiin neutraalisti tai toiveikkaasti. Nämä kirjoitelmissa esiin nostetut aiheet toivat esiin myös pysyvyyksiä, joita perheteemaan liittyy. Samalla niissä heijastuu aineistomme nuorten aikuisten opiskelutaustan merkitys, sillä perheisiin ja kasvatukseen liittyviä teemoja opiskeleville lienee luontevaa pohtia vaikkapa vanhempien roolia tai vanhempi-lapsi-suhteita tulevaisuudessa.

YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Analyysimme mukaan nuorten aikuisten henkilökohtaisia perhetulevaisuuksien kuvauksia määrittelevät toiveet puolisosta ja lapsista mutta myös läheisistä suhteista sukulaisiin ja ystäviin. Nämä toiveet kuvaavat myös niitä kulttuurisia merkityksiä, joita perheeseen liitetään. Laajempia perhe-elämän yhteiskunnallisia kehityskulkuja puolestaan kuvaavat perheiden ja läheissuhteiden moninaisuus, erilaiset perhemuodot ja useat erilaiset tavat elää perhe-elämää. Voidaankin todeta, että perhe ja perhesuhteet ydinperhettä laajemmin ymmärrettynä näyttävät analyysimme pohjalta nuorille aikuisille erittäin merkityksellisinä. Oma perhe, johon kuuluvat kirjoittaja, hänen puolisonsa ja heidän lapsensa, on tärkeä. Ydinperheellä on siis edelleen merkitystä. Toisaalta perheenjäseniksi voidaan lukea myös omat ja puolison vanhemmat sekä aikuiset sisarukset, ystäviä unohtamatta. Tuloksemme haastavatkin yksioikoista oletusta perhe- ja lä-

heissuhteiden yksilöllistymiskehityksestä (esim. Beck 1986; Beck & Beck-Gernsheim 2002). Yksilöllistymisteisissä ajatellaan perinteisten, yhteisöllisten ja annettujen perhesiteiden heikkenevän ja niiden sijaan erilaisten löyhien, itse valittujen sidosten yleistyvän. Tuloksemme eivät tyrmää tätä ajatusta täysin, sillä myös nuorten ajatuksissa heijastui osaltaan valitun perheen ajatus, mutta samanaikaisesti niissä edelleen näkyi yhteisöllisten ja annettujen perhesiteiden keskeisyys. Kiinnostava yksityiskohta kirjoituksissa on se, että yksikään kirjoittajista ei ajatellut elävänsä yksin ja jättävänsä perheen kokonaan perustamatta – nämä ovat ilmiöitä, joita yksilöllistymiskeskusteluissa saatetaan myös sivuta. Voi ajatella sukulaisuuteen ja parisuhteeseen nojaavien perhesiteiden säilyttävän paikkansa samalla, kun yksilöllistymiskehitys ja perhekäsityksen laajeneminen tuovat vapautta määrittellä itselle tärkeitä perheenjäseniä ja elää ”omannäköistä perhe-elämää”. Tällainen hybridi, jossa perhe on ydinperhe ja tiiviisti sen ympärille rakentunut sukulaisten – usein isovanhempien ja aikuisten sisarusten – ja mahdollisesti muiden läheisten verkosto, on perhetutkimuksellisesti kiinnostava. Vaikka ydinperhe korostuu varsinkin niissä kirjoituksissa, joissa käsitellään kirjoittajan omaa tulevaisuuden perhettä, ydinperheeseen voidaan sisällyttää asioita, jotka eivät rajoitu perinteiseen, teollisen ajan käsitykseen siitä, keitä ydinperheeseen kuuluu tai millainen on yleensä ydinperheen koostumus.

Nuorten omaa tulevaa perhettä vuonna 2033 käsittelevien kirjoitusten voi tulkita kuvastavan heidän toiveitaan ja ideaalejaan. Sinänsä nämä ajatukset omasta tulevaisuuden perheestä ovat realistisia. Esimerkiksi EU:n ja OECD:n tekemien tulevaisuutta koskevien analyysien perusteella tällaisia perheitä on 2030-luvullakin, joskin niiden suhteellinen osuus tulee pieneneään. Toisaalta on todennäköistä, ainakin perhetilastojen ja perheiden tulevaisuutta käsittelevien analyysien perusteella arvioituna, että aivan kaikista aiheesta kirjoittaneet eivät tule perustamaan omaa perhettä tai hankkimaan – tai saamaan – lapsia. On myös mahdollista – ja tilastojen

valossa todennäköistä – että osa perheen perustaneista ja lapsia hankkineista eroaa. Joskus oma perustettu perhe ja perheideaali kohtaavat, joskus eivät. Tulkinnoissamme on huomioitava myös se, että vastaajien ajatuksissa perhemäärittelyjen taustalla voi elää perheen rinnastaminen kotitalouteen. Kirjoitelmaohjeistuksessa ei eritelty tarkemmin oletettavia perheestä vaikkapa saman katon alla elävänä yksikkönä. Kuitenkin perhe voidaan käsittää myös asumisen kautta kotitaloudeksi. (Esim. Yesilova 2009, 25–26.)

Kertomukset perheistä vuonna 2033 avaa- vat laajemmin perheiden moninaisuutta yhteiskunnassa kuvaamalla erilaisia perhemuotoja ja laajentuvaa ymmärrystä ydinperheestä. Moninaisuuden rinnalla näkyy realismi esimerkiksi siinä, millä todennäköisyydellä liitot päättyvät eroon. Nuorten kuvaukset lähipiiriin perheiden moninaisuudesta saavat tukea tilastoista, sillä esimerkiksi Tilastokeskuksen (2017) tietojen mukaan joka kymmenes lapsiperhe on uusperhe ja joka viides yhden vanhemman perhe, kun taas aviopari ja lapsia -perheiden määrä on jatkanut vähenemistä. Toisaalta puolisoista ja heidän lapsistaan muodostuva perhe näyttyy edelleen vastaajien joukossa yleisesti visioituna perhemuotona, joka perhetilastojen perusteella arvioiden saattaa aivan hyvin myös toteutua.

Nuorten oman perheen määritelmiä on kiinnostavaa verrata esimerkiksi aiemmissa verkostokarttatutkimuksissa saatuihin tuloksiin moninaisista tavoista hahmottaa perhettä (Jokinen ym. 2013, 186–187; Jokinen & Pirskanen 2015). Vaikka perhe voi pohjautua vanhempien ja lasten keskinäisiin suhteisiin ja läheisyyteen, rajat perheenjäsenten, sukulaisten ja muiden tärkeiden ihmisten välillä ovat usein liukuvia ja liikkuvia. Perheen rajat vaihtelevat myös esimerkiksi elämäntilanteen tai sen, keneltä kysytään, mukaan.

Nuorten aikuisten kirjoitelmissa perheiden moninaisuuden ja perhe- ja läheissuhteiden joustavuuden lisääntyminen näyttävät pääosin positiivisina kehityskulkuina. Huolta kirjoitelmissa herätti puolestaan muun muassa ilmastomuutos, syntyvyyden lasku, ikääntyvien

asema perheessä ja lapsiperheköyhyys. Vastaavia huolia on noussut esiin myös aiemmissa tutkimuksissa (Nätkin 2018). Muutosta korostavien kehityskulkujen lisäksi kertomukset alleviivasivat myös perhesuhteiden jatkuvuuksia, kuten perhesuhteiden merkitystä ihmiselle tärkeinä suhteina myös jatkossa. Monien perhetutkijoiden esittämä ajatus perhesuhteista yhtenä merkittävimmistä suhteista ihmisen elämässä on aineistossamme siis vahvasti esillä (Sevón & Notko 2008; Smart 2007); aineistossamme nämä perhesuhteet saavat sekä verisiteiden, saman talouden jakavien ihmisten kuin laajemmin subjektiivisesti määriteltyjen perhesuhteiden muotoja.

Tuloksemme kuvaavat, kuinka perhe näytetään jatkuvuuksien kautta erityisesti silloin, kun nuoret aikuiset kirjoittavat omista tulevaisuuden perheistään. Perhesuhteisiin liittyvät kulttuuriset odotukset rakkaudesta, kestävästä avio- ja avoliitosta ja lasten hankkimisesta näyttävät elävän vahvoina myös tämän päivän nuorten aikuisten ajatuksissa. Tulosta voi tulkita myös siitä näkökulmasta, että oman elämäntarinan ja tulevaisuuden visioiden rakentaminen jatkuvuuksien kautta – myös perhesuhteiden osalta – lienee nuorille tärkeää (ks. esim. Negele & Habermas 2010). Puhe muutoksesta korostui puolestaan silloin, kun perheen tulevaisuutta pohdittiin yleisemmällä yhteiskunnallisella tasolla.

On vaikea sanoa, onko ero kirjoittajan omaa tulevaisuuden perhettä koskevien ajatusten ja hänen tulevaisuuden perheitä yleensä koskevien ajatustensa välillä merkittävä vai ei. Kirjoituksemme alussa totesimme, että 1900-luvulla elettiin pitkään tilanteessa, jossa väestötasoiset perheilmiot olivat homogeenisessa suhteessa siihen, millaisia perheitä ihmiset arvostivat ja millaisissa perheissä he elivät – ja todennäköisesti halusivatkin elää. Kirjoitustehtäväämme vastanneiden milleniaalien kohdalla tilanne on toisin: kirjoittaessaan omasta perheestään he kirjoittavat ydinperhepainotteisesti, myönteillen teollisen yhteiskunnan perhekäsityksiä, mutta siirtyessään käsittelemään tulevaisuuden

perhesuhteita väestötasolla muun muassa perheiden moninaistuminen ja ydinperheideologian rapautuminen nousevat keskiöön. Minun perheeni eroaa perheistä yleensä. Toisaalta, kuten olemme todenneet, osa kirjoittajista laajentaa ydinperheen käsitettä esimerkiksi niin, että vanhemmat voivat olla samaa sukupuolta tai niin, että perhe laajenee läheisten ja sukulaisten verkostoksi, jonka keskellä tosin ydinperhe edelleen on. Näissä kirjoituksissa käsitykset omasta perheestä ja perheistä yleensä lähenevät toisiaan.

Tuloksiamme tulkittaessa on syytä huomioida, että aineistomme piirtää kuvaa perheiden tulevaisuudesta valikoituneen ja erityisen ryhmän – milleniaaleihin kuuluvien yhteiskunta- ja käyttäytymistieteitä opiskelevien yliopisto-opiskelijoiden – kuvaamana. Tämä ryhmä on sekä korkeammin koulutettu kuin nuoret aikuisten keskimäärin ja myös keskimääräistä useammin lähtöisin perheestä, jossa vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja. Heterogeenisemmän tai toisenlaisen vastaajajoukon tuottamat perhekuvaukset saattaisivat siis poiketa tämän aineiston tuottamasta kuvasta. Näistä rajoituksista huolimatta tutkimuksemme luo esimerkiksi nuoris- ja perhetutkimukselle ja päätöksentekoon tärkeää ymmärrystä nuorten perhekäsityksistä ja -toiveista. Tutkimuksellisesti kiinnostavaa olisikin toteuttaa säännöllisin väliajoin vastaava kirjoitelma-aineiston keruuta, jotta voitaisiin hahmottaa mahdollisia muutoksia nuorten perhekäsityksissä ja tarkastella yhteiskunnallisten kehityskulkujen heijastumia niihin.

VIITTEET

- 1 Artikkelin kirjoittavat ovat osallistuneet analyysin tekemiseen ja artikkelin kirjoittamiseen yhtäläisellä panostuksella ja jakavat ensimmäisen kirjoittajan aseman.

LÄHTEET

- Aarnio, Kiia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna (2017) *Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset*. Helsinki: Väestöliitto.
- Adoptiolaki (22/2012).
- Alakärppä, Outi & Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämänsä. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (1), 5–16.
- Anttonen, Anneli & Sointu, Liina (toim.) (2006) *Hoivapolitiikka muutoksessa*. Helsinki: Stakes.
- Beck, Ulrich (1986) *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in einer andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elizabeth (2002) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Bengtson, Vern & Rosenthal, Carolyn & Burton, Linda (1990) Families and ageing: Diversity and heterogeneity. Teoksessa Robert Binstock & Linda George (eds) *Handbook of aging and the social sciences*. New York: Academic Press, 263–287.
- Berger, Arthur Asa (2017) Introduction. Teoksessa Arthur Asa Berger (ed.) *Cultural Perspectives on Millennials*. London, New York etc.: Palgrave Macmillan, 1–10.
- Carr, Deborah & Moorman, Sara (2011) Social Relations and Aging. Teoksessa Richard Settersten & Jacqueline Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging. Handbooks of Sociology and Social Research*. New York: Springer, 145–160. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7374-0_10
- Carr, Deborah & Moorman, Sara M. (2005) Social Relations and Aging. Teoksessa Richard A. Settersten, Jr. & Jacqueline L. Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. New York & Dordrecht & Heidelberg & London: Springer, 145–160.
- Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationäkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.
- Chambers, Deborah (2012) *A Sociology of Family Life. Change and Diversity in Intimate Relations*. Cambridge: Polity Press.
- Charles, Nickie & Davies, Charlotte A. (2008) My Family and Other Animals: Pets as Kin. *Sociological Research Online* 13 (5). <http://www.socresonline.org.uk/13/5/4.html>
- Eskola, Jari & Karayilan, Sanna & Kaski, Terhi & Lehtola, Tiina & Mäenpää, Tiina & Nishimura-Sahi, Oshie & Oede, Anu-Maarit & Rantanen, Mari & Saarinen, Sirkku & Toivikko, Päivi & Valtonen, Marianna & Wallin, Anna (2017) Eläytymismenetelmä 2017. Ohjeita ja kokemuksia menetelmästä kiinnostuneille. Teoksessa Jari Eskola & Tiina Mäenpää & Anna Wallin (toim.) *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. Tampere: Tampere University Press.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: The Stories of Finnish students. *Journal of Comparative Family Studies*. Special Issue: Reshaping Families in Northern Europe. Volume XLVII, Winter, Number 1, 27–44.
- Forsberg, Hannele & Timonen, Virpi (2018) The future of the family as envisioned by young adults in Ireland. *Journal of Youth Studies* 21 (6), 765–779.
- Golombok, Susan (2015) *Modern Families. Parents and Children in New Family Forms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harper, Sarah (2005) Grandparenthood. Teoksessa Malcolm L. Johnson (ed.) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 422–428.
- Huusko, Jukka (2018) Hälyttävä varoitus: Ilmastoa lämmittävien kasvihuonekaasujen määrä rikkoi uuden ennätyksen. *Helsingin Sanomat* 22.11.2018.
- Härkönen, Juho & Bernardi, Fabrizio & Bortien, Diederik (2017) Family Dynamics and Child Outcomes: An Overview of Research and Open Questions. *European Journal of Population* 33, 163–184. <https://doi.org/10.1007/s10680-017-9424-6>

- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 250–271.
- Jokinen, Kimmo & Kuronen, Marjo (eds) (2011) Research on Families and Family Policies in Europe: Major Trends. Teoksessa Uwe Uhlenndorff & Marina Rupp & Matthias Euteneuer (eds) *Wellbeing of Families in Future Europe. Challenges for Research and Policy*. Creative Commons, Familyplatform – Families in Europe, volume 1, 13–118.
- Jokinen, Kimmo & Malinen, Kaisa & Pirskanen, Henna & Moilanen, Sanna & Rautakorpi, Sonja & Harju-Veijola, Minna & Nortko, Marianne & Kuronen, Marjo (2013) Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 175–197.
- Jokinen, Kimmo & Pirskanen, Henna (2015) Verkostokartta ja aikajana lasten moninaisten perhesuhteiden tutkimisessa. Teoksessa Marleena Mustola & Johanna Mykkänen & Marja Leena Böök & Antti-Ville Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 170, Tiede. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 46–54.
- Karvonen, Sakari & Salmi, Minna (toim.) (2016) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Työpäpaperi 30/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kervinen, Elina & Luukka, Teemu (2019) Näin poliitikot kommentoivat syntyvyyden vähenemistä: ”Elintason ylläpitäminen tulee olemaan erittäin suurissa vaikeuksissa”. *Helsingin Sanomat* 30.9.2019.
- Kokkonen, Yrjö (2019) Viime vuosi oli ilmastohistorian neljänneksi lämpimin. YLE Uutiset 7.1.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10585308>. (Viitattu 13.2.2020.)
- Kuronen, Marjo (2014) Perheen ideologinen tuottaminen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 81–98.
- Laki avioliittolain muuttamisesta (156/2015)
- Lambert, Nathaniel & Stillman, Tyler & Baumeister, Roy & Fincham, Frank & Hicks, Joshua & Graham, Steven (2010) *Family as a salient source of meaning in young adulthood*. *The Journal of Positive Psychology* 5 (5), 367–376.
- Lowenstein, Ariela (2005) Global Aging and Challenges to Families. Teoksessa Malcolm L. Johnson (eds) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 403–412.
- Mason, Jennifer & Tipper, Becky (2008) Being Related: How children define and create kinship. *Childhood* 15 (4), 441–460.
- Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. *Perhebarometri 2015*. Katsaus E49/2015. Helsinki: Väestöliitto.
- Morgan, David H. J. (1996) *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
- Negele, Alexa & Habermas, Tillman (2010) Self-continuity across developmental change in and of repeated life-narratives. Teoksessa Kate McLean & Monisha Pasupathi (eds) *Narrative Development in Adolescence: Creating the Storied Self*. New York: Springer, 1–22.
- Nätkin, Ritva (2018) Perheen ja sukulaisuusuhteiden tulevaisuusvisiot. *Gerontologia* 32 (3), 197–208.
- OECD (2011) *Doing better for families*. Paris: OECD Publishing.
- Pahl, Ray & Pevalin, David J. (2005) Between family and friends. A longitudinal study of friendship and choice. *The British Journal of Sociology* 56 (3), 433–450.
- Rissanen, Antti (2016) Perhemuodon yhteys nuorten hyvinvointiin ja riskikäyttäytymiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (3), 247–259.

- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D38. Helsinki: Väestöliitto.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008) Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 13–26.
- Smart, Carol (2007) *Personal Life. New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smith, Dorothy E. (1993) SNAF. Standard North-American Family as an Ideological Code. *Journal of Family Issues* 14 (1), 50–65.
- Suitor, J. Jill & Sechrist, Jori & Gilligan, Megan & Pillemer, Karl (2011) Intergenerational Relations in Later-Life Families. Teoksessa Richard A. Settersten Jr. & Jacqueline L. Angel (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. New York & Dordrecht & Heidelberg & London: Springer, 161–178.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2017) Perheet [verkkójulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. (Viitattu 18.10.2019.) http://www.stat.fi/til/perh/2017/perh_2017_2018-05-25_tie_001_fi.html
- Särkelä, Elina & Suoranta, Juha (2016) Nuorten tulevaisuuskertomukset ja refleksiivinen oppiminen. *Nuorisotutkimus* 34 (3), 19–38.
- Thomson, Elizabeth & McLanahan, Sara (2012) Reflections on “Family Structure and Child Well-Being: Economic Resources vs. Parental Socialization”. *Social forces; a scientific medium of social study and interpretation* 91(1), 45–53. <https://doi.org/10.1093/sf/sos119>
- Treas, Judith & Marcum, Christopher Steven (2005) Diversity and Family Relations in an Aging Society. Teoksessa Malcolm L. Johnson (eds) *The Cambridge Handbook of Age and Aging*. Cambridge: Cambridge University Press, 131–141.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Väestön ennakkotilasto (2020) Tammikuu. Tilastokeskus.
- Widmer, Eric (2010) *Family Configurations: A Structural Approach to Family Diversity*. Farnham: Ashgate.
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

IHAN TAVALLINEN ÄITI – NUORET ÄIDIT JA VANHEMMUUDEN NEUVOTTELUT

MARJA PELTOLA

Perheellistyminen on säilynyt itsenäisen asu-
misen, kouluttautumisen ja työllistymisen
ohella yhtenä normatiivisesti säännellyistä ai-
kuisuuden merkkipaaluista, siitä huolimatta,
että myös lapsettomuuteen liittyvät ilmiöt ovat
ansaitusti saaneet hiljattain aiempaa enemmän
julkista huomiota. Siirtymä nuoruudesta aiku-
suuteen on yksi keskeisiä nuorisotutkimuksen
kiinnostuksenkohteita, ja varsinkin koulutus- ja
työelämäsiirtymiä koskevaa tutkimusta onkin
runsaasti. Nuorisotutkimukselliset tarkastelut
vanhemmaksi tulosta ovat sen sijaan Suomessa
olleet verraten vähäisiä (ks. kuitenkin Niemelä
2005; Kelhä 2009; Sihvonen & Saarikallio-
Torp & Heinonen tässä teoksessa).

Artikkelissani tarkastelen nuorten naisten
siirtymiä vanhemmuuteen nuoriso- ja perhe-
tutkimuksen risteykseen sijoittuvana ja yhteis-
kunnallisiin muutoksiin kytkeytyvänä ilmiönä.
Perheellistymisen trendit ovat pysytelleet jo
vuosikymmeniä samansuuntaisina Suomessa,
kuten monessa muussakin Euroopan maassa:
syntyvyys laskee ja ensisynnyttäjien keski-ikä
kohoaa. Tämän kehityssuunnan voidaan ajatel-
la kytkeytyvän ainakin osittain ”nuoruuden pi-
dentymiseen” (esim. Côté 2014), millä viitataan
nuoruuden ja aikuisuuden välisen siirtymän
monimutkaistumiseen ja sen ajallisen keston
kasvuun pidentyneiden opiskelu-urien ja työ-
markkinasiirtymien myötä. Samaan aikaan
Suomi on muuttunut myös etnisesti aiempaa
monimuotoisemmaksi yhteiskunnaksi. Vaikka
myyti suomalaisen yhteiskunnan (aiemmasta)
kulttuurisesta homogeenisuudesta ei pidä paik-
kaansa (Tervonen 2014), aikuisuuden siirtymiä
ja perhe-elämää koskevien käsitysten kirjo laaje-
nee kulttuurisen moninaisuuden lisääntymisen
myötä. Perheellistymisen muutokset, pitenevä

nuoruus ja etnisen moninaisuuden lisääntymi-
nen ovat kaikki laajoja yhteiskunnallisia ilmiöi-
tä, joilla on oma historiansa ja ilmenemismuoi-
tonsa. Ne kuitenkin myös kytkeytyvät yhteen ja
vaikuttavat eri tavoin toisiinsa. Tämä yhteiskun-
nallisten muutosten risteyskohta on artikkelini
keskeinen konteksti.

Artikkeli perustuu 19–25-vuotiaiden nuor-
ten naisten haastatteluille ja haastatteluiden osa-
na kerätyille verkostokartoille. Nuoret naiset oli-
vat tulleet tai haastatteluhetkellä tulossa äideiksi
iässä, jota voidaan ensisynnyttäjien keski-ikäen
(29,4 vuotta vuonna 2019, SVT 2020) nähden
pitää verraten nuorena: 17–24-vuotiaina. Ym-
märän siirtymän vanhemmuuteen ilmiönä,
jota yhteiskunnassa vallitsevat iän mukaiset,
sukupuolittuneet, luokittuneet ja etnistyneet
normit ehdollistavat, mutta joka toisaalta kiin-
nittyy yksityisiksi tulkittuihin kokemuksiin ja
läheissuhdeverkostoihin. Siirtymässä vanhem-
muuteen yksi tuoreen vanhemman tehtävistä
on tehdä itselle ja muille ymmärrettäväksi oma
muuttunut ja neuvoteltava ”paikkansa” suh-
teessa sekä yhteiskunnallisiin, perheellistymistä
sääteleviin normeihin että lähiverkostoon. Ar-
tikkelissani tarkastelen tästä näkökulmasta sitä,
1) miten nuoret naiset puhuvat vanhemmaksi
tulonsa ajoituksesta suhteessa (ikä)normeihin,
ja 2) miten he puhuivat läheissuhteistaan ja lä-
heissuhteiden ja vanhemmuuden siirtymän kes-
kinäissuhteista.

Artikkeli etenee siten, että kuvaan aluksi
teoreettisia lähtökohtiani tarkemmin, minkä
jälkeen esittelen aineistoni. Sen jälkeen kahdes-
sa empiirisessä alaluvussa käsitelen haastatel-
tavien tulkintoja omasta elämäntilanteestaan:
ensin suhteessa vanhemmuuden siirtymän ajoit-
tusta koskeviin normeihin ja toiseksi suhteessa

lähiverkostoonsa, erityisesti puolisoonsa tai lapsen isään sekä vanhempiinsa. Lopuksi vedän yhteen havaintojani erityisesti risteävien sosiaalisten erojen näkökulmasta.

NORMATIIVISESTI SÄÄDELTY SIIRTYMÄ JA LÄHEISSUHDEVERKOSTO

Äitiys on pitkään konstruoitu naisen elämän ylimmäksi, ihannoiduksi tehtäväksi (esim. Berg 2008). Vanhemmaksi tullessaan nuoret naiset astuvat tähän idealisoituun, emotionaalisesti ladattuun ja normatiivisesti kontrolloituun asemaan. Vahvat kulttuuriset odotukset määrittelevät paitsi ”hyvää vanhemmuutta” yleisesti ja ”hyvää äitiyttä” erityisesti (Berg & Peltola 2015), myös äidiksi tuleminen hyväksyttyä ajankohtaa ja kontekstia (Thomson ym. 2008). Tässä artikkelissa esiintyvien haastattelutavien ikähaarukka on 19–25 vuotta. He ovat ensisynnyttäjien keski-ikää selvästi nuorempia, mutta toisaalta viihdekulttuurin ja monien (kansainvälisten) tutkimustenkin kiinnostuksen kohteena olevia alaikäisiä ”teiniäitejä” vanhempia, lainsäädännöllisesti aikuisia. Koko väestössä noin viidennes lapsista syntyy alle 25-vuotiaille naisille (Sihvonen ym. tässä teoksessa), ja omassa ikäryhmässään alle 25-vuotiaat perheellistyneet ovat vielä tätä merkittävästi pienempi vähemmistö, kun huomioidaan se, että kasvava osa naisista ei saa lapsia elämänsä aikana.

Normatiivisesti odotettua on, että siirtymä aikuisuuteen etenee vaiheittain ja järjestyksessä, jossa itsenäinen asuminen, pysyvän parisuhteen muodostaminen, kouluttautuminen ja mielellään myös työllistyminen edeltävät siirtymää vanhemmuuteen ja tarjoavat siis parhaaksi nähdyn kontekstin tälle siirtymälle. Järjestyksestä poikkeaminen näyttäytyy herkästi erilaisten riskien kautta. Nuoria äitejä koskevassa kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa on toistuvasti todettu, että iältään nuoriin äiteihin kohdistuu huolipuhetta ja epäilyjä taloudellisista vaikeuksista, kouluttautumisen ja työllistymisen viivästyemisestä tai epäonnistumisesta sekä vanhemmuuteen liitettyjen moraalisten taitojen

puutteista. (Phoenix 1991; Thomson ym. 2008; Kelhä 2009; Macvarish 2010; Wenham 2016; Shea, Bryant & Wendt 2016; Hamilton ym. 2018.) Iän merkitys ei kuitenkaan ole yksisuuntainen, herättäväthän syntyvyyden lasku ja lasten hankinnan pitkittäminen yhteiskunnallista huolta. Varttuneemmalla iällä äidiksi tulevista naisista puhutaan myös huoli- ja ongelmakeskeisesti, esimerkiksi viitaten terveydellisiin riskeihin tai elämänarvojen ”itsekyyteen” (Kelhä 2009). Vaikka siis vanhemmaksi tuleminen on odotettu osa siirtymää aikuisuuteen, normatiivinen aikaikkuna tälle siirtymälle on kapea.

Elämänkulun siirtymät kytkeytyvät tiiviisti yhteiskuntaluokkaan. Jonesin, O’Sullivanin ja Rousen (2006) mukaan nuorten siirtymiä aikuisuuteen voidaan tarkastella polarisoituneina luokittuneisiin ”*slow-track*” ja ”*fast-track*”-mallisiin siirtymiin. *Slow-track*-siirtymät ovat keskiluokkaisia, hitaasti eteneviä ja vanhempien taloudellisesti tukemia; niihin liittyy pitkä opiskelu, monimutkainen siirtymä työmarkkinoille sekä myöhentynyt perheen perustaminen. Sitä vastoin *fast-track*-siirtymiin liittyy vähäisempi (vanhemmilta) saatavilla oleva taloudellinen tuki, lyhyemmät koulutusurat sekä varhaisempi parisuhteen muodostus, mahdollisesti myös perheellistyminen. Nämä voidaan nähdä jatkumona työväenluokkaisemmille elämäntavoille. (Mt.; Suomessa Käyhkö 2006.) Vaikka ajatus kahdesta selvästi erottuvasta polusta aikuisuuteen on väistämättä todellisuutta yksinkertais-tava, analyttisenä välineenä erottelu auttaa hahmottamaan siirtymien ja elämänkulkua koskevien normien luokittuneisuutta ja muun muassa pidentynyttä nuoruutta koskevan keskustelun taipumusta normalisoida keskiluokkaista elämäntapaa.

Vanhemmuuden siirtymää säätelevät normit koskevat kaikkia äitejä, mutta asemoivat heitä eri tavoin ja saavat erilaisia nyansseja ristetessään yhteiskunnallisten erojen kanssa. Vanhemmuuden siirtymän normien etnistävien tai rodullistavien nyanssien kannalta on olennaista, että rodullistettuja vähemmistöjä edustavia nuoria naisia tarkastellaan yhteiskunnassa herkästi

kulttuurieroa korostaen; heidän ajatellaan olevan ainakin potentiaalisesti patriarkaalisten lähiyhteisöjensä alistamia erityisesti mitä tulee seksuaaliseen vapauteen, puolisonvalintaan ja perheen perustamiseen. Tässä valossa äitiys veraten nuorella iällä voi olla jopa ulkopuolisten odotusten mukaista, mutta nämä odotukset pikemmin lisäävät vähemmistötaustaisiin nuoriin naisiin kohdistuvaa leimaamista kuin vähentävät sitä. Tällaiset oletukset synnyttävät hierarkkisia jakoja ”meidän tasa-arvoisten suomalaisten” ja ”patriarkaalisten Toisten” välille; ne myös sivuuttavat vähemmistötaustaisten nuorten naisten toimijuuden sekä suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen vaikuttavat sukupuolten epätasa-arvon ongelmat (Keskinen 2009; Peltola ym. 2017). Tilastollisesti ”ulkomaalaistaustaisiksi” tilastoitujen synnyttäjien ja ensisynnyttäjien keski-ikä ei poikkea koko väestöstä – eroa syntyy kuitenkin siinä, että ikäryhmässä 20–24 ”ulkomaalaistaustaisiksi” tilastoidut nuoret naiset synnyttävät useammin kuin väestössä keskimäärin, ja ”ulkomaalaistaustaisiksi” tilastoitujen naisten kokonaishedelmällisyys on muuta väestöä korkeampi (Helminen 2018). Tässä artikkelissa tarkastellaan sekä etniseen enemmistöön että vähemmistöihin kuuluvia nuoria naisia lähtien liikkeelle siitä, että nämä nuoret naiset jakavat samankaltaisen elämäntilanteen, vaikka mahdollisesti tulkitsevat sekä elämäntilannettaan että nuoruutta ja perhettä koskevia normeja eri tavoin.

Vanhemmaksi tuleminen koskettaa monin tavoin paitsi yksilöä itseään, myös koko sitä läheissuhdeverkostoa, johon lapsi syntyy (esim. Kehily & Thomson 2011). Läheissuhdeverkostot elämäntilanteesta ja iästä riippumatta ovat hyvin moninaisia, eikä se ryhmä, joka koetaan ”perheeksi” läheskään aina vastaa kotitaloutta, perhetilastoja tai ydinperhenormia (Castrén, Tuomaala & Neuvonen 2017; Smart 2007). Näin on myös vanhemmaksi tullessa. Esimerkiksi Castrén ja kollegat (2017) toteavat avioliiton ulkopuolella syntyneitä helsinkiläisvauvoja koskevassa tutkimuksessaan, että äidit nimesivät vaihtelevan, mutta useimmiten kotitaloutta

suuremman joukon sukulaisia ja ystäviä lapsensa perheenjäseniksi. Heteroydinperheen ”ulkopuolisia” läheissuhteita ei aina ole välttämättä pidetty perhesosiologiassakaan yhtä tärkeinä tutkimuskohteina kuin parisuhdetta ja vanhemmuutta (Notko & Sevón 2008, 111). Varsinkin nuoria äitejä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa kuitenkin korostuu erityisesti isoäitien, mutta myös muiden naispuolisten sukulaisten merkitys (esim. McDermott & Graham 2005).

Sekä perheellistymistä koskevat normit että yksilöllisesti eletyt läheissuhdeverkostot ovat siis keskeisessä roolissa siirtymässä vanhemmuuteen. Tämä lähtökohta mieleissäni olen keskustellut nuorten naisten kanssa heidän kokemuksistaan ja tulkinnoistaan koskien omaa tuoretta äitiyttään.

AINEISTONA HAASTATELUT JA VERKOSTOKARTAT

Artikkeli perustuu PROMISE-tutkimushankkeessa¹ toteutetun *Nuori äitiys monikulttuurisessa Suomessa* -osatutkimuksen pääkaupunkiseudulla kerätyille 15 nuoren naisen haastatteluaineistolle. Tukiaineistoina toimivat haastattelujen yhteydessä kerätyt kartat haastateltavien läheissuhdeverkostoista. Kokonaisuineen kuuluvat lisäksi kahden nuoren isän sekä yhden tämän artikkelin ikähaarukan ulkopuolelle asettuvan äidin haastattelut sekä neuvolaympäristössä kerätty havainnointiaineisto, joita en kuitenkaan käsittele tässä artikkelissa.

Nuoret naiset olivat haastatteluhetkellä 19–25-vuotiaita, ja heistä kuusi oli raskaana ja yhdellätoista oli (biologinen) lapsi, yhdellä kaksi lasta. Neuvolapalveluiden käyttäjien joukosta rekrytoitujen haastateltavien lapset olivat useimmissa tapauksissa alle vuoden ikäisiä; kuitenkin kolmella haastateltavalla oli 2–4-vuotias lapsi tai kaksi lasta. Lisäksi yksi esikoistaan odottavista haastateltavista oli toiminut useita vuosia huoltajan roolissa puolisonsa lapselle. Haastateltavien taustat olivat vaihtelevat. Etnisyydeltään viisi haastateltavista oli valtaväestöä, yksi kaksikulttuurinen (Suomi–muu),

ja yhdeksän kuului etnisiin vähemmistöihin². Vähemmistötaustaisista haastateltavista kolme oli muuttanut Suomeen verraten hiljattain nuoruudessaan tai nuorina aikuisina, ja loput olivat syntyneet Suomessa tai asuneet täällä varhaisesta lapsuudestaan lähtien. Korkeimmin koulutettu haastateltava oli juuri valmistunut ammattikorkeakoulusta ja yksi heistä opiskeli yliopistossa. Yhdellä oli ylioppilastutkinto ja yksi viimeisteli lukio-opintojaan. Kuudella oli ammatillinen tutkinto, kahdella ammatillinen koulutus kesken ja kaksi oli käynyt vain peruskoulun. Ennen vanhempainvapaata neljä haastateltavista oli opiskellut, kahdeksan oli ollut osa- tai kokopäivätyössä, yksi työttömänä ja yksi vanhempainvapaalla toisen lapsensa kanssa.

Kirjallinen tutkimuslupa aineistonkeruulle saatiin kaupunkien sosiaali- ja terveystoimesta sekä haastateltavilta itseltään. Neuvolassa kohdataan lähes kaikki pienten lasten äidit, ja neuvolayhteistyö antoi mahdollisuuden tavoittaa tämän pienehkön ryhmän edustajia, joita olisi saattanut olla suhteellisen haastavaa tavoittaa muualta. Samalla se toi aineistonkeruuprosessiin institutionaalisia portinvartijoita. Portinvartijuuteen liittyvien haasteiden ohella rekrytointiprosessia monimutkaistivat nuorten naisten elämäntilanteet, jotka asettivat ehtoja tutkimukseen osallistumiselle. Sovittuja haastatteluita, kuten neuvolakäyntejäkin, peruuntui erilaisista syistä: sattui sairastapauksia, muuttoa, yllättäviä velvollisuuksia ja aikataulujen pettämisistä. Sovittuja tapaamisia yksinkertaisesti unohtui arjen kiireiden keskellä. Tämä oli hyvin ymmärrettävää, ja samalla se toi jo rekrytointivaiheessa esiin tärkeän tutkimuksellisen huomion: nuorten naisten elämässä muuttui yhtä aikaa moni asia, ja useat päällekkäiset hoivavelvollisuudet – jotka eivät aina liittyneet yksinomaan vanhemmuuteen – olivat osa heidän arkeaan.

Haastattelussa keskustelimme haastateltavien elämäntilanteesta ennen ja jälkeen raskauden, raskauteen liittyvästä päätöksestä, iästä, vanhemmuudesta, lähipiiristä, arjesta, työnjaosta

ja saadusta tuesta sekä neuvolapalveluista. Haastattelun aikana pyysin myös haastateltavia nimeämään sosiaaliseen verkostoonsa kuuluvia ihmisiä – perheenjäseniä, sukulaisia, ystäviä, kollegoita – sekä sijoittamaan nämä verkoston jäsenet sisäkkäisten ympyröiden muotoon asetetuvalle ”kartalle”, sitä sisemmälle kehälle, mitä läheisemmäksi he kokivat kunkin henkilön. Rakensimme tämän ”kartan” yhdessä haastattelun aikana ja keskustelimme siihen merkityistä läheissuhteista osana haastattelua.

Aineisto on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin ja narratiivisen analyysin ideoita hyödyntäen. Haastatteluissa nuoret naiset tekevät ymmärrettäväksi elämäänsä ja kokemuksiinsa tarinoiden kautta. Vaikka elämäntilanne koetaan yksilöllisenä ja ainutlaatuisena, sitä koskevat tarinat ovat sidoksissa kontekstiinsa ja saatavilla oleviin tarinatyyppeihin (Atkinson 2005). Jo anonymiteettisistä en kuitenkaan analysoi ”suuria” elämäkerrallisia tarinalinjoja, vaan keskityn ”pieniin” tarinoihin, joiden kautta vuorovaikutuksellisesti esitetään ja positioidaan itseä (Phoenix 2008; Bamberg 2006). Läheissuhdekartat olen analysoinut sisällöllisesti keskittyen siihen, keitä nimettiin kuuluvaksi lähipiiriin ja miten läheissuhteen kuvaukset vaihtelivat eri kohdalla karttaa olevien henkilöiden kohdalla. Pääasiassa analyysi keskittyy kuitenkin haastattelusisältöihin näistä läheissuhteista. Analyysin taustatyönä on PROMISE-hankkeen yhteisanalyysi, joka tapahtui kaksivaiheisena temaattisena koodaamisena (ks. tarkemmin PROMISE 2018). Kaikki käytetyt erisnimet ovat pseudonymejä.

ÄITIYS JA IKÄ: TULKINTOJA ELÄMÄNTILANTEESTA

Oikean ikäinen äiti

Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että nuoret äidit pyrkivät erottautumaan ongelmakeskeisistä puhetavoista painottamalla elämäntilanteensa antoisia puolia, toimijuuttaan, resilienttiä ja kompetenttia vanhemmuuttaan

sekä perustelevaan vaihtelevin tavoin äidiksi tulemisensa ”oikea-aikaisuutta” (McDermott & Graham 2005; Niemelä 2005; Higginbottom ym. 2006; Wenham 2016; Shea ym. 2016; Hamilton ym. 2018). Nämä teemat olivat keskeisiä myös tässä aineistossa. Haastateltavat tunnisti- vat asemansa tilastojen valossa ”nuorina äiteinä”, mutta tämä ei ollut identiteetti, johon he kokemuksellisesti olisivat samaistuneet.

Vanhemmaksi tulemisen ajoitus 17–24 vuoden iässä kuvattiin lähes kaikissa tapauksissa itselle luontevaksi ja hyväksi. Sitä perusteltiin kypsyydellä ja kokemuksella ”valmiudesta” äidiksi, sekä parisuhteen ja elämäntilanteen vakaudella. Näin haastateltavien puhettavat mu- kailivat sitä, miten esimerkiksi Homasen (2013, 105–106; myös Rotkirch ym. 2017) mukaan eri ikäiset äidit kuvaavat raskauden oikea- aikaisuutta. Kuvaa siirtymän oikea-aikaisuudesta rakennettiin myös suhteessa omaan perhever- kostoon ja edellisiin sukupolviin.

Mulle tää on tosi luonteva ikä. Mä koen et mä oon valmis tähän. Mut mä tiedän et pal- jolti tää oma uusioperhekuvio on vaikuttanu ihan hirveesti siihen ajatukseen. (*Elina, 24 vuotta, odottaa esikoistaan, tausta Suomessa*)

Mun mielestä mä oon just sopivan ikäinen ja sitten ku lapset on isompia niin mä en oo ikäloppu. Että. Sit mä pystyn nauttiin vielä elämästä. (naurahtaa) (...) Ja ku mun äitikin sai 21-vuotiaana, mummi on saanu 20-vuo- tiaana niin sitte. Mä oon tullu siinä perässä vaan. (*Agnese, 21 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Baltiassa*)

Erottautumiskohteeksi usein muodostui ”van- hoina” äideiksi tulevat naiset, ja tähän ryhmään liitettiin toisinaan stereotypisoivia ajatuksia energian vähenemisestä ja lasten ”llemmisestä” (ks. Kelhä 2009). Toisaalta haastateltavat hyö- dynsivät myös nuoriin äiteihin liitetyjä stereo- typioita. Alaikäisenä vanhemmiksi tulevien eri- tyiset haavoittuvuudet eivät henkilökohtaisesti koskettaneet heitä (yhtä lukuun ottamatta), ja

aikuisen asema antoi heille mahdollisuuden konstruoida ”nuoret äidit” itsestä erillisenä, vielä nuorempana ja ainakin potentiaalisesti ongelmallisena ryhmänä. Tässä tarkoituksessa puhuttiinkin ”teiniäideistä”, usein tavoilla, jot- ka seurailivat tätä ryhmää koskevia kielteisiä ste- reotypioita.

No en mä ehkä ole erityisen nuori koska, en mä oo mikää teini enää. Et no okei onhan 18-vuotiaskin täysikänen mut et. En mä ai- nakaan silloin ois vielä halunnu lasta et. Tai jotain teiniäitileimaa, joka ei osaa tehdä mi- tään. (...) En mä tunne et mä oisin miten- kää huonompi äiti tai osaamattomampi äiti. (*Stina, 20 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Suomessa*)

Vaikka haastateltavat olivat laajasti omaksu- neet yksilöllisyyttä korostavan puhettavan, jossa yksilöllisen kokemuksen nähtiin määrittävän äitiyden ajoituksen enemmän kuin normien, oli oikeaa ikää, ”nuoruutta” ja ”vanhuutta”, kos- keva elämänkaaren narratiivi siis läsnä ideanin äitiyden määrittelijänä (Thomson ym. 2008).

Niille etnisiin vähemmistöihin kuuluville haastateltaville, jotka olivat muuttaneet Suo- meen suhteellisen hiljattain, vanhemmuuden siirtymän ajoitusta ja sen normeja koskeva poh- dinta kiinnittyi kuitenkin suomalaisen normis- ton ohella tai sijaan entiseen kotimaahan ja sen normeihin. Erityisesti tästä näkökulmasta oma vanhemmaksi tulo kuvattiin hyvin ”tavallises- ti” ajoittuvaksi ja sopivaksi. Kun haastateltavat yrittivät sovittaa yhteen entisen kotimaan tyy- pillisesti varhaisempaa perheellistymistä suosi- via käytäntöjä ja Suomessa yleisiä ajatuksia liian varhain tapahtuvan siirtymän riskeistä, saattoi ”oikea” aikaikkuna äidiksi tulemiselle puristua vielä tavallistakin kapeammaksi:

Meiän kulttuurissa sanotaan että jos sä meet, nainen menee naimisiin noin 20(-vuoti- aana), se on hyvä ikä ja pikku hetken, tai jos hän haluu odottaa kaks vuotta, 22, se on hyvä ikä olla äiti. Hän ymmärtää mitä

on olla äiti, millaista on (sitten) elämä tai vastuu. (...) Mä päätin että mä halusin tulla äidiksi 22(-vuotiaana), tai 23 mä olin raskaana. (...) Joo 18 on liian nuori, (sitä) ennen myös ei minun mielestäni ei vielä kun on liian- (...) minun mielestäni että se ei ole sopiva aika kun myös pitäisi naisen elää hänen elämää. (*Jamila, 24 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Lähi-idässä*)

Riippuen haastateltavien taustamaista, kerronta oman vanhemmuuden oikea-aikaisuudesta ankuroitui myös erottautumiseen niistä entisen kotimaansa ongelmallisista käytännöistä, kuten alaikäisenä avioitumisesta ja perheellistymisestä:

Mul ei ollut mitään estettä (vanhemmaksi tulemiselle) että, mä olin valmistautunut kauan ja paljon siihen, et 'nyt minä haluan saada lapsia'. Mut Somaliassa kun tyttö on 15 tai 14 hän menee ja perustaa perheen ja lapset ja kaikki. (...) 14, se on mun mielestä tosi, ihan liian nuori. (...) 20 on mun mielestä ok. (*Ayan, 22 vuotta, raskaana, tausta Itä-Afrikassa*)

Vaikka ongelmallisista puhetoista erottautuminen ja oman vanhemmuuden ”oikea-aikaiseksi” kertominen yhdisti haastateltavia, eroja siis syntyi sen mukaan, miten ajoittuvana asiana nuoruus näyttäytyi sekä mihin yhteiskuntiin kiinnittyvistä normeista ja minkälaisista puhetoista haluttiin erottautua. Ottaen huomioon rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistuvat leimaavat puhetavat, joissa vähemmistökulttuurit esitetään ”takapajuisena” ja nuoria naisia sortavana (Keskinen 2009), rodullistettuja vähemmistöjä edustaville haastateltaville oli kenties tärkeämpää erottautua näissä puhetoissa heille varatusta uhrin asemasta ja korostaa omaa toimijuuttaan perheen perustamisen ajoitusta koskevassa päätöksessä, kuin ottaa kantaa muihin nuoria naisia ja äitejä koskeviin puhetoihin suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vanhemmaksi tulon oikea-aikaisuuden kerronta liittyi siirtymän kuvaamiseen ylipäänsä

myönteisenä ja odotettuna. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että hyvän äitiyden kulttuurinen narratiivi on niin vahva, että vaikeuksista ja kielteisistä tunteista puhumiselle jää heikosti tilaa (Berg 2008; Mustosmäki & Sihto 2019). Vaikka haastatteluisia kerrottiin myös kielteisistä tunteista ja kokemuksista, ne hyvin harvoin liittyivät äidiksi tuloon itseensä. Poikkeuksellisesti vielä raskaana oleva Emilia kertoi edelleen välillä pohtivansa, oliko päätös pitää lapsi oikea.

MP: Harkitsikse muuten jos saa kysyä-
Emilia: Joo.

MP: harkitsit että et olis pitänyt?

Emilia: Siis joo ja kyl mä emmin vieläkin välillä, se on se mun mielest aika hirveetä et vielä täs vaihees, et nyt se on oikeesti myöhästä. On tietenkki muitakin ratkasuja mut, en mä usko et must ois sellaseen. Mut välil mul on nytkin semmonen olo et mä en tiedä et olikis tää nyt niin fiksu idea. (*Emilia, 20 vuotta, raskaana, kaksikulttuurinen*)

Vaikka Emilialla on rohkeutta tuoda epäilynsä ääneen esiin, hän kehystää ne ”hirveiksi”. Äitiyden tunnesääntöjä koskevan tutkimuksen mukaan ainakin joistakin äitiyteen liittyvistä kielteisistä tunteista – kuten väsymyksestä, syyllisyydestä – puhuminen on tullut aiempaa hyväksytyimmäksi. Kielteisten tunteiden hyväksyttävällä ilmaisulla on kuitenkin rajansa. Mustosmäen ja Sihdon (2019) mukaan äitien on vaikea kyseenalaistaa äitiyden ideaaleja, ja sen sijaan he kokevat syyllisyyttä kielletyistä tunteistaan ja siitä, etteivät jaksa tai pysty tavoittelemaan ideaaleja. Vaikka haastateltavat itse rajasivat itsensä ”nuorten äitien” kategorian ulkopuolelle, ainakin osa heistä koki joidenkin ympäristön toimijoiden kategorisoivan heitä näin ja epäilevän heidän kykyään ideaaliksi katsottuun äitiyteen. Haluttomuus asettua ongelmakategoriaan saattoikin olla yksi lisänyanssi, joka korosti haastateltavieni joukossa painetta myönteisen kuvan luomiseen omasta vanhemmuudesta.

Oikeassa elämäntilanteessa oleva äiti

Ikään liittyvien tekijöiden ohella keskeinen kerroksellinen elementti, jonka avulla rakennettiin kuvaa siirtymän oikea-aikaisuudesta ja kompetentista äitiydestä, oli elämäntilanteen vakaus. Tähän liittyivät parisuhteen laatu ja pituus, läheissuhteet ja niiden luonne sekä asuminen, taloudellinen tilanne, koulutus ja työnteko – siis samat tekijät, joita nuoret aikuiset yleensä mieltävät edellytyksiksi ”sopivalle” vanhemmaksi tulemiselle (Rotkirch ym. 2017). Jotkut haastateltavat saattoivat viitata kaikkiin näihin tekijöihin, kun taas toiset painottivat elämäntilanteensa mukaan vain osaa niistä.

Opintojen keskeneräisyys ja/tai työmarkkina-aseman epävarmuus olivat merkittävälle osalle haastateltavista suurimpia omaan elämäntilanteeseen epävarmuutta tuovia tekijöitä (ks. myös Rotkirch ym. 2017). Vaikka monessa asiassa haastateltavat antoivat itsestään kuvan kompetentteina ja haasteista selviytyvinä vanhempina, opintojen tai töiden yhteensovittaminen perhevelvollisuuksiin oli asia, josta puhuttiin myös epätietoisena, osin jopa ahdistuneena:

Mä jännitän, että jos mä jatkan (syksyllä) mun opiskeluja, miten mä voin, miten hoidetaan kaikki asiat. (...) Joo mä sanon että mä en haluais et syksy tulee, mut mitäs mä voin, pakko, se tulee. (*Jamila, 24 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Lähi-idässä*)

MP: Ooksä ajatellut että miten se onnistuu sit se koulutuksen ja lastenhoidon yhdistäminen?

Emilia: Mä, en. Mä en oikeestaan edes tiedä. Koska tavallaan, mulle on sanottu tosi tuomitsevasti siitä että päiväkotiiin ei kannata laittaa ihan nuorena. (*Emilia, 20 vuotta, raskaana, kaksikulttuurinen*)

Tätä epävarmuutta kompensoitiin kertomalla muista vakauttavista tekijöistä omassa elämäntilanteessa, kuten parisuhteen pitkäaikaisuudesta, puolison vakaasta työtilanteesta ja tukena ole-

vasta lähiverkostosta. Nuorten naisten oman aseman erityistä prekaarisuutta ne silti korostivat.

Merkillepantavaa on kuitenkin, että vajaa puolet haastateltavista ei nähnyt asemaansa tällä tavoin prekaarina. Työmarkkina-asemastaan varmemmilla haastateltavilla oli toisen asteen koulutus, ja osa heistä oli elänyt taloudellisesti itsenäistä elämää myyntityössä, lähihoitajina tai muussa ammatissa omasta näkökulmastaan jo pitkään. Jotkut olivat säästäneet vaihteluvan ajan tuloistaan valmistautuakseen lapsen syntymän aiheuttamiin lisäkustannuksiin. Esimerkiksi Agneselle taloudellisesti itsenäinen elämäntilanne tarkoitti, että hän oli jo pidempään myös identifioitunut aikuiseksi ”nuoren” sijaan, jolloin lapsen saaminen oli pikemminkin jatkumoa elämäntilanteelle kuin suuri harppaus aikuisuuteen:

MP: Mitä sä aattelet tästä lasten saamisesta et onkse semmonen asia joka tekee ihmisestä aikuisen?

Agnese: Ei. Mun mielestä ei se tee. Et kyl mä koin jo ennen lasta että mä oon ihan aikuinen. Mä olin kuitenkin jo 17-vuotiaana muuttanu pois kotoo ja elin omaa elämää. Et, hoidin kaikki omat asiat ja näin. (*Agnese, 21 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Baltiassa*)

Näiden haastateltavien kertomusten valossa havainnollistuu, että keskustelu pidentyneestä nuoruudesta ei edelleenkään kosketa samalla tavalla koko nuorten aikuisten sukupolvea. Jo työelämässä paikkansa löytäneiden haastateltavien siirtymää aikuisuuteen voikin luonnehtia *fast track* -malliseksi (Jones ym. 2006). Vaikka pitkät koulutusurat ovat nyky-yhteiskunnassa normatiivinen osa siirtymää aikuisuuteen, perhe- ja luokkataustojen sekä elämäntapojen erot näkyvät siinä, kuinka pitkää opintouraa ja millaista työmarkkina-asemaa ja elämäntapaa tavoitellaan – ja siinä, kuinka pitkään nuoruus kestää (mt.; Käyhkö 2006).

Riippumatta siirtymän luokittuneesta ”nopeudesta”, oman aseman määrittely nuoruudesta

etääntyen ja aikuisen identiteetin omaksuen oli toisaalta välttämätöntä myös siksi, että vakaa elämäntilanne ja nuoruus näyttivät diskursiivisesti sulkevan toisensa pois. Esimerkiksi Emma vastauksessaan kysymykseen siitä, tunsiko hän itsensä nuoreksi äidiksi, kertoo tuntevansa itsensä ”tavalliseksi” eikä ”nuoreksi”, koska hänen elämäntilanteessaan on niin moni asia kunnossa:

No ei, kyl mä ehkä jollain tavalla kuitenkin koen olevani tavallinen (enkä nuori). Ehkä mä oon normaalia nuorempi kuitenkin mutta. Koska mulla on ollu asiat jo pitkään hyvin duunien kannalta, kodin kannalta, parisuhteen kannalta, raha-asiat kunnossa. (*Emma, 24 vuotta, odottaa esikoistaan, tausta Suomessa*)

Nuoruus siis implisiittisesti näyttäytyi epävarmuuden ja väliaikaisuuden leimaamana ajanjaksona, ja sellaisena vastakkaisena vakaan (aikuis) elämän elementeille.

MUUTTUVAT LÄHEISSUHDEVERKOSTOT

Läheissuhdeverkostojen merkityksellisyys vilahdella siellä täällä nuorten naisten kertomuksissa koskien vanhemmuuden ajoitusta ja siirtymän normeja. Tässä alaluvussa tarkastelen niitä systemaattisemmin. Yhdeksi lähtökohdaksi tarkastelulle voi ottaa sen, keitä haastateltavat itse lukivat sisimpään ja siis kaikkein läheisimpään sosiaaliseen piiriinsä. Haastattelujen yhteydessä piirrettyjä verkostokarttoja tästä näkökulmasta tarkasteltaessa keskeinen huomio on se, että yhdessäkin tapauksessa tämä joukko ei koostunut ydinperhenormin mukaisesti vain haastateltavasta itsestään, hänen puolisoistaan ja heidän lapsestaan. Ydinperhejoukon keskeisyys on kiistämätön, sillä tämä joukko oli kaikilla haastateltavilla mukana sisimmässä ympyrässä, mutta lisäksi he sisällyttivät läheisimpään piiriinsä vanhempiaan, sisarusiaan ja toisinaan myös ystäviään. (Ks. myös Castrén ym. 2017.)

Kokemusta läheisyydestä ja perheenjäsenyydestä ei siten määritellyt ydinperheideaali yksinään, eivätkä toisaalta myöskään lapsuudenperhe tai lähisukulaisuus, sillä useammassa tapauksessa haastateltavat sijoittivat äitinsä sisemmälle kehille kuin isänsä, tai sisarusensa eri läheisyyden kehille. Lähimmän verkoston tai ”perheen” määritelmä oli siis tulkinnallinen ja suhteiden emotionaaliseen lataukseen kiinnittyvä (Smart 2007). Lähiyhteisön laajeneminen ydinperhemallin ulkopuolelle oli myös jaettu piirre enemmistö- ja vähemmistötaustaisten haastateltavien kuvauksissa lähiverkostoistaan. Vaikka kulttuuri vaikuttaa tapoihin ymmärtää perheyhteisön rajoja, yksinkertaistavat oletukset ”länsimaisten kulttuurien” ydinperhe- ja yksilökeskeisyydestä ja ”ei-länsimaisten kulttuurien” yhteisöllisestä perhekäsityksestä voivat luoda vastakkainasetteluja, jotka eivät vastaa ihmisten arkitodellisuutta (Carsten 2004).

Nuoriin äiteihin liitetyt stereotypiat koskevat osin myös heidän lähiverkostojaan. Parisuhteiden oletetaan olevan lyhyempiä ja alttiimpia konflikteille, jolloin muiden läheissuhdeverkostojen (erityisesti isoäitien) rooli korostuu. Määrällinen tutkimus sekä tukee että monimuotoistaa tätä mielikuvaa: yhden vanhemman kotitaloudet ovat kyllä merkittävästi yleisempiä alle 25-vuotiaiden tuoreiden äitien joukossa kuin 25–39-vuotiaiden äitien joukossa – mutta toisaalta vielä hieman yleisempiä 40 täyttäneiden tuoreiden äitien joukossa (Castrén ym. 2017, 35–36, ks. myös Sihvonen ym. tässä kirjassa). Isovanhemmat, erityisesti isoäidit, luettiin vauvan perheenjäseniksi yleisesti tuoreiden äitien joukossa, iästä riippumatta (Castrén ym. 2017, 48–49). Tässä aineistossa suurin osa (11) haastateltavista eli perheellistymisen normeja mukailleen avio- tai avoliitossa, ja heillä oli raskauden selvityksessä takanaan parisuhdehistoriaa vaihtelevasti joistakin kuukausista useisiin vuosiin. Kaksi naisista eli niin sanotussa erillissuhteessa (*living apart together*, ks. Castrén ym. 2017, 43); toinen heistä asui yksin (tulevan lapsensa kanssa) ja toinen äitinsä ja tämän puolison kanssa, mutta molemmat olivat vakaassa parisuhteessa

lapsen isän kanssa. Yksi haastateltava asui kaksin lapsensa kanssa erottuaan lapsen isästä, ja yksi käynnisti eroprosessin aineistonkeruun aikana. Vaikka siis vakaat parisuhdetilanteet olivat aineistossa yleisimpiä, myös perhe- ja asumisjärjestelyjen moninaisuus oli läsnä aineistossa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen tarkemmin haastateltavien tyypillisimmiksi läheisimmiksi nimeämiä ihmissuhteita, ensin parisuhdetta ja sitten suhdetta omiin vanhempiin, pohtien niille annettuja merkityksiä vanhemmuuden siirtymän ja siihen kytkeytyvien sukupuolittuneiden ja luokittuneiden erojen näkökulmasta.

Parisuhteet ja sukupuolittunut hoiva

Monet haastateltavat nimesivät puolisonsa itselleen lähimmäksi henkilöksi. Jännitteisissäkin suhteissa, ja jopa silloin kun suhde oli katkennut, entinen puoliso/lapsen isä luettiin haastateltavien lähimpään suhdeverkostoon. Lähes kaikille haastateltaville oli tärkeää, että vanhemmuus jaettiin sekä kokemuksen että velvollisuuksien tasolla; että vanhemmuus ei ollut ”*vaan äidin juttu*” (Stina, yhden lapsen äiti, 20 vuotta). Kuten edellä tuli ilmi, niille haastateltaville, joilla oli takanaan pidempi parisuhde, suhteen vakaus oli myös osa sitä kokonaisuutta, jonka kautta oma elämäntilanne kuvattiin ”valmiiksi” vanhemmuuteen. Parisuhteet olivat siis tärkeitä ja useimmille lähtökohtaisesti myönteisesti määriteltyjä. Silti ristiriitaisuudet, konfliktit ja vaikeat tunteet olivat osa parisuhteita koskevaa kerrontaa. Parisuhteiden kitkat voivat liittyä monenlaisiin asioihin, mutta seuraavassa keskityn hoivavelvollisuuksien jakamiseen ja siihen liittyviin kitkoihin, jotka olivat toistuvia teemoja aineistossa.

Seuraten väestötason havaintoa siitä, että vanhempainvapaata käyttävät lähinnä äidit ja vain hyvin harvoin isät (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020), tässäkin aineistossa vanhempainvapaalla olivat haastatellut nuoret naiset, eivät heidän puolisonsa. Jo tämä rakenteellinen tekijä ohjaa lastenhoitovastuun ja kaantumista: äidin ollessa vanhempainvapaalla

hoivavelvollisuuksien tasajako on mahdollista vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällaisesta tilanteesta kertoi Galina, joka oli yksi niistä haastateltavista, jotka olivat tyytyväisiä hoivavastuun jakamiseen parisuhteessaan:

MP: Ootteks te jutellu siitä että mitä hän tekee ja mitä sä teet ja näin?

Galina: No, hän oli aika pitkään lomautettuna, ja, viis kuukautta hän on hoitanut mun kanssa että ollaan oltu kotona molla. Ihan, tavallisesti, puol päivää hän hoitaa ja puoli päivää minä. Siis vaihdellaan. Et yhdet unet on hänellä ja yhdet mulla. Yks kerta hän ruokkii, sit toinen minä. (...) Hän on tehny kaikkea mitä minäkin. (*Galina, 25 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Venäjällä*)

Lähes kaikki haastateltavat jakoivat sukupuolten välisen tasa-arvon ideaalin ja ajattelivat, että sen tulisi näkyä myös hoivatyön jakautumisessa. Kuitenkin lapsen syntymän jälkeen haastateltavien parisuhteissa oli yleistä hoivavelvollisuuksien jakautuminen vaihtelevilla tavoilla, jotka jättivät valtaosan hoivatyöstä äideille. Sukupuolittuneesta työnjaosta harvoin oli sovittu eksplisiittisesti – se oli sen sijaan jotain, joka vain tapahtui: se nähtiin ”helpoimmaksi” tai jopa ainoaksi mahdolliseksi tavaksi järjestää arki toimivaksi. Eeva Jokisen (2005) *sukupuolitapaisuuksien* käsite siten avaa hyvin osuvasti hoivatyön jakautumisen logiikkaa. Sekä nuoret naiset että nuoret miehet tekivät ”feminiinistä” hoivatyötä, mutta tapaistuneiden sukupuolittuneiden käytäntöjen vastustaminen niiden tasaisemmalla jakamisella olisi vaatinut eksplisiittistä reflektiota ja erityisjärjestelyjä, kun taas niiden seuraaminen tapahtui vähemmän reflektoidusti ja ”luontevalta” tuntuvalta tavalla (mt.). Hoivavelvollisuuksien epätasaisen jakautumisen ohella hoivaan liittyvät tehtävät vaikuttivat eriytyvän sukupuolen mukaan siten, että nuoret naiset hoitivat lapsen ruumiilliseen hoivaan liittyviä asioita, kun taas heidän puolisonsa hoitivat kotitalouteen liittyviä askareita, jotka mahdollistivat ja helpottivat äidin hoivatyötä.

Me ei sinänsä olla sovittu mut se kyl menee vähän silleen että mä syötän ja vaihdan vaipan mut toisaalta se ei haittaa, koska (Puoliso), se hoitaa just, ruuat ja usein tiskit ja siivoaa et, sit jos mä alan siit motkottaa et se ei vaihda vaippaa niin must tuntuu et mä huomaan itte olevani siellä luudan varressa, et ei mua sinänsä haittaa, mieluummin sit näin. Mut kyl se sit auttaa jos mä pyydän. Mut yleensä mä en pyydä. (*Stina, 20 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Suomessa*)

Melisa kertoi, että puoliso oli paljon poissa heidän arjestaan, koska tämä sekä opiskeli että teki töitä. Hoivataakka ei jakautunut tasan, ja silloinkin kun puoliso on paikalla ja osallistui hoivatyöhön, Melisa huolehti isän tarjoaman hoivan laadusta. Tilanteen hyväksyttävyyttä Melisan näkökulmasta auttoi kuitenkin puolison halu auttaa ja tämän emotionaalinen sitoutuminen perheeseen:

Mun mies, ku se käy duunii ja kouluu nii, aika paljon on poissa. Yleensä kun se tulee ni mä saan sen, et mä oon hetken, oon vaan. Kyl se sit on silleen et (joudun kysymään) 'onks se syöny, ooksä koska kattonu sen vaipan'. Et mä enemmän joudun sanoon sille et 'hei ota se vaippa' tai näin, se ei aina reagoi niin nopeesti ku minä, mut siis se rakastaa sitä ihan hirveesti. (...) En voi sanoa ettei saa apua. Se itte osaa tiskata jos se huomaa et mä en oo koskenu niihin, välil mä teen ihan tarkotuksel et mä en koske niihin. (...) Onhan se tosi raskasta (puolisolle), se tulee kotiin aika rikkinäisenä, päivän päätteeks. Se aina sanoo et kaikki mitä mä teen ni mä teen hänen (lapsen) vuoksi, et sen takia se meni kouluun opiskelee paremman ammatin itellensä. (*Melisa, 24 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Kaakkois-Euroopassa*)

Koska suuri osa hoivavelvollisuuksista jäi äitien harteille, isien rooli joskus kapeni äidin määrittelemäksi auttamiseksi. Tällöin on mahdollista, että lapsesta huolehtimisen lisäksi äitien tehtä-

väksi jäi muiden velvollisuuksien ohella myös opettaa isää auttamaan hoivatyössä:

Siis mä rakastan olla (Lapsen) kans kotona, ei siinä mitään. Mut sit totta kai jos on kiukkusempi päivä, tai välillä must tuntuu (...) et pitää oikeesti viihdyttää, ruveta tyylii jotain kärrynpyöriä heittelee tääl et se jaksaa olla, niin sellasina päivinä (...) sit ku (Puoliso) tulee kotiin mä haluisin et se ottais vaik tunniks ja mä voisin vaan olla. Mut sit se ei aina, jotenkin, jos se tulee kuudelta himaan, ni aika lailla tunti et me ruvetaan tekee iltapuuhat ja sit se on (tapana), et minä teen ne iltapuuhat myöskin. Just täs yks päivä mä sanoin (Puolisolle) että, 'käy sä tekee sille iltapesut'. No sit, ku eihän se ees osaa tehdä niitä ku ei se koskaan tehny niitä, ni sit se vaan että 'mä tuun kattoo'. Mä sanoin 'no tuu nyt tänään sit kattoo mitä mä teen et sit säkin osaat ne tehä mut kyl sun pitää täytyy osata nää tehä'. Niin sit se tuli kattoo just sit sillon et periaattees nyt se sit osais tehä. (*Salla, 24 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Suomessa*)

Vaikka haastateltavat esittivät vaatimuksia hoivavelvollisuuksien tasaisemmasta jakautumisesta, ja vaikka puoliset suhtautuivat ymmärryksellä näihin vaatimuksiin, sukupuolitapaistuneiden käytäntöjen imu oli vahva (Jokinen 2005). Heteroparisuhteiden epätasaisista hoiva- ja kotityönjakoa koskeva kirjallisuus on feministisen tutkimuksen syvää pohjavirtaa. Vaikka työnjaon epätasa-arvoisuutta kohtaan on esitetty kritiikkiä useita vuosikymmeniä, se näyttää piintyneeltä ja vaikeasti purettavissa olevalta osalta erilaisia parisuhteita ja eri-ikäisten naisten kokemuksia (esim. mt.; Jurva 2018), eikä sitä pidäkään missään tapauksessa ymmärtää vain nuoria äitejä ja heidän parisuhteitaan koskevana ilmiönä.

Tyypillisesti hoivaroolien tasaisempaa jakoa tavoittelevasta haastateltavien enemmistöstä jonkinasteisina poikkeuksina näyttäytyivät ne kolme haastateltavaa, jotka eivät asuneet

lapsensa isän kanssa. Vaikka äidin ja lapsen suhteen ensisijaisuus oli implisiittisesti läsnä muisakin haastatteluihissa, näiden haastateltavien puheissa lapsen isän tai puolison läsnäolo näyttyi osin asiana, joka häiritsi ja rasitti äitiä:

No sehän asuu siellä sen kaverin luona. (...) Yleensä viikonloppusin vaan (isä tapaa lasta), koska mä en halua nähdä arkisin, siiks. Välillä, ei joka viikonloppu. Mut kyl mä yritän jutella, tulla toimeen hänen kanssa. (...) Mä haluan vähän niinku omaa rauhaa (Lapsen) kaa. (*Chailai, 21 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Kaakkois-Aasiassa*)

Katja, joka asui lapsensa kanssa äitinsä ja tämän puolison luona, näki hoivan nimenomaan äidin velvollisuutena, joka toi mukanaan myös oikeuden tehdä päätöksiä lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Tämän oikeuden hän halusi myös pitää itsellään:

MP: Mites sit tää vauvan isä, minkä verran hän on lapsen kanssa?

Katja: Kylvettä vähäsen, ja joskus jos mä haluan käydä kuntosalilla niin voi, pystyy (olemaan) vauvan kanssa. (...)

MP: Miten tulevaisuudessa, haluaisiksesä jaksaa vastuuta vauvan isän kanssa vai ajattelkösä että se on äidin vastuulla suuremmaks osaks?

Katja: Joo. Mä haluan päättää.

MP: Okei. Sä et ajattele et, et nykyään kuitenkin aika paljon puhutaan siit et tasa-arvosesti tai näin?

Katja: Ei... (naurahtaa)

MP: Joo. Oottekste jutellu semmosista kasvatusperiaatteista kuitenkin vai?

Katja: No ollaan, mut kyl, mä vietän kuitenkin enemmän aikaa vauvan kanssa. Niin kyl mä mun mielestä mä voin päättää. (*Katja, 21 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Venäjällä*)

Katja oli pitkäaikaisessa parisuhteessa lapsen isän kanssa, jota kuvaili luotettavaksi ja vastuulliseksi henkilöksi. Käytännön arjessa jo asumis-

järjestelyjenkin vuoksi lapsen isän sijaan Katjan äidillä oli kuitenkin Katjan ohella suurin rooli hoivatyön jakamisessa ja lasta koskevassa päätöksenteossa (ks. myös McDermott & Graham 2005; Kehily & Thomson 2011). Katjan perheen järjestelyt ovatkin esimerkki siitä, että perhettä, parisuhdetta ja hoivavelvollisuuksia voidaan ymmärtää ja järjestää vaihtelevilla tavoilla, jotka kaikki eivät vastaa ydinperheideaalia tai Suomessa yleisiä käsityksiä puolisosuhteen ensisijaisuudesta.

Lapsuuden perheet

Lapsuuden perheeseen liittyvien suhteiden roolia haastateltavien arjessa määritteli osin asuinpaikka ja etäisyys. Osa haastateltavista oli tietoisesti asettunut asumaan lähelle vanhempiaan tai sisarusiaan niin, että tiivis yhteydenpito oli mahdollista: samalle asuinalueelle tai jopa samaan kerrostaloon. Kaikilla ei kuitenkaan ollut halua näin tiiviiseen läheisyyteen, ja osalla olisi ollut halua, mutta ei mahdollisuutta siihen. Viimeisin koski erityisesti niitä haastateltavia, joiden lapsuudenperhe asui kaukana, myös Suomen ulkopuolella. Transnationalismin tutkimuksessa korostetaan läheissuhteiden merkityksellisyyden ja perheen tunnun säilyvän etäisyydestä huolimatta (esim. Bryceson & Vuorela 2002). Kuitenkin etäisyyden kipeys saattoi muuttua erityisen intensiiviseksi tässä uudessa elämäntilanteessa, paitsi läheissuhteiden, myös kulttuurisen ja sukupolvittaisen jatkuvuuden odotusten näkökulmasta:

Mun perhe asuu Somaliassa, tai mun sisko asuu täällä mut mun muut, perhe asuu Somaliassa. Se on vähän vaikeeta olla ilman. (...) Me puhutaan puhelimitse, mut se on tosi vähän. Mulla on ikävä heitä. (...) Äiti, hän on huolissaan koko ajan et. Tää on (mun) ensimmäinen vauva ja mä en osaa kaikki jutut. Ja meidän kulttuurissa äidit aina auttavat, auttavat meitä. (*Ayaan, 22 vuotta, raskaana, tausta Itä-Afrikassa*)

Kuten Ayaan edellä, lapsuudenperheestä puhuttaessa haastateltavat usein antoivat erityisen roolin omille äideilleen. Omia äitejä ei ainoastaan systemaattisesti luettu haastateltavien lähimpään verkostoon, vaan heistä keskusteltiin pitkästi haastatteluissa tavoilla, jotka korostivat suhteen emotionaalista ja käytännöllistä merkitystä. Tämä havainto on toistunut aiemmissa nuoria äitejä koskevassa tutkimuksessa, jonka mukaan lapsuuden perheet, mutta erityisesti omat äidit, tarjoavat usein nuorille äideille merkittävässä määrin materiaalista ja emotionaalista tukea ja osallistuvat arkiseen hoivatyöhön, näin samalla mahdollistaen sen kompetentin äitiyden, jota usein halutaan korostaa (esim. McDermott & Graham 2005; Kehily & Thomson 2011; Shea ym. 2016).

Meillä on äitin kans tosi läheiset välit. Sillon varsinkin, vauva-ajan ja sen vuoden ajan, niin oli tosi isona tukena. Varsinkin tai sillon kun se tuli se ero meille niin se otti niinku kopin heti ja sit mä muutin kotiin ja se oli tosi paljon siinä vauva-(aikana).. Et se nukku välillä vauvan kans yöt että mä sain nukkua. *(Tiia, 20 vuotta, yhden lapsen äiti, raskaana, tausta Suomessa)*

MP: Entä jos sä tarviit vaikka lastenhoito-apua tai tällasta niin keneltä sä pystyt kysymään?

Galina: No. Varmaan ensimmäinen on se, mun äiti kun hän on kuitenkin kasvattanut mut ja sillain. *(Galina, 25 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Venäjällä)*

Nuorten naisten äitien merkityksen korostuminen kiinnittää huomion uudestaan sukupuolittuneeseen hoivaan, tällä kertaa ylisukupolisesti. Esimerkiksi Galinan puheenvuorossa juuri oman äidin aiempi rooli hoivajana osaltaan perustelee äidin nykyistä roolia hoivatyössä. Hoivatyön sukupuolittuneisuus kulkee siis ylisukupolisesti, ja isoäideillä voi olla merkittäviäkin vastuita lastenlastensa hoitamissa. Kuten parisuhteessa ilmenevä hoivan

sukupuolittuneisuus, naispuolisten sukulaisten ja erityisesti isoäitien roolin korostuminen lapsen syntymän jälkeen ei kuitenkaan ole vain nuoria äitejä koskeva ilmiö, vaan sama löydös koskee eri ikäisinä lapsen saaneiden äitien perheitä (esim. Castrén ym. 2017).

Vaikka useimmilla haastateltavilla oli lämpimät välit vanhempiinsa ja erityisesti äiteihin, osalla oli tai oli ollut jännitteiset välit toisen tai molempien vanhempiensa kanssa. Osa kertoi lapsuudenkokemuksista, joihin liittyi kuritusväkivaltaa, päihteiden väärinkäyttöä, tuomitsevia asenteita ja lastensuojelutoimenpiteitä. Näissäkin tapauksissa vanhemmat kuitenkin koettiin merkityksellisiksi, joskus läheisiksikin. Kuten Smart (2007, 154) on todennut, perhesuhteet ovat luonteeltaan sitkeitä, eikä niitä koossa pitävä lojaalisuus herkästi horju. Vaikeilla suhteilla omiin vanhempiin saattoi samalla olla merkitystä sille, muodostuiko siirtymä aikuisuuteen *slow-track-* vai *fast-track-*malliseksi, sillä ne toisinaan jouduttivat haastateltavien muuttoa omilleen ja siis edesauttoivat heidän suhteellisen varhaista itsenäistymistään. Toisaalta myös läheisyys saatettiin kokea ristiriitaisena: äitinsä kanssa asuva Katja koki itsenäisen päätöksentekonsa jääneen äidin varjoon pitkän kaksin jaetun historian vuoksi: ”*Mul oli lapsuudessa silleen et mul ei ollu omaa mielipidettä mistään. Yleensä äiti päätti kaiken. Ni sitä on... Mul on vieläkin sitä et pitää aina kysyy äidiltä. Mul ei oo mielipidettä.*” (Katja, 21 vuotta, yhden lapsen äiti, tausta Venäjällä).

Siirtymä vanhemmuuteen voi olla laadullisesti uudenlainen vedenjakaja suhteessa vanhempiin (Shea ym. 2016, 846): se saattaa korostaa jännitteisten suhteiden kuormittavuutta ja antaa aihetta konfliktiin, mutta toisaalta tarjota uudenlaisia kokemuksia hyväksynnästä ja sukupolvien ketjun osaksi asettumisesta. Tiia, jolla oli läpi lapsuutensa ja nuoruutensa ollut vaikea suhde isäänsä, kertoi kokeneensa tullessa hylätyksi, kun isä ilmoitti raskaudesta kuultuaan, ettei 17-vuotias tytär voisi enää asua kotona.

(Kun oli kertonut vanhemmilleen raskaudesta) No mun isä sit sano siihen että, että meidän pitää (Lapsen isän) kanssa muuttaa yhteen ennen ku syntyy. (...) Että kukaan, 'kukaan odottava äiti ei odota kotona lasta' (moralisoivalla äänensävyllä), että se kuuluu tähän nyt koska sä odotat lasta niin sun kuuluu itsenäistyä ennen sitä. Niin, se, musta tuntu siltä ku ne ois hylänny. (Tiia, 20 vuotta, yhden lapsen äiti, raskaana, tausta Suomessa)

Vaikka Tiia ajatteli, että hänen oma suhteensa isäänsä ei voinut enää korjaantua, hän iloitsi isän lämpimästä suhteesta lapseensa:

Kesti, tosi kauan ennen kuin se lämpes sille ajatukselle. Mut sitten kun se lapsi (syntyi), niin (Lapsesta) on tullu ihan hirveen tärkeä, just papalle. (...) Mä en enää ees osaa ajatella et meidän suhde vois olla läheisempi, ku se on aina ollu, ihan koko mun elämän ajan tosi hankala. Mut sitten musta tuntuu, ehkä se kuuluukin olla et (Lapsi) on vähän niinku se side meidän välillä.

SIIRTYMÄT ÄITIYTEEN YHTEISKUNNALLISESSA KONTEKSTISSA

Nuoret naiset rakentavat asemaansa äiteinä erottaen negatiivisia mielikuvia kantavasta nuoren äidin kategoriasta sekä mahdollisista muista kielteisistä itseensä kohdistuvista puhetavoista, ja korostaen elämäntilanteensa myönteisiä puolia osana sukupolvien ketjua ja ydinperhettä laajempaa (perhe)yhteisöä.

Nuoruuden ”pidentymisestä” (Côté 2014) huolimatta nuoruus ja äitiys kulttuurisina konstruktioina eivät ole helposti yhteensovittavissa. Kun nuoruus implisiittisesti ymmärretään väliaikaisuuden ja epävakauden leimaamaksi ajanjaksoksi ja sellaisena vastakaiseksi vakaalle aikuiselämälle, rakentaessaan itsestään kuvaa tavallisina, vastuullisina ja kompetentteina äiteinä haastateltavat mieluummin

identifioituvat aikuisiksi kuin nuoriksi. Perheellistymisen ikänormien kannalta on toisaalta huomionarvoista, että erottautumista tapahtuu paitsi suhteessa ”liian nuoriin”, myös suhteessa ”liian vanhoihin” äiteihin – vanhemmuuden siirtymän normatiivinen ikäikkuna on varsin kapeasti määritelty. Ei olekaan välttämättä selvää, ovatko nuorehkot (mutta kuitenkin täysi-ikäiset) äidit erityisen marginaalisessa asemassa, vai onko äitiys nuorella iällä vain yksi niistä erityisistä konteksteista, joissa äidit ikään katsomatta neuvottelevat heihin kohdistuvista sukupuolittuneista odotuksista, pyrkivät tavoittelemaan äitiyden ideaaleja ja osoittamaan oman ”hyvän äitiytensä” niistä huolimatta (Macvarish 2010; Shea ym. 2016). Monet tästä aineistosta nousevat teemat, kuten käsitykset ”sopivasta” iästä ja elämäntilanteesta äitiydelle, kamppailut sukupuolittuneesta hoivasta parisuhteessa sekä naispuolisten sukulaisverkostojen ja erityisesti isoäitien merkityksellisyys, toistuvat kaiken ikäisiä äitejä koskevassa tutkimuksessa (esim. Rotkirch ym. 2017; Jurva 2018). Tämä havainto vastaa haastateltujen nuorten naisten omaa kokemusta itsestään ”tavallisina” äiteinä.

Luokittuneita elämänkulkujia koskevassa tutkimuskirjallisuudessa varhaisella iällä tapahtuvat siirtymät vanhemmuuteen yhdistyvät tyyppillisesti alempiin luokkataustoihin, pitkälle kouluttautuminen ja myöhempi perheellistyminen puolestaan ylempiin luokkataustoihin (mm. Jones ym. 2006; Käyhkö 2006; Thomson ym. 2008). Tässä artikkelissa olen hyödyntänyt Jonesin ja kollegoiden (2006) jakoa *fast-track*- ja *slow-track*-siirtymiin luokkanäkökulman tarkastelussa. Kaikkien haastateltujen perheellistyminen on tilastollisesta näkökulmasta *fast-track*-mallista, mutta koulutus- ja työmarkkinasiirtymien ja niitä koskevien suunnitelmien osalta haastateltavat olivat huomattavan heterogeeninen ryhmä: siinä missä osa oli tyytyväinen toisen asteen tutkintoonsa, jotkut olivat toistaiseksi peruskoulun varassa ja toisaalta kolmas ryhmä tavoitteli *slow-track*-mallista pitkää opiskelu-uraa perheellistymisestä huolimatta. Luokan ja perheellistymisen ajoituksen väliseen yhteyteen tuo uudenlaisia nyansseja havainto

siitä, että tilastollisesti lapsettomaksi jääminen on viime vuosien aikana kasvanut vain matalasti kouluttautuneiden naisten (ja miesten) ryhmässä, ja on nyt – toisin kuin aiemmin – yleisempää matalasti kuin korkeasti koulutettujen naisten keskuudessa (Jalovaara ym. 2019). Tämä havainto antaa aihetta kysyä, millaisessa muutoksessa *fast-track*-siirtymät muiden aikuisuuden siirtymien ohella ovat. Osalle haastateltavista ammatillinen koulutus tarjosi haastatteluhetkellä riittävän vakaalta tuntuvan yhteiskunnallisen aseman ja siten mahdollisti toiveiden mukaisen siirtymän vanhemmuuteen. Mikäli työmarkkinoiden epävarmuus kasvaa niin, että tunne vakaudesta mahdollistuu yhä harvemmalle niistä nuorista, jotka eivät tavoittele pitkiä opiskelu-uria ja niiden mukaisia ammattiasemia, epävarmuudet heijastunevat siis myös perheellistymiseen. Työ- ja koulutusuraan liittyvien tavoitteiden yhteensovittamista verraten varhaisen vanhemmuuden kanssa puitteistaa myös hoivatyön jakautumisen sukupuolittuneisuus, joka näyttää pitävän sitkeästi jalansijaa myös nuorten naisten elämässä.

Etnisten ja rodullistettujen vähemmistöjen perhesuhteita on suomalaisella tutkimuskentällä tyypillisesti käsitelty erikseen ja erilaisista tutkimusperinteistä käsin kuin valtaväestön perhesuhteita. Vaikka eroja näiden ryhmien välillä on, tämä jako voi antaa kuvan näiden ryhmien perustavanlaatuisesta erilaisuudesta, sivuuttaa kokemusten samankaltaisuudet sekä vahvistaa hierarkkista mielikuvaa perheiden jakautumisesta ”tavallisiin” valtaväestön perheisiin ja ”erilaisiin” ja potentiaalisesti ongelmallisiin vähemmistöperheisiin. (Peltola 2014.) Tästä(kin) syystä tässä tutkimuksessa on menetelmällisenä lähtökohtana erilaisista taustoista tulevien nuorten naisten tarkastelu yhdessä ja samalla teoreettisella linssillä. Onkin huomionarvoista, että useat vanhemmaksi tulemiseen liittyvät kertomukset eivät aineistossa järjestyneet enemmistö/vähemmistö-akselin mukaisesti, vaan olivat jaettuja tämän eron ylitse, tai jakolinjat kulkivat muualla. Tämä ei tarkoita, etteikö vähemmistöasema toisi erityiskysymyksiä siirtymissä vanhemmuuteen. Toisaalla olen todennut

(Peltola 2018), että rodullistamisen ja rasismien kokemukset, joille vähemmistötaustaiset haastateltavat altistuivat, erottivat heitä valtaväestöstä edustavista haastateltavista. Näkemykset siitä, mitä kulttuurisia, kielellisiä ja uskonnollisia tietoja ja arvoja lapsille tulevaisuudessa haluttiin siirtää, poikkesivat toisistaan haastateltavien etnisten taustojen mukaan (mt.), minkä lisäksi kielitaitoon liittyvät kysymykset osin asettivat heitä epäyhdenvertaisiin asemiin muun muassa neuvolapalveluissa. Tämän artikkelin fokuksen – ikänormien ja läheissuhteiden – mukaisessa tarkastelussa painottuvat kuitenkin samankaltaisuudet eroja enemmän. Tämä huomio on tärkeä siitäkkin näkökulmasta, millaisia kulttuurisia oletuksia perhe-elämän nuorten naisten toimijuutta rajoittavista piirteistä liitetään moniin vähemmistöetnisiin ryhmiin Suomessa (Keskinen 2009; Peltola ym. 2017). Oma toimijuus ja halu tulla nähdyksi vastuullisena vanhempänä ja oman elämänsä päätöksentekijänä olivat aivan yhtä paljon läsnä vähemmistötaustaisten nuorten naisten kertomuksissa kuin etnisesti suomalaisten nuorten naisten kertomuksissa, ja muodostivat yhden koko aineiston keskeisimmistä kantavista teemoista.

Perheellistymistä ja perhe-elämää säätelevät normit kantavat mukanaan luokittuneita, sukupuolittuneita ja etnistyneitä oletuksia siitä, millainen on tavallinen, odotusten mukainen ja kunnollinen perhe (Peltola 2014; ks. myös Skeggs 1997). Näillä arvostelmilla on konkreettisia vaikutuksia ihmisten arkielämään ja yhteiskunnalliseen asemaan, eikä olekaan yllättävää, että jokainen haluaa asemoida omat tapansa siirtyä perhe-elämään hyväksi ja kunnolliseksi (ks. Peltola 2014). Tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten naisten viesti oli, että he eivät halua tulla nähdyiksi potentiaalisten ongelmien tai huoltien kautta, vaan toivovat itseään kohdeltavan tavallisina, hyvinä vanhempina. Hyvä lähtökohta yhteiskunnalliselle keskustelulle perheellistymisestä olisikin erilaisten nuorten aikuisten ryhmien – olivatpa he sitten nuoria vanhempia, vanhemmuutta lykkäviä tai vapaaehtoisesti lapsettomia, enemmistö- tai

vähemmistötaustaisia – päätösten ja elämäntilanteiden hyväksyminen ja arvostaminen, määrittelemättä niitä välineellisesti kansantaloudelliseksi huoliksi, ihanteiksi tai ongelmiksi.

VIITTEET

- 1 PROMISE (Promoting Youth Involvement and Social Engagement) oli Euroopan unionin Horizon2020-ohjelman rahoittama (No 693221) ja Manchesterin yliopiston koordinoima tutkimushanke 2016–2019.
- 2 Haastateltavien taustat olivat Suomen ohella Kaakkois-Euroopassa (1), Väli-Amerikassa (1), Lähi-idässä (1), Itä-Afrikassa (2), Baltiassa (2), Kaakkois-Aasiassa (1) ja Venäjällä (2).

LÄHTEET

- Atkinson, Paul (2005) Qualitative Research – Unity and Diversity. *Forum: Qualitative Research* 6:3, Art. 26. <http://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0114-fqs0503261>
- Bamberg, Michael (2006) Stories: Big or Small. Why Do We Care? *Narrative Inquiry* 16:1, 139–147.
- Berg, Kristiina (2008) *Äitiys kulttuurisina odoituksina*. Helsinki: Väestöliitto.
- Berg, Päivi & Peltola, Marja (2015) Raising Decent Citizens – On Respectability, Parenthood and Drawing Boundaries. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 23:1, 36–51.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (eds) (2003) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. London: Bloomsbury.
- Castrén, Anna-Maija & Tuomaala, Vaula & Neuvonen, Samuli (2017) *Avoliittoperheen tuolla puolen: vastasyntyneiden perheet Helsingissä*. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia.
- Carsten, Janet (2004) *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press
- Côté, James (2014) *Youth studies. Fundamental issues and debates*. London: Palgrave Macmillan.
- Hamilton, Patricia & Lawson, Erica & Gaudet, Crystal & Chisholm, Jennifer & Kaur, Jaspreet & Abercromby, Susan (2018) At the intersection of idealized youth and marginalized almost-adulthood: how girls negotiate young motherhood in London, Ontario. *Journal of Youth Studies* 21(9), 1182–1197.
- Helminen, Marja-Liisa (2018) Ulkomaalais-taustaiset ensisynnyttäjinä samanikäisiä kuin suomalaistaustaiset – mutta synnyttävät enemmän lapsia. *Tieto & trendit – Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/ulkomaalaistaustaiset-ensisynnyttajina-samanikaaisia-kuin-suomalaistaustaiset-mutta-synnyttavat-lopulta-enemman-lapsia/> (Viitattu 29.7.2020.)
- Higginbottom, Gina & Mathers, Nigel & Marsh, Peter & Kirkham, Mavis & Owen, Jenny & Serrant-Green, Laura (2006) Young people of minority ethnic origin in England and early parenthood: views from young parents and service providers. *Social Science and Medicine* 63(4), 858–870.
- Homanen, Riikka (2013) *Doing Pregnancy, the Unborn, and the Maternity Healthcare Institution*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jalovaara, Marika & Neyer, Gerda & Andersson, Gunnar & Dahlberg, Johan & Dommermuth, Lars & Fallesen, Peter & Lappegård, Trude (2019) Education, Gender, and Cohort Fertility in the Nordic Countries. *European Journal of Population* 35 (3), 563–586.
- Jones, Gill & O’Sullivan, Ann & Rouse, Julia (2006) Young adults, partners and parents: individual agency and the problems of support. *Journal of Youth Studies* 9(4), 375–392.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jurva, Raisa (2018) Independence and Vulnerability. Affective Orientations in Imagining Futurities for Heterosexual Relationships. Teoksessa Tuula Juvonen &

- Marjo Kolehmainen (eds) *Affective Inequalities in Intimate Relationships*. New York: Routledge, 128–140.
- Kehily, Mary Jane & Thomson, Rachel (2011) Figuring Families: Generation, Situation and Narrative in Contemporary Mothering. *Sociological Research Online* 16 (4) 16.
- Kelhä, Minna (2009) *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Keskinen, Suvi (2009) 'Honour-related Violence' and Nordic Nation Building. Teoksessa Suvi Keskinen & Salla Tuori & Sari Irni & Diana Mulinari (eds) *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Surrey: Ashgate, 257–272.
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Macvarish, Jan (2010) Understanding the Significance of the Teenage Mother in Contemporary Parenting Culture. *Sociological Research Online* 15(4): 3. <http://www.socresonline.org.uk/15/4/3.html> (Viitattu 12.6.2020.)
- McDermott, Elizabeth & Graham, Hilary (2005) Resilient young mothering: social inequalities, late modernity and the 'problem' of 'teenage' motherhood. *Journal of Youth Studies* 8(1), 59–79.
- Mustosmäki, Armi & Sihto, Tiina (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia* 56 (2), 157–173.
- Niemelä, Anna (2005) Nuorena äidiksi – vauhdilla aikuisuuteen? Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 169–195.
- Notko, Marianne & Sevón, Eija (2008) Äitiys ja koti naisten keskinäisissä jännitteisissä perhesuhteissa. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 111–130.
- Peltola, Marja (2018) *Young motherhood in multicultural Finland*. Manchester: Manchesterin yliopisto. <http://www.promise.manchester.ac.uk/wp-content/uploads/2019/03/Individual-case-study-Finland-Young-motherhood.pdf> (Viitattu 12.6.2020.)
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Sukupolvet, maahanmuutto ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 147. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Peltola, Marja & Keskinen, Suvi & Honkasalo, Veronika & Honkatukia, Päivi (2017) Intergenerational negotiations on (hetero)sexuality and romantic relationships – views of young people and parents in multi-ethnic contexts. *Journal of Youth Studies* 20(5), 533–548.
- Phoenix, Ann (1991) *Young mothers*. Cambridge: Polity.
- Phoenix, Ann (2008) Analysing narrative contexts. Teoksessa Molly Andrews & Corinne Squire & Maria Tamboukou (eds) *Doing Narrative Research*. London: Sage, 64–77.
- PROMISE (2018) *Collated case-study reports. From ten countries: Croatia, Estonia, Finland, Germany, Italy, Portugal, Slovakia, Spain, Russia, and the UK*. Manchester: Manchesterin yliopisto. <http://www.promise.manchester.ac.uk/wp-content/uploads/2019/03/Collated-case-studies-public-website-Feb-2019.pdf> (Viitattu 12.6.2020.)
- Rotkirch, Anna & Tammisalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017*. Helsinki: Väestöliitto.
- Shea, Rebecca & Bryan, Lia & Wendt, Sarah (2016) 'Nappy bags instead of handbags': Young motherhood and self-identity. *Journal of Sociology* 52 (4), 840–855.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.
- Smart, Carol (2007) *Personal Life. New Directions in Sociological Thinking*. Cambridge: Polity Press.

- SVT Suomen virallinen tilasto (2018) Äidit tilastoissa 2019. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/aidit-tilastoissa-2019.html> (Viitattu 8.6.2020.)
- Tervonen, Miika (2014) Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Pirjo Markkola & Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.) *Kotiseutu ja kansakunta: miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 137–162.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta> (Viitattu 11.2.2020.)
- Thomson, Rachel & Kehily, Mary Jane & Hadfield, Lucy & Sharpe, Sue (2008) *The Making of Modern Motherhood. Memories, Representations, Practices*. London: Open University.
- Wenham, Aniela (2016) “I know I’m a good mum – no one can tell me different.” Young mothers negotiating a stigmatized identity through time. *Families, Relationships and Societies* 5(1), 127–144.

NUORENA ÄIDIKSI VASTOIN NORMATIIVISIA ODOTUKSIA – NUORET ÄIDIT KYSELYTUTKIMUKSEN VALOSSA

ELLA SIHVONEN, MIIA SAARIKALLIO-TORP & HANNA-MARI HEINONEN

Suomessa ensisynnyttäjien keski-ikä on nousut tasaisesti viimeisten vuosikymmenten aikana, minkä nähdään olevan myös yhtenä syynä syntyvyyden vähenemiselle. Vuonna 1990 ensisynnyttäjien keski-ikä oli 26 vuotta. Vuonna 2017 naisten ikä ensimmäisen lapsen syntyessä oli kivunnut keskimäärin 29 vuoteen. Kaikkien synnyttävien äitien keski-ikä nouseminen kertoo samaa tarinaa lapsen saamisen sijoittumisesta yhä myöhempään elämänvaiheeseen: vuonna 2017 lapsen saaneiden äitien keski-ikä oli 30–34 vuotta. Vertailuksi voi nostaa esiin sadan vuoden takaisen tilanteen, jolloin lapsen saaneet äidit olivat yleisimmin 25–29-vuotiaita (Tilastokeskus 2018). Ensisynnyttäjien keski-ikä sekä kaikkien lapsen synnyttävien äitien keski-ikä nousun rinnalla myös näkemykset ihanteellisesta lapsensaanti-ikästä ovat kohonneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuoden 1997 perhebarometrikyselyssä ihanteellinen äidiksi tuloikä oli noin 25 vuotta, mutta vuonna 2015 ihanteellinen äidiksi tuloikä oli kohonnut noin 27 vuoteen (Miettinen 2015).

Ensisynnyttäjien keski-ikä nousemisesta huolimatta lapsia syntyy Suomessa vuosittain myös verrattain nuorille naisille. Esimerkiksi vuonna 2018 ensimmäisiä lapsia syntyi Suomessa yhteensä 19 369, joista viidennes eli 21,3 prosenttia syntyi 24-vuotiaille ja sitä nuoremmille naisille (SVT 2020). Nuorille äideille suunnattuja kyselytutkimuksia ei ole Suomessa juurikaan tehty (vrt. Vuori & Gissler 2014). Laajemmalle joukolle suunnatuissa väestökyselyissä nuorten ääni usein hukkuu tai jää marginaaliin. Artikkelissa tartutaan tähän puutteeseen ja tarkastellaan Kelan tutkimuksen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) vuonna 2013 toteuttamaa väestökyselyä keskittyen nuorten

äitien vastauksiin. Vastaava kysely on toteutettu aiemmin vuosina 2001 ja 2006. Kyselyiden keskeisenä tavoitteena on ollut kerätä laajasti tietoa suomalaisten pienten lasten perheistä (Salmi & Lammi-Taskula 2009; Salmi ym. 2009; Juutilainen, Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Nuorten äitien vastausten tarkastelu on viimeisimmän eli vuonna 2013 toteutetun kyselyn pohjalta mielekäästä, koska kysely kohdennettiin siinä ensimmäistä kertaa suurempana otoksena nuoriin äiteihin. Vastaavaa kyselytutkimusta nuorille äideille ei myöskään ole sittemmin tehty.

Useissa nuoriin äiteihin liittyvissä tutkimuksissa lähdetään liikkeelle riskiajattelusta, jossa nuoret äidit muodostavat homogeenisen ja haavoittuvan ryhmän (mm. Hobcraft & Kieran 2001; Borkowski ym. 2007; Kuortti 2012; Powell 2018). Erilaisten riskien ja haavoittuvuuden korostaminen sekä nuorena alkavan vanhemmuuden problematisointi liittyvät vahvasti normatiiviseen ajatukseen vanhemmuudesta. Vanhemmuuden ajatellaan sijoittuvan vasta muiden aikuistumisen vaiheiden jälkeen. (Oinonen 2001.)

Artikkelissa tarkastellaan väestökyselyaineiston avulla nuoria äitejä, jotka ovat vastoin normatiivisia odotuksia saaneet lapsen keskimääräistä nuorempana. Tässä artikkelissa *nuorilla äideillä* tarkoitetaan äitejä, jotka ovat saaneet lapsen enintään 22-vuotiaana. Olemme kiinnostuneet siitä elämäntilanteesta, johon lapsi nuorilla äideillä on syntynyt, ja siitä, liittyykö nuorten äitien elämäntilanteeseen haavoitettavia vai kenties voimaannuttavia tekijöitä. Voimaannuttavuutta voidaan tarkastella sen avulla, millaisia resursseja – sosiaalisia, kulttuurisia tai taloudellisia pääomia – nuorten äitien

elämäntilanteesta, arvoista ja asenteista löytyy (vrt. Bourdieu 1986; Skeggs 2004). Luokkatutkimuksesta ponnistavat pääoman käsitteet tarjoavatkin teoreettisen peilauspinnan, jonka avulla voidaan arvioida nuorten äitien käytössä olevia resursseja toimia äitinä tilanteessa, joka ei noudata käsitystä normatiivisesta esimerkiksi opiskeluiden ja muiden nuoruuteen liitettyjen elämänvaiheiden jälkeen sijoittuvasta vanhemmuudesta. Olemme myös kiinnostuneita siitä, kiinnittyvätkö nuorten äitien käyttämät resurssit nuorten perhetaustaan ja lapsuuden perheen sosiaaliseen asemaan.

NUORENA ALKAVA ÄITIYS, SOPIVA ELÄMÄNTILANNE JA SOSIAALINEN TAUSTA

Vaikka artikkelissa puhutaan nuorista äideistä, ymmärrämme äitiyden yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti muuttuvana, ja siten myös käsitys siitä, milloin äiti mielletään 'nuoreksi äidiksi' vaihtelee. Nuoret eivät myöskään välttämättä pidä itseään 'nuorina äiteinä' vaan tavallisina äiteinä erityisesti tehdessään eroa niin sanottuihin 'teiniäiteihin' (ks. Peltola tässä teoksessa). Lapsen saamiseen kuitenkin liittyy normatiivisia odotuksia. Väestöliiton perhebarometrin mukaan vallitsevana kulttuurisena normina näyttäisikin olevan, että perheellistyminen on ihanteellista silloin, kun elämäntilanne on sopiva. Mitä kaikkea elämäntilanteen sopivuuteen katsotaan liittyvän, jää kuitenkin hieman epäselväksi, koska samaan aikaan elämäntilanteen arvioidaan joustavan ja lapsen tulon ajatellaan järjestävän elämäntilanteen sopivaksi. (Rotkirch ym. 2017.) Tästä näkökulmasta elämäntilanne näyttäytyy ikään kuin joustavana ja armollisena perheellistymisen kannalta.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu, että lapsen saamiseen nuorella iällä liittyy äitien hyvinvointia kuormittavia tekijöitä, kuten riski syrjäytyä opiskelu- ja työelämästä (mm. Hobcraft & Kiernan 2001; Powell 2018). Nuorena lapsen saaneita äitejä pidetään usein

myös haavoittuvana ryhmänä (Borkowski ym. 2007; Kuortti 2012). Haavoittuvuuden sekä riskin käsitteet eivät kuitenkaan ole ongelmattomia (Phoenix 1991; Graham & MacDermott 2005; Brunila ym. 2019; Virokannas, Liuski & Kuronen 2020). Virokannas, Liuski ja Kuronen (2020) ovat tarkastelleet haavoittuvuuden käsitettä ja sen käyttöä erityisesti sosiaalityön tutkimuksissa. Tutkijat peräänkuuluttavat keskustelua, jossa keskityttäisiin tarkastelemaan haavoittavia elämäntilanteita aiheuttavia rakenteita sen sijaan että tutkimuksessa määriteltäisiin ihmis- tai asiakasryhmät haavoittuviksi ilman käsitteen kriittistä reflektointia. Brunila ym. (2019) puhuvatkin eräänlaisesta 'haavoittuvuuden eetoksesta', jonka nähdään korvanneen 1990-luvulla yleistyneen riskipuheen. Tutkijoiden mukaan haavoittuvuuden eetoksessa etenkin nuoret luetaan haavoittuvuuden piiriin tavalla, joka korostaa psykoemotionaalisia ongelmia sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota nuorten elämänpiiriin liittyviin ja yhteiskunnallisista rakenteista kumpuaviin ongelmiin (Brunila ym. 2019, 7–8; vrt. myös Virokannas, Liuski & Kuronen 2020).

Psykososiaalisten riskien ja haavoittuvuuden korostaminen sekä ylipäänsä nuorena alkavan vanhemmuuden problematisointi liittyy normatiiviseen ajatukseen vanhemmuudesta, jonka ajatellaan sijoittuvan myöhempään elämänvaiheeseen (Oinonen 2001). Kelhän (2009) tutkimuksen mukaan äitiyden oikea-aikaisuuden kanssa kipuilevat niin nuoret kuin keskimääräistä vanhempina äidiksi tulleet. Myös Perrier (2013) on nostanut oikea-aikaisuuden keskeiseksi kunnollista äitiyttä rakentavaksi asiaksi. Tätä vasten onkin kiinnostavaa, että perhebarometrin vastauksissa nuorena perheellistymistä kuvattiin negatiivisesti 'jäähäntämisenä', kun taas normatiivista oikea-aikaista perheellistymistä kuvattiin 'asettumisena aloilleen' (Rotkirch ym. 2017, 58–62). Toisaalta esimerkiksi Perrierin tutkimuksen mukaan oikea-aikaisuudesta ei ole yhtenevää ymmärrystä, vaan se kietoutuu muun muassa luokkataustaan (Perrier 2013, 83).

Nuoria äitejä on tarkasteltu yhteiskuntaluokan ja luokkakeskustelun näkökulmasta erityisesti angloamerikkalaisessa tutkimuskirjallisuudessa (mm. Skeggs 2004; Gillies 2007), mutta jonkin verran myös suomalaisissa tutkimuksissa (mm. Kelhä 2009; Peltola tässä julkaisussa). Teemaa sivutaan myös Väestöliiton perhebarometrissa (Rotkirch ym. 2017). Perhebarometrin mukaan vähemmän koulutetut ja työväenluokkaiset äidit saavat lapsia keskimäärin aikaisemmin kuin koulutetut ja ylempien sosiaaliluokkien äidit (mt., 17). Toisaalta syntyvyyden viimeaikainen lasku näyttäisi olleen jyrkintä juuri vähemmän koulutetuilla ja matalimmissa tuloluokissa ja koskevan erityisesti miehiä (Jalovaara 2020).

Luokkakeskustelun ytimessä on sosiaalinen liikkuvuus tai sosiaalinen periytyvyys, jota on Suomessa tarkasteltu paljon koulutuksen näkökulmasta (esim. Erola 2010). Myös nuorena lapsen saamisen on havaittu periytyvän. Esimerkiksi Cheesbrough on havainnut Iso-Britanniaan keskittyvässä tutkimuksessaan, että nuorena lapsen saaminen periytyy nimenomaan äidiltä tyttärelle (Cheesbrough 2003, 92). Aikaisempien tutkimusten perusteella monisukupolvinen perheverkosto voi näyttäytyä työväenluokkaiseen perhekeskeiseen kulttuuriin kytkeytyvänä sosiaalisena resurssina (Walkerdine, Lucey & Melody 2001; Kelhä 2008).

Kelhä (2009) on tutkinut elämäntilannetta, yhteiskuntaluokan ja sukupuolen näkökulmasta ristiriitoja, joita liittyy normitetun elämäntilanteen mukaiseen 'oikeaikaiseen' äitiyteen hyvin nuorena tai varttuneemmalla iällä ensimmäistä kertaa äideiksi tulleilla naisilla. Kelhän mukaan nuorille äideille hoiva voi näyttäytyä myös kulttuurisena pääomana ja resurssina, jolloin keskeistä on korostaa hoivaa ja siten pärjäämistä lapsen kanssa (Kelhä 2008, 96, ks. myös Käyhkö 2006). Luokkatutkimuksessa sovellettavat sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen pääoman tai resurssien käsitteet tarjoavat teoreettisen peilauspinnan, jonka avulla arvioimme nuorten äitien vanhempana olemisen resursseja (vrt. Bourdieu 1986; Skeggs 2004). Toisin kuin

Bourdieu'llä, Skeggsin teoretisoinnissa (2004) luokka ei ole ainoastaan asemaa, elämäntyyliä tai kulttuuritottumuksia jäsentävä kategoria, vaan luokka on myös diskursiivinen ja ruumiillinen prosessi, jossa valtasuhteet määrittävät yksilöille ja ryhmille annettuja arvoja, ominaisuuksia ja liikkumatilaa. Esimerkiksi nuoria äitejä koskeva normatiivinen keskustelu äitiyden psykoemotionaalista oikea-aikaisuudesta voidaan nähdä tällaisena diskursiivisena ja ruumiillisena prosessina. Äitiys voi kuitenkin olla nuorelle paitsi riski ja haavoittuvuutta lisäävä, myös voimaannuttava ja elämänarvoja uudelleen järjestävä kokemus (Anwar & Stanistreet 2014; Murto, tulossa).

TUTKIMUSASETELMA JA -AINEISTO

Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan nuorten äitien elämäntilannetta, vanhemmuuteen liittyviä arvoja ja asenteita sekä lapsuuden perhetilannetta kartoittavia kysymyksiä. Tutkimuksemme päähuomio on nuorten äitien perhe- ja elämäntilanteen kartoittamisessa. Pohdimme perhebarometrissakin esiin tulleita nuorten äitien vanhemmuutta raamittavia odotuksia ja normeja: ovatko nuoret äidit elämäntilanteessa, jossa perheellistyminen uhkaa 'jäähdyttää' heidät paikoilleen vai ovatko he saavuttaneet elämässään perheellistymisen kannalta olennaiset palikat ja 'asettumassa aloilleen' vai järjestääkö lapsen syntymä elämäntilanteen sopivaksi? Vaikka tutkimuksessa ei päästä diskurssien tasolla kiinni nuorten äitien resurssisiin, myös pääomiin liittyvät luokkakeskustelut raamittavat analyysiä. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

- 1 Millaiseen elämäntilanteeseen ja perheeseen lapsi nuorilla äideillä on syntynyt?
- 2 Millaisia vanhemmuuteen liittyviä arvoja ja asenteita on lapsia kotona hoitavilla nuorilla äideillä?
- 3 Eroavatko nuorena esiköisen saaneet äidit vanhempana esiköisen saaneista äideistä lapsuuden perheeseen liittyvien taustamuuttujien suhteen?

Artikkelin aineistona on väestökysely, joka on kerätty yhteistyössä Kelan tutkimuksen ja THL:n kanssa vuonna 2013. Aineistoa on analysoitu monista näkökulmista, ja siitä on kirjoitettu useita tutkimuksia (mm. Haataja yms. 2016; Juutilainen, Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Salmi & Närvi 2014; Salmi & Närvi 2017). Aikaisemmissa tutkimuksissa aineistoa ei kuitenkaan ole tutkittu nuorten äitien näkökulmasta. Tässä artikkelissa väestökyselyn nuorten äitien vastaukset nostetaan ensimmäistä kertaa tutkimuksen keskiöön.

Väestökyselyssä kartoitettiin laajasti äidin omaan ja puolison työelämään liittyviä teemoja (ks. esim. Juutilainen, Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Salmi & Närvi 2014; Salmi & Närvi 2017). Nuorten äitien kannalta työelämään liittyvät kysymykset eivät ole ajankohtaisia, koska valtaosa nuorista äideistä ei ole vielä vakiinnuttanut asemaa työelämässä ja opinnot saattavat olla kesken. Keskitymme tässä artikkelissa tarkastelemaan nuorten äitien perhe- ja elämäntilannetta, vanhemmuuteen liittyviä arvoja ja asenteita sekä lapsuuden perhetilannetta kartoitettavia kysymyksiä.

Sähköisenä toteutetun väestökyselyn kohderyhmänä oli vuonna 2011 lapsen saaneet äidit (ks. otoksesta tarkemmin Juutilainen, Saarikallio-Torp & Haataja 2016, 8–9). Yhden lapsen synnyttäneiden äitien perusjoukosta poimittiin yksinkertaisella satunnaisotoksella 6914 äitiä. Nuorten äitien määrää (nuorten äitien perusotos, $n=189$) kasvatettiin ottamalla mukaan kaikki loput 18–21-vuotiaat (lisäotos $n=467$), jotka eivät tulleet satunnaisotoksella perusotokseen sekä ottamalla mukaan 300 äidin lisäotos 22-vuotiaista äideistä. Nuorten äitien täydennysotoksella pyrittiin varmistamaan tutkimusaineiston riittävyys ennakoitu vastauskato huomioiden. Kysely lähti 956 nuorelle äidille. (Juutilainen, Saarikallio-Torp & Haataja 2016, 9–12.)

Tarkoitamme tässä artikkelissa *nuorilla äideillä* niitä äitejä, jotka ovat olleet kyselyhetkellä alle 25-vuotiaita. Artikkelin nuoret äidit ovat siten olleet vuonna 2011 syntyneen lapsen

syntymähetkellä enintään 22 vuotta vanhoja, mikä eroaa merkittävästi keskimääräisestä äidiksi tulon iästä. Eroa on ensisynnyttäjien keski-ikäen noin seitsemän vuotta. Nuorten äitien ryhmään lukeutuvat siten myös kaikki kyselyyn vastanneet 23- ja 24-vuotiaat äidit ja lopullinen nuorten äitien osa-aineiston koko on 417 äitiä.

Koska artikkelissa tutkitaan nuoria äitejä, äidin ikä on keskeinen peilauspinta kyselyn vastausten analyysissä. Nuorten äitien ryhmää (alle 25 vuotta) vertaillaan tutkimuksessa pääasiassa muiden äitien ryhmään (yli 24-vuotiaat ja sitä vanhemmat äidit) sekä neljaluokkaiseen ikämuuttujaan, jossa muiden äitien ryhmä on jaettu kolmeen eri ikäluokkaan (25–29-vuotiaat, 30–34-vuotiaat ja yli 34-vuotiaat äidit (taulukko 1).

Myös vanhempien äitien joukossa oli sellaisia naisia, jotka ovat saaneet lapsen nuorten äitien lailla nuorena (esikoinen alle 23-vuotiaana). Näitä kaikkia *nuorena esikoisen saaneita äitejä* ($n=712$) tarkastellaan artikkelissa erityisesti lapsuuden perheeseen liittyvien taustamuuttujien suhteen, mutta myös äitien vanhemmuuteen liittyvissä arvo- ja asennekysymyksissä.

Kaikkien kyselyyn vastanneiden äitien ikäjakauma oli 18 ja 51 vuoden välillä ja keski-ikä 32 vuotta. Vuonna 2011 syntynyt lapsi oli kyselyhetkellä 2–3 vuotta. Osalla äideistä oli myös vanhempia lapsia, ja osa oli saanut lapsen vuoden 2011 jälkeen tai oli kyselyhetkellä raskaana; 16,9 prosenttia nuorista äideistä kertoi olevansa kyselyhetkellä raskaana. Nuorten äitien ryhmässä esikoinen oli syntynyt äidin ollessa 16–22-vuotias. Muille kun kyselyn nuorille äideille, esikoinen oli syntynyt äidin ollessa 15–46 vuotta. Vaikka suurimmalle osalle nuorista äideistä vuonna 2011 syntynyt lapsi oli ensimmäinen (57,5 %), yli kolmasosalla nuorista äideistä oli kyselyhetkellä kaksi lasta (35,6 %) ja pienellä osalla lapsia oli peräti kolme tai enemmän (7,0 %) (ks. taulukko 2).

Artikkelin analyysi on pääosin kuvailevaa, jossa nuorten äitien vastauksia vertaillaan ristiintaulukoinnin ja tilastollisten merkitsevyyksien avulla muiden äitien vastauksiin. Tilastollinen

TAULUKKO 1. TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT OSA-AINEISTOT JA TUTKIMUSRYHMIEN KUVAUKSET.

Äidin ikä kyselyhetkellä	N	N
Nuoret äidit, alle 25 vuotta		417
Muut äidit		2437
Äidit 25–29 vuotta	556	
Äidit 30–34 vuotta	1030	
Äidit 35+ vuotta	851	
Kaikki äidit yhteensä		2854*
Äidin ikä esikoisen syntyessä		N
Nuorena esikoisen saaneet äidit, esikoinen alle 23-vuotiaana		712
Muut äidit, esikoinen yli 22-vuotiaana		2140
Kaikki äidit yhteensä		2852**

* Ikäkysymykseen (syntymävuosi) ei ollut kyselyssä pakko vastata, ja siksi osa vanhemmista äideistä jää pois iän mukaan tehdystä muuttujasta ja vertailuista. Kaikki nuoret äidit (N=417) ovat kuitenkin mukana tarkastelussa.

** Kaksi ikäkysymykseen vastannutta ei ollut vastannut kysymykseen esikoisen iästä, mistä johtuen äidin ikä esikoisen syntymässä -tutkimusryhmän yhteenlaskettu määrä eroaa äidin ikä kyselyhetkellä -tutkimusryhmästä.

TAULUKKO 2. KYSELYYN VASTANNEIDEN ÄITIEN LASTEN LUKUMÄÄRÄ, %.

Lasten lukumäärä	Nuoret äidit, %	Muut äidit, %
Yksi lapsi	59,1	28,4
Kaksi lasta	35,3	45,2
Kolme lasta tai enemmän	5,5	26,4
Yhteensä	100 (N=416)	100 (N=2437)

p=0.000

merkitsevyys tarkoittaa, kuinka todennäköistä on, että saatu tulos ei ole sattumaa tai virheelinen. Mikäli nuorten äitien ja muiden äitien vastausten välillä havaitut erot ovat tilastollisesti merkitseviä, ne todennäköisesti heijastelevat tosiasiallisia eroja eri-ikäisten äitien välillä. Lisäksi nuorena esikoisen saamisen yhteyttä lapsuuden perheen rakenteeseen ja muihin taustamuuttujiin analysoidaan logistisen regression avulla.

Artikkeli etenee niin, että tarkastelemme ensiksi, millaiseen perheeseen lapset nuorilla äideillä syntyvät. Selvitämme myös, millaisia muutoksia äidin läheisyydessä on tapahtunut lapsen syntymän jälkeen. Seuraavaksi syvennämme ymmärrystä nuorten äitien elämäntilanteesta

ja selvitämme, muodostavatko nuoret äidit homogeenisen ryhmän, jonka elämäntilanne on erityisen haavoittuva, kuten herkästi ajatellaan. Tarkastelemme, mitä kyselyyn vastanneet nuoret äidit tekivät ennen lapsen syntymää, minkälainen heidän elämäntilanteensa oli kyselyhetkellä pienen lapsen kanssa sekä millaisia tulevaisuuden suunnitelmia heillä on. Tämän jälkeen tarkastelemme, millaisia hoivaan ja vanhemmuuteen liittyviä arvoja ja asenteita nuorilla äideillä on, ja eroavatko nuoret näiden arvojen ja asenteiden suhteen vanhemmista äideistä. Tarkoituksenamme on lisätä ymmärrystä siitä, millaisiin sosiaalisiin tai kulttuurisiin resursseihin nuorten äitien esiin nostamat arvot ja asenteet liittyvät. Koska

nuorena lapsen saamisen on havaittu aikaisemmissa tutkimuksissa liittyvän sosiaaliseen periytyvyyteen ja vanhempien sosiaaliseen asemaan, tarkastelemme lopuksi kaikkien nuorena esikoisien saaneiden äitien lapsuuden perherakennetta ja sosiaalista asemaa. Johtopäätösluvussa kokoamme artikkelin päätulokset.

NUORTEN ÄITIEN PERHETILANNE JA LÄHEISSUHTEISSA TAPAHTUNEET MUUTOKSET

Tarkastelemme aivan aluksi, millaiseen perheeseen lapsi nuorilla äideillä syntyy. Selvitämme nuorten äitien perhetilannetta ja läheissuhteita lapsen syntymähetkellä sekä sitä, millaisia muutoksia äitien läheissuhteissa on tapahtunut lapsen syntymän (vuosi 2011) ja kyselyhetken (vuosi 2013) välillä. Vaikka kyselyssä ei eksplisiittisesti kysytty äitien perhesuhteista ja perherakenteiden muutoksista, parisuhdestatuksen, kotitalouden aikuisten lukumäärän ja lapsen syntymähetkellä isän kanssa asumista kartoitettavien kysymysten avulla pääsemme tarkastelemaan kotitalouden rakenteesta ja äidin läheissuhteissa tapahtuneita muutoksia.

Nuoret äidit eivät usein olleet suunnitelleet lapsen saamista etukäteen: kaiken kaikkiaan lähes puolet eli 48,8 prosenttia nuorista äideistä kertoi, että raskautta ei ollut suunniteltu. Niille nuorille äideille, joille vuonna 2011 syntynyt lapsi oli esikoinen, lapsi oli tätäkin useammin suunnittelemaan. Aloilleen asettumista ei siten ole lähdetty välttämättä tietoisesti tavoittelemaan. Myös seuraavaksi nuorimassa ikäluokassa (25–29 vuotta) raskaus oli viidesosalla ollut suunnittelemaan. Raskauden suunnitteleamattomuuden käänköpuolena on, että hieman yli puolet nuorista äideistä kuitenkin kertoi raskauden olleen suunniteltu. Raskaus ei siten ollut nuorille äideillä läheskään aina vahinko vaan ennalta suunniteltu ja siten toiveiden mukainen.

Lasten lukumäärään liittyvissä yleisissä toiveissa nuorten äitien ja muiden äitien välillä ei ollut merkittävä eroa. Toivottu lapsiluku oli valtaosalle äideistä kaksi tai kolme lasta (76,1 %),

mikä on enemmän kuin esimerkiksi vuoden 2015 perhebarometrissä, jossa ihannelapsiluku oli hieman alle kaksi lasta (Miettinen 2015). Eroa selittänee artikkelissa analysoidun väestökyselyn kohdentuminen lapsiperheellisille vanhemmille. Perhebarometriä ei ole kohdistettu nimenomaisesti vanhemmille, vaan mukana on myös lapsettomia aikuisia. 25–29-vuotiaiden äitien ihannelapsiluku oli useammin kolme, kuin muilla vertailuryhmän äideillä (47,0 %, $p=0.000$).

Kyselyyn vastanneiden nuorten äitien yleisin parisuhdemuoto oli avioliitto (40,8 %), ja kolmasosa nuorista äideistä oli avioliitossa (34,3 %) (taulukko 3). Vanhemmista äideistä suurin osa oli avioliitossa (69,9 %). Suomessa avioliitto on yleinen parisuhdemuoto paitsi nuorille pariskunnille, myös ikään katsomatta esikoisien syntyessä perheeseen. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 kaikista esikoisista 58 prosenttia syntyi avioliiton ulkopuolella (Tilastokeskus 2018). Siten ei ole yllätys, että nuorista äideistä, joista suurelle osalle vuonna 2011 syntynyt lapsi oli ensimmäinen (59,1 %), avioliitto oli yleisin parisuhdemuoto. Avioliitto oli yleisempi myös niiden vanhempien äitien kohdalla, joille vuonna 2011 syntynyt lapsi oli esikoinen. Avioliitto oli jonkin verran yleisempi parisuhdemuoto niillä nuorilla äideillä, joilla lapsia oli enemmän kuin yksi ($n=170$, 49,4 %), vaikkakaan ei läheskään niin yleinen kuin vanhemmilla useamman lapsen äideillä (75,2 %).

Avio- ja avioliiton lisäksi nuorten äitien ja muiden äitien välillä on eroa eronneiden ja erityisesti naimattomien määrässä. Nuorista äideistä peräti 18,7 prosenttia kertoi olevansa naimattomia. Näistä nuorista äideistä kuitenkin lähes puolet kertoi asuneensa lapsen syntyessä vuonna 2011 lapsen isän kanssa. Sellaisia naimattomia nuoria äitejä, jotka eivät asuneet lapsen isän kanssa lapsen syntyessä on huomattavasti vähemmän (9,6 %).

Kaiken kaikkiaan nuorista äideistä 16,3 prosenttia kertoi, että ei asunut lapsen isän kanssa lapsen syntyessä vuonna 2011, mikä on huomattavasti enemmän kuin 25–29-vuotiaiden

TAULUKKO 3. ÄITIEN PARISUHDE KYSELYHETKELLÄ, %.

Parisuhdetilanne	Nuoret äidit, %	Muut äidit, %
Avoliitto*	34,3	69,9
Avoliitto	40,8	24,3
Eronnut	6,2	2,7
Leski	0,0	0,0
Naimaton	18,7	3,1
Yhteensä	100 (N=417)	100 (N=2437)

*sis. rekisteröidyt parisuhteet

p= 0.000

TAULUKKO 4. KOTITALOUDEN AIKUISTEN LUKUMÄÄRÄ, %.

Kotitalouden aikuisten määrä	Nuoret äidit, %	Muut äidit, %
Yksi aikuinen	22,8	8,2
Kaksi aikuista	74,7	89,1
Enemmän kuin kaksi aikuisia	2,5	2,7
Yhteensä	100 (N=403)	100 (N=2421)

p=0.000

(6,1 %), 30–34-vuotiaiden (2,3 %) tai yli 34-vuotiaiden (4,4 %) äitien ryhmissä. Tähän saattavat vaikuttaa myös nuorten taloudellinen tilanne sekä sosiaaliturvaetuudet ja tuet, jotka eivät välttämättä kannusta heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevia nuoria pariskuntia asumaan yhdessä (Jauhiainen ym. 2019, 113).

Nuorten äitien ja muiden äitien ryhmien välillä on eroa myös sen suhteen, kuinka monta aikuista nuorten äitien kotitaloudessa asuu. Nuorista äideistä peräti 21 prosenttia ilmoitti asuvansa kyselyhetkellä yhden aikuisen kotitaloudessa, mikä on merkittävästi enemmän kuin muiden äitien ryhmässä (5,1 %) (taulukko 4). Pieni osa nuorista äideistä asui lapsuuden perheessä tai lapsen isän lapsuuden perheessä, jolloin kotitalouteen kuului äidin, isän ja lapsen tai lapsien lisäksi isovanhempia sekä mahdollisesti myös kotona asuvia alaikäisiä sisarusia. Myös muiden äitien ryhmässä puolison lisäksi samassa kotitaloudessa asuvat muut aikuiset

olivat usein lähisukulaisia, kuten äidin tai puolison vanhempia, mutta myös täysi-ikäisiä lapsia. Määrällisesti useamman kuin kahden aikuisen kotitalouksia oli kuitenkin kyselyyn vastaajien joukossa vain vähän. Vaikka aineiston perusteella ei voida arvioida esimerkiksi nuorten äitien monisukupolvista sosiaalista verkostoa ja sen tarjoamia resursseja tarkemmin (vrt. Walkerdine ym. 2001), kyselyn vastaukset monipuolistavat ymmärrystä niin nuorten kuin vanhempienkin äitien kotitalouksista, jotka laajenevat perinteisen ydinperheymmärryksen ulkopuolelle.

Kotitalouden aikuisten ja lapsien sekä parisuhdetilanteen perusteella saadaan kuva siitä, millaisissa perhekokoonpanoissa kyselyyn vastanneet nuoret äidit kyselyhetkellä asuivat (taulukko 5). Nuorilla äideillä, jotka ovat avio- tai avoliitossa ja asuvat lapsen isän tai muun kumppanin kanssa, on useimmiten yksi (52,8 %) tai kaksi (39,7 %) lasta. Avio- tai avoliitossa asuvista nuorista äideistä 12,5 prosenttia

ilmoitti, että kotitaloudessa asuva lapsi tai lapset ovat aikaisemmasta liitosta, joten äidin nykyinen kumppani ei välttämättä ole kotitaloudessa asuvan lapsen tai lasten isä. Avio- tai avoliitossa asuvilla 25–29-vuotiailla äideillä lapsia oli useimmiten kaksi (47,2 %), kuten myös 30–34-vuotiailla (47,9 %) ja sitä vanhemmilla äideillä (43,5 %). Eronneilla tai naimattomilla yksin asuvilla nuorilla äideillä lapsia oli huomattavasti useammin vain yksi (73,5 %). Myös 25–29-vuotiailla yksin asuvilla äideillä (52,9 %) ja 30–34-vuotiailla yksin asuvilla äideillä (37,8 %) oli useimmiten yksi lapsi. Neljäosalla nuorista eronneista tai naimattomista yksinasuvista äideistä lapsia on kuitenkin kaksi (24,1 %).

Osalla nuorista äideistä on tapahtunut parisuhteessa tai kotitalouden aikuisten lukumäärässä muutoksia lapsen syntymävuoden 2011 ja kyselyhetken eli vuoden 2013 välillä. Lapsen isän kanssa yhdessä vuonna 2011 asuneista äideistä 16,7 prosenttia asui kyselyhetkellä yhden aikuisen kotitaloudessa. Myös vanhemmilla äideillä on tapahtunut muutoksia kotitalouden aikuisten lukumäärässä, mutta muutokset ovat

olleet merkitsevästi vähäisempiä (taulukko 6). Muutoksia parisuhdestatuksessa voi olla vielä tätä enemmänkin, koska lapsen isän kanssa lapsen syntyessä asuneet äidit, jotka kyselyhetkellä asuvat uuden kumppanin kanssa, eivät erotu tässä tarkastelussa. Huomionarvoista kuitenkin on, että nuorten äitien joukossa on lapsen isältä erilleen ja yksin muuttaneita enemmän kuin vanhempien äitien joukossa ($p=0.000$).

Muutoksia nuorten äitien parisuhdetilanteessa on kuitenkin tapahtunut jonkin verran myös toiseen suuntaan: osa niistä nuorista äideistä, jotka eivät asuneet lapsen syntyessä vuonna 2011 lapsen isän kanssa yhdessä, ilmoitti kyselyhetkellä olevansa avio- tai avoliitossa (36,8 %). Tässäkään tapauksessa ei voida olla varmoja, onko avio- tai avopuoliso vuonna 2011 syntyneen lapsen isä, koska sitä ei ole kysytty. Valtaosa kaikista nuorista äideistä, jotka eivät asuneet lapsen syntyessä lapsen isän kanssa yhdessä, asui kuitenkin edelleen yhden aikuisen kotitaloudessa (56,9 %). Muutokset nuorten äitien kohdalla tämän suhteen ovat saman suuntaisia kuin vanhempienkin äitien kohdalla: yksin lapsen syntymähetkellä

TAULUKKO 5. LASTEN LUKUMÄÄRÄ NUORTEN ÄITIEN PERHEISSÄ, %.

Lasten lukumäärä	Avio- tai avoliitossa olevat nuoret äidit, %	Eronneet tai naimattomat yksin asuvat nuoret äidit, %
Yksi lapsi	52,8	73,5
Kaksi lasta	39,7	24,1
Kolme lasta tai enemmän	7,6	2,4
Yhteensä	100 (N=305)	100 (N=83)

$p=0.000$

TAULUKKO 6. LAPSEN ISÄN KANSSA LAPSEN SYNTYESSÄ ASUNEET ÄIDIT JA KOTITALOUDEN RAKENNE KYSELYHETKELLÄ, %.

Kotitalouden aikuisten lukumäärä	Nuoret äidit, %	Muut äidit, %
Yksi aikuinen	14,8	2,9
Kaksi aikuista	83,4	94,4
Useampia aikuisia	1,8	2,7
yhteensä	100 (N=337)	100 (N=2325)

asuneista äideistä alle puolet asuivat kyselyhetkellä kahden aikuisen kotitaloudessa ja olivat avio- tai avoliitossa. Kaikkein vähiten muutoksia kotitalouden aikuisten lukumäärässä näyttäisi tapahtuneen niillä yksin asuneilla äideillä, jotka olivat vanhimmasta äitiryhmästä (yli 34-vuotiaat), joista valtaosa (77,1 %) asui kyselyhetkellä edelleen yhden aikuisen kotitaloudessa. Voidaan arvella, että osalle näistä yli 34-vuotiaista lapsen saaminen yksin on ollut ennalta suunniteltua.

Kaiken kaikkiaan kotitalouden aikuisten lukumäärän ja parisuhteen muutokset kuvaavat hyvin nuorten äitien elämäntilannetta ja sitä, että parisuhde on lapsen syntyessä ollut osalle nuorista äideistä vielä vakiintumaton. Parisuhteeseen liittyviä muutoksia on kuitenkin tapahtunut moneneen suuntaan: osa on muuttanut lapsen syntymän jälkeen erilleen lapsen isästä, mutta osalle taas lapsen syntymä on merkinnyt yhteen muuttamista ja yhteisen kotitalouden rakentamista. Näyttää siltä, että lapsen saaminen on joillekin nuorista äideistä tarkoittanut elämäntilanteen vakiintumista ja siten elämäntilanteen järjestämistä sopivaksi (vrt. Rotkirch ym. 2017).

NUORTEN ÄITIEN HETEROGEENINEN ELÄMÄNTILANNE

Nuorista äideistä suurin osa hoiti kyselyhetkellä lasta tai lapsia kotona (55,2 %), mutta osa nuorista toimi myös palkansaajana, yrittäjänä tai ammatinharjoittajana (21,1 %). Lisäksi osa

nuorista opiskeli (22,5 %). Työttömänä nuorista äideistä oli 11,3 prosenttia (taulukko 7). Myös vanhemmista äideistä suuri osa hoiti kyselyhetkellä lasta tai lapsia kotona kokopäiväisesti, mutta harvempi kuin nuorten äitien joukossa. Suurin osa 30-vuotiaista ja sitä vanhemmista äideistä oli kyselyhetkellä töissä. Opiskelijoita oli vanhempien äitien joukossa kaiken kaikkiaan vähemmän. Työttömänä vanhemmista äideistä oli keskimäärin ainoastaan 4,8 prosenttia, mikä on huomattavasti vähemmän verrattuna nuoriin äiteihin. Vastaajat saattoivat valita useampia vaihtoehtoja taulukossa 7 mainituista toiminnoista. Taulukossa olevien vaihtoehtojen lisäksi vastaajilla oli mahdollista valita lomautettuna ja pitkäaikaisesti sairauseläkkeellä oleminen, mutta näitä vaihtoehtoja valinneita oli nuorten äitien joukossa vain muutama.

Kyselyyn vastanneiden nuorten äitien koulutustaso oli matala. Nuorista äideistä 40,4 prosenttia oli suorittanut kyselyhetkeen mennessä ainoastaan peruskoulun. Toisaalta ammatillisen koulutuksen oli nuorista äideistä suorittanut 46,9 prosenttia, ja kuten taulukosta 7 ilmenee, kolmasosa nuorista äideistä oli ehtinyt myös olla töissä ennen lapsen syntymää vuonna 2011. Töissä oleminen ennen lapsen syntymää olikin varsin yleistä ammatillisen koulutuksen saaneille nuorille äideille, joista yli puolet oli töissä ennen lapsen syntymää.

Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että lapsen hoitaminen kotona on

TAULUKKO 7. ÄITIEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA ENNEN LAPSEN SYNTYMÄÄ (2011) JA KYSELYHETKELLÄ (2013), %.

Mitä teit ennen lapsen syntymää?/Mitä teet tällä hetkellä?	Nuoret äidit, %		Muut, %	
	2011	2013	2011	2013
Vuosi				
Hoidin/hoidan lasta/lapsia kotona	12,0	55,2	19,7	44,3
Hoidin/hoidan lapsia kotona osa-aikaisesti	1,4	6,7	4,3	10,5
Töissä palkansaajana tai yrittäjänä	34,3	21,1	72,2	47,9
Työtön	19,9	11,3	5,3	4,8
Opiskelija	53,2	22,5	11,4	9,2

p=0.000 (2011); p=0.000 (2013)

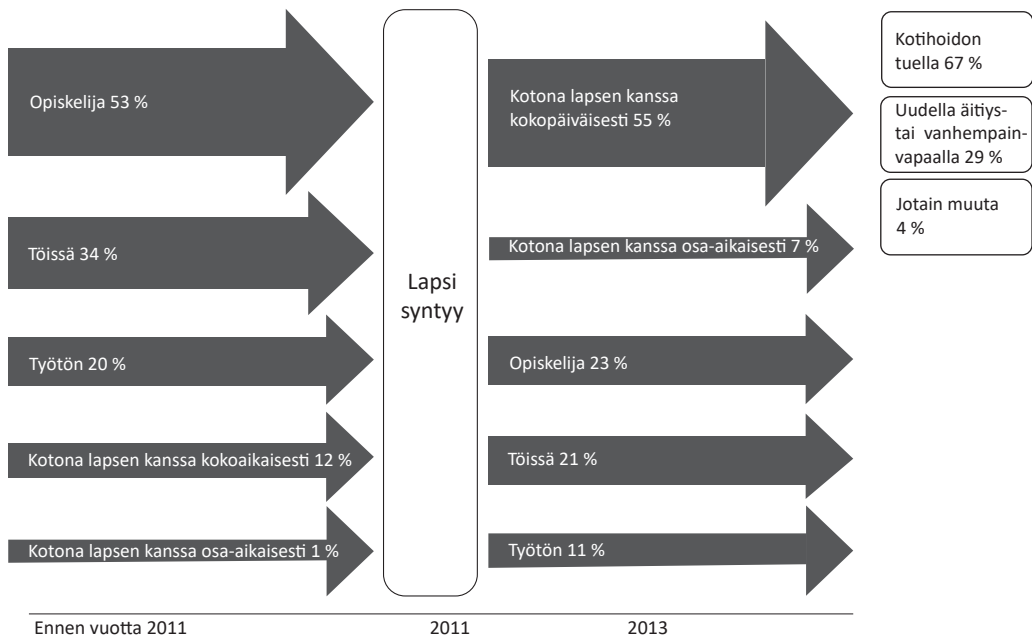
yhteydessä äidin ikään, koulutukseen, lasten lukumäärään ja työmarkkinatilanteeseen (mm. Närvi 2014). Nuorten äitien kohdalla lapsen hoitamiseen liittyvät valinnat tapahtuvat erityisesti elämäntilanteessa: nuorten opiskelut ovat usein vielä kesken tai he ovat vasta siirtymässä työmarkkinoille. Erot muiden äitien ja nuorten äitien välillä pääasiallisen toiminta (työ, opiskelu, lasten hoito ym.) suhteen selittyvätkin nuorten elämänvaiheen kautta. Ennen lapsen syntymää vuonna 2011 yli puolet nuorista äideistä opiskeli. Vanhemmista äideistä taas valtaosa oli töissä. Lisäksi nuorista äideistä lähes 20 prosenttia oli työttömänä ennen lapsen syntymää.

Alla olevassa kuviossa esitetään nuorten äitien elämäntilanne ennen lapsen syntymää (vuosi 2011), kyselyhetkellä (vuosi 2013) (kuvio 1). Kuten kuvio osoittaa, nuorten äitien elämäntilanteet ja polut ovat varsin kirjavia. Osa nuorista äideistä on lapsen syntymän jälkeen palannut työelämään (21 %), opiskelemaan tai

hakenut uutta opiskelupaikkaa (23 %) tai on työttömänä (11 %). Valtaosa nuorista äideistä hoiti lasta kotona (ks. myös taulukko 7).

Ymmärrystä nuorten äitien elämäntilanteesta ja mahdollisista elämänpoluista voidaan syventää myös tarkastelemalla sitä, millaisia tulevaisuuden suunnitelmia on niillä nuorilla äideillä, jotka hoitivat lasta tai lapsia kyselyhetkellä kotona. Kotona lasta vuonna 2013 hoitavista nuorista äideistä 67 prosenttia hoiti lasta tai lapsia kotona kotihoidon tuella. Näistä äideistä valtaosa suunnitteli palaavansa tai pyrkivänsä kotihoidon tuen päättymisen jälkeen työelämään. Osa kotona lasta hoitavista äideistä kertoi myös aikovansa jatkaa opiskeluita tai jäävänsä uudelle äitiys- tai vanhempainvapaalle. Osa nuorista äideistä hoitikin lasta tai lapsia kotona kyselyhetkellä uudella äitiys- tai vanhempainpäivärahalla. Nämä nuoret äidit siis odottivat joko lasta, tai vuonna 2011 syntynyt lapsi oli saanut kyselyhetken mennessä nuoremman

KUVIO 1. NUORTEN ÄITIEN PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA ENNEN LAPSEN SYNTYMÄÄ, KYSELYHETKELLÄ VUONNA 2013.

sisaruksen. Näistä uudella äitiys- tai vanhempainpäivärahalla kotona olevista nuorista äideistä suurin osa suunnitteli jäävänsä vanhempainpäivärahan jälkeen hoitovapaalle, mutta osa suunnitteli opintojen aloittamista tai jatkamista ja osa työelämään palaamista tai hakeutumista työmarkkinoille.

Kuvio havainnollistaa hyvin sen, miten nuoret äidit eivät siten elämänpolkujensa suhteen muodosta homogeenistä joukkoa, vaan nuorten äitien tavat yhdistää lastenhoitoa, opiskelua ja töitä ovat moninaisia (ks. kuvio 1). Nuorten äitien elämänpolut poikkeavat kuitenkin vanhempien äitien elämänpoluista: nuoret ovat kyselyhetkellä merkittävästi muita äitejä useammin opiskelemassa, työttöminä tai hoitavat lasta kotona.

LASTENHOIVAAN JA VANHEMMUUTEEN LIITTYVÄT ARVOT JA ASEENTEET: KONSERVATIIVISET NUORET ÄIDIT?

Seuraavaksi käymme läpi nuorten äitien lastenhoivaan ja vanhemmuuteen liittyviä arvo- ja asennekysymyksiä. Asenne- ja arvokysymyksiä kysyttiin perhevapaiden pitämiseen liittyen niiltä äideiltä, jotka olivat avio- tai avoliitossa tai asuivat lapsen syntyessä lapsen isän kanssa. Keskitämme tässä niihin lastenhoivaan ja vanhem-

muuteen liittyviin asenne- ja arvokysymyksiin, joissa nuorten äitien ja vanhempien äitien vastausten välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero.

Kaikille kyselyyn vastanneille äideille koti- ja perhe-elämä ylipäänsä ovat tärkeitä. Vaikka myös kotihoidon tuella lasta tai lapsia hoitavat arvostivat työtä taloudellisen toimeentulon ja työn tarjoamien sosiaalisten suhteiden ja sisältönsä vuoksi, lähes kaikki äidit iästä ja koulutustaustasta huolimatta pitivät kotia ja perhettä erittäin tärkeinä (94,0 %). Myöskään nuorten äitien ja vanhempien äitien välillä ei ollut eroja eri elämänalueiden kuten työn, perheen ja vapaa-ajan arvostusten suhteen. Toisaalta tämän väestökyselyn perusteella olemme voineet arvokysymysten osalta tarkastella ainoastaan niitä äitejä, jotka hoitivat lasta kotihoidon tuella.

Lastenhoitoon liittyvissä arvokysymyksissä nuorten äitien vastaukset eroavat merkittävästi vanhempien äitien vastauksista (taulukko 8). Nuoret äidit arvioivat joitakin kysymyksiä huomattavasti konservatiivisemmin kuin vanhemmat äidit. Esimerkiksi nuorista äideistä 42,1 prosentin mielestä lapsen hoitaminen kuuluu ensi sijassa äidille, kun taas vanhemmista äideistä näin ajatteli vain 28,2 prosenttia. Lisäksi nuorista äideistä 39,1 prosentin mielestä mies on ensisijaisesti vastuussa perheen toimeentulosta, kun taas vanhemmista äideistä näin ajatteli vain 19,3 prosenttia.

TAULUKKO 8. ÄITIEN MIELIPITEITÄ PERHEVAPAIEN JAKAMISEEN LIITTYVIIN ARVOVÄITÄMIIN, %.

Perhevapaiden jakamiseen liittyvät arvoväittämät	Nuoret äidit, kyllä %	Muut äidit, kyllä %	p-arvo
"Mielestäni lapsen hoitaminen kuuluu ensisijaisesti äidille"	42,1 (N=359)	28,2 (N=2319)	0.000
"Mielestäni mies on ensisijaisesti vastuussa perheen toimeentulosta"	39,1 (N=361)	19,3 (N=2331)	0.000
"Puolisoni mielestä lapsen hoitaminen kuuluu ensi sijassa äidille"	44,4 (N=358)	27,0 (N=2316)	0.000
"Puolisoni mielestä mies on ensisijaisesti vastuussa perheen toimeentulosta"	39,1 (N=356)	19,3 (N=2334)	0.000
"Lähipiirimme olisi kummeksunut, jos en olisi pitänyt koko vanhempainvapaata"	9,9 (N=355)	4,9 (N=2673)	0.000

Eräs nuori äiti pohti isyysvapaan pitämistä koskevan kysymyksen avovastauksessa, että ”halusin itse olla lapsen kanssa, lapsi on vielä riippuvainen äidistä.” Nuoret äidit arvioivat puolisoiden ajattelevan samansuuntaisesti heidän kanssaan tai jopa vielä hieman konservatiivisemmin (ks. taulukko 8). Esimerkiksi eräs nuori äiti kertoi hoitovapaan pitämiseen liittyvässä kysymyksessä, että ”hänen [isä] mielestä nainen on lapsen kanssa”, ja toinen äiti kertoi, että ”isän mielestä pienen lapsen ensisijainen hoitaja on äiti”. Isyysvapaan käyttäminen olikin huomattavasti vähäisempää nuorten äitien perheissä (13,6 %) kuin vanhempien äitien perheissä (44,1 %). Isän perhevapaita kartoittaneista tutkimuksista tiedämme, että nuoret isät käyttävät isyysvapaata muita isiä vähemmän (Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Miettinen & Saarikallio-Torp 2020). Tässä kyselyssä isyysvapaan ja kotihoidon tuen käyttämisestä kysyttiin tässä analysoitavassa väestökyselyssä niiltä äideiltä, jotka asuivat lapsen syntyessä lapsen isän kanssa ja joilla oli kyselyhetkellä avio- tai avopuoliso. Nuorten äitien avovastauksista näkyvätkin lapsen syntymän jälkeen tapahtuneet kirjavat muutokset nuorten äitien parisuhteessa: ”asuimme erillämme”, ”[isä] ei ollut mukana lapsen arkielämässä”, ”emme ole olleet pitkään aikaan pariskunta”, ”erosimme” ja ”isä ei kuulu elämään”.

Myös nuorten äitien lähipiirillä näyttäisi olevan vaikutusta perhevapaiden käyttämiseen ja siten mahdollisesti myös muihin äitiyteen ja vanhemmuuteen liittyviin asenteisiin ja arvoihin. Nuorista äideistä osa arvioikin, että heidän lähipiirinsä olisi kummeksunut sitä, jos he eivät olisi jääneet vanhempainvapaalle (taulukko 8).

Kiinnostavaa on, että lapsen hoitoon liittyvät arvostukset ja asenteet ovat samansuuntaiset myös kyselyhetkellä nuoria äitejä vanhempain, mutta esikoisien nuorena saaneiden äitien joukossa (esikoinen alle 23-vuotiaana). Äidin hoivan merkityksen korostaminen ei siten välttämättä liity vastaajan nuoreen ikään, vaan kaikki esikoisien nuorena saaneet äidit vastasivat asennekysymyksiin samalla tavalla, äidin hoivavastuuta korostaen.

LAPSUUDEN PERHEEN YHTEYS NUORENA LAPSEN SAAMISEEN

Lopuksi tarkastelemme kaikkien *nuorena esikoisien saaneiden äitien* (n=712) lapsuuden perhettä ja luokkataustaa suhteessa lapsuuden perhettä kuvaaviin muuttujiin, kuten vanhempien koulutukseen ja työasemaan, sekä lapsuuden perherakenteeseen ja taloudelliseen toimeentuloon. Kyselyyn vastanneiden nuorten äitien lisäksi myös vanhempien äitien joukossa on sellaisia äitejä, jotka ovat saaneet lapsen nuorena. Tavoitteena on selvittää, eroavatko nuorena esikoisien saaneet äidit lapsuuden perhettä kuvaavien muuttujien suhteen vanhempana esikoisien saaneista äideistä ja ovatko lapsuuden perheeseen liittyvät taustatekijät yhteydessä nuorena lapsen saamiseen.

Vaikka valtaosa kaikista äideistä asui lapsuudessa kahden vanhemman perheessä, nuorena esikoisien saaneista äideistä merkittävästi useammat asuivat lapsuudessa yhden vanhemman perheessä (21,2 %) (taulukko 9). Aikaisempien tutkimusten perusteella nuoren asuminen muunlaisessa perhekokoonpanossa kuin perinteisessä ydinperheessä lisää riskiä varhaiselle (alle 20 vuotta) raskaudelle (Vikat 2004). Kahden vanhemman perheessä asuminen oli yleisintä niillä äideillä, jotka ovat saaneet esikoisensa keskimääräistä hieman vanhempana 30–34-vuotiaana (88,1 %).

Muunlaisessa kun yhden tai kahden vanhemman perheessä lapsuuden eläneiden avovastauksissa nousi esiin, ettei lapsuuden perhe ole läheskään aina muuttumaton. Lapsuutta on voitu viettää erilaisissa ja muuttuvissa perhekokoonpanoissa. Nuorena esikoisien saaneet äidit asuivat vanhempana esikoisien saaneita äitejä hieman useammin paitsi yhden vanhemman perheessä myös näissä muunlaisissa perheissä. Osa nuorista äideistä kertoi asuneensa noin puolet lapsuudestaan kahden vanhemman perheessä ja puolet uusperheessä tai yhden vanhemman perheessä, mikä on ollut seurausta vanhempien av(i)orosta, mutta myös esimerkiksi toisen vanhemman menehtymisestä. Lisäksi nuorena esikoisien saaneiden äitien lapsuuden perheeseen on

TAULUKKO 9. NUORENA ESIKOISEN SAANEIDEN JA MUIDEN ÄITIEN LAPSUUDEN PERHE, %.

Lapsuuden perhe	Nuorena esikaisen saaneet äidit, %	Muut äidit, %
Kahden vanhemman perhe	74,3	86,3
Yhden vanhemman perhe	21,2	11,7
Jotain muuta	4,5	2,0
Yhteensä	100 (N=709)	100 (N=2840)
Lapsuuden perheen lapsiluku	Nuorena esikaisen saaneet äidit, %	Muut äidit, %
1 lapsi	7,3	9,2
2 lasta	26,3	41,5
3 lasta	25,9	29,5
4 lasta tai enemmän	40,4	19,8
Yhteensä	100 (N=710)	100 (N=2135)

p=0.000

kuulunut isovanhempia tai muita sukulaisia joko niin, että kotitaloudessa on elänyt samaan aikaan useampi sukupolvi tai vanhemmat eivät ole asuneet samassa kotitaloudessa ja isovanhemmat ovat toimineet kasvattajina. Muutama nuorena esikaisen saanut äiti kuvasikin lapsuuden perhettään avovastauksissa sanoilla ”sekalaista” ja ”sekasikiö”. Nuorena esikaisen saaneiden vastauksissa nousi esiin myös eläminen lapsuudessa sijaishoidossa tai lastenkodissa. Aikaisempien tutkimusten mukaan lastensuojelun asiakkaat ovat koko väestön lapsiin verrattuna useammin yhden vanhemman perheistä (Kivinen 1992) ja solmivat parisuhteen tai asuivat oman lapsensa kanssa muita ikätovereita nuorempina (Heino & Johnson 2010, 279).

Nuorena esikaisen saaneiden äitien lapsuuden perhe eroaa vanhempana äidiksi tulleiden lapsuuden perheestä myös sen suhteen, kuinka monta lasta lapsuuden perheessä asui (ks. taulukko 9). Nuorena esikaisen saaneet äidit ovat kasvaneet useammin monilapsisissa perheissä kuin vanhempana esikaisen saaneet äidit. Nuorena esikaisen saaneista äideistä 66,3 prosentilla lapsuuden perheessä asui kolme lasta tai enemmän, kun taas erityisesti yli 34-vuotiaana äidiksi tulleiden joukossa on eniten yksilapsisissa perheissä kasvaneita.

Kyselystä ei kuitenkaan selviä, ovatko lapsuuden perheen lapset olleet vastaajan täyysisäruksia. Kaikki lapsuuden perheen lapset eivät siten välttämättä ole asuneet jatkuvasti yhdessä kotitaloudessa, vaan vastaajat ovat voineet laskea mukaan myös esimerkiksi toisen vanhemman luona asuvat puolisisarukset. Lapsuuden perhetyypin (yhden vai kahden vanhemman perhe) huomioiminen ei vaikuta tulokseen: nuorena esikaisen saaneiden äitien lapsuuden perheessä on ollut useampia lapsia riippumatta siitä, oliko lapsuuden perhe yhden vai kahden vanhemman perhe.

Analysoimme edellä mainittujen lapsuuden perheen kokoonpanoon liittyvien tekijöiden, vanhempien koulutuksen tai ammattiaseman ja lapsuuden perheen taloudellisen toimeentulon yhteyttä nuorena äidiksi tulemiseen logistisen regression avulla (taulukko 10). Kokonaismallissa on siten tarkasteltu lapsuuden perhemuotoa ja lasten lukumäärää, äidin koulutusta, isän ammattiasemaa sekä kokemusta lapsuuden perheen taloudellisesta toimeentulosta. Erityisesti yhden vanhemman perheessä asuminen sekä lapsuuden perheen runsas lapsilukumäärä (3–4 lasta ja <4 lasta) ovat yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Lapsuuden perherakenteen lisäksi isän työntekijäammattiasema ja työelämän

ulkopuolella oleminen ovat yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Lisäksi en osaa sanoa -vastaukset ja vastausten puuttuminen kokonaan ovat yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Näiden vastausten joukossa saattaa olla sellaisia nuorena

esiköisen saaneita äitejä, joiden suhde omaan isään on hauras tai on katkennut kokonaan. Lapsuuden perhettä kuvaavien tekijöiden itsenäinen tarkastelu ei muuta kokonaismallin tuloksia. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin

TAULUKKO 10. MITKÄ LAPSUUDEN PERHEESEEN LIITTYVÄT TEKIJÄT OVAT YHTEYDESSÄ NUORENA (< 23 VUOTTA) LAPSEN SAAMISEEN? Logistinen regressioanalyysi (vertailuryhmänä äidit, jotka saaneet ensimmäisen lapsensa 23-vuotiaana tai sitä vanhempana).^a

	OR	95 % LV	OR	95 % LV
Lapsuuden perhemuoto				
	Kahden vanhemman perhe	ref.		ref.
	Yhden vanhemman perhe	1,89	(1,48–2,42)	2,13 (1,58–2,88)
	Muu	2,29	(1,34–3,90)	1,72 (0,93–3,16)
Lapsuuden perheen lapsiluku				
	1 lapsi	1,20	(0,83–1,74)	1,01 (0,67–1,53)
	2 lasta	ref.		ref.
	3–4 lasta	1,36	(1,09–1,70)	1,43 (1,12–1,81)
	Yli 4 lasta	3,77	(2,83–5,04)	4,60 (3,37–6,28)
Lapsuuden perhe: äidin koulutus				
	Enintään peruskoulu	1,06	(0,85–1,32)	0,99 (0,78–1,25)
	Ylioppilastutkinto	1,32	(0,88–1,96)	1,58 (1,03–2,41)
	Ammatill./opistotason tutkinto	ref.		ref.
	Korkeakoulututkinto	0,75	(0,56–1,00)	0,74 (0,53–1,02)
	Muu	1,93	(0,75–4,96)	1,30 (0,46–3,68)
	EOS	3,08	(1,76–5,39)	1,61 (0,83–3,14)
Lapsuuden perhe: isän ammattiasema				
	Työntekijä	2,21	(1,65–2,96)	2,19 (1,60–2,99)
	Alempi toimihlö	0,92	(0,52–1,64)	1,04 (0,57–1,87)
	Ylempi toimihlö ja johtaja	ref.		ref.
	Yrittäjä	1,71	(1,23–2,38)	1,61 (1,13–2,28)
	Ei työelämässä	3,50	(2,02–6,06)	2,91 (1,61–5,23)
	Muu	1,30	(0,52–3,22)	1,37 (0,55–3,39)
Lapsuuden perheen taloudellinen tilanne				
	Erittäin hyvä / hyvä	1,18	(0,96–1,45)	1,60 (1,27–2,01)
	Kohtalainen	ref.		ref.
	Erittäin huono / huono	1,29	(0,99–1,69)	1,03 (0,76–1,38)

^a Taulukossa raportoitu vasemmalla itsenäiset vaikutukset nuorena lapsen saamiseen. Oikeanpuoleisissa sarakkeissa kokonaismallin tulokset. Tulokset raportoitu vedonlyöntisuhteina (OR) ja 95 % luottamusvälein (LV). Äidin ikä huomioitu. Tilastollisesti merkitsevät tulokset lihavoitu.

Vikatin ym. tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin alle 20-vuotiaiden raskauksia. Raskaaksi tuleminen oli yleisempää matalasti koulutettujen tai työntekijäammattiryhmään kuuluvien isien tyttärillä (Vikat ym. 2002; Vikat 2004).

Myös lapsuuden perheen taloudellinen toimeentulo näyttää olevan yhteydessä nuorena lapsen saamiseen, mutta päinvastaisella tavalla, kuin mitä aikaisempien tutkimusten perusteella voisi odottaa. Nuorena esikaisen saaneet äidit kuvasivat lapsuuden perheen taloudellista tilannetta pääosin hyväksi tai erittäin hyväksi (44,7 %). Huonoksi tai erittäin huonoksi lapsuuden perheen taloudellisen tilanteen koki nuorena esikaisen saaneista äideistä 18,4 prosenttia. Subjekttiivinen kokemus lapsuuden perheen taloudellisesta tilanteesta ei siten näyttäisi asettavan nuorena lapsen saaneita äitejä taustaltaan kurjempaan asemaan.

Koska nuorena esikaisen saaneet äidit ovat eri-ikäisiä ja edustavat osittain erilaisia syntymäkohortteja (nuorena esikaisen saaneiden äitien ikäjakauma on 18–38 vuotta), äidin ikä on huomioitu regressiomallissa. Äidin iän vakioimisesta huolimatta kokemus erittäin hyvästä tai hyvästä lapsuuden perheen taloudellisesta tilanteesta näyttäisi olevan kokonaisuudessaan yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Tulos on kiinnostava, koska se asettuu vasten yleistä ajatusta aikuisuuteen kurjista lapsuuden olosuhteista ponnistavista nuorista äideistä. Tulos vahvistaa myös aikaisemmissa luvuissa esiin nousutta heterogeenistä kuvaa nuorista äideistä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen perusteella nuoret äidit eivät muodosta homogeenistä tai yksiselitteisesti haavoittuvaa ryhmää elämäntilanteen tai taustansa perusteella. Esimerkiksi nuorena esikaisen saaneiden äitien kokemus lapsuuden perheen taloudellisesta toimeentulosta oli yllättävän valoisaa. Nuorten äitien elämäntilanteen kartoituksen perusteella nuorten äitien elämäntilanne ei myöskään näyttäydä jämähänteenä, mikä on

kiinnostavaa suhteessa normatiiviseen ymmärrykseen vanhemmuudesta sekä niihin mielikuviiin, joita nuorena alkaneeseen äitiyteen yleensä liitetään (vrt. Rotkirch ym. 2017). Nuorten äitien elämäntilanteet kokonaisuudessaan ovat kirjavia, ja äidit yhdistävät erityisesti opiskelua, mutta myös työntekoa lapsiperhearkeen.

Nuoren äitiyteen liitetty riski piilee usein ennalta oletetuissa sosiaalisissa ja taloudellisissa ongelmissa (Phoenix 1991; Kelhä 2009). Nuoret äidit kokivatkin oman taloudellisen tilanteen vanhempia äitejä huomattavasti vaikeammaksi. Myös työttömyys oli nuorilla äideillä yleisempää vanhempiin äiteihin verrattuna. Heikompi taloudellinen tilanne ja työmarkkina-asema voivat toisaalta liittyä ylipäänsä nuoruuteen elämänvaiheena, jolloin on usein taloudellisesti niukempaa, kun opiskelut voivat olla kesken ja työasema vakiintumaton. Kiinnostavaa olisikin verrata nuorten äitien taloudelliseen toimeentuloon liittyviä kokemuksia saman ikäisten lapsettomien nuorten naisten kokemuksiin.

Haavoittuvaksi nuorten äitien elämäntilanteen voi tehdä avio- tai avoliiton ulkopuolella lapsen kasvattaminen sekä moninaiset muutokset parisuhteessa ja perhetilanteessa, joita kyselyyn vastanneilla nuorilla äideillä oli enemmän kuin vanhemmilla äideillä. Osa nuorista äideistä oli ehtinyt muuttaa erilleen tai erota lapsen isästä lapsen syntymävuoden ja kyselyhetken välisenä aikana. Vanhempiin äiteihin verrattuna nuoret äidit asuivat myös lapsen syntymähetkellä harvemmin lapsen isän kanssa. Lisäksi huomattava osa nuoren äitien raskauksista oli ennalta suunnittelemtomia. Toisaalta osa niistä nuorista äideistä, jotka eivät asuneet lapsen isän kanssa lapsen syntyessä, asuivat kyselyhetkellä kumppanin kanssa. Nuoret äidit todentavatkin omalta osaltaan mainiosti sitä, kuinka lapsen tulo voi järjestää elämäntilanteen sopivaksi (Rotkirch ym. 2017).

Nuoret äidit erosivat muista äideistä vanhemmuuteen liittyvissä arvo- ja asennekysymyksissä. Nuorista äideistä huomattavasti suurempi osa koki, että lapsen hoito kuuluu äidille, ja puolison (miehen) tehtävänä on ensisijaisesti

turvata perheen taloudellinen toimeentulo. Kiinnostavaa on, että vanhemmuuteen ja lapsen hoivavastuun jakamiseen liittyvissä arvo- ja asennekysymyksissä esiintyvä ero ei liity ainoastaan vastaajan ikään: kaikki esikaisen nuorena saaneet äidit vastasivat arvo- ja asennekysymyksiin äidin hoivavastuuta korostaen. Kelhän tutkimuksen nuorille, työväenluokkataustaisille äideille oli tärkeää sanoutua irti niin sanotusta ”sossuäiti”-imagosta ja korostaa pärjäämistä lapsen kanssa (Kelhä 2008). Äidin hoiva voikin näyttäytyä niin nuorille äideille kuin kaikille nuorena lapsen saaneille äideille merkityksellisenä kulttuurisen pääoman muotona ja resurssina hyvän äitiyden rakentamiselle (Skeggs 1997; ks. myös Kelhä 2008). Nuorten äitien konservatiiviset arvot lapsen hoitoon ja äidin hoivavastuuseen liittyen voivat siten tuottaa äidille sellaista kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, joka korvaa muita pääomia ja resursseja, kuten taloudellisia resursseja tai koulutuksen ja työelämän mukanaan tuomia resursseja (vrt. Bourdieu 1986).

Nuorten äitien asenteisiin ja arvoihin liittyviä vastauksia voidaan tulkita myös kunnollisen äitiyden tuottamisen näkökulmasta. Nuoret äidit nähdään usein riskinä ja haavoittuvaisena ryhmänä, ja heidän kykyihinsä vanhempaina saatetaan suhtautua epäillen ja kriittisesti (esim. Phoenix 1991; Murto, tulossa). Nuoret äidit painottivat vanhempia äitejä enemmän myös oman lähipiirinsä asenteiden vaikutusta vanhempainvapaiden jakamiseen. Kunnollisen äitiyden tuottaminen äidin hoivavastuuta painottamalla saattaa olla tapa reagoida ulkoapäin tuleviin kyseenalaistuksiin ja nuoren äidin vanhemmuuteen kohdistuviin epäilyksiin ja vaateisiin.

Artikkelin tulosten perusteella nuorena esikaisen saaneiden äitien lapsuuden perhe eroaa vanhempaina äidiksi tulleiden lapsuuden perheestä. Tarkastelun perusteella nuorena esikaisen saaneiden lapsuuden perheet ovat olleet useammin yhden vanhemman perheitä. Myös sisaruksia on ollut nuorena esikaisen saaneilla äideillä enemmän. Lisäksi vanhempien, erityisesti isän työntekijäasema sekä työelämän

ulkopuolella oleminen ovat yhteydessä nuorena lapsen saamiseen. Näyttää siis siltä, että nuorena esikaisen saaneet äidit ovat keskimääräistä useammin työväenluokkaisesta taustasta ja eroavat sosiaalisen taustan suhteen vanhempaina äidiksi tulleista.

VIITTEET

- 1 Ikäkysymykseen (syntymävuosi) ei ollut kyselyssä pakko vastata, ja siksi osa vanhemmista äideistä jää pois iän mukaan tehdystä muuttujasta ja vertailuista. Kaikki nuoret äidit (N=417) ovat kuitenkin mukana tarkastelussa.
- 2 Kaksi ikäkysymykseen vastannutta ei ollut vastannut kysymykseen esikaisen iästä, mistä johtuen äidin ikä esikaisen syntyessä -tutkimusryhmän yhteenlaskettu määrä eroaa äidin ikä kyselyhetkellä -tutkimusryhmästä.

LÄHTEET

- Anwar, Elspeth & Stanistreet, Debbi (2014) 'It has not ruined my life; it has made my life better': a qualitative investigation of the experiences and future aspirations of young mothers from the NorthWest of England. *Journal of Public Health* (37) 2, 269–276.
- Borkowski, John & Farries Jaely & Whiteman, Thomas & Carothers, Shannon & Weed, Keri & Keogh, Deborah (2007) *Risk and resilience. Adolescent mothers and their children grow up*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1986) The Forms of Capital. Teoksessa John Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Brunila, Kristiina & Mertanen, Katariina & Ikävalo, Elina & Kurki, Tuuli (2019) Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eettöksessä. *Kasvatus* (50) 2, 107–119.
- Cheesbrough, Sarah (2003) Young Motherhood: Transmission of Family Transitions? Teoksessa Allan Graham & Gill Jones (eds)

- Social Relations and the Life Course*. Basingstoke: Palgrave, 79–102.
- Erola, Jani (2010) Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Gillies, Val (2007) *Marginalised mothers: Exploring working class parenting*. Abingdon: Routledge.
- Graham, Hilary & MacDermott, Elizabeth (2005) Qualitative Research and the Evidence Base of Policy: Insights from Studies of Teenage Mothers in the UK. *Journal of Social Policy*, (25) 1, 21–37.
- Haataja, Anita & Airio, Ilpo & Saarikallio-Torp, Miia & Valaste, Maria (2016) *Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela.
- Heino, Tarja & Johnson, Mariaenne (2010) Huostassa olleet lapsen nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kela, 266–293.
- Hobcraft, John & Kiernan, Kathleen (2001) Childhood poverty, early motherhood and adult social exclusion. *British Journal of Sociology* 52, 495–517.
- Jalovaara, Marika (2020) *neferblog: Poikkeuksellinen vauvakato vai hälyä tyhjistä?* <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog01/> (Viitattu 22.5.2020.)
- Jauhiainen, Signe & Sihvonen, Ella & Räsänen Tapio & Mikkola, Hennemari (2019) *Asumista tukemassa. Yleinen asumistuki tuensaajien ja vuokranantajien näkökulmista ja eurooppalaisessa vertailussa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 155. Helsinki: Kela.
- Juutilainen, Vesa-Pekka & Saarikallio-Torp, Miia & Haataja, Anita (2016) Perhevapaat 2013–väestökyselyn toteutus. Tiedonkeruu, aineiston edustavuus ja perustietoja vastaajista. Työpapereita 89. Helsinki: Kelan tutkimus. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160769/Tyopapereita89.pdf?sequence=4> (Viitattu 20.8.2020.)
- Kelkä, Minna (2008) Äitiys, luokka ja ikä. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 82–100.
- Kelkä, Minna (2009) *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Kasvatustieteellinen tiedekunta, Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kivinen, Tarja (1992) *Lastensuojelun moninaisuus. Pitkittäiselvitys lasten asiakuudesta*. Raportteja 59. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Kuortti, Marjo (2012) *Suomalaisten tyttöjen seksuaaliterveys- ja kulttuuri: Arvot, riskit ja valinnat*. Lääketieteellinen tiedekunta, Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivojaksi oppimassa: työläistyttöjen kasvatusta ja moraalinen sääteily*. Helsinki: Suomen naistutkimuksen seura.
- Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. Perhebarometri 2015*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Miettinen, Anneli & Saarikallio-Torp, Miia (2020). Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät. *Yhteiskuntapolitiikka* (85) 4, 354–357.
- Murto, Virve (tulossa) *Nuoret vanhemmat suomalaisessa yhteiskunnassa*. Akateemisen väitöskirjan käsikirjoitus, Kasvatustieteiden tiedekunta. Turku: Turun yliopisto.
- Närvi, Johanna (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivavaihtoehtot. *Yhteiskuntapolitiikka* (79) 5, 543–552.
- Oinonen, Erika (2001) Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittelijänä. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes, 109–125.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika

- (2012) *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa*. Raportti 52. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perrier, Maud (2013) The Right Time: The Significance of Reproductive timing for Younger and Older Mothers' Moralities. *The Sociological Review*, (61) 1, 69–87.
- Phoenix, Anna (1991) *Young mothers*. Cambridge: Polity Press.
- Powell, Andrew (2018) *NEET: Young People Not in Education, Employment or Training*. Common library Briefing 24.8.2018. <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06705/SN06705.pdf> (Viitattu: 22.5.2020.)
- Rotkirch, Anna & Tammsalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017*. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos.
- Saarikallio-Torp, Miia & Haataja, Anita (2016) Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt. Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? Teoksessa Anita Haataja & Ilpo Airio & Miia Saarikallio-Torp & Maria Valaste (toim.) *Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela, 80–111.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2009) Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja 24. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 24. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2014) Perhepoliittiset uudistukset ja pienten lasten vanhempien mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* (4) 79, 413–423.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (toim.) (2017) *Perhevapaat, taluskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender*. London: Sage.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Suomen virallinen tilasto (2020) *Elävänä syntyneet sukupuolen, järjestysluvun ja äidin iän mukaan*. Tilastokeskuksen aineistoja. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__synt/statfin_synt_pxt_12dm.px/ (Viitattu 22.5.2020.)
- Tilastokeskus (2018) Äidit tilastoissa 2018. http://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/aidit_tilastoissa_2018.html (Viitattu 22.5.2020.)
- Virokannas, Elina & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo (2020) The contested concept of vulnerability – a literature review. *European Journal of Social Work* (23) 2, 327–339
- Vikat, Andres & Rimpelä, Arja & Kosunen, Elise & Rimpelä, Matti (2002) Sociodemographic differences in the occurrence of teenage pregnancies in Finland in 1987–1998: A follow up study. *Journal of Epidemiology Community Health* (9) 56, 659–668.
- Vikat, Andres (2004) Raskauksien sosioekonomiset ja alueelliset erot. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritamo (toim.) *Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen*. Helsinki: Gummerus, 29–40.
- Vuori, Eija & Gissler, Mika (2014) *Perinataalitilasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2013*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Walkerdine, Valerie & Lucey, Helen & Melody, June (2001) *Growing up Girl: Psychosocial Explorations of Gender and Class*. London: Palgrave.

OSA IV LÄHEISSUHTEET HAURAISSA
ELÄMÄNTILANTEISSA

TUKIPERHEET TURVAPAIKANHAKIJATAUSTAISTEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ

TIINA VALKENDORFF & TUOMO LAIHIALA

Yksin saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat nousivat vuonna 2015 yhteiskunnallisen huomion kohteeksi Suomessa ja muualla Euroopassa. Tuolloin ilman huoltajaa saapuvia lapsia tai nuoria tuli Euroopan unioniin lähes 95 000. Vuosi 2015 oli niin poikkeuksellinen, että siitä ryhdyttiin puhumaan Euroopan pakolaiskriisinä (Tarvainen 2016).

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan sellaista ulkomaalaista, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta (Sisäministeriö 2020). Vuonna 2015 heitä saapui Suomeen yli 30 000, ja heistä valtaosa, kaksi kolmesta oli 18–35-vuotiaita (Migri 2020a). Vuoden 2015 turvapaikanhakijoista 81 prosenttia oli poikia tai miehiä ja alle 18-vuotiaita, ilman huoltajaa saapuneita oli 3024 (Euroopan muuttoliikeverkosto & Maahanmuuttovirasto 2016).

Vuosi 2015 asetti suomalaisen yhteiskunnan uuteen tilanteeseen. Julkinen sosiaali- ja terveyssektori ei ollut varustautunut ottamaan vastaan suurta määrää turvapaikanhakijoita, mikä toi esiin vapaaehtoistyön tarpeen. Vapaaehtoistyötä turvapaikanhakijoiden parissa käynnistettiin nopeasti erityisesti neljännellä eli itseohjautuvalla kansalaissektorilla, mutta myös kolmannella sektorilla eli organisoidun järjestötyön parissa. (Kansalaisareena 2020.) Myös evankelisluterilaiset seurakunnat käynnistivät nopeasti vapaaehtoistoimintaa (Siirto & Niemi 2019).

Yksi vapaaehtoistyön muoto on tukiperhetoiminta. Tukiperheellä tarkoitetaan perhettä, joka auttaa nuorta turvapaikanhakijaa tapaamalla häntä ja viettämällä yhteistä aikaa hänen kanssaan. Tukiperheet tarjoavat yksin saapuneille nuorille, jotka asuvat tyypillisesti ryhmäkodissa tai tukiasunnossa, mahdollisuuden viettää aikaa suomalaisen perheen kanssa.

Tukiperhetoiminta pitää sisällään erilaisia aktiviteetteja, harrastuksia sekä yhdessäoloa. Tapautumisen määrä ja laatu muotoutuvat perheiden ja nuorten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Perheistä, jotka tukevat turvapaikanhakijataustaisia nuoria, saatetaan eri yhteyksissä käyttää myös muita nimityksiä, kuten kummiperhe, kotouttava tukiperhe tai tukihenkilö. (Ks. esim. HDL 2019; Koski 2019.) Viittaamme tukiperheellä näihin kaikkiin samankaltaisiin tukimuotoihin.

Tässä artikkelissa tarkastellaan tukiperhetoiminnan merkityksiä maahan saapuneille nuorille ja kummiperheille. Tutkimuksessa kysytään, millainen merkitys tukiperheillä on turvapaikanhakijoina maahan saapuneille nuorille ja miten tuki- ja kummiperheet kertovat roolistaan nuoren turvapaikanhakijan elämässä.

Tutkimusaineisto perustuu sähköisiin kyselyihin, jotka suunnattiin sekä tukiperheille, jotka ovat toimineet tehtävässä vuonna 2015 tai sen jälkeen, että turvapaikanhakijataustaisille nuorille, jotka ovat saapuneet Suomeen vuonna 2015 tai sen jälkeen. Tukiperheistä kyselyyn vastasi 28 henkilöä ja nuorista kuusi. Näin ollen tutkimuksessa painottuvat tukiperheiden näkemykset, ja turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämää kuvataan erityisesti tukiperheiden näkökulmasta.

Tutkimusmenetelmänä sovelletaan laadullista ja määrällistä tarkastelua. Viitekehyseltään tutkimus sijoittuu nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen kentälle. Tukiperhetoiminnan ollessa vapaaehtoistoimintaa, tutkimus asemoituu siltä osin myös vapaaehtoistyötä ja turvapaikanhakijoiden asemaa ja tilannetta koskevaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen.

TURVAPAIKANHAKIJATAUSTAISET NUORET SUOMESSA

Yksin saapunut turvapaikanhakija ei ole virallinen määritelmä, mutta se on vakiintunut varsin laajasti käyttöön. Termi viittaa alaikäiseen lapseen tai nuoreen, joka on saapunut vieraaseen maahan hakemaan turvapaikkaa ilman vanhempaa tai huoltajaa. (Esim. Euroopan muuttoliikeverkosto 2009, 8–9). Turvapaikanhakija saa pakolaisen aseman, jos hänelle annetaan turvapaikka (Sisäministeriö 2020). Tässä tutkimuksessa puhutaan selkeyden vuoksi turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten sijaan turvapaikanhakijataustaisista lapsista ja nuorista. Termi kattaa oleskelulupaa odottavat nuoret kuten myös ne nuoret, jotka ovat saaneet oleskeluluvan.

Siirtolaisliikhehdinnän laantuminen, EU:n rajakontrolli ja rajatarkastukset Schengen-alueen sisällä ovat johtaneet siihen, että Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden, myös alaikäisten, määrä on vähentynyt vuoden 2015 lukemista. Vuonna 2016 alaikäisiä yksin saapuneita turvapaikanhakijoita tuli enää 401 (Migri 2017), ja seuraavina vuosina määrä on yhä laskenut. Vuonna 2017 Suomeen saapui vain 142 alaikäistä turvapaikanhakijaa, ja vuonna 2018 heitä saapui enää 109. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2018; Euroopan muuttoliikeverkosto 2019.)

Saapuessaan Suomeen täysi-ikäiset turvapaikanhakijat sijoitetaan vastaanottokeskuksiin. Turvapaikanhaun aikana ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset puolestaan asuvat alaikäisten ryhmäkodeissa tai tukiasunnoissa (Migri 2020b). Osa asuu myös yksityismajoituksessa (Kauhanen 2017). Ryhmäkoteihin majoittuvat alle 16-vuotiaat ja tukiasuntoihin voivat majoittua 16–18-vuotiaat. Ryhmäkodeissa, joiden toiminta perustuu lastensuojelulakiin, on enemmän henkilökuntaa kuin tukiasunnoissa. Vuonna 2015, alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrän voimakkaan kasvun yhteydessä uusia alaikäisyksikköjä perustettiin Suomeen niin nopeaan tahtiin, että niiden määrä jopa

kymmenkertaistui (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018). Vähitellen yksikköjä lakkautettiin niiden tarpeen vähentyessä.

Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen lasten ja nuorten hoiva, huolenpito ja kasvatus järjestetään melko samoin kuin oleskelulupaa odottaessa. He siirtyvät asumaan ryhmäkodin sijaan perheryhmäkotiin tai asuvat tukiasunnossa, tuetussa asumisen yksikössä tai yksityismajoituksessa. Yhteiskunnassa on korostettu sitä, että lapsi tulee aina nähdä ensisijaisesti lapsena, riippumatta esimerkiksi oleskeluluvan laadusta tai lupaprosessin vaiheesta. Yksin saapuneella turvapaikanhakijataustaisella lapsella tai alaikäisellä nuorella on käytössään samat sosiaali- ja terveyspalvelut kuin kunnan asukkailla, myös tarvittavat lastensuojelun palvelut. Heillä on myös oikeus käydä koulua ja oikeus opiskeluhuoltoon. (Esim. THL 2019a.)

Turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten elämää on tutkittu erityisesti lasten oikeuksien toteutumisen ja sosiaalityön näkökulmista (mm. Backlund & Malmsten 2013; Heikkilä & Söderling 2013). Vaikka lapsilla ja nuorilla onkin tietyt oikeudet, lapset ja nuoret eivät pääse itse juurikaan vaikuttamaan tilanteeseensa, ja turvapaikanhakijanuorille tarjottavat palvelut vaihtelevat alueittain. Oikeuksien toteutumisessa on havaittu myös merkittäviä puutteita. (UNICEF 2018.)

Ennen vuotta 2015 alaikäisyksiköt toimivat pääasiassa hyvin väliaikaisina asumisvaihtoehtoina, ja osa turvapaikkaa hakeneista nuorista sai myöhemmin myös perheensä Suomeen. Vuoden 2015 tilanteen myötä alaikäisyksiköistä tuli monille nuorille pitkäaikaisia asuntoja. Turvapaikkahakemusten käsittelyajat kasvoivat, perheenyhdistäminen vähentyi ja käytännössä loppui kokonaan tiukentuneiden kriteerien myötä. Oleskelulupia ryhdyttiin myöntämään lyhyinä, ja 18 vuotta täyttäneet saivat yhä useammin kielteisiä päätöksiä. (Esim. Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018.) Monilta turvapaikanhakijoilta puuttuvat kuitenkin iän todistavat asiakirjat. Iän määrittelyä pidetään epäluotettavana. (Tapaninen 2018.)

Monen turvapaikanhakijataustaisen nuoren omat vanhemmat elävät jossakin toisessa maassa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan lähes kaikilla Suomeen vuonna 2018 saapuneilla 13–17-vuotiailla nuorilla turvapaikanhakijoilla oli elossa olevia perheenjäseniä: molemmat vanhemmat olivat elossa 70 prosentilla, ja elossa olevia sisaruksia oli noin 90 prosentilla. Noin 80 prosenttia nuorista pitää yhteyttä läheisiinsä, vaikka tapaamiseen ei olisi-kaan mahdollisuutta. (Skogberg ym. 2019, 58.)

Yksin saapuneiden turvapaikanhakijoiden elämäntilanne on hyvin haasteellinen. Heillä on monitahoista avuntarvetta, mihin alaikäisyksiköissä ei aina pystytä vastaamaan. (Ks. Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018.) Traumaattiset kokemukset, turvapaikanhaku ilman perhettä ja epävarmuus oleskeluluvasta ovat nuoria turvapaikanhakijoita kuormittavia tilanteita. Myös yhteiskunnan kiristynyt turvapaikkapolitiikka, pakolaisuuden määrittäminen kriisiksi ja siihen kytkeytyvät uhkakuvat ja maahanmuuttokriittiset asenteet heikentävät nuoren turvapaikanhakijan mahdollisuuksia uudessa asuinmaassaan (ks. esim. Näre 2018). Turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaisilla mielen hyvinvoinnin haasteet ja psykologiset ongelmat ovat myös tavallisia (esim. Kerkkänen & Säävälä 2015; Simmonds 2007). Toisaalta turvapaikanhakijataustaisten nuorten on kuitenkin korostettu olevan aktiivisia toimijoita ja pärjäävän yhteiskunnassa, mikäli he saavat siihen tukea (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018). Erityisesti sosiaalisten suhteiden on todettu lisäävän turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten hyvinvointia (Tiilikainen, Mubeen & Kaukko 2020).

TURVAPAIKANHAKIJATAUSTAISILLE NUORILLE SUUNNATTU TUKIPERHETOIMINTA

Turvapaikanhakijataustaisia lapsia ja nuoria on pyritty Suomessa tukemaan eri tavoin yhteiskunnan eri sektoreilla, ja tästä yksi esimerkki on tukiperhetoiminta. Tukiperhetoiminta on osa lastensuojelun perhehoidon traditiota, ja sen

yhtenä edeltäjänä voidaan pitää jo 1960-luvun lastensuojelulaitoksessa asuvia nuoria lomittaneita niin sanottuja sunnuntaivanhempia, joiden luona laitoksessa asuva lapsi tai nuori saattoi viikonloppuisin pistäytyä. 1990-luvulla tukiperhetoiminnasta tuli yleisesti tunnistettu käsite Suomessa. Toiminta perustuu näkemykseen, jonka mukaan nuoren tai lapsen tarvitsema tuki toteutuu parhaiten perheessä elämisen kautta tavanomaisissa arkielämän toiminna, joita tukiperheet tarjoavat. (Svenlin 2020, 44–47.)

Turvapaikanhakijataustaiselle lapselle tai nuorelle suunnattu tukiperhetoiminta perustuu vastaavasti näkemykseen siitä, että yksin vieraaseen maahan tullut nuori tarvitsee sosiaalisen ympäristön, jossa hänet hyväksytään. Turvallinen sosiaalinen ympäristö mahdollistaa nuoren kotoutumisen, ja tätä varten tarvitaan niin aikuisia kuin omanikäisiä ystäviä ja sosiaalisia kontakteja uudesta kotimaasta. Esimerkiksi Yksin tulleiden TRUST-kärkihankkeessa korostettiin kuulumisen merkitystä. Sujuva arki ja sosiaalinen tuki on nuorelle kuulumisen tunteen kannalta tärkeää. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018.)

Tukiperheellä tarkoitetaan vapaaehtoista perhettä, joka tukee nuorta turvapaikanhakijaa ottamalla hänet mukaan perhe-elämään. Tukiperhetoiminnan avulla on mahdollista löytää luontevia mahdollisuuksia kulttuurien välisille kohtaamisille, jotka muuten saattaisivat jäädä syntymättä. Tällä tavalla tukiperhetoiminnan tavoitteena on luoda siteitä suomalaiseen yhteiskuntaan. (Esim. HDL 2019; Solih 2017; Koski 2019.)

Turvapaikanhakijataustaisten nuorten ja suomalaisten väliset ensimmäiset kohtaamiset ovat usein viranomaiskohtauksia ja erilaisia asiakassuhteita, joihin voi liittyä niin byrokraatia kuin vallankäyttöäkin (Sotkasiira 2018). Viranomaisten tarjoama apu ja tuki eivät yksinään riitä tai sitä ei ole aina riittävästi (ks. Skogberg ym. 2019). Kun nuorten muut kontaktit uudessa kotimaassa ovat esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisia tai opettajia, vapaaehtoiset toimijat ovat tärkeitä, sillä ne voivat tarjota

epämuodollisia ystävyys- tai läheissuhteita. Vapaaehtoinen auttamistoiminta muistuttaa sukulaisten tai muiden läheisten antamaa apua, sillä siinä vapaaehtoinen auttaja on mukana omana itsenään ilman ammattirooleja (esim. Korhonen 2012).

Tukiperhetoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, eikä siitä makseta palkkaa tai palkkioita. Sitä organisoivat Suomessa useat järjestöt ja myös seurakunnat, mutta osa perheistä on ryhtynyt toimintaan myös itsenäisesti ilman taustaorganisaatioita, jolloin voidaan puhua niin kutsutusta neljännen sektorin toiminnasta. Tukiperheiden sijaan tai lisäksi turvapaikanhakijanuorilla on myös yksinasuvia tukihenkilöitä.

Perheille, jotka suunnittelevat tukiperheiksi ryhtymistä, järjestetään infotilaisuuksia, ja toimintaan ryhtyville tarjotaan koulutusta, ja toiminnan aikana on tarjolla tukea ja neuvontaa (esim. Kärki 2020; Yhteiset lapsemme ry 2020). Koska tukiperhetoiminta on vapaaehtoistoimintaa, eikä sen muotoja ja toimintatapoja säädellä, toiminta voi olla hyvin monenlaista. Käytännössä toiminta siis muovautuu perheiden ja nuoren näköiseksi ja tulee kehystetyksi koulutuksissa, infotilaisuuksissa ja erilaisissa tukiperheiden vertaistukiryhmissä.

Turvapaikanhakijataustaisille nuorille suunnattua tukiperhetoimintaa käsittelevää tutkimusta on niukasti, sillä tukiperhetoiminta on ennen vuotta 2015 ollut volyyमितään suhteellisen vähäistä. Aiheesta on tehty viime vuosina joitakin opinnäytetöitä (Naukkarinen 2019; Solih 2017). Turvapaikanhakijanuorten tilannetta ja vapaaehtoistyön merkityksiä sivutaan kuitenkin laajasti yhteiskunta- ja nuorisotutkimuksen kentällä, joista tämän tutkimuksen viitekehys muodostuu.

PERHEEN MERKITYKSIÄ

Perhe nähdään usein yksilön hyvinvoinnin lähteenä. Perheen tehtäviä ovat tuen tarjoaminen, kasvattaminen ja toimiminen eräänlaisena välittäjänä yhteiskunnan ja yksilön välillä. Monella yksin Suomeen saapuneella nuorella turvapai-

kanhakijalla side omaan sukuun tai perheeseen on kuitenkin heikentynyt tai kokonaan katkenut. Vaikka nuorella olisi elossa olevaa perhettä kotimaassaan, nuori ei välttämättä saa perhetään Suomeen, sillä perheenyhdistäminen on vaikea prosessi, jonka myöntämiseksi on tiukat edellytykset ja ehdot. Perheenyhdistämistä on pidetty käytännössä jopa mahdottomana. (Esim. Fingerroos, Tapaninen & Tiilikainen 2016; Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018.)

Yhteiskuntatieteellisen perhetutkimuksen myötä perhekäsitys on monimuotoistunut vastaamaan elettyä elämää (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014; Forsberg & Närkin 2003; Therborn 2004). Esimerkiksi Talcott Parsonsin (1955) perhekäsitys määrittyi yhteiskunnallisia tehtäviä uusintavan universaalien ydinperheen kautta, jossa yksilö kehittyi ja kiinnittyi perheen kautta yhteiskunnan jäseneksi. Lapsuudessa tapahtuva kiinnittyminen voidaan nähdä primaarisosialisaatioksi ja myöhempi, harjoittelun ja erilaisten roolien omaksumisen myötä tapahtuva kiinnittyminen sekundaarisosialisaatioksi (Berger & Luckman 1966). Parsonsilainen ydinperhemalliin perustuva ajattelu on saanut sittemmin rinnalleen monia vaihtoehtoisia malleja, kuten uusperheitä, yksinhuoltajaperheitä ja samaa sukupuolta olevien vanhempien perheitä ja ylipäänsä perheitä, joiden jäsenet eivät välttämättä ole biologisesti kiinnittyneitä toisiinsa. Tämä tutkimus soveltaa konstruktiivisen perhetutkimuksen näkökulmaa, jossa käsitys perheestä muotoutuu arkielämän prosesseissa ja toiminnassa. (Ks. esim. Forsberg 2014; Ritala-Koskinen 2001.)

Perheiden määrittely, perhekäsitykset ja kokemukset perheistä ovat kulttuurisidonnaisia. Pohjoismaissa perheet ovat viime vuosisadan lopulta alkaen kehittyneet pienemmiksi ja tasa-arvoisemmiksi, ja sama kehitys näyttää tapahtuneen muuallakin maailmassa (esim. Therborn 2004). Perhekäsitysten on todettu moninaistuneen myös maahanmuuton myötä, sillä eri kulttuurit elävät nykyään yhä useammin rinnakkain (Haapasaari & Korhonen 2013). Tämä voi johtaa useiden rinnakkaisten perhekäsitysten

olemassaoloon samanaikaisesti. Turvapaikanhakijanuoret voivat ymmärtää perheen eri tavoin ja kenties laajemmin kuin Pohjoismaissa.

Kokemus perheeseen, sukuun ja muuhun itselle merkitykselliseen ihmisryhmään kuulumisesta on nuorelle tärkeää. Tätä kuulumisen tunnetta voidaan käsitteellistää osallisuuden kautta. Osallisuus tarkoittaa pääpiirteissään sitä, että yksilö kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Osallisuuden kokemuksen kautta kehittyvä nuori oppii elämään yhdessä toisten ihmisten kanssa ja tuntee itsensä hyväksytyksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019b) mukaan alaikäisen lapsen tai nuoren osallisuus tarkoittaa sitä, että hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa oman etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä ja että hänellä on mahdollisuus olla mukana itselle merkityksellisissä yhteisöissä. Osallisuuden yhteisöllinen puoli on merkittävää lapsen tai nuoren identiteetin kehittymisen kannalta, sillä osallisuuden kokemus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä. Osallisuuden kokemus ennustaa myös kiinnittymistä yhteiskuntaan. Nuorten turvapaikanhakijoiden kohdalla perhemäiset yhteisöt voivat olla tärkeitä osallisuuden toteutumisessa uudessa kotimaassa (ks. Honkasalo 2017).

TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

Tutkimusaineisto koostuu tukiperheen jäsenten ja turvapaikanhakijataustaisten nuorten vastauksista, jotka kerättiin SurveyMonkey-palveluun tallennettujen sähköisen verkkokyselyiden avulla. Kyselylomakkeita oli kaksi: toinen kummiperheille ja toinen turvapaikanhakijataustaisille nuorille. Aineistot kerättiin helmi–maaliskuussa 2020. Kumpikin kysely oli auki yhden kuukauden.

Verkkokyselyiden oheen laadittiin suomenkieliset saatekirjeet, ja nuorten saatekirje kirjoitettiin myös selkokielellä. Saatekirjeessä kohderyhmäksi määriteltiin turvapaikanhakijataustaiset nuoret, jotka ovat saapuneet Suomeen vuonna 2015 tai sen jälkeen sekä tukiperheet,

jotka ovat toimineet tehtävässä vuonna 2015 tai sen jälkeen. Vastauslinkit lähetettiin sähköpostitse useille Suomessa tuki- ja kummiperhe-toimintaa järjestäville tahoille. Näitä tahoja on eri puolilla Suomea, mutta toiminnan volyyymi painottuu Etelä-Suomeen, jossa on myös eniten turvapaikanhakijataustaisia nuoria. Vastaanottajia pyydettiin lähettämään tietoa kyselystä eteenpäin muille vapaaehtoisille ja turvapaikanhakijataustaisille nuorille. Vastauslinkkien välittämisessä hyödynnettiin myös verkostoja ja niin sanottua lumipallomenetelmää, eli sitä, että yhden vastaajan kautta löydetään muita vastaajia. Kyselyn vastaanottajien olikin mahdollista välittää kyselyjä edelleen omista verkostoistaan sosiaalisen median ryhmiin tai esimerkiksi Whatsappin pikaviestiryhmiin. Kaikki tavat, joilla vastaajia tavoitettiin eivät näin ollen ole yksityiskohtaisesti tutkijoiden tiedossa.

Perheille suunnatussa kyselylomakkeessa oli sekä monivalintakysymyksiä että avokysymyksiä. Kysymyksiä oli yhteensä 19, ja kysymykset olivat suomeksi. Monivalintakysymykset olivat taustoittavia, ja avokysymyksissä tiedusteltiin tukiperhetoiminnan merkityksiä laajemmin. Kyselyn lopussa vastaajilla oli mahdollisuus kertoa myös vapaamuotoisesti tukiperhetoiminnasta, mikäli vastaajalla oli esimerkiksi mielessä jotakin, mitä lomakkeessa ei kysytty.

Tukiperheiden vastauksia saatiin yhteensä 28. Tukiperheet, jotka vastasivat, olivat Uudeltamaalta, Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen alueilta. Vastaajista 21 oli naisia ja kuusi miehiä, yksi ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Iältään vastaajat olivat kaikki aikuisia, vain kaksi vastaajaa oli alle 35-vuotiaita. Suurimmat vastaajaryhmät olivat 35–54-vuotiaat ja yli 55-vuotiaat. Vastaajat olivat perheiden vanhempia, eivätkä siten esimerkiksi perheiden lasten näkemykset tulleet tässä tutkimuksessa esille.

Nuorten kyselylomake sisälsi avo- ja monivalintakysymyksiä, joihin oli tarjolla valmiit vastausvaihtoehdot ja kysymyksiä, joihin tuli vastata liukuvalla niin sanotulla likert-asteikolla. Turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneiden nuorten haavoittuvasta asemasta ja

puutteellisesta kielitaidosta johtuen nuorten kyselylomakkeessa kiinnitettiin erityistä huomioita selkeyteen ja tutkimusetiikkaan (ks. etii-kasta esim. Halkoaho & Keränen 2017). Tutkimuseettisiä seikkoja huomioimme seuraavilla tavoilla: Kysely kirjoitettiin suomeksi selkokielellä, ja siitä tehtiin suhteellisen lyhyt (yhdeksän kysymystä). Näin kyselystä pyrittiin tekemään saavutettava heikosti suomea osaaville. Koska turvapaikanhakijan biologiseen perheeseen ja sukuun voi liittyä raskaita tuntemuksia, tässä kyselyssä kysymykset kohdistuivat nykyhetkeen, eivätkä esimerkiksi vastaajan menneisyyteen. Kyselyyn vastaajiksi pyydettiin 18 vuotta täyttäneitä nuoria. Nuorilta saatiin yhteensä kuusi vastausta. Nuorista viisi oli miehiä ja yksi nainen, ja he olivat vastaamishetkellä alkuvuodesta 2020 iältään 18–20-vuotiaita. Kaikki kyselyyn vastanneet nuoret asuivat Uudellamaalla.

Aineiston rajoitukset

Tutkimuksen aineistot kerättiin sekä tukiperheiltä että nuorilta verkkokyselyllä. Tukiperhekyselyyn on todennäköisesti päätynyt vastaamaan joukko toimintaan keskimääräistä aktiivisemmin sitoutuneita perheitä. Aineistossa esitetyt näkemykset tai jakaumat eivät ole tilastollisesti yleistettäviä, mutta on mahdollista olettaa, että aineistossa esiintyvät näkemykset edustavat laajemminkin tukiperhetoimintaan osallistuneiden kokemuksia. Rajoituksista huolimatta tukiperhekysely tuo uutta tietoa tukiperheiden roolista ja merkityksestä turvapaikanhakijalle, sillä tukiperheiden näkemyksiä ei ole aiemmin juurikaan selvitetty.

Turvapaikanhakijataustaisia nuoria, joilla on tuki- tai kummiperhe, on Suomessa arviolta joi-takin satoja. Nuorten kyselyyn saatiin vain kuusi vastausta, joten verkkokysely ei osoittautunut kovin toimivaksi tavaksi tavoittaa nuoria. Vaikka aineisto on pieni, se on arvokas, sillä maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia tukiperhetoiminnasta ei ole juurikaan tutkittu. Keräämämme vastaukset ilmentävät turvapaikanhakijataustaisten nuorten omia kokemuksia,

mutta emme voi tehdä niiden perusteella yleis-tettävissä olevia päätelmiä. Nuorten vastausten rajoituksena on myös se, että he ovat vastanneet kyselyyn kielellä, jota he vasta opettelevat, mistä johtuen väärinymmärrykset ovat olleet mahdollisia. On selvää, että nuoret eivät pystyneet tuomaan kyselyn välityksellä esille kuin vain osan aiheeseen liittyvistä ajatuksistaan. Mikäli nuorilta olisi kerännyt vastauksia heidän omalla äidinkielellään, vastauksia olisi mahdollisesti saatu enemmän. Nuorten ääni tulee tässä tutkimuksessa kuitenkin kuuluviin myös tukiperheiden antamien vastausten välityksellä.

Aineiston analyysi

Tukiperhetoiminnan merkityksiä tarkastellaan laadullisella analyysillä, johon yhdistetään määrällistä tarkastelua. Avovastausten analyysin tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista, teoriasidonnaista sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2012). Teoriasidonnaisuudella viitataan tässä siihen, että aineiston analyysissa yhdistyi aineistolähtöinen ja teoreettinen tarkastelu.

Avovastausten analyysi aloitettiin vastausten lähiluvulla, jonka avulla aineisto luettiin kysymys ja siihen annetut vastaukset kerrallaan, samalla koodaten aineistoa (esim. Krippendorf 2013; Pöytä 2010). Analyysiyksikkönä toimi yksittäinen vastaus tai vastauksen osa. Tyypillisesti jokaiselle vastaukselle annettiin useampi koodi.

Jokaisen kysymyksen vastauksissa esiintyvät koodit eriteltiin ja laskettiin yhteen, eli aineistoa kvantifioitiin. Näin saatiin selville, miten usein eri asiat esiintyivät aineistossa. Laadullisessa analyysissä käytetty määrällinen tarkastelu tukee analyysin systemaattisuutta ja sitä, että tehdyt tulkinnat eivät ole sattumanvaraisia (ks. Mäkelä 1990).

Eri kysymysten vastausten koodeja tarkasteltiin myös verraten niitä toisiinsa. Tietyt koodit toistuivat kysymyksestä toiseen, ja lopulta aineiston analyysissa myös yhdistettiin koodeja toisiinsa ja teemoiteltiin aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2012). Analyysissa tuodaan esille koodaukseen

perustuen yleisimmät aineistossa esille nousseet teemat, mutta myös vastausten kirjo, eli asioita, jotka aineistossa olivat epätyypillisiä tai yllättäviä. Analyysia jatkettiin yhdistämällä analyysiin tutkimuksen teoreettista kirjallisuutta.

Analyysin aluksi esitellään tukiperheitä ja tukiperhetoimintaa aineistoomme perustuen. Numerovastauksiksi koodattujen kysymysten kuten perheiden taustatietoja ja yhdessä toimimisen luonnetta kartoittavien kysymysten, kohdalla tarkasteltiin vastausten frekvenssejä eli suoria jakaumia. Aineiston analyysi etenee kuvaamalla tukiperhetoiminnan sisältöä, merkityksiä ja parhaina sekä haastavimpina pidettyjä puolia niin nuorten kuin tukiperheenjäsenten näkökulmasta. Analyysin lopuksi esitetään aineistoon perustuen tukiperhetoiminnan tyyppitelyä vapaaehtoistyön ja perheen merkitysten näkökulmista.

Analyysissa esitetään aineistosta sitaatteja, jotka ovat suoria lukuun ottamatta joidenkin tunnistettavuustietojen häivyttämistä. Sitaattien yhteydessä tuodaan esiin se, onko kyseessä tukiperheen vai nuoren näkemys. Turvapaikanhakijataustaisiin nuoriin viitataan analyysissa myös termillä 'kumminuori', sillä tätä käytettiin myös aineistossa. Tarkempia tietoja ei tuoda esiin sen vuoksi, että vastaajat pysyisivät anonyymeina.

TULOKSET: KOKEMUKSIA TUKIPERHETOIMINNASTA

Kummiperhetoiminta on tuonut arkeemmen uuden tuttavuuden, jonka kanssa vietämme mieluusti aikaa.

Tukiperhetoimintaan osallistuu monenlaisia ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia perheitä (esim. HDL 2019). Myös tämän kyselyn vastaajat olivat heterogeeninen ryhmä. Tutkimuskyselyyn vastanneiden tukiperheiden enemmistö, miltei kaksi kolmesta, on perheitä, joilla on kotona asuvia lapsia. Lisäksi mukana on lapsettomia pariskuntia ja sellaisia perheitä, joissa lapset ovat muuttaneet jo kotoa pois. Perheenjäsenten lukumäärä vaihteli, ollen suurimmillaan kuu-

si. Keskimääräinen perhe on kolmen henkilön muodostama, mutta myös yhden hengen kotitalouksia on aineistossa mukana kaksi.

TAULUKKO 1. TUKIPERHEKYSelyn VASTAAJAT IÄN JA SUKUPUOLEN MUKAAN, N = 28

Vastaajan ikä	Lukumäärä
18–34 vuotta	2
35–54 vuotta	14
55 vuotta tai vanhempi	12
Sukupuoli	
nainen	21
mies	6
muu / ei halua kertoa	1

Puolet kyselyn vastaajista on 35–54-vuotiaita, kaksi viidestä tätä vanhempia (taulukko 1). Vain alle kymmenes on alle 35-vuotiaita. Tavoittamistamme 28 tukiperheen huoltajasta suuri enemmistö, 21 on naisia. Kaikki vastaajat olivat aikuisia, joten perheiden kotona elävien lasten ja nuorten näkemys ei tule tässä tutkimuksessa esiin. Vastaajat asuvat pääasiassa eteläisessä Suomessa. Neljä viidestä on Uudeltamaalta ja loput muualta Etelä-Suomesta tai Länsi-Suomesta. Tukiperhetoiminta on painottunut Etelä-Suomeen, ja tämä heijastui oletettavasti myös aineistoon.

Erilaisissa tukiperheissä on yhdistäviä piirteitä. Aineiston perusteella tukiperheistä voi piirtää seuraavan kuvan: Tukiperheeseen kuuluu useimmiten korkeasti koulutettu nainen, joka on työssä käyvä. Työssä käyvien lisäksi mukana on yrittäjiä, opiskelijoita ja eläkeläisiä. Heidän koulutustasonsa on korkeampi kuin koko väestöllä keskimäärin: peräti kaksi kolmesta on suorittanut ylemmän korkea-asteen tutkinnon, ja loppuillakin on alemman korkea-asteen tutkinto tai ylioppilastutkinto. Vapaaehtoistyötä tekevät tyypillisesti hyvin koulutetut ja työelämässä mukana olevat henkilöt (Pääkkönen 2010, 16). Oman yhteiskunnallisen aseman turvallisuus

ennustaakin empaattista suhtautumista muita kohtaan ja turvattomuus puolestaan heikentää sitä (Kainulainen & Saari 2018).

TAULUKKO 2. TUKIPERHESUHTTEEN KESTO JA SÄÄNNÖLLISYYS (%), N = 28

Kuinka pitkä tukiperhesuhde teillä on pisimmillään ollut yhden nuoren kanssa?	(%)
alle 3 kuukautta	11
3–12 kk	18
12–24 kk	43
Enemmän kuin 24 kk	29
Ajattele tyypillistä kuukautta tukiperhe-toiminnan aikana: Kuinka säännöllisesti tapasitte nuorta?	
Viikoittain	29
Muutaman kerran kuukaudessa	39
Kerran kuukaudessa	25
Harvemmin kuin kerran kuukaudessa	0
Epäsäännöllisesti	7

Tukiperhetoimintaan osallistuminen on ollut suhteellisen pitkäkestoista useimmilla perheillä (taulukko 2). Kyselymme tavoittaneista perheistä miltei kolme neljästä on tavannut yksittäistä kumminuorta vähintään vuoden ajan. Tapauksia nuoren kanssa on tyypillisesti ollut joko viikoittain tai muutaman kerran kuukaudessa. Neljännes vastaajista on tavannut nuorta keskimäärin kerran kuukaudessa. Yksikään vastaaja ei tavannut nuorta harvemmin kuin kerran kuukaudessa, mutta pienellä osalla perheistä tapaamisrytmi nuoren kanssa on epäsäännöllinen. Joka kymmenes on ehtinyt olla tukiperhetoiminnassa mukana vasta alle kolme kuukautta. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta tukiperheet ovat toiminnassa edelleen mukana myös tutkimushetkellä. Lopettamisen syynä on ollut esimerkiksi se, että nuori on muuttanut toiselle paikkakunnalle tai tukiperheen elämässä on tapahtunut henkilökohtainen muutos. Suurimmalla osalla tukiperheistä on yksi kumminuori,

viidellä kyselyyn vastanneista perheistä kumminuoria on tai on ollut kaksi tai useampi.

Tukiperhekyselymme vastasi useimmiten nainen. Vastaajien joukossa on myös enemmän varttuneita aikuisia kuin nuoria aikuisia. Suuri osa kyselyn vastaajista on keski-ikäisen kynnyksellä olevia aikuisia tai keski-ikäisiä. Aiempi tutkimustieto osoittaa, että ikä lisää auttamisen halua, erityisesti 45 ikävuoden jälkeen (esim. Hanifi 2011). Naiset ovat tyypillisesti miehiä jonkin verran aktiivisempia osapuolia hyväntekeväisyys- ja avustoisissa (esim. Seppänen & Pessi 2017) ja siksi ei ole yllättävää, että heitä oli enemmän myös tässä tutkimusaineistossa.

Vaikka naisia oli vastaajissa enemmän, monissa tukiperheissä on kuitenkin kaksi aikuista (mies ja nainen) ja lisäksi monissa myös lapsia. Perheiden isät ja lapset viettävät kumminuoren kanssa aikaa siinä missä äiditkin, vaikka perheenäiti olisi se, jonka innostamana muu perhe olisi toimintaan mukaan lähtenyt.

TUKIPERHEEKSI RYHTYMISEN MOTIIVIT

Tukihenkilönä toimiminen antaa valtavasti sisältöä elämään. Se ei vaadi paljon; vain läsnäoloa, välittämistä ja avoimuutta. Suosittelen sitä lämpimästi kaikille.

Kysely osoittaa, että auttamisen halu on johdattanut vastaajat tukiperhetoiminnan pariin. Tukiperhevanhempien vastauksissa toimintaan ryhtymisen motiiveista korostuvat voimakkaimmin myötätunnon ilmaukset haastavassa tilanteessa olevaa nuorta kohtaan ja halu vaikuttaa vapaaehtoistoiminnan avulla. Vastaajat kertovat halunneensa lähteä toimintaan mukaan, koska nuori turvapaikanhakija on erityisen haavoittuvassa asemassa ja turvapaikanhakijoiden tilanne on yhteiskunnallinen ongelma. Vapaaehtoistyötä tekemällä haastavassa tilanteessa olevan nuoren elämään ajateltiin voitavan myönteisellä tavalla vaikuttaa.

Tukiperheenjäsenten vastaukset ilmentävät myötätuntoa heikossa asemassa olevia kohtaan,

mikä on vapaaehtoistyössä yksi tyypillinen toiminnan motiivi. Myötätunto on eri sukupuolia ja väestöryhmiä yhdistävä yleisinhimillinen ominaisuus; empatian pohjalta motivoitunutta toimintaa. (Ks. esim. Pessi & Martela 2017; ks. myös Batson 1991.)

Vastaajien myötätunto ilmenee haluna tehdä vapaaehtoistyötä itselle merkityksellisessä asiassa yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseksi. Useissa perheissä auttamisen kipinä on syttynyt myös ulkopuolisesta ideasta tai vinkistä. Esimerkiksi ystävät tai työkaverit, mainonta lehdissä ja sosiaalisessa mediassa ja järjestökentän infotilaisuuksissa on saanut turvapaikanhakijataustaisten nuorten asemasta huolissaan olevia hakeutumaan juuri tämän tukiperhetoiminnan pariin. Toimintaan on hakeuduttu esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kautta.

TUKIPERHEIDEN JA NUORTEN YHDESSÄ VIETTÄMÄ AIKA

Laitamme ruokaa, teemme läksyjä, kuuntelemme musiikkia, keskustelemme.

Tukiperheet ja nuori viettävät aikaa yhdessä arkisia toimia tehden ja vapaa-aikaa viettäen. Toiminnan keskiössä on mielekäs tekeminen yhdessä: sekä tukiperheet että nuoret kertovat viettävänsä yhdessä aikaa muun muassa keskustellen, erilaisiin tapahtumiin tai aktiviteetteihin osallistuen ja tekemällä esimerkiksi opiskelutehtäviä yhdessä. Myös ruoanlaitto ja ulkoilu tai harrastukset ovat tapoja olla yhdessä.

Perhe tarjoaa nuorelle myös aikaa, huomiota ja tukea. Nuoret ovat uudessa maassa, jossa monet asiat ovat heille vieraita. Myös puutteellisen kielitaidon johdosta tukiperheiden antama apu ja neuvot ovat tärkeitä. Perheiden antama tuki auttaa nuorta toimimaan erilaisissa tilanteissa uudessa kulttuurissa. Useat tukiperheen vanhemmat kuvaavat olevansa eräänlaisia ekstraäitejä tai varaisiä, joihin nuori voi turvautua, kun kohtaa haasteita.

Minä olen pojalle varaäiti, 'mom' ja eniten hänen kanssaan tekemisissä.

Lapsiperheiden aikuisille kehittyä tyypillisesti erilaisia rooleja ja niiden mukaan eriytyneitä tehtäviä (esim. De Bruijn 2012). Kyselyssä tiedusteltiin sitä, oliko tukiperheenjäsenille muodostunut joitakin erityisiä rooleja suhteessa nuoreen. Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että heillä ei ole muista perheenjäsenistä poikkeavaa roolia tai tehtävää nuoren turvapaikanhakijan tukemisessa. Aineistosta nousivat kuitenkin esiin sukupuolen mukaan eriytyneet isän ja äidin roolit. Erityisesti äidin rooli mainittiin aineistossa usein eri yhteyksissä: *"...tukiperhe on tärkeä. Äiditön nuori on halunnut kutsua tukiperheen äitiä äidikseen."*

Suurin osa kumminuorista on poikia ja suurin osa kyselyyn vastaajista naisia. Naiset kuvasivat miehen ottaneen isän roolin, ja vastauksissa tuli esiin miehen rooli perinteisesti miehisissä kiinnostuksen kohteissa, jotka ovat nuoren ja isän kesken yhteisiä.

Mieheni on saanut poikaan paremmin kontaktia kuin minä.

Mies auttaa opinnoissa, opetti ajamaan autoa, tekemisen kautta yhteiselo.

Tukiperheen vanhemmissa oli myös vastaajia, joilla ei ollut kovin suurta ikäeroa nuoreen. Heistä osa koki olevansa vanhempien sijaan pikemminkin kavereita tai sisarusia, kuten seuraava lainaus kertoo: *"Uskon että kummitytömmme pitää minua ns. vanhempana isosiskona, jolle voi kertoa kaikenlaisia asioita, joita ei ehkä tulisi kerrottua välttämättä kenellekään."* Niissä tukiperheissä, joissa oli biologisia lapsia, oli myös muodostunut kaveri- tai sisarussuhteita nuoreen. *"Perheemme vanhin poika on hänen kanssaan hyvä kaveri."* Nuoret turvapaikanhakijat ovat usein kaivanneet erityisesti muiden suomalaisnuorten seuraa (Maiche 2016), ja tätä tarvetta myös tukiperheiden sisaret täyttivät, kuten seuraava lainaus kertoo: *"Biopoikamme tarjoaa veljeyttä ja nuorten viiteryhmän."*

PARHAITA ASIOITA TUKIPERHETOIMINNASSA

Tukiperheen jäsenille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin, mikä tukiperhetoiminnassa on heidän mielestään ollut parasta. Vastaajat nostivat useimmiten esiin antoisimpina asioina nuoreen tutustumisen ja nuoren kohtaamisen. Arkisten asioiden jakaminen ja ajan viettäminen yhdessä nähtiin tärkeänä. Luottamuksellisten suhteiden rakentaminen on haastavaa turvapaikanhakijan elämäntilanteessa (Maiche 2016), mutta tukiperheet arvioivat, että heidän ja nuoren välille oli syntynyt myös luottamus. Vastaajat kuvasivat näitä teemoja esimerkiksi seuraavasti:

Kummiperhetoiminnassa on ollut parasta se, kun on saanut tutustua niin erilaisesta maasta (--) tulevaan nuoreen naiseen ja seurata miten hän rakentaa elämäänsä Suomessa kaikista vastoinkäymisistä huolimatta.

Luottamus minuun varaäitinä on myös ollut suorastaan liikuttavaa.

Nuoren kanssa arjen asioiden kohtaamista ja jakamista, luottamuksen syntyminen puolin ja toisin.

Vastauksista nousi esiin yhtenä tukiperhetoiminnan parhaimmista asioista myös auttaminen, mikä tyypillisesti sisältyy jo vapaaehtoistyön määritelmiin. Halu auttaa on myös tyypillinen vapaaehtoistyön tekemisen motiivi (esim. Eskola & Kurki 2001). Tukiperheet pitivät tärkeänä sitä, että he pystyivät olemaan apuna ja tukena, ja osa nosti tämän kaikkein tärkeimmäksi asiaksi. Esimerkiksi seuraava vastaaja kertoo, mikä hänen mielestään on parasta tukiperheenä toimimisessa: *”Ihmisten auttaminen ja heidän elämässään myötäeläminen ja mukana kulkeminen.”*

Nuoren auttaminen ja tukiperheenä toimiminen merkitsi vastauksien mukaan samalla myös sitä, että nuoresta tuli osa perhettä. Vastauksissa nousikin esiin tukiperhetoiminnan

parhaina puolina se, että tukiperheenjäsen saattoi ottaa esimerkiksi äidin roolin, ja se, että perheeseen oli saatu uusi jäsen. Koska osa turvapaikanhakijanuorista on menettänyt omat vanhempansa tai vanhemmat asuvat jossakin toisessa maassa, tuen tarjoaminen nähtiin erityisen tärkeänä. Vastaajat kuvasivatkin tukiperheenä toimimisen parhaita puolia esimerkiksi seuraavasti:

Kokemus, että voin olla äitinä vanhemmittomalle nuorelle.

On ollut kiva saada uusi ihminen elämäämme ja tuen tarjoaminen nuorelle antaa paljon merkityksellisyyttä omaan elämään.

Kotoutumista tukee yhteys valtaväestöön (Tuomi-Mark & Salapuro 2014), ja myös tukiperhetoiminnan on ajateltu tukevan nuoren turvapaikanhakijan kotoutumista (esim. Koski 2019). Myös tässä aineistosta kävi ilmi, että tukiperheen nähtiin edistävän kotoutumista. Nuoren kotoutumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä pidettiin tukiperhetoiminnan parhaina puolina.

Saada nuori osaksi perhettä, kulkea rinnalla, olla avuksi kotoutumisessa, olla välittävä aikuinen.

On hienoa, että on päässyt tutustumaan uuteen kulttuuriin, sekä näkemään millä tavoin nämä nuoret integroituvat suomalaiseen kulttuuriin.

Nuoreen tutustuminen mahdollisti myös uuden kulttuurin kohtaamisen. Osa vastaajista toi esiin, että yksi parhaista asioista oli nimenomaan nuoren kulttuuriin tutustuminen. Tukiperhetoiminnan yksi anti on se, että vapaaehtoistyöntekijä voi kokea oppivansa ja saavansa elämään jotakin uutta (Koski 2019). Tästä esimerkkejä, joita aineistossa tuotiin esiin, ovat toisen kulttuuriin tutustuminen, kansainvälistyminen ja ylipäänsä uuden oppiminen. Vastaajat kuvasivat näitä esimerkiksi seuraavasti.

Se mitä itse olen oppinut matkan varrella ja se kun huomaa miten iloinen se toinen kun ei tunne itseänsä ulkopuolisena.

Avartava näkyvä toiseen kulttuuriin sekä tutustuminen hienoon nuoreen ihmiseen.

Aineistosta ilmenee halu oppia ymmärtämään erilaista kulttuuria ja avartaa omaa ja samalla perheenjäsenten maailmankatsomusta. Myös tätä kautta perheet kokevat saavansa merkityksellistä sisältöä elämään. Tukiperhetoiminnan tuoma merkitys näyttäytyy aineistossa kaksisuuntaisena: siitä hyöttyy niin toimintaan osallistuva nuori kuin perhekin. Uuteen ihmiseen tutustuminen yhdessä olemisen ja tekemisen kautta nähdään avartavana, ja molemmat osapuolet voivat tutustua toistensa kulttuuriin. Osa vastaajista korostaa, että samalla omaa perhettä laajempi lähipiiri, kuten suku, ystävät ja tuttavat ovat päässeet tutustumaan kumminuoreen ja avartamaan maailmankatsomustaan ja oppimaan uutta. Samalla myös nuori itse on tutustunut perhettä laajempiin verkostoihin.

NUORTEN NÄKEMYKSIÄ TUKIPERHEISTÄ

Myös turvapaikanhakijoina saapuneilta nuorilta tiedusteltiin sitä, mikä heidän mielestään on ollut parasta tukiperheiden olemassaolossa. Nuoret toivat vastauksissaan esiin sen, että tukiperheen myötä yksinäisyyden kokemus väheni. Eräs nuori kuvaa parhaaksi asiaksi seuraavan: *“Etten tunne olen yksin.”* Nuoret turvapaikanhakijat kokevat tyypillisesti hyvin paljon yksinäisyyttä (Björklund 2015), mutta nuorten kerroman mukaan tukiperhe poisti yksinäisyyden tunnetta ja toimii tärkeänä tuen lähteenä, kuten yksi nuorista kirjoitti: *“Ei tunnu että yksin, sulla äiti ja isä...”*

Nuorten turvapaikanhakijoiden kokema yksinäisyys voi yhdistyä eri tavoin myös kuulumattomuuden, paikattomuuden ja irrallisuuden kokemuksiin (esim. Kaukko 2015). Tukiperheiden myötä yksinäisyyden tunteen hälveneminen

yhdistyy kuulumisen tunteeseen ja kokemukseen saadusta tuesta, minkä nuoret toivat esille vastauksissaan. *“Parasta on ollut se, että on joku meidän tukena sama kuin meidän oma perhe ja ei tuntuu yksinäiseltä.”* Nuorten hyvinvointi ylipäänsä on vahvasti yhteydessä perheeltä saatuun tukeen (Appelqvist-Schmidlechner, Tamminen & Solin 2019), ja ilman perhettä saapuneiden turvapaikanhakijataustaisten kohdalla tuelle on erityisen suuri tarve.

Jennika Solihin (2017) mukaan nuoret turvapaikanhakijat saattavat verrata tukiperheen vanhempien merkitystä omiin biologisiin vanhempiinsa. Myös tässä aineistossa nuoret puhuivat tukiperheen vanhemmista vastaavalla tavalla. Kyselyn vastauksissa tukiperhe rinnastettiin nuoren omaan perheeseen: *“Sama kuin meidän oma perhe.”* Samoin kuin aineistossa osa tukiperheistä, myös osa nuorista koki ”perhemäistä yhteisöllisyyttä” (vrt. Honkasalo 2017).

Nuoret toivat esille tärkeänä asiana sen, että tukiperheessä saattoi keskustella perheenjäsenten kanssa. Tukiperheen myötä he pääsivät laajentamaan verkostojaan ja tutustumaan myös suomalaiseen kulttuuriin. Myös Solih (2017) on tuonut esille kummiperhetoimintaa käsittelevässä tutkimuksessaan, että lapset ja nuoret arvostavat perheiden kanssa vietettyä aikaa ja arkisia asioita. Kummiperheiden avulla nuoret saavat luotua yhteyksiä suomalaisiin (Solih 2017). Esimerkiksi yksi nuori kertoo, että parasta tukiperheessä on se, että *“saa tutustua uusia ihmisiä ja oppia tarkemmin suomalaisten kulttuuria”*.

Anna-Kaisa Kuusisto ja Kristiina Korjonen-Kuusipuro (2018) ovat esittäneet, että maahanmuuttopolitiikan ja hoivakäytäntöjen myötä turvapaikanhakijataustaisiin suhtaudutaan usein hallinnan kohteina. Hoivaava yhteiskunta, jossa turvapaikanhakijataustaiset nuoret asuvat laitoksessa, voi jättää nuoret muun yhteiskunnan ulkopuolelle (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018). Tukiperheiden yksi merkitys on tutkimuksemme perusteella siinä, että nuorten osallisuus voi lisääntyä. Tukiperheet toivat nuorille kuulumisen tunteen: nuoret tunsivat olevansa osa perhettä tai perhe oli heille

muutoin reitti suomalaisiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan tutustumiseen ja osallistumiseen.

HAASTEITA TUKIPERHETOIMINNASSA

Tukiperheille osoitetussa kyselyssä tiedusteltiin, mikä tukiperhetoiminnassa on haastavinta. Vastaukset erosivat toisistaan suuresti. Siinä missä osa ei nähnyt haasteita ollenkaan, osa taas nosti esiin monia ongelmia. Vapaaehtoistyötä tehneiden kokemukset vapaaehtoistoiminnasta voivat tyypillisesti olla hyvin monenkirjavia. Tukiperhetoiminnassa voidaan kohdata haasteita, mutta tukiperheenä toimimiseen suhtaudutaan kuitenkin myönteisesti (Perälä & Välimaa 2018), ja tämä kävi ilmi myös tästä aineistosta.

Tutkimusaineistossa vastaajat nimesivät haasteellisiksi asioiksi tyypillisesti konkreettisia arkeen vaikuttavia asioita. Haasteet, joita vastaajat toivat esiin, liittyivät esimerkiksi aikataulujen yhteensovittamiseen. Aikatauluttamiseen ja ajankäytön resursointiin liittyvät haasteet tunnistetaan myös vapaaehtoistyön kentällä (Harju 2018). Osa vastaajista koki, että vapaaehtoistyölle oli hankala löytää aikaa tai nuori toivoi enemmän kuin tukiperheenjäsen koki voivansa antaa: *”Nuori olisi halunnut että nähdään 2–3 päivää viikossa kun hänellä oli kesälomaa eikä paljon muuta tekemistä ja itse olin töissä ja olin ajatellut, että kerran viikossa olisi sopiva.”*

Haasteina nähtiin kielitaidon ongelmat ja siihen liittyen myös ymmärtämisen ja vuorovaikutuksen vaikeudet, kuten seuraava vastaaja kertoo: *”Yhteisen kielen puuttuminen ja siitä johduvat väärinymmärrykset.”* Myös Solihin (2017) tutkimuksessa kävi ilmi, että nimenomaan kielitaito hankaloitti nuorten kommunikointia perheiden kanssa, vaikka toisaalta kielitaidon nähtiin perheen kanssa vietetyn ajan myötä myös kehittyvän. Vaikka nuoren kielenopiskelua haluttiin tukea, aineistossa siinä nähtiin haasteita, ja ongelmana koettiin esimerkiksi *”sopivien suomen kielen opintojen löytäminen heikkotaitoiselle (luku- ja kirjoitustaito)”*.

Tukiperheenjäsenistä osa piti hankalana myös luontevan vuorovaikutussuhteen

muodostamista nuoreen. Tämä kokemus voi osin liittyä nuoren puutteelliseen kielitaitoon, mutta toisaalta vastausten perusteella myös siihen, ettei perheissä aina tiedetty, mitä kumminuoren kanssa tulisi tehdä. Oma arkea, johon nuori turvapaikanhakija tutustui, ei välttämättä nähty riittävänä. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoo oman ”ujouden” voittamisen olleen hänelle haasteellista. Hän kertoo myös, että hänelle on ollut haastavaa *”suomalaisesta häveliäisyydestä ja oman elämän vähättelystä luopuminen”*. Myös osa muista vastaajista kertoi, että suhteen muodostaminen vieraaseen nuoreen ei aina tuntunut helpolta: *”Uuteen ihmiseen tutustuminen vaatii vaivaa ja aikaa, hieman epämukavuudenkin sietämistä alkuun. Välillä on vaikea tietää, onko pystynyt antamaan riittävästi tukea kun huomaa, että nuorella on paljonkin tuen tarvetta.”*

Turvapaikanhakijoiden tilanne ja siihen liittyvät monenlaiset haasteet ja ongelmat ovat olleet esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa (esim. Passi 2017; Saarikkomäki 2018) ja myös ihmisoikeuksien ja lasten oikeuksien toteutuminen turvapaikkapolitiikassa on kyseenalaistettu (Amnesty 2018; Hiltunen 2020). Myös tässä aineistossa osa vastaajista toi esille turvapaikkapolitiikkaan ja ylipäänsä turvapaikanhakijoiden asemaan liittyvät ongelmat. Esimerkiksi seuraava vastaaja kertoo asioista, jotka hän on kokenut haasteellisiksi: *”Suomalainen systeemi, turvapaikanhakijan status ja sen tuomat byrokratiat.”*

Osa vastaajista piti turvapaikanhakijoiden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa tukiperhetoiminnan suurimpana haasteena. Eräs vastaaja korostikin, että hankaluudet eivät liittyneet hänen mielestään perheen ja nuoren väliseen suhteeseen vaan turvapaikanhakijoiden tilanteeseen. Hän kuvasi asiaa seuraavasti: *”Haastavin asia ei liity itse tukiperhetoimintaan, vaan [viraston nimi] toimintaan ja Suomen turvapaikkapolitiikkaan. Se hankaloittaa nuorten elämää tarpeettomasti.”*

Turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämäntilanne on monin tavoin haastava. Vaikeudet liittyvät paitsi heidän taustaansa, turvapaikanhakuprosessiin ja uuteen kulttuuriin

sopeutumiseen. Monilla on traumaattisia kokemuksia, ja turvapaikanhakija- ja pakolaisnuorilla myös mielenterveyden haasteet ovat tavalaisia (esim. Kerkkänen & Säävälä 2015). Tässä aineistossa mielenterveyden haasteet tai traumaattiset asiat eivät tulleet juurikaan esiin. Ainoastaan kaksi vastaajaa mainitsi turvapaikanhakijan taustaan liittyvät terveydelliset haasteet. On mahdollista, että näitä asioita ei kyselyssä haluttu tuoda esiin, tai vastaajien kohdalla ne eivät olleet ainakaan vastaushetkellä merkittävästi läsnä.

”TUKIPERHEYS” VAPAAEHTOISTYÖNÄ

Tarkasteltaessa tämän aineiston vastauksia suhteessa aiempaan vapaaehtoistyötä käsittelevään tutkimukseen suomalaisten auttamisesta ja auttajatyypeistä, osan tukiperheenjäsenistä voi tulkita edustavan *itsenäisiä ja auttamismyönteisiä* vapaaehtoisia. He ovat vapaaehtoisia, jotka auttavat auttamisen halun ja arvomaailmansa johdattamina (vrt. Pessi & Orvasaari 2011, 78).

Vapaaehtoistyön yhtenä motiivina pidetään altruismia, jonka on katsottu ilmenevän eri tavoin. Altruismin lajit eroavat niistä saadun hyödyn mukaan. Pyyteetön altruismi on heroista, eikä auttaja saa siitä itselleen resursseja. (Vrt. Pessi & Saari 2008.) Tämän tutkimuksen aineistossa halun auttaa nuoria voitaisiin tulkita ilmentävän osin pyyteetöntä altruismia, sillä vastaajien toimintaa voidaan ajatella ohjanneen empaattinen suhtautuminen nuoreen, jonka elämäntilannetta voi parantaa auttamalla (vrt. Batson 1991). Toisaalta altruismi on harvoin puhtaasti pyyteetöntä, vaan siihen voi sekoitua myös vähintään emotionaalinen tyydytys ja esimerkiksi oman ahdistuksen lieveneminen auttamalla (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001).

Vastauksista nousi toisaalta esiin myös voimakas auttamisen ilo: auttaminen on osa vastaajan arvomaailmaa, mutta se myös tekee onnelliseksi. Nämä vastaajat myös vaikuttavat suhtautuvan positiivisesti auttamiseen itsessään sosiaalisena toimintana ja saavan siitä

merkityksellisyden tunnetta elämäänsä. Osan tukiperheenjäsenistä voisi tulkita kuuluvan niin sanottuihin *iloisiin auttajiin*, jotka saavat monipuolisesta auttamisesta positiivisia kokemuksia ja merkityksiä elämäänsä (vrt. Pessi & Orvasaari 2011, 81). Vapaaehtoistyö nuorten turvapaikanhakijoiden parissa näyttää siten hyödyttävän niin autettavaa kuin auttajaakin. Vapaaehtoiset kuvasivat toimintaa turvapaikanhakijataustaisen nuoren kanssa monin tavoin myös itselleen merkityksellisenä.

Yhteinen ajanvietto ja molemminpuolisesti koettu merkityksellisyys antaa viitteitä siitä, että vapaaehtoistyö turvapaikanhakijoiden parissa muistuttaa myös vapaaehtoistyötä vapaa-ajanviettotapana, jota esimerkiksi Colin Rochester on tutkimusryhmänsä (2010) kanssa kuvannut. Erotuksena normaaliin vapaa-aikaan, vapaaehtoistyö vapaa-aikana on vastuullista, tavoitteellista ja vakavampaa. (Marjovuori 2014; Rochester ym. 2010.) Aineiston pohjalta on tulkittavissa, että tukiperheenä toimimista ei useinkaan ajatella työnä, jota henkilö tekee vapaaehtoisesti, vaan se rinnastuu toisinaan myös molemmin puolin merkitykselliseksi vapaa-ajanvietoksi, jossa on samankaltaisia ulottuvuuksia kuin perhe-elämässä.

Tukiperhetoiminta on vapaaehtoistyön kentällä erityislaatuinen esimerkki, sillä se mahdollistaa poikkeuksellisen merkitykselliseksi koetun suhteen muodostumisen. Tämän tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että tukiperheen ja nuoren turvapaikanhakijan suhde on usein molemmin puolin niin tärkeä, että vapaaehtoistyön näkökulmat eivät avaa sitä täysin. Kyseessä on toisinaan myös perheenkaltainen suhde ja sen myötä perheenkaltainen yhteisö, jossa esiintyy myös perheen merkityksiä ja rooleja. Tätä kuvaavat sekä nuorten että tukiperheiden tekemät merkityksenannot ja käsitteet, kuten ”äiti” ja ”isä”.

Aineisto osoittaa, että toisinaan tukiperheen ja nuoren suhde on etäisempi, eikä nuorta niinkään koeta uudeksi perheenjäseneksi, vaan pikemmin uudeksi tuttavuudeksi. Uuteen ihmiseen tutustuminen vie aikaa, ja aineistossa luontevan yhteyden syntyminen ei

aina näyttäytynyt helpolta. Se, miten läheiseksi nuori koetaan, on todennäköisesti myös yhteydessä tukiperhesuhteen pituuteen. Tukiperheen ja nuoren suhdetta voi siis kuvata tulkitsemalla nuorten olevan toisinaan ikään kuin uusia perheenjäseniä ja toisinaan pikemminkin uusia tuttavuuksia. Tämä tulkinta kuvastaa eroja suhteen merkityksen kuvaamisessa ja käsitteellistämässä, mutta se tulisi nähdä pikemminkin jatkumona, jonka eri kohtiin tukiperheiden ja nuorten suhde asettuu, kuin kategorisointina.

Tukiperhetoiminnan tarkoitus on tukea nuorta eri tavoin. Toiminnan päämäärä ei siten ole se, että turvapaikanhakijataustaisista nuorista tulisi perheenjäseniä, vaikka toisinaan näinkin voidaan kokea. Tukiperhetoimintaa voi toteuttaa eri tavoin, ja viime kädessä sen muotoja määrittäne se, miten hyvin perheet ja nuoret kokevat sopivansa yhteen. Tukiperhetoiminnan merkitystä tai onnistumista ei määritä se, miten läheiseksi suhde koetaan. Merkitykset muotoutuvat perheen ja nuoren välisissä prosesseissa, eikä nuori itsekään aina halua ”uutta perhettä” itselleen.

YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten tukiperheet kertovat roolistaan nuoren turvapaikanhakijan elämässä ja millaisia merkityksiä tukiperheillä on turvapaikanhakijoina yksin saapuneille nuorille. Aikaisemmassa tutkimuksessa on osoitettu, että tukiperhetoimintaan osallistuvat turvapaikanhakijataustaiset nuoret kokevat tukiperheensä tärkeiksi erityisesti sosiaalisten suhteiden muodostumisen kautta (esim. Naukkarinen 2019; Solih 2017).

Koska turvapaikanhakijoiden tukiperheitä koskevaa tutkimusta on hyvin niukasti, tuo tutkimuksemme lisätietoa tästä aihepiiristä. Tutkimuksemme vahvistaa aikaisempien tutkimusten havaintoja osoittamalla, että nuoret kokevat tukiperhetoiminnan merkitykselliseksi ja yhteinen toiminta perheenjäsenten kanssa on nuorista mukavaa ja hyödyllistä. Nuoret kokevat tukiperheisiin yhteenkuuluvuutta ja jopa

perhemäistä yhteisyyttä. Lisäksi tutkimuksemme kontribuoi aikaisempaan tukiperhetutkimukseen osoittamalla, että myös turvapaikanhakijataustaisien nuorten tukiperheet kokevat oman merkityksensä nuorten elämässä hyvin tärkeiksi.

Tutkimuksemme tukiperheet ovat motivoituneita auttajia, joilla idea auttamisesta on kanavoitunut haluksi tehdä konkreettisia hyviä asioita heikommassa asemassa olevan nuoren turvapaikanhakijan hyväksi. Tukiperheenä toimimisessa auttamisen tuoma ilo on voimakkaasti läsnä, ja perheissä koetaan yhteenkuuluvuutta nuoreen. Toimintaan on lähdetty mukaan oman arvomaailman tai auttamisen halun pohjalta. Tukiperheet kuvaavat rooliaan tukihenkilönä, luotettuna aikuisena, mutta myös varaaitina tai -isänä.

Tutkimuksesta käy ilmi, että osa tukiperheenjäsenistä tarjoaa nuorille hyvin intensiivistä ja läheistä tukea sekä yhteistä aikaa. Osassa tukiperheistä toiminta nuoren kanssa puolestaan vaikuttaa olevan kevyempää, ja nuoren kanssa vietetään aikaa satunnaisemmin. Tukiperheiden rooli nuoren elämässä voi merkitä sitä, että nuori *osallistuu* perheen elämään ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tukiperheelle nuori on uusi, tärkeä tuttavuus. Toisinaan taas suhde nuoren ja tukiperheen välillä voi muodostua läheisemmäksi, ja nuori ei ainoastaan osallistu perheen elämään, vaan hänestä tulee *osa perhettä*. Kun nuori on osa perhettä, tukiperheen vanhemmat puhuvat itsestään ”äitinä” tai ”isänä”, perheen muihin lapsiin viitataan sisarina ja nuoresta puhutaan omana lapsena, uutena perheenjäsenenä. Samankaltaisesti myös osa tämän tutkimuksen nuorista viittasi tukiperheeseensä omana perheenään.

Vaikka tukiperhetoiminnan tarkoitus ei ole tuottaa uusia perheitä tai perheenkaltaisia muodostelmia vaan tukea nuorta tavalla, joka sopii sekä perheille että nuorille, niin toisinaan tukiperheen ja nuoren suhde muodostuu kuitenkin hyvin läheiseksi. Tukiperhetoiminta voi olla moniulotteista ja intensiivistä, sisältäen perhemäistä yhteisöllisyyttä. Aiemmissa tutkimuksissa on

korostettu, että yksin saapuneet hyötyvät biologisen perheensä tuesta, vaikka perhe olisikin jäänyt kotimaahan (esim. Hessle 2009; Oppedal & Idsøe 2015). Tämä tutkimus tuo puolestaan esiin, että myös uudessa asuinmaassa luodut suhteet, joissa on perheenkaltaisia ulottuvuuksia, tukevat nuorten hyvinvointia ja kotoutumista.

Turvapaikanhakijoiden lähtömaiden kulttuurissa perhe ymmärretään usein laajemmin kuin Pohjoismaissa, mikä saattaa olla yhteydessä nuorten myönteiseen kokemukseen suomalaisista tukiperheistään. Yksin saapuneiden turvapaikanhakijoiden tiedetään hyötyvän, mikäli he saavat maahan saavuttuaan apua muilta sukulaisilta (Hessle 2009; Kearney 2007). Tilanteessa, jossa nuorilla ei ole sukulaisia Suomessa, tukiperheiden merkitystä voidaan pitää erityisen tärkeänä. Suomalaiset tukiperheet ovat uuteen maahan asettumisessa tärkeässä roolissa, sillä nuorten muut alkuvaiheen kontaktit uudessa kotimaassa ovat tyypillisesti joko toisia turvapaikanhakijataustaisia nuoria, viranomaisia, sosiaalialan ammattilaisia tai esimerkiksi opettajia (esim. Sotkasiira 2018).

Turvapaikanhakijataustaiset nuoret kokevat tyypillisesti yksinäisyyttä ja irrallisuutta uuteen maahan muutettuaan. Kokemukset osallisuudesta ja luottamuksesta voivat olla vähäisiä. (Honkasalo 2017; Maïche 2017.) Vaikka turvapaikanhakijataustaisilla nuorilla on taustaan ja tilanteestaan johtuen haasteita, on myös tutkimustietoa siitä, että alaikäisinä saapuneet turvapaikanhakijat kiinnittyvät yhteiskuntaan ja pärjäävät (Hessle 2009). Myös Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuro (2018) korostavat nuoren aktiivisuutta. Osallisuuden kokemusta tukevat läheiset vuorovaikutussuhteet, joita näyttää voivan syntyä tukiperheissä.

Tukiperhetoiminta tukee nuoren hyvinvointia edistämällä sosiaalisia suhteita ja yhteiskuntaan kotoutumista. Yhteiskuntatieteellinen näkemys lasten sosialisoitumisesta yhteiskuntaan perheen kautta (esim. Parsons 1955) muotoutuu analyysissämme näkemykseksi turvapaikanhakijanuorten sosialisoitumisesta ja kotoutumisesta

yhteiskuntaan tukiperheiden kautta. Peter Berger ja Thomas Luckman (1966) puolestaan puhuvat primaari- ja sekundaarisosialisaatiosta. Primaarisosialisaatio tapahtuu lapsuudessa, mutta sekundaarinen myöhemmin, harjoittelun ja erilaisten roolien omaksumisen myötä. Tukiperhetoiminnan voi tulkita tukevan nimenomaan sekundaarisosialisaatiota, eli tässä tapauksessa uuteen yhteiskuntaan kotoutumista.

Tukiperheiden toteuttamalla vapaaehtoistyöllä on myös yhteiskuntapoliittista merkitystä tukiperhetoiminnan edistäessä nuoren kotoutumista ja intergroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Samalla tukiperheiden merkitys nuorten turvapaikanhakijoiden elämässä tuo esiin kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistyön merkityksen ja tarpeen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tukiperhetoiminta näyttäytyy kuitenkin osin erityislaatuisena vapaaehtoistyön muotona, joka jäsentyy parhaiten tarkasteltaessa sitä sekä vapaaehtoistyön että perheen merkitysten näkökulmista.

Tukiperheellä on tärkeä ja vastuullinen tehtävä turvapaikanhakijataustaisen nuoren elämässä. Haavoittuvassa asemassa olevilla nuorilla on tarve tulla kohdatuiksi ystävänä tai perheenjäsenenä yhteiskunnan virallisten tahojen tarjoamien kohtaamisten lisäksi. Tukiperhetoiminta on oivallista tällaisten läheisten vertaissuhteiden ja uusien tuttavuuksien muodostumiselle. Yksityishenkilöiden antama tuki voi myös olla puutteellista ja sisältää epäkohtia. Toisinaan nuori voi tarvita myös ammatillista apua, mitä tukiperhe ei välttämättä huomaa. (Ks. esim. Kauhanen 2017.) Koska tukiperheillä on myös haasteellisia kokemuksia ja epävarmuutta esimerkiksi siitä, mitä tehdä nuoren kanssa ja miten tukea häntä parhaiten, ovat tukiperheille annettu koulutus, tuki ja ohjaus hyvin tärkeitä.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaisten nuorten näkemykset jäivät melko vähäisiksi. Tämä voi johtua ylipäänsä totuttomuudesta osallistua tutkimukseen tai vastata kyselyyn sekä siitä, että aineistonkeruu tapahtui suomen kielellä. Jatkossa tukiperhetoimintaan osallistuvien nuorten näkemyksiä ja kokemuksia

voisi selvittää haastatellen ja tarvittaessa tulkkia hyödyntäen. Tämän tutkimuksen pohjalta kiinnostaviksi jatkotutkimusaiheiksi nousivat esimerkiksi kuulumisen tunne ja osallisuuden kokemukset perheessä. Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista tavoittaa myös tukiperheiden omia lapsia ja hyödyntää laadullisen tutkimusotteen lisäksi määrällistä otetta ja tilastollista tarkastelua.

LÄHTEET

Amnesty (2018) Suomen turvapaikkapolitiikka ei kunnioita ihmisoikeuksia. Tiedote. <https://www.amnesty.fi/suomen-turvapaikkapolitiikka-ei-kunnioita-ihmisoikeuksia/> (Viitattu 4.4.2020.)

Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Tamminen, Nina & Solin, Pia (2019) *Nuorten kokema positiivinen mielenterveys perhetaustan mukaan*. Tutkimuksesta tiiviisti 19. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Backlund, Åsa & Malmsten, Jenny (2013) *Barnets bästa? En studie om asylsökande barn i socialtjänstens barnavård*. Stockholm: Unicef.

Batson, Daniel C. (1991) *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1995) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma (The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge, 1966)*. Helsinki: Gaudeamus.

Björklund, Krister (2015) *Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context*. Migration studies C26. Turku: Institute of Migration.

De Bruijn, Tejo (2012) *Aikuisen roolit lapsiperheissä*. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Eskola, Antti & Kurki, Leena (2001) *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Tampere: Vastapaino.

Euroopan muuttoliikeverkosto (2009) Yksintulleet – näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa. Euroopan muuttoliikeverkosto.

http://www.emn.fi/files/44/Artikkeli_yksintulleet_24062009_FINAL.pdf (Viitattu 11.5.2020.)

Euroopan muuttoliikeverkosto/Maahanmuuttovirasto (2016) Maahanmuuton tunnusluvut 2015. http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf (Viitattu 12.2.2020.)

Euroopan muuttoliikeverkosto (2018) *Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti Suomi 2017*. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/09a_finland_arm2017_en.pdf (Viitattu 10.5.2020.)

Euroopan muuttoliikeverkosto (2019) Maahanmuuton tunnusluvut (2018) Euroopan muuttoliikeverkosto. http://www.emn.fi/files/1967/Maahanmuuton_tunnusluvut_2018_FI_SCREEN.pdf (Viitattu 11.5.2020.)

Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (toim.) (2016) *Perheyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen ja miksi?* Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele (2014) Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, Hanne & Nätkin, Ritva (2003) *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Haapasaaari, Osku & Korhonen, Elina (toim.) (2013) *Mikä Perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Väestötietosarja 26. Helsinki: Väestöliitto.

Halkoaho, Arja & Keränen, Tapani (2017) Turvapaikanhakijoihin kohdistuva tutkimus ja sen eettiset haasteet. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 54 (4), 265–268.

Hanifi, Riitta (2011) Suomalaiset tekevät melko paljon vapaaehtoistyötä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2011. Helsinki: Tilastokeskus.

Harju, Aaro (2018) Vapaaehtoistoiminnan lisääntyvät haasteet. Kansalaisyhteiskunta, verkkolehden pääkirjoitus 4.6.2018. <https://kansalaisfoorumi.fi/vapaaehtoistoiminnan-lisaantyyvat-haasteet/> (Viitattu 4.4.2020.)

HDL, Helsingin Diakonissalaitos (2019) Yli 20

- maahanmuuttajanuorta odottaa kummiperhettä pääkaupunkiseudulla. <https://www.hdl.fi/blog/2019/02/28/yli-20-maahanmuuttajanuorta-odottaa-kummiperheta-paakaupunkiseudulla/> (Viitattu 13.4.2020.)
- Heikkilä, Elli & Söderling, Ismo (toim.) (2013) *Siirtolaisuus – Migration Supplement 2013. Yksintulleet pakolaislapset – Unaccompanied refugee minors*. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (2001) *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Hessle, Marie (2009) *Ensamkommande men inte ensamma: tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hiltunen, Rainer (2020) *Lapset ilman perhettä. Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen*. Yhdenvertaisuusvaltuutetun julkaisuja. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Honkasalo, Veronika (2017) Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. Teoksessa Veronika Honkasalo & Karim Maïche & Henri Onodera & Marja Peltola & Leena Suurpää (toim.) *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Näkökulma 28, 1–5. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nuoret-vastaanottokeskussissa-kirjoitussarja#nakokulmat>
- Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) (2014) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2018) Samassa veneessä: empatiakuilujen poliittinen ulottuvuus Suomessa. *Politiikka* 60 (4), 310–323.
- Kansalaisareena (2020) Kolmannen ja neljännen sektorin vapaaehtoistoiminta. <http://kansalaisareena.fi/verkkoareena/kolmannen-ja-neljannen-sektorin-vapaaehtoistoiminta/> (Viitattu 18.4.2020.)
- Kauhanen, Elina (2017) *Kulttuurisensitiivisyttä vai heitteillejättöä? Ilman huoltajaa maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten yksityismajoitus ammattilaisten näkemyksissä*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=12e83d49-2400-48a1-aa36-8243868e06d6> (Viitattu 16.4.2020.)
- Kaukko, Mervi (2015) *Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls*. Acta Univ. Oul. E 156. Oulu: University of Oulu.
- Kearney, Maura (2007) Friends and Family Care of an Unaccompanied Children. Recognising the Possible and the Potential. Teoksessa Ravi K.S. Kohli & Fiona Mitchell (eds) *Working with Unaccompanied Asylum Seeking children. Issues for policy and practise*. New York: Palgrave Macmillan, 95–108.
- Kerkkänen, Heikki & Säävälä, Minna (2015) *Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus*. TEM julkaisuja 40. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Korhonen, Anu (2012) *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. Helsinki: Erityishuoltojärjestöjen liitto.
- Koski, Nina (2019) Tukiperhetoiminta on tärkeä osa pakolaisnuorten kotouttamista. Pelastakaa lapset ry, verkkolehti. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/pelastakaa-lapset-verkkolehti/tukiperhetoiminta-on-tarkea-osa-pakolaisnuorten-kotouttamista/> (Viitattu 20.4.2020.)
- Krippendorff, Klaus (2013) *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles (CA): SAGE.
- Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2018) Yksin tulleet nuoret hallinnan kohteena: suomalainen yhteiskunta näköalattomuuden vai toivon rakentajana? *Janus* 26 (4) 2018, 370–378.
- Kärki, Ulla-Maija (2020) Riitänkö minä kummiksi – kaksi asiaa, joita kummilta vaaditaan. Helsingin diakonissalaitos. 21.2.2020. <https://www.hdl.fi/blog/2020/02/21/kummiperheinfoon/> (Viitattu 25.4.2020.)
- Maïche, Karim (2017) Nuoret turvapaikanhakijat ja luottamuksen rakentuminen arjen käytännöissä. Teoksessa Veronika Honkasalo

- & Karim Maïche & Henri Onodera & Marja Peltola & Leena Suurpää (toim.) *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma30>. Näkökulma 30. (Julkaistu myös PDF-tiedostona: https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf) Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nuoret-vastaanottokeksuksissa-kirjoitusarja#nakokulmat>
- Marjovuori, Ari (2014) *Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta*. Sosiaaliteiden laitoksen julkaisuja 9. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Migri (2020a) Tilastot. Kansainvälinen suojelu. <https://tilastot.migri.fi/index.html#applications/23330?start=540&end=551> (Viitattu 11.5.2020.)
- Migri (2020b) Yksin Suomeen tulleen alaikäisen majoittuminen. <https://migri.fi/yksin-suomeen-tulleen-alaikaisen-majoittuminen> (Viitattu 13.4.2020.)
- Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Naukkarinen, Terhi (2019) *Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutukset alaikäisenä ilman huoltajaa tulleen turvapaikanhakijataustaisen nuoren kotoutumiseen ja hyvinvointiin*. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Näre, Lena (2018) 'Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin' – Etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sociologia* 55 (4), 350–365.
- Oppedal, Brit & Idsøe, Thormod (2015) The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers. *Scandinavian Journal of Psychology* 56 (2), 203–211.
- Parsons, Talcott (1955) The American Family. Its Relations to Personality and to the Social Structure. Teoksessa Talcott Parsons & Robert Bales (eds) *Family, Socialization and Interaction Process*. Glencoe: The Free Press, 3–33.
- Passi, Minna (2017) Yli 200 professoria ja muuta asiantuntijaa vaatii parempaa turvapaikkapolitiikkaa – arvostelee maahanmuuttovirastoa ja tuomioistuimia. *Helsingin Sanomat* 29.4.2017.
- Perälä, Heidi & Välimaa, Susanna (2018) *Tukiperheiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta*. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008) *Hyvä tahto – auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: STKL.
- Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi (2011) Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Hyvien ihmisten maa: Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia 31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 71–90.
- Pessi, Anne Birgitta & Martela, Frank (2017) Myötätuntoista ihmistä ja työelämää etsimässä. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Frank Martela & Miia Paakkanen (toim.) *Myötätunnon mullistava voima*. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–34.
- Pääkkönen, Hannu (2010) *Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä*. Tilastokeskuksen tutkimuksia 254. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pöysä, Jyrki (2010) Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja D38. Helsinki: Väestöliitto.
- Rochester, Colin & Paine, Angela & Howlett, Steven & Zimmeck, Meta (2010) *Volunteering and Society in the 21st Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Saarikkomäki, Elsa & Oljakka, Nea & Vanto, Johanna & Pirjatanniemi, Elina & Lavapuro, Juha & Alvesalo-Kuusi, Anne (2018) *Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Piloittitutkimus 18–34-vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä*. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1. Turku: Turun yliopisto & Åbo Akademi & Yhdenvertaisuusvaltuutettu.
- Seppänen, Martta & Pessi, Anne Birgitta (2017) Onko myötätunto vain naisten taito? <http://copassion.fi/onko-myotatunto-naisten-taito/> (Viitattu 30.4.2020.)
- Siirto, Ulla & Niemi, Hanna (2019) Solidaarista yhdessä elämisen taitoa vai vieraanvaraisuutta: evankelisuterilaiset seurakunnat turvapaikkatyössä. Teoksessa Eveliina Lyytinen (toim.) *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Simmonds, John (2007) Telling the Stories of Unaccompanied Asylum Seeking and Refugee Children. Teoksessa Ravi K.S. Kohli & Fiona Mitchell (eds) *Working with Unaccompanied Asylum Seeking Children. Issues for Policy and Practice*. New York: Palgrave MacMillan, 1–15.
- Sisäministeriö (2020) Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> (Viitattu 30.4.2020.)
- Skogberg, Natalia & Mustonen, Katri-Leena & Koponen, Päivikki & Tiittala, Paula & Lilja, Eero & Ahmed Haji Omar, Awa & Snellman, Olli & Castaneda, Anu E. (2019) *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Solih, Jennika (2017) ”Ei mulla olis täällä oikeastaan ketään ilman mun kummiperhettä”: Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia Helsingin Diakoniasalaitoksen kummiperhetoiminnasta. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Sotkasiira, Tiina (2018) Tietävä, tulkitseva ja taisteleva asiantuntijuus turvapaikanhakijoiden sekä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välissä kohtaamisissa. *Janus* 26 (4), 292–308.
- Svenlin, Anu-Riina (2020) *Kannatteleva ja jännitteinen tukiperhetoiminta. Lastensuojelun tukiperhetoiminnan käyttöteoria ja tukisuhteet*. JYU Dissertations 180. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tapaninen, Anna-Maria (2018) Rajalla laboratoriossa. Iän arviointia, iän määrittämistä ja ikämääräyksiä. *Tiede & edistys* 43 (3), 216–237.
- Tarvainen, Laura (2016) Pakolaispolitiikka ja lainsäädäntö pääpiirteittäin. Näkökulmana haavoittuvuus. Teoksessa Raili Gothóni & Ulla Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin*. Helsinki: Gaudeamus, 59–77.
- Therborn, Göran (2004) *Between sex and power. Family in the world, 1900–2000*. London: Routledge.
- THL, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (2019a) Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajalasten-nuorten-ja-perheiden-terveys/yksin-tulleet-alaikaiset-turvapaikanhakijat> (Viitattu 30.4.2020.)
- THL, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (2019b) Lapsen osallisuus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> (Viitattu 30.4.2020.)
- Tiilikainen, Marja & Mubeen, Fath E. & Kaukko, Mervi (2020) Relational Well-being in the Lives of Young Refugees in Finland, Norway and the UK NordForsk, 2020–2024. <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/tutkimus/hankkeet/meneillaan-olevat-hankkeet/> (Viitattu 30.7.2020.)
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2012) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi-Mark, Hillamaria & Salapuro, Hanna-Mari (2014) *Maahan muuttaneiden miesten*

kotoutuminen. Käytäntöjä, haasteita ja verkostotyöskentelyä monikulttuurisen miestyön kentällä. Helsinki: Väestöliitto.

UNICEF 2018. Protected on Paper? An analysis of Nordic country responses to asylum-seeking children. The Unicef office of research – Innocenti. <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Protected+on+Paper.pdf> (Viitattu 19.8.2020.)

Yhteiset lapsemme ry (2020) Yhdessä matkalla -hanke. <http://www.yhteisetlapsemme.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/tukiperhe-ja-tuki-henkilotoiminta/> (Viitattu 25.4.2020.)

KOTITALOUSNEUVONTA NUORTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN, ARJEN RYTMIIEN JA TAITOJEN TUKEMISESSA

SANNA SEKKI & MINNA AUTIO

[Nuori] tekee sen päivärytmin, että ”herään ja syön lounasta ja vaikka haen töitä.” – Kotitalousasiantuntija, Martat

Nuorten osallisuuden edistäminen yhteiskunnassa on ollut nuorisopolitiikan tavoitteena 1990-luvulta lähtien (Gretschel 2002). Yhteiskunnallisia tukitoimia on kohdistettu marginaalissa olevien (nuorten) ihmisten ohjaamiseen kohti hyvinvointipalveluja (Leeman & Hämäläinen 2016, 589). Nuorten kohdalla keskeisiä sosiaalisen osallisuuden tavoitteita ovat olleet koulutus- ja/tai työpaikan löytäminen (Nivala & Rynänen 2013). On ajateltu, että juuri koulutus ja työ luovat verkostoja ja vahvistavat sosiaalisia taitoja, ja luovat siten perustan yhteiskuntaan kiinnittymiselle (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016). Nuorisotyössä ja järjestökentällä nuorten osallistamiseen tähtäävä työskentely on näin kohdistunut suurelta osin työelämätaitojen edistämiseen, opiskelualan löytämiseen ja työkokemuksen hankkimiseen. Yllä oleva kotitalousasiantuntijan (myöhemmin asiantuntija) näkemys tuo esiin, että nuorten työelämään kiinnittyminen vaatii myös arjen rytmien ja toimintojen osaamista.

Kiilakosken (2014, 25) mukaan nuorten osattomuuskeskustelussa huomio on liiaksi kiinnittynyt koulutukseen ja työelämään. Haasteita on myös muilla elämänalueilla. Esimerkiksi taloudellisten resurssien niukkuus ja yksinäisyys hankaloittavat nuorten arkea. Myös Välimäki, Aaltonen ja Kivijärvi (2020, 33) ovat tuoneet esiin, että kohdennetun nuorisotyön ensisijainen tavoite on koulutukseen ja työelämään kiinnittyminen, vaikka nuorten aikuisten hyvinvoinnin edistäminen on keskeinen osa työtä. Yhteiskunta tarjoaa eri instituutioiden kautta

nuorille ja heidän perheilleen sosiaali- ja terveyspalveluja (mm. kasvatusta- ja perheneuvonta, perhetyö), joilla pyritään ratkaisemaan muun muassa mielenterveyteen, päihdeongelmiin tai asumiseen liittyviä haasteita (mm. Marrast ym. 2016; More ym. 2018) ja tukemaan nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä. Myös ohjaus- ja neuvontatyö, kuten etsivä nuorisotyö, työpaja-toiminta ja Ohjaamot ovat toimineet nuorten itsenäistymisen ja kasvun tukemisessa. Julkisten ja yksityisten palveluiden ulkopuolelle jää kuitenkin paljon nuoria, joiden tavoittamisessa kolmannen sektorin toimijoilla on keskeinen merkitys niin kutsutun matalan kynnyksen tuen tarjoamisessa (Alanen, Kainulainen & Saari 2014).

Tutkimme kotitalousalan kansalaisjärjestön tuottamaa nuorille suunnattua neuvontatyötä järjestössä toimivien kotitalousasiantuntijoiden näkemysten kautta. Tämä kolmannen sektorin tarjoama kohdennettu kotitalousneuvonta vertautuu ohjaustyöhön, jota eri toimijat julkisella ja yksityisellä sektorilla toteuttavat ammatillisena työskentelynä nuorten kanssa (esim. Mäkinen & Halonen 2017; Vanhalakka-Ruoho, Silvonen & Kauppila 2015). Korhosen ja Niemisen (2010, 5) mukaan ohjaus-käsitteen avulla voidaan rakentaa yhteistä näkökulmaa nuorisotyölle, ammatinvalinnan ohjaukselle sekä monialaiselle nuoria tukevalle työlle. Nuorten elämänkulussa ohjauksen tarve korostuu erilaisissa siirtymävaiheissa tai koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautumisen yhteydessä (Wyn 2015; Mäkinen & Halonen 2017). Vehviläinen (2014) kiteyttää ohjauksen yhteistoiminnaksi, jossa tuetaan ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ- ja ongelmanratkaisuprosesseja niin, että toimijuus vahvistuisi. Ohjaustyössä voidaan

painottaa osallisuuden edistämistä, nuorten aktiivista roolia ja toiminnallisuutta (Korhonen & Nieminen 2010; Kiilakoski 2013, 25). Välimäen ym. (2020) mukaan toiminnallinen (ryhmä) työskentely soveltuu nuorten sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen tukemiseen. Ryhmätöiminnan taitoja voidaan harjaannuttaa nuorten kanssa esimerkiksi kotitalousneuvonnalle leimallisessa ruoanvalmistuksessa ja yhdessä syömisessä (Kauppinen 2018).

Tutkimusta nuorille suunnatuista palveluista ja ohjaus- ja neuvontatyöstä on tehty työuran (esim. Vehviläinen 2003; Creed & Hughes 2013), terveyden edistämisen (esim. Wells ym. 2012) ja kouluissa tapahtuvan ohjauksen (formaali ja informaali) näkökulmista (esim. van Rijn, Cooper & Chrissyafidou 2018; O'Connor & Coyne 2017). Ohjaustyötä on tutkittu myös nuorten koulutuksen ja työllistymisen edistämisen kontekstissa. Esimerkiksi Ohjaamot (monialainen nuorten palvelupiste) ovat aktiivisen tutkimuksen kohteena (Määttä & Souto 2020). Nuorten ohjauskokemuksia ja kohtaamisia ammattilaisten kanssa on tarkasteltu useissa tutkimuksissa (esim. Mäkinen & Vanhalakka-Ruoho 2018; Mäkinen & Halonen 2017; Toiviainen 2019). Nuorten kokemukset palveluista ovat ensiarvoisia (Alanen, Kainulainen & Saari 2014; Pajamäki & Okker 2018), jotta palveluntuottajat saavat tietoa palveluiden toimivuudesta ja soveltuvuudesta. Ohjaustyötä on tarkasteltu myös ammattilaisnäkömyksiin keskittyen (Määttä 2018; Määttä 2019, Blomberg ym. 2016), koska on tärkeää tutkia ammattilaisten kriittisiä näkömyksiä ja tulkintoja omasta työstään. Tulokset auttavat osaltaan kehittämään ohjaustyön käytäntöjä sekä rakentamaan nuorten hyvinvointia tukevaa palvelukokonaisuutta.

Tutkimuskohteena oleva kotitalousalan kansalaisjärjestön tuottama ohjaustyö kohdistuu työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin, jotka on ohjattu palvelun piiriin kolmannen osapuolen toimesta. Nuoret kuuluvat ikänsä perusteella joko lastensuojelun tai aikuissosiaalityön piiriin¹. Nuoret ovat siirtymävaiheessa, jossa tulisi rakentaa itsenäisen elämän taitoja, vaikka arjen

toimintakyky on rajallinen. Häggman-Laitilan ja kumppaneiden (2018) mukaan sijaishuollossa eläneet nuoret kohtasivat itsenäisen elämän alkutaipaleella vaikeuksia esimerkiksi asumisessa, raha-asioiden hoidossa ja sosiaalisten suhteiden luomisessa (myös Paulsen & Berg 2016). Tutkimme kotitalousasiantuntijoiden näkemysten kautta sitä, miten he vuorovaikutuksellisen ryhmätöiminnan keinoin kokevat edistävänsä nuorten sosiaalisia taitoja. Asiantuntijat nostavat esiin nuorten arjen rytmien epätahtisuuden suhteessa yhteiskunnallisiin rytmeihin. Analysoimme näin työntekijöiden näkömyksiä nuorten arkirytmistä, jotka ovat sidoksissa myös sosiaalisiin suhteisiin.

SOSIAALISTEN SUHTEIDEN VAHVISTAMINEN: TUKEA JA TUKIHENKILÖITÄ

Läheissuhteiden puuttuminen on yksi keskeinen nuorten hyvinvointia heikentävä ja syrjäytymisen riskiä lisäävä tekijä (Gretschel & Myllyniemi 2017; Lehtonen & Kallunki 2013; Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018). Rönkön (2017) tutkimuksessa yksinäisyys vaikutti nuorten terveyteen ja hyvinvointiin aiheuttaen fyysisistä ja psyykkistä oireilua ja erilaisia negatiivisia tunteita, kuten elämään tyytymättömyyttä ja masentuneisuutta sekä kiusatuksi tulemista (ks. myös Rönkä ym. 2014). Läheissuhteet eivät tuota kaikille kiinnittymisen kokemuksia, vaan yksinäisyys, turvattomuus, laiminlyönti tai erilaiset kielteiset tuntemukset voivat olla osa nuorten kokemusmaailmaa.

Toimivat läheissuhteet ovat vastaavasti nuorille voimavara, joka tuottaa hyvinvointia. Ketokiven (2014) mukaan merkityksellisillä läheissuhteilla on ”erityistä sitomisvoimaa”, minkä perusteella nuori voi odottaa saavansa tukea ja hoivaa elämänsä eri vaiheissa. Törrösen ja Munn-Giddingsin (2018) tutkimuksessa pidempiaikaiset sosiaaliset suhteet nousivat merkityksellisiksi nuorten hyvinvoinnille itsenäisen elämän aloittamisen kynnyksellä. Tutkijat muistuttavat, että sosiaalisten suhteiden olemassaolo ei yksin riitä,

vasta kiinnittyminen itselle tärkeisiin ihmisiin rakentaa kuuluvuuden tunnetta. Nuorten tiiviit läheissuhteet, kuten suhde vanhempiin, parisuhde tai läheiset ystävät edistivät merkittävästi nuorten hyvinvointia. Kaveripiiri synnytti yhteisyyden kokemuksen ja oli usein keskeinen tekijä mielekkääseen sosiaaliseen toimintaan osallistumisessa ja erilaisten kokemusten jakamisessa. (Rönkä 2017; Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018; Halme ym. 2018.) Haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien nuorten arjessa ystäviltä saadulla vertaisuudella on tärkeä merkitys erilaisten ongelmien kohtaamisessa (Gaspani 2018).

Läheissuhteiden merkityksellisyyden rinnalla on tunnistettu lisäksi nuorten sosiaalisen tuen tarve kriittisessä siirtymävaiheessa aikuisuuteen (Höjer & Sjöblom 2014; Paulsen & Berg 2016). Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaat saavat vähemmän tukea kuin ikäoverinsa, vaikka olisivat suuremman tuen tarpeessa juuri taustansa vuoksi (Paulsen & Berg 2016). Myös Minkkisen (2015, 30) mukaan koulukiusaamisen yhteydet aikuisiän masennukseen osoittavat, että sosiaalisella tuella ja sen puutteella on vaikutusta tulevaisuuden hyvinvointiin. Sosiaalinen tuki on kuitenkin monitahoinen käsite. Minkkinen (2015, 31) tukeutuu Cobbin (1976) määritelmään, jossa sosiaalinen tuki voidaan ymmärtää informaationa, joka saa ihmisen uskomaan, että hänestä huolehditaan, häntä rakastetaan ja arvostetaan ja että hän kuuluu verkostoon, jota luonnehtivat vastavuoroiset sitoumukset (mt.).

Nuorten elämäntilanteiden vaihdellessa merkitykselliset ihmissuhteet rakentuvat perheen, suvun ja ystävien lisäksi toisinaan myös suhteessa instituutiota edustavaan työntekijään. Pohjois-Suomessa tehdyssä nuorten sosiaalisen tuen tarpeen kartoituksessa nousi esille ammattilaisten keskeinen merkitys sosiaalisten verkostojen vahvistamisessa ja informaaliin tukimuotojen synnyttämisessä esimerkiksi vertaistuen tai tukihenkilötoiminnan avulla, koska heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla oli käytössään ainoastaan palvelujärjestelmän tarjoama tuki (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016). Norjalaistutkimuksen tulokset ovat

samansuuntaisia; läheisverkostojen olemassaolo ei välttämättä taannut nuorille riittävää sosiaalista tukea siirtymävaiheessa aikuisuuteen (Paulsen & Berg 2016).

Käytännön tasolla nuorten sosiaalisen tuen tarve on tasapainoilua tuen, rohkaisun ja erilaisten odotusten täyttymisen suhteen. Ennen kaikkea nuoret tarvitsevat sitoutuneen aikuisen, jonka kanssa he voivat rakentaa pidempiaikaisen, luottamuksellisen suhteen (Höjer & Sjöblom 2014). Haavoittuvissa elämäntilanteissa elävien nuorten kohdalla sosiaalista tukea antava tukihenkilö voi olla erityisen merkityksellinen. Esimerkiksi sijaishuollon ja siihen liittyvän jälkihuollon tuen päättymisen jälkeen itsenäisen elämän aloittaminen nuorille on haasteellista arjen eri osa-alueilla. Nuoret ovatkin huolissaan tukihenkilön menettämisestä. Usein juuri tukihenkilöllä on merkittävä rooli niin neuvonjen ja ohjeiden antajana kuin keskustelutukena (Häggman-Laitila, Salohekkilä & Karki 2018). Välimäen ym. (2020, 30) tutkimuksessa nuoret aikuiset kokivat nuorisotyöntekijöiden antaman sosiaalisen tuen merkityksellisenä. Sosiaalisen tuen turvin uskallettiin helpommin kohdata uusia, kodin ulkopuolisia tilanteita.

NUORTEN ARJEN RYTMIIEN EPÄTAHTISUUS (AIKUIS) YHTEISKUNNAN RYTMISYYDEN KANSSA

Lasén (2015) on tuonut esiin, että lapsuuden ja nuoruuden tutkimuksissa ei kiinnitetä riittävästi huomiota rytmeihin. Hän on tutkinut nuorten jokapäiväisen ajan ja tilan dynamiikkaa nuorten digitaalisten palvelujen käytännöissä. Hän nostaa esiin Alfred Schützin (1951) näemyksen rytmillisestä käyttäytymisestä eli ”keskinäisestä säveltämisestä suhteissa”, kuten yhdessä tanssiminen, käveleminen ja vaikkapa musiikin soittaminen. Lasénin (2015) mukaan sopusointuvan rytmin löytäminen on haastavaa, koska meihin kohdistuu odotuksia ja toiveita erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Nuorilla on haasteita sopeutua heiltä vaadittaviin rytmeihin, kuten

koulujen alkamiseen aikaisin aamulla tai vanhempien asettamiin kotiintuloaikoihin iltaisin.

Salomonin (2014, 10) mukaan nuoruuteen kuuluvat leimallisesti yövalvomiset ja yöaikaan tapahtuvat aktiviteetit. Hän on tuonut esiin, että ongelmat arkirytmieissä olisivat yleisiä ja että ne olisivat myös uhka nuorten terveydelle. Ongelmat ovat tuttuja lastensuojelun ja -psykiatrian toimijoille (mt.). Arkirytmieihin liittyviä haasteita on tarkasteltu terveyden osalta, kuten bipolaarinen mielialahäiriö (Sylvia ym. 2009; Boland ym. 2012; Inder ym. 2015) tai päivärhythmien merkitys nuorten unen laadulle (Carney ym. 2006). Faulknerin ym. (2012) tutkimuksessa tarkasteltiin musiikkiterapian potentiaalia haavoittuvassa asemassa olevien nuorten (vaarassa vieraantua yhteiskunnasta) sosiaalisten rytmien soveltamisessa ja siten sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisessä.

Perheiden arkirytmiejä on tutkittu poikkeavuuksina yhteiskunnallisista rytmeistä. Korvelan, Saarilahden ja Sekin (2014, 190–191) tutkimuksessa tarkasteltiin lastensuojelun asiakkaita, joiden arkirythmi poikkesi ympäröivän yhteisön rytmistä. Tämä heijastui kodin ulkopuolella tapahtuviin toimintoihin, kuten kouluun, päiväkotiin, neuvolaan ja lääkäriin ajoissa ehtimiseen. Lisäksi lasten ruokailu, ulkoilu ja nukkuminen olivat epäsäännöllisiä. Vanhemmat väsyivät, mikä kriisiytti perheen keskinäisiä kohtaamisia. Särkikankaan (2020) tutkimuksessa tuli esiin, että erityisperheiden palvelujen pitkäaikaiskäyttö tuottaa perheille vaikeuksia ”pysyä” arjen rytmeissä, koska jokapäiväinen elämä on yllätyksellistä lasten terveyteen ja toimintakykyyn liittyvien haasteiden myötä.

Perheet, perheissä asuvat lapset ja nuoret sekä itsenäistymässä olevat nuoret voivat kokea epärytmisyyttä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten rytmien kanssa, mikä haastaa heidän sujuvan arjen kokemuksiaan sekä yhteiskunnallista toimijuutta. Arjen ja sosiaalisen rytmien epätahtisuus voi heijastua myös sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Jos nuoren arjen rytmit ovat eritahtisia kuin ystävien, koulun ja työpaikan, ne yksin tai yhdessä voivat rapauttaa suhteiden solmimista

ja ylläpitoa. Sosiaaliset rytmit ja suhteet ovatkin keskinäisessä suhteessa toisiinsa.

AINEISTO, ANALYYSI JA TUTKIMUSETIIKKA

Tutkimme kotitalousasiantuntijoita, jotka ryhmätoiminnan kautta – nuorten kanssa yhdessä toimien – pyrkivät vahvistamaan nuorten arjen taitoja sekä sosiaalisia suhteita. Vaikka kotitalousalan ammattilaiset eivät toimi samalla tavoin tukihenkilön asemassa kuin sosiaalityön osaajat (esim. Höjer & Sjöblom 2014), tarjoavat he nuorille neuvoja, ohjeita ja keskustelutukea (vrt. Häggman-Laitila, Salokekkila & Karki 2018) ryhmätoiminnan keinoin (Välimäki ym. 2020). Kotitalousalan ammattilaiset toimivat 15–29-vuotiaille nuorille suunnatussa ja Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa *Ihan jees arki* -hankkeessa (2018–2020). Hanke pyrkii tavoittamaan nuoria, jotka ovat jääneet työn ja koulutuksen ulkopuolelle esimerkiksi erilaisten sosiaalisten, emotionaalisten tai taloudellisten ongelmien vuoksi. Nuorilla voi olla kokemuksia muun muassa yksinäisyydestä, lapsuuden perheen rikkonaisuudesta ja/tai koulukiusaamisesta. Hankkeessa on työskennelty noin 500 nuoren kanssa, joista poikia on jonkin verran enemmän kuin tyttöjä. Nuoret ohjataan Marttojen järjestämään ryhmätoimintaan eri yhteistyökumppaneiden kautta. Näin nuoret itse eivät aktiivisesti hakeudu palvelun piiriin.

Tutkimusaoneisto koostuu kotitalousasiantuntijoiden teemahaastatteluista, johon osallistuivat kaikki hankkeessa syksyllä 2019 työskennelleet seitsemän asiantuntijaa sekä neljä aikaisemmin hanketyötä tehnyttä asiantuntijaa. Kotitalousasiantuntijoilla on useamman vuoden kokemus vastaavanlaisesta työskentelystä, ja koulutustaustaltaan he ovat pääosin kotitalouden ammattilaisia. Kaikki haastateltavat ovat naisia, mikä kertoo alan naispainotteisuudesta. Arkeen liittyvät toiminnot mielletäänkin usein juuri naisten tehtäväkentäksi (Heinonen 2012).

Nuorten ryhmätoiminta toteutetaan pääsääntöisesti kuuden kerran tapaamisina, jotka

sijoittuvat kahden kuukauden ajanjaksolle. Ryhmätoiminta liittyy laajempaan nuorille suunnattuun palvelukokonaisuuteen, esimerkiksi työpajanuorten toimintaan. Ryhmätoiminnan aiheina ovat esimerkiksi ruoanvalmistus ja ravitsemus, kodin siivous, talouden suunnittelu, pyykki- ja tekstiilihuolto sekä kaupassakäynti. Nuorten omat ohjaajat ovat useimmiten ryhmäkerroilla mukana ohjaamassa ruoanvalmistusta ja osallistuvat yhteiseen ruokailuun, vaikka päävastuu ryhmäkerran etenemisestä on kotitalousasiantuntijalla. Asiantuntijat ovat suhteellisen lyhyen ajan tekemisissä nuorten kanssa, joten heillä ei ole mahdollisuutta perehtyä nuorten tarpeisiin syvällisesti ja pitkäkestoisesti. Toiminta kuitenkin käynnistyy nuorten tarpeiden kartoituksella, millä pyritään ymmärtämään nuorten toiveita työskentelyä suunniteltaessa. Hankkeen työskentely täydentää nuorten palveluiden kokonaisuutta arkeen liittyvien sisältöjen kautta tukemalla eri yhteistyökumppaneiden perustehtävää. Haastattelussa työntekijät kertoivat kokemuksiaan nuorten ohjauksesta ja neuvonnasta. Teemat käsittelivät nuorten arkea ja avuntarvetta, ryhmätoiminnan sisältöjä ja etenemistä sekä asiantuntijoiden toimintaa ryhmäkerroilla vuorovaikutuksessa nuorten kanssa. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin ja 24 minuuttia, ja ne tallennettiin, litteroitiin ja anonymisoitiin.

Haastattelututkimuksen avulla voidaan pyrkiä ymmärtämään sosiaalista todellisuutta tutkittavien kokemusmaailmasta käsin heidän selontekojensa pohjalta (Honkatukia 2018, 150). Näin analysoitavista teksteistä voidaan tulkita sitä, miten ohjaustyön asiantuntijat kokevat tukevasa ja kasvattavansa nuoria. Toisin sanoen emme voi tutkia sitä, mitä ryhmäkerroilla tapahtuu asiantuntijoiden ja nuorten välisessä vuorovaikutuksessa ja miten nuoret kokevat sosiaaliset tilanteet ja ryhmätyöskentelyn. Tämä olisi vaatinut kahdenkeskisiä keskusteluja nuorten kanssa, mikä olisi ollut haastavaa kahdella tapaa. Tutkimuslupien lisäksi nuorten tavoittaminen ja lähestyminen sekä luottamuksellisen vuorovaikutuksen synnyttäminen olisi vaatinut

aikaa. Tutkimukseen liittyvä kenttätyöskentely keskeytyi covid-19-pandemian vuoksi ryhmätapaamisten puolellavälissä, eikä aineiston täydentäminen ryhmätoiminnasta kerätyillä dokumenteilla (muistiinpanot, valokuvat, vuorovaikutustilanteet nuorten kanssa) ollut mahdollista.

Tutkittavien valinnan perusteena oli näin työntekijöiden institutionaalinen asema (Alastalo & Åkerman, 2010) sekä mahdollisuus hankkia aineistoa ilmiöstä työntekijöitä haastatteleamalla.

Tutkimuksen teon eri vaiheissa on toimittu ihmistieteiden keskeiset eettiset periaatteet huomioiden (Aineistohallinnan käsikirja 2019). Hanketta koordinoiva Marttapiiri on antanut tutkimusluvan hankkeen tutkimiseen, ja asiantuntijat ovat lupautuneet tutkijan kanssa yhteistyöhön aineiston tuottamisessa ja hankinnassa. Haastateltavat asiantuntijat allekirjoittivat suostumusasiakirjat tutkimukseen osallistumisesta haastatteluiden yhteydessä. Samalla haastateltavien kanssa käytiin läpi tutkimuksen tarkoitus ja tavoite sekä tutkittavan oikeudet.

Haastattelut analysoitiin aineistolähtöisesti (Hsieh & Shannon 2005). Kiinnitimme huomion puheessa esiintyviin kuvauksiin nuorten arkirytmistä, jotka tuntuivat hanketyöntekijöiden mukaan olevan ”hukassa”. Analysoimme heidän selontekojaan nuorten arjen ”epärytmisyydestä”, jota he pyrkivät myös oman työskentelyn kautta ratkaisemaan sopeuttamalla omaa toimintaansa nuorten elämän rytmeihin. Tämän jälkeen kiinnitimme huomion asiantuntijoiden kuvauksiin nuorten sosiaalisista taidoista, niiden edistämisestä sekä niihin liittyvistä haasteista. Asiantuntijoiden kuvaukset avaavatkin niitä arkilähtöisen ryhmätoiminnan mahdollisuuksia ja rajoitteita, joiden kautta asiantuntijat toteuttavat työtään. Tarkastelemme ensin arjen rytmisyyttä ja sen jälkeen sosiaalisten suhteiden edistämistä. Nostimme arjen rytmisyyden tarkasteluun ennen sosiaalisten suhteiden tarkastelua, koska työskentely käynnistyy rytmisyyteen liittyvien asioiden edistämällä nuorten arjessa.

KOTILOUSASIAANTUNTIJOIDEN TULKINTOJA NUORTEN ARKIRYTMIIEN EPÄTAHTISUUDESTA

Ryhmätoimintaan osallistuvat nuoret voivat suunnitella päivittäisiä aktiviteettejaan oman aikataulujensa mukaisesti, sillä heillä ei ole merkittävässä määrin muita sitoumuksia kodin ulkopuolelle. Pelaaminen ja sosiaalisen median parissa vietetty aika ovat nuorille mieluisia aktiviteetteja (Nordlund ym. 2019), joita ei ole mahdollista harjoittaa samassa määrin ryhmätoiminnan käynnistyessä. Asiantuntijat näkevät nuorten ajankäytön ja päivän rytmittymisen haastavana, koska unirythmi, ruokailurythmi ja nuorten sosiaaliset suhteet tuntuivat heidän mukaansa kärsivän epäsäännöllisestä rytmistä. Salme kuvaa nuorten vuorokausirythmiä, joka hänen näkemyksensä mukaan tuottaa ongelmia useille elämänuoleille:

Saatetaan valvoo myöhään ja päivällä saatetaan nukkua. Sitä kautta se arkirythmi on sekasin niin tietysti syöminen on sekasin. Oikeestaan se on vähän semmoinen kumulatiivinen juttu et sitä kautta mun mielestä kaikki muukin sitten, et jos sä oot väsynyt etkä sä syö, niin sä et myöskään jaksa miettiä sun raha-asioita etkä sä jaksa miettii sitä että mistä sä saisit rahaa tai, mitä sun pitäisi ehkä illalla syödä. Eliikkä se on mun mielestä hyvin semmonen itseään ruokkiva kierre sitten. Tietysti ku nämä asiat on retuperällä, niin ei myöskään jakseta siitä kodistakaan pitää huolta ja ei välttämättä itsestäänkään pitää huolta, että esimerkiksi hygienia-asiat, liikkuminen ja tän tyyppiset asiat. (Salme)

Niin sanotun normaalin rytmien puuttuminen tuottaa toimintaa, jossa syöminen muuttuu epäsäännöllisemmäksi ja aterioita voi jäädä välistä. Myöskään kotitöihin ei tartuta ja toimeentulomahdollisuuksien pohtimiseen ei jää aikaa tai energiaa. Lisäksi yhteiskunnan rytmieihin sopeutumaton arki vaikutti nuorten

sitoutumiseen ja hanketyöskentelyyn osallistumiseen, mikä ilmeni myöhästymisinä ja poissaoloina ryhmäkerroilta (vrt. Korvela ym. 2014). Asiantuntijoiden näkemyksestä välittyikin oletus säännöllisestä, yhteiskunnan toimintoja mukailevasta rytmistä, joka tuottaisi hyvinvointia nuorille. Esimerkiksi ”päivällä nukkuminen” ei kuulu yhteiskunnan normirythmiin, vaikka esimerkiksi vuorotyötä tekeväälle se on välttämättömyys. Vuorotyökontekstissa se on sallittua, toivottua ja hyväksyttävää.

Asiantuntijan näkemys sisältääkin oletuksen tiettyjen toimintojen kuulumisesta ”säännölliseen” arkeen ja toisaalta näiden toimintojen keskeisyyden säännöllisen arkirytmin rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Arjen hallinnalle asetetaan näin normatiivisia vaatimuksia. Nuori voi kokea kuitenkin säännöllisen rytmien, kodin toimintojen ja rutiinien haltuun ottamisen itselle vieraaksi ja haasteelliseksi elämäntilanteessaan. Nuorten arkeen liittyvät kokemukset lapsuudenperheestä eivät myöskään aina tue säännöllisen elämäntavan opettelua, ja hyvää tarkoittava toiminta voi kohdata vastarintaa (Pekkarinen 2016). Asiantuntijoiden mukaan nuorten arjen epärytmyisyys vaikuttaa heidän sosiaalisiin suhteisiinsa. Maija kuvaa, miten kotiin eristäytyminen ja sosiaalisten suhteiden heikkeneminen etenevät rinnakkain:

Silloin kun ihmisellä arki on hirveen hankalaa, niin kyllähän se helposti jää sinne kotiin eikä se haluu tavata niitä kavereitaankaan eikä ketään. Se jää täysin ulkopuolelle vaikka ne kaverit soittelis. Mut kyllä on tullut sellaisia kommentteja niiltä nuorilta ”Että kun mun koti on tän näköinen niin en mä ees kehtaa tänne ketään kutsua enää”, et jos siellä ei oo vaikka puoleen vuoteen siivottu. Sitten se nuori rupee eristäytymään muista ja kaverit saattaa ihmetellä et mitä sulle on tapahtunut. (Maija)

Kykenemättömyys arjen perustoimintojen ylläpitämiseen tuottaa yksinäisyyden kokemusta: kavereita ei haluta kutsua ”sotkun keskelle”, ja

voimavaroja ei ole myöskään kodin siivoamiseen tai kavereiden tapaamiseen kodin ulkopuolella. On myös mahdollista, että nuoret kertovat kotitalouden ammattilaisille epäsiisteistä kodeista ja sen merkityksestä herkemmin, minkä voi tulkita joko luottamuksen osoituksena tai puheena, jota kuuluu tuottaa alan ammattilaiselle. Arkirytmien normatiivisuuden rinnalla käsitykset kodista ovatkin kulttuurin ohjaamia. Heinonen (1998) on tuonut esiin, miten suomalaisen kotiin on 1900-luvun alkupuolelta rakennettu ”viihtyisän kodin elementtejä”, kuten taitava ja huolellinen kotitaloudenhoito sekä siisteys. Kun tähän normiin yhdistyy vielä omatoimisuuden ja itse tekemisen vaade (Varjonen ym. 2005, 51), ei kulttuuri ohjaa vieraiden kutsumiseen kotiin, jota ei ole siivottu. Etenkin kun ”siisti koti” on symbolisoinut tehokkuuden ja kurinalaisuuden ihanteita (Heinonen 1998). 2020-luvulla palveluja tarjotaan suoraan kotiin, joten kodin ”siisteiden” vaateet ovat muotoutumassa monitahoisiksi.

Nuorten arkirytmien epätahtisuutta pyrittiin työskentelyn avulla ohjaamaan kohti yhteiskunnan vallitsevia rytmejä. Hanketasolla aikatauluja säädeltiin siten, että nuoret saatiin aktivoitumaan aamusta/aamupäivästä kodin ulkopuolelle ja siten rakennettua ajatusta ”normaalista” arkirytmistä. Ryhmätoiminta käynnistyy useimmiten klo 10–11 välillä. Sirkkan mukaan hanketyöskentelyyn osallistuminen tarjosi nuorelle mahdollisuuden säännöllisemmän – yhteiskunnan vaatimaan – rytmin opetteluun:

Et jos se on ihan ollut sellaista, hujan hajan eikä, ei ole mitään semmoista rakennetta päivässä, niin se että joka päivä tai neljänä, viitenä päivänä viikossa tullaan sinne ryhmään tietyllä kellonlyömällä. Sitten siellä tapahtuu tietyt asiat, niin se on jo, hirveen hyvä lähtökohta. (Sirkka)

Kotoa lähteminen voi tuntua nuoresta vaikealta, etenkin jos toimintojen sopeuttaminen (nukkumaan laittautuminen, herääminen ja paikalle saapuminen) ulkopuolelta tuleviin sääntöihin

osoittautuu nuoren arkea kuormittavaksi tekijäksi. Kuitenkin ryhmätoiminta tarjoaa ”koulumaisen” ja ”työpaikankaltaisen” sosiaalisen paikan, jossa voi harjoitella työelämätaitoja. Ryhmätoimintaan osallistuminen tuo myös mukanaan säännöllisen aamupalan ja lounaan, mikä rakentaa nuorille ymmärrystä yhteiskunnallisesta arkirytmistä sekä siihen liittyvistä käytännöistä. Hanketyöskentelyn tavoitteena onkin toimia nuorten arjessa tietynlaisena sosiaalisena tahdistajana, joka asettaa rytmivaateen, aktivoi ja saa nuoret lähtemään kodin ulkopuolelle.

Käytännön työskentelyssä nuorten arkirytmia edistettiin arjen toimintojen kanssa rinnakkain. Arkirytmien säännöllisyyttä edistettiin herättämällä nuorten tietoisuutta arjessa toistuvista (välttämättömistä) toiminnoista, kuten raha-asioiden hoitamisesta tai syömisestä. Asiantuntijat kokivat, että heillä on mahdollisuus edistää nuorten ruokarytmia lisäämällä tietoisuutta sekä kertomalla, että ruokailu kohentaa jaksamista ja siten heidän hyvinvointiaan. Yhdessä syöminen on ryhmätoiminnan keskeisiä sisältöjä ja säännöllisesti toistuvia toimintatapoja. Annikki kertoo ottavansa nuorten kanssa puheeksi arkirytmien ja säännöllisen syömisen ateriarytmia ja lautasmallia käsittelevien lyhyiden videoklippien avulla. Hän haluaa videoiden avulla herättää keskustelua nuorten ruokailutottumuksista sekä ohjata heitä säännöllisiin ateriaväleihin ja terveellisiin, monipuolisiin valintoihin.

Niin se arkirythmi on semmoinen et me Kuluttajaliiton videoita katsotaan, ne kestää pari minuuttia. Siinä on yleensä ateriarythmi ja lautasmalli. Ja sitten keskustellaan siitä, käydään vähän läpi heidän arkirytmia mutta käydään sitä vähä sen ateriarytmien kautta. Keskustellaan, että montako kertaa päivässä syö ja minkälaista aamupalaa. Sitten vähän sitä että minkä tyyppinen, miten sen vois rakentaa sen päiväröökailun sillä tavalla että se verensokeri pysys tasaisena. (Annikki)

Videoita näyttämällä Annikki siirtää auktoriteettiaseman Kuluttajaliitolle, jolloin syöminen ottaminen puheeksi on helpompaa. Hän myös lähtee liikkeelle nuorten näkemyksistä, vaikka yhdessä keskustelu voi olla myös haastavaa. Ruokailuun ja syömiseen liittyvät asiat voivat olla nuorille hyvinkin henkilökohtaisia, eikä epäterveellisistä valinnoista tai epäsäännöllisestä ateriarytmistä haluta välttämättä kertoa muille (Kynsilehto, Kääriäinen & Ruotsalainen 2018). Nuorten epäsäännölliset ruokailutottumukset eivät myöskään ole aina kiinni taitojen tai tietojen puutteesta, vaan taustalla voi olla syömisongelmia tai muille elämänalueille kasautuneita ongelmia. Nuorten ruoan valmistamiseen vaikuttaa myös asumismuoto. Vanhempien luona asuvat valmistavat harvemmin ruokaa, mikä voi liittyä perheen työnjaollisiin kysymyksiin tai sukupuolirooleihin (Kauppinen 2016, 216–217). Ruoasta keskustelu voi toimia vertaistuen muotona, kun nuoret huomaavat, että heidän ongelmansa eivät olekaan erityisiä, vaan muillakin ryhmäläisillä on samoja haasteita.

Ohjaustyön toimintakeskeisyys arjen rytmittämässä voi tuoda jännitteitä nuorten voimavarojen ja moninaisten elämäntilannevaateiden ja elämäntilanteeseen liittyvien tekijöiden välille. Nuorten kanssa työskentely pohjaa pääosin siihen, että nuorten oletetaan olevan aktiivisia ryhmätoiminnassa. Välimäki ym. (2020, 28) ovatkin tuoneet esiin, että kohdennetun nuorisotyön asiakkailta ei aina ole välittömiä valmiuksia osallistua ryhmätoimintaan esimerkiksi mielenterveysongelmien tai rankkojen koulukiusaamiskokemusten vuoksi. Marttojen hanketyöskentelyssä olisikin tärkeää pohtia, minkä verran nuori on valmis vastaanottamaan ohjausta, ja millaista sen tulisi olla sisällöllisesti. Jos arjen taitojen omaksuminen (esim. ruoanvalmistus, siivous) jää vain yksittäisten työvaiheiden suorittamisen tasolle, niin taidon oppiminen ei käynnisty, eikä ryhmätoiminta tue arjen taitojen kehittymistä tai rytmitä arkea nuoren toimiessa itsenäisesti.

”YHDESSÄ TEKEMINEN, YHDESSÄ SYÖMINEN” SOSIAALISTEN TAITOJEN JA SUHTEIDEN EDISTÄMISESSÄ

Arjen rytmien rinnalla läheissuhteet ja muut sosiaaliset suhteet ovat nuorille voimavara, joka tuottaa heille hyvinvointia (Kestilä ym. 2018). Asiantuntijat toivat esiin, että nuorten kanssa työskennellessä esille nousevat yksinäisyys, irrallisuus sekä etäiset suhteet vanhempiin ja sukulaisiin. Nuoret ovat kokeneet pettymyksiä läheissuhteissa, mikä on tuottanut sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Asiantuntijat tunnistivat nuorten tarpeen sosiaalisten taitojen kehittämiseen (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016; Välimäki ym. 2020). Hanketyöskentelyssä sosiaalisten suhteiden tukeminen kietoutui ryhmässä toimimiseen ja käytännön työskentelyyn nuorten kanssa. Nuorille pyrittiin antamaan paljon positiivista palautetta ja sen kautta sosiaalista vahvistusta, kuten Sirkka toiminnan tiivistää: *”Että, mä uskon et se on kans sen ryhmätoiminnan tekemää että osataan, tai opitaan, että siellä opetetaan huomaamaan positiivista itsessään ja muissa.”*

Asiantuntijat kertoivat, että ryhmätoiminnassa voi muodostua kaverisuhteita, ja yhteydenpitoa voidaan jatkaa myös ryhmätoiminnan päättymisen jälkeen (myös Välimäki ym. 2020). Nuoret osallistuvat työskentelyyn pääasiassa tutun ryhmän kanssa, jolloin aiemmin tapahtunut ryhmäytyminen voi tukea nuorten välistä vuorovaikutusta käytännön työskentelyn yhteydessä. Vaikka kaverisuhteita ei muodostuisikaan nuorten välille, merkityksellistä on, että ryhmästä löytyy ensi alkuun keskustelukumppaneita ja nuori rohkaistuu vuorovaikutukseen muiden kanssa. Vieno kuvaa miten ryhmätoiminnassa sosiaalisiin tilanteisiin liittyvät pelot voivat vähentyä ja nuoren valmiudet muiden kanssa toimimiseen kehittyvät:

Se että jos aiemmin on kokenut ylipäättään sosiaaliset tilanteet haastavina ja pelottavina niin että, ne ei välttämättä sit oookaan niin pelottavia. Ja sitten niitä tapoja, että miten olla muiden kanssa ja miten toimia

ryhmässä, että se madaltaisi sitä kynnystä lähtee johonkin. Vaikka jos miettii harrastustoimintaa. (Vieno)

Puheenvuorosta ilmenee ryhmätoimintaan liittyvän sosiaalisuuden kääntöpuoli: osalle toimintaan osallistuvista nuorista sosiaaliset tilanteet ovat vaikeita. Pahimmassa tapauksessa sosiaalisuus voi tarkoittaa nuorelle epä mukavuusalueelle menemistä, vaikka jokaisella on mahdollisuus säädellä toimintaan osallistumista. Ryhmätyöskentelyssä ”yhteiseen toimintaan osallistuminen” toimii nuoria erottelevana tekijänä, sillä kaikki eivät voi tai halua osallistua toimintaan ja yhteiseen ruokailuun. Vuorovaikutustilanteiden ulkopuolelle jääminen voi (tahattomasti) tuottaa yksinäisyyden kokemusta. Kun toinen nauttii ryhmässä olemisesta, toinen voi ahdistua entistä enemmän ja jää sivustaseuraajaksi. Leena kuvaa työskentelyn haasteita työntekijän näkökulmasta tilanteessa, jossa nuorilla ei ole kokemusta, uskallusta tai taitoja toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa:

Mutta voi olla et joku ei vetäytyvimmistä tyypeistä välttämättä hallitse pari- ja ryhmätyötä, että ei osaa ottaa kontaktia siihen toiseen. Jos pitää yhdessä tehä joku salaati niin ei oikein osaa lähtee liikkeelle. Voi olla et seisoo niitten raaka-aineiden edessä ”tumput suorina”, eikä tiä et mitä lähtis itse tekee. Sitten pitää auttaa et mitäs sä tekisit ja mitä sä tekisit. Ja sit voi olla, että jos on kaks semmoista vähän erakkoluonnetta tai toinen on niin sit ne tekee omiaan ja sit ne vaan laitetaan samaan kulhoon. (Leena)

Vaikka yhteistyötä ei nuorten välille syntyisikään, asiantuntijat kertovat toimivansa tukena nuorten välisen vuorovaikutuksen ja työskentelyn käynnistämisessä. Leenan kuvaus nuorten keskinäisestä toiminnasta herättää pohtimaan ryhmätyöskentelyn ja käytännönläheisen toiminnan antia nuorten sosiaalisten suhteiden kehittymisessä. Oppimisen ja osallistumisen mahdollisuudet sekä uudet kokemuk-

set kapeutuvat väistämättä, jos nuori ei kykene osallistumaan hankkeen keskeiseen toimintamuotoon, ryhmätyöskentelyyn. Sosiaalisten taitojen ja -suhteiden edistäminen ei käynnisty, jos toiminnan luonne ei ole vuorovaikutteista. Työskentelyohjeiden vastaanottaminen ohjaajalta ei vielä edistä nuoren sosiaalisia taitoja. Kuitenkin osallistumisen kynnyksen ylittyessä nuori saa ohjattuun työskentelyyn osallistumisesta kokemuksia muiden ihmisten kanssa toimimisesta. Helena kuvaa vuorovaikutuksen syntymistä: ”*Vaikka osa nuorista on hiljaisia, mutta senkin kehityksen kaaren näkee, että jos ekalla kerralla on nuori joka ei puhu mitään mulle. Niin viimeisellä kerralla heijän kanssa voi ihan keskustella ja jutella niitä näitä.*”

Kotitalousasiantuntijat toivat esiin, että aktiivinen vuorovaikutuksen edistäminen tuottaa ”tulosta”. Sosiaalisia suhteita syntyy nuorten välille, mutta myös nuorten ja ohjaajien välille. Jotta vuorovaikutus käynnistyy, asiantuntijat panostavat ryhmäkerran aloitukseen ja nuorten motivoimiseen. Tavoitteena on luoda hyvä yhteishenki ja yhteys nuoriin. Nuoria innostetaan ja aktivoidaan ruoanvalmistukseen ja vuorovaikutukseen esittelemällä kursilla valmistettavat ruokalajit heti tapaamiskerran alussa. Sirkan mukaan asiantuntijan toiminta vaikuttaa siihen, kuinka otollinen vuorovaikutustilanne ryhmäkerralle rakentuu:

Mut sillä lailla nii kun saan ne kiinni siihen sosiaalisen tilanteeseen. Niin sitten se kaikki muu menee siinä, menee hyvin läpi. Ja että he on valmiita käymään asioita läpi, et valmistelen sen tilanteen mahdollisimman hyvin siinä. Ihan omalla läsnäololla. (Sirkka)

Asiantuntijan mukaan hänen läsnäolonsa edistää nuorten kuulluksi tuleamista (Minkkinen 2015; Cobb 1976), ja he ovat vastaanottavampia yhteiselle toiminnalle. Vaikka Sirkka on luottavainen vuorovaikutuksen käynnistymisen suhteen, ovat tilanteet samalla herkkiä. Yhden nuoren huonosti nukuttu yö, epäonnistunut matka ryhmätilaan tai muiden ongelmien aktu-

alisoituminen saattavat vaikuttaa koko ryhmän toimintaan ja siten mahdollisuuksiin oppia sosiaalisia taitoja. Näin nuorten sosiaalisille taidoille asetetut tavoitteet vaihtelevat ryhmän ja päivän mukaan. Erilaisista ryhmätoimintaan liittyvistä haasteista huolimatta asiantuntijat jakavat näkemysten yhdessä tekemisen ja yhdessä syömisen merkityksestä nuorten sosiaalisten taitojen oppimisessa. Yhdessä tekeminen ja ruoka toimivat ”välineinä muiden ihmisten kanssa olemiseen” sekä uusien taitojen opetteluun. Elli korostaa omista ryhmissään juuri näitä taitoja:

Se on tärkeää myöskin se toiminta, ja se että me ollaan siinä yhdessä. Ja sitten tosi paljon korostuu se, kuinka tärkeää on heille se, että tehdään yhdessä (ruokaa), ollaan yhdessä, syödään yhdessä. Mä oon nyt monelle sanonutkin että hei te voisitte kutsua kavereita kylään ja kokata. Teette isomman satsin ruokaa kerralla. (Elli)

Hän toivoo nuorten siirtävän vapaa-ajalle ryhmässä opittuja tietoja ja taitoja sekä positiivisia kokemuksia yhdessä tekemisestä ja syömisestä. Samalla uudet taidot kehittyvät vähitellen, jos niitä harjoitetaan omassa toimintaympäristössä. Hän kannustaa nuoria kokoontumaan yhteen ruoanvalmistuksen merkeissä.

Ellin näkemyksestä nousee esille työskentelyn ruokakeskeisyys. Asiantuntijat kertovatkin toimivansa ryhmissä ”ruoka edellä”. Ruoanvalmistus voi käynnistää vuorovaikutuksen nuorten välille ja aktivoida yhdessä tekemiseen. Myös Kauppisen (2018) nuorisotaloja (Nuta-keittiö) koskevassa tutkimuksessa ruoanvalmistusprosessi loi mahdollisuuksia nuorten sekä nuorten ja ohjaajien välisen vuorovaikutuksen käynnistymiseen. Holm ym. (2012) ovat myös tuoneet esiin, että ruoka voi toimia vuorovaikutuksen välittäjänä nuorten keskuudessa. Sosiaalisten taitojen kannalta ruoanvalmistus mahdollistaa muiden kanssa neuvottelua eri työvaiheista, kompromissien tekemistä työnjaossa, työparin tukemista, ohjaamista tai palautteen antamista ja vastaanottamista. Ruokakeskeinen yhdessä

tekeminen tarjoaa nuorille kokemuksia sosiaalisesta kanssakäymisestä ja työskentelystä erilaisien ihmisten kanssa (Kauppinen 2018). Sirkka kuvaa yhdessäolon merkitystä: ”*Sekin on taito, että osaa olla muutenkin kun ihan vaan siinä kaikkein tutuimmassa ympäristössä.*”

Arjen taitojen oppiminen vuorovaikutukseen perustuvassa ryhmätyöskentelyssä voi synnyttää jännitteen, kun nuori siirtää oppimaansa omaan arkeen. Ruoanvalmistus voi vaikuttaa kotona työläämmältä, kun tukena ei ole ohjaaja tai muita nuoria. Ryhmässä työvaiheita jaetaan useamman nuoren kesken ja ohjaajat osallistuvat työskentelyyn. Näin prosessista syntyy erilainen käsitys kotona, kun kaikkia työvaiheita ei voi jakaa ryhmäläisten kesken. Myös raaka-aineiden hankkiminen ja siihen kuluva aika ja raha voivat yllättää kokemattoman ruoanvalmistajan.

Asiantuntijat antavat yhdessä syömiselle kuitenkin vahvan sosiaalisen merkityksen. Ruokapöytäkeskustelut tarjoavat vuorovaikutusmahdollisuuksia ja paikan sosiaalisten taitojen kehittämiseksi. Ruoanvalmistus toimii myös nuoria yhdistävänä kokemuksena, ja ruokailutilanteessa omien kokemusten jakaminen, neuvojen kysyminen tai vapaamuotoisempi keskustelu antavat mahdollisuuden sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. Saara kertoo keskustelewansa nuorten kanssa ruokailun yhteydessä myös kansalaisena toimimisesta yhteiskunnassa, jolloin tilanteeseen kietoutuu kasvatuksellisia ulottuvuuksia:

Ja myöskin mun mielestä niissä pöytäkeskusteluissa muutenkin voidaan sivuta yhteiskunnan asioita ja osallisuutta yhteiskuntaan. Ja tavallaan sitä omaa asennetta, että ei oo vaan oikeuksia, on myös velvollisuuksia. (Saara)

Yhdessä syömisen merkitys nuorten sosiaalisten taitojen edistämisessä saa tukea kulttuurisista merkityksistä. Yhteiset ateriat ovat sosiaalisesti arvostettuja, vaikka yksinsyöminen kulttuurisena ilmiönä on noussut yhdeksi syömisen muodoksi

(Koponen, Niva & Mäkelä 2018). Perinteisesti aterioiden sosiaalisuus yhdistyy kotiin ja perheeseen, jolloin ruokailun yhteydessä vaihdetaan kuulumisia ja opitaan tärkeitä sosiaalisia taitoja (mt.). Voidaan siis ajatella, että kokemus yhdessä syömisestä nähdään tärkeäksi sekä oman ammatillisen toimijuuden että kulttuurisen arvostuksen myötä. Osallistuminen hanketyöskentelyyn on tarjonnut nuorille kokemuksia, joita heillä ei välttämättä ole aikaisemmin ollut. Asiantuntijat toivatkin esiin, että monelta nuorelta puuttuivat syömiseen liittyvät yhteisölliset ja sosiaaliset kokemukset. Kenties tämä tekee ymmärrettäväksi sen, miksi osalle nuorista pöytään tuleminen, yhdessäolo ja keskustelu eivät ole mahdollisia. Tilanne on sosiaalisesti kuormittava, eikä taitoja luontevaan yhdessäoloon ole syntynyt. Toki muutkin tekijät ovat läsnä näissä vuorovaikutustilanteissa, kuten ujous tai ruokaan liittyvät mielilymykset ja ongelmat.

LOPUKSI

Mä muistan kerran kun oli sellainen nuori ... oli siirtymässä eteenpäin. Ne oli ne viimeiset ryhmäkerrat jotenkin, niin kun, vähän sillain rinta rottingilla ohjas, hirveen nätisti ja silleen asiantuntevasti, jämäkästi. (Sirkka)

Sirkan puheenvuoro kertoo työn ja koulutuksen ulkopuolella olevan nuoren osallistumisesta kolmannen sektoriin tuottamaan (vrt. Alanen, Kainulainen & Saari 2014) kohdennettuun kotitalousneuvontaan, jossa nuorille on pyritty rakentamaan arjen taitoja sekä sosiaalista rytmiä ja vuorovaikutustaitoja. Sitaatti kuvaa sitä, että hanketyöskentelyn alkuperäisten tavoitteiden rinnalla nuorille voi syntyä muitakin taitoja, tässä tapauksessa työelämätaitoja, kun nuori ohjaa vertaistaan ”asiantuntijan” ottein. Kuten Kiilakoski (2014) ja Välimäki ym. (2020) ovat tuoneet esiin, osattomuuskeskustelussa huomio kiinnittyy liiaksi koulutus- ja työelämätaitoihin, vaikka itsenäisen elämän alkutaipaleella nuoret tarvitsevat taitoja myös asumisen ja raha-asioi-

den hoitamisessa sekä sosiaalisten suhteiden luomisessa (Häggman-Laitila & Salohekkilä & Karki 2018; Paulsen & Berg 2016). Tutkimuksemme osoittaa, että arjen taitojen kehittäminen sekä työelämä- ja koulutuspolut ovat sidoksissa toisiinsa eivätkä keskenään selvärajaisia. Molemmat osaamisen kategoriat tuottavat taitoja, joiden avulla nuoret voivat kiinnittäytyä yhteiskuntaan. Opinnoissa ja työelämässä on noudatettava yhteiskunnan rytmisyyttä ja odotuksia: aamulla on herättävä, päivän mittaan on jotain syötävä ja hoidettava kodin toiminnot (siivous, pyykit, ostokset).

Nuorten arkirytmieihin liittyvät ongelmat on tunnistettu terveyteen liittyvissä tutkimuksissa (mm. Boland ym. 2012; Inder ym. 2015). Lasén (2015) on puolestaan tuonut esiin sopuisointuvan rytmin löytämisen haasteellisuutta niin sanottujen tavallistenkin nuorten elämässä, koska heihin kohdistuu odotuksia ja toiveita erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Vastaavasti nuorten yövalvomisille ja yöaikaan tapahtuville aktiviteeteille on vähemmän ymmärrystä. Asiantuntijat tunnistivat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten arjen epärytmisyyden suhteessa yhteiskunnan rytmeihin. Heidän näkemystensä mukaan arkirytmien epätahtisuus vaikuttaa nuorten eri elämäntilanteisiin, kuten arjen toimintoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnassa toimimiseen. He pyrkivät tukemaan nuorten rytmisyyttä hanketyöskentelyn keinoin aloittamalla toimintansa vasta aamupäivällä – varhaisen aamun sijaan. Nuorten sitominen työskentelyn aikatauluihin loi säännönmukaisuutta ja siten valmiuksia työelämäntilanteeseen arkeen, jossa vaaditaan sitoutumista sovituihin aikatauluihin. Myös harrastustoiminta nostettiin esimerkiksi siitä, miten arjen rytmit sovitetaan yhteiskunnan vaateisiin. Arkirytmien epätahtisuus heijastuikin nuorten sosiaalisiin suhteisiin, mikä ilmenee nuorten eristäytymisenä kavereista ja perheestä.

Asiantuntijat tunnistivat lisäksi sosiaalisten suhteiden ja taitojen tukemisen merkityksen, koska nuorilla on ollut pettymyksiä ihmissuhteissa ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa (myös

Välimäki ym. 2020). Sosiaalisia taitoja tuettiin yhdessä tekemisen ja yhdessä syömisen kautta. Ruoanvalmistus käynnisti melko luontevasti vuorovaikutuksen nuorten välillä ja mahdollisti töissä tai opinnoissa tarvittavien sosiaalisten taitojen opettelua ja harjaannuttamista. Positiivisista havainnoista huolimatta tarvitaan lisää tutkimusta yhdessä tekemisen ja erityisesti yhdessä syömisen merkityksestä nuorten sosiaalisten taitojen tukemisessa kolmannen sektorin työskentelyssä.

Ryhmätoiminnassa syntyneet vuorovaikutustilanteet tuottavat voimauttavia kohtaamisia (Wrede-Jäntti 2018; Välimäki ym. 2020), yhteisöllisyyttä ja uusia kokemuksia sekä antavat sysäyksen uusien taitojen kehittymiselle. Myös Mäkisen ja Vanhalakka-Ruohon (2018) tutkimuksessa nuorten kanssa työskentelyssä korostui sosiaalinen yhteenkuuluvuus, joka syntyi ryhmätoiminnan, yhteisen tekemisen ja vuorovaikutuksen kautta. Samaan aikaan hankkeen työskentely osoittaa, että vaade yhdessä tekemisestä voi tuottaa ulkopuolisuuden tunnetta. Yhdessä tekemiseen liittyy oletus nuoren aktiivisesta toimintaan osallistumisesta. Näin työskentely voi tuottaa nuorelle kokemuksen kuormittavuudesta, irrallisuudesta ja osattomuudesta. Myös ruoan tekemisen ja syömisen painotus hanketyöskentelyssä voi etäännyttää niitä nuoria, joilla on ruokaan liittyviä ongelmia (mm. ennakkoluuloja, allergioita, syömishäiriöitä) tai joilla ei ole syömiseen liittyviä yhteisöllisiä ja sosiaalisia kokemuksia ja taitoja. Arkeen suuntautuva toiminnallinen tuki edellyttääkin nuorilta valmiuksia ja halua toimia ryhmässä sekä kokemuksen tukimuodon tarpeellisuudesta omassa elämäntilanteessa. Tutkimuksemme osoittaa, nuorten kanssa toimiminen edellyttää asiantuntijoilta herkkyyttä tunnistaa mahdollinen yhdessä tekemisen kuormittavuus sekä ruoan erilaiset merkitykset ja nuorten sosiaalisten taitojen erilaisuus.

Tutkimus rakentaa ymmärrystä nuorten arkeen suuntautuvan kotitalousneuvonnan (vrt. Kauppinen 2018) mahdollisuuksista ja rajoitteista nuorten arjen tukemisessa ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Hanketyötä tekevien

kotitalouden ammattilaisten vahvuutena voidaan pitää arkeen liittyvää asiantuntemusta, monipuolista tietotaitoa sujuvamman arjen rakentamisessa. Kotitalousneuvonta on luonteeltaan toimintakeskeistä ja käytännönläheistä verrattuna uraneuvontaan tai terveyden edistämiseen (vrt. Wells ym. 2012; Creed & Hughes 2013). Nuorten ohjauksessa ovat usein läsnä koulutukseen tai töiden hakemiseen liittyvät institutionaaliset tai poliittiset velvoitteet, joista nuoret ovat hyvin tietoisia (Mäkinen & Halonen 2017; Wrede-Jäntti 2018, 87). Hanketyöskentelyn arkilähtöinen orientaatio tarjoaa nuorelle työvälineitä tasapainoisen arjen, rutiinien ja rytmien rakentamiseen siten, että institutionaaliset ja poliittiset tavoitteet eivät ole työskentelyssä välttämättä läsnä (ks. myös Toiviainen 2019). Arkeen kohdistuvalla työskentelyllä on ennen kaikkea mahdollisuus edistää nuoren omaa hyvinvointia (Välimäki ym. 2020, 33) ja arjen hallintaa erillään muista tukimuodoista ja yhteiskunnan normatiivisista odotuksista (vrt. Mäkinen & Halonen 2017).

Samalla tutkimus osoittaa, että käytännönläheinen, vuorovaikutukseen perustuva toiminta ei sovellu kaikille nuorille. Toiminta jättää nykymuodossaan osan siihen osallistuvista nuorista ulkopuolisiksi ja voi siten vastoin työskentelyn tavoitetta toimia nuoren pahoinvointia lisäävänä tekijänä. Ruoanvalmistukseen painottuvan ryhmätyöskentelyn voimavarana on kuitenkin se, että sen avulla on mahdollista rakentaa uudenlaista arjen rytmittymistä (ryhmätyöskentelyyn osallistuminen, säännölliset ruokailut), sosiaalisten suhteiden kehittymistä (vuorovaikutussuhteet toisiinsa nuoriin ja ohjaajiin) sekä terveyttä edistäviä toimintoja (hyvinvointia tukeva ruoka ja sen valmistus) nuorten kanssa yhdessä toimien. Sosiaalisesti määritellyn rytmien ylläpitämiseen ja sosiaaliin suhteisiin liittyvät taidot tulevat merkityksellisiksi nuoren aloitessa opinnot ja/tai työn tai vaikkapa harrastustoiminnan. Tällä hetkellä nuorten tukemisen käytännöissä nämä osa-alueet jäävät helposti työllistymistoimenpiteiden varjoon (Kiilakoski 2014; Välimäki ym. 2020).

VIITTEET

- 1 Lastensuojelun asiakkuus päättyy viimeisimmillään 25 vuoden iässä uuden jälkihuoltoa koskevan lain astuessa voimaan 1.1.2020, mikä mahdollistaa nuoren tarpeen mukaisen tuen tarjoamisen entistä pidempään kriittisissä siirtymävaiheissa. (THL 2019.) Nuorimmat hankkeen työskentelyyn osallistuvat kuuluvat lastensuojelun piiriin, tällöin läheissuhteiden kehittäminen on huomioitu erikseen lainsäädännössä.

LÄHTEET

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 301–311.

Aineistonhallinnan käsikirja. [verkkopublication] (2019) Tampere: Yhteiskunnallinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi.html> (Viitattu 12.12.2019.)

Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juhon (2014) *Vamos tekee vaikutuksen. Vamosnuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. HDL Raportti 01/2014. Helsinki: Helsingin Diakoniasala.

Alastalo, Marja & Åkerman, Marja (2010) Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen & Johanna Ruusuvaara (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 314–331.

Blomberg, Helena & Kallio, Johanna, & Kroll, Christian (2016) Häpeää ja laiskuutta. Asiakkaiden, muiden kansalaisten sekä katuritusten työntekijäryhmien käsitykset toimeentulotukiasiakkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (3), 301–312.

Boland, Elaine M. & Bender, Rachel E. & Alloy, Lauren B. & Conner, Bradley T. & LaBelle, Denise R., & Abramson, Lyn Y

(2012) Life events and social rhythms in bipolar spectrum disorders: An examination of social rhythm sensitivity. *Journal of Affective Disorders* 139 (3), 264–272.

Carney, Coleen E. & Edinger, Jack D. & Meyer, Björn & Lindman, Linda, & Istre, Tai (2006) Daily activities and sleep quality in college students. *Chronobiology International* 23 (3), 623–637.

Cobb, Sidney (1976) Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine* 38 (5), 300–314.

Creed, Peter A. & Hughes, Trinetta (2013) Career development strategies as moderators between career compromise and career outcomes in emerging adults. *Journal of Career Development* 40 (2), 146–163.

Faulkner, Simon & Wood, Lisa & Ivery, Penny & Donovan, Robert (2012) It is not just music and rhythm... evaluation of a drumming-based intervention to improve the social wellbeing of alienated youth. *Children Australia* 37 (1), 31–39.

Gaspari, Fabio (2018) Young Adults NEET and Everyday Life: Time Management and Temporal Subjectivities. *Young* 27 (1), 69–88.

Gretschel, Anu (2002) *Kunta nuorten osallisuusympäristönä: nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadun arvioinnin keinoin*. Studies in sport, physical education and health 85. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) *Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäytelmäaineistonkeruu*. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin_eriisnaytel/eriavoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf (Viitattu 1.11.2019.)

Halme, Nina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika (2018) *Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

- Heinonen, Visa (1998) *Talopoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Heinonen, Visa (2012) Arkielämän tutkimusperinteet, kulutus ja rutiinit. *Kulutustutkimus. Nyr* 6 (1), 60–74.
- Holm, Lotte & Pipping Ekström, Marianne & Gronow, Jukka & Kjærnes, Unni & Lund, Thomas Boker & Mäkelä, Johanna & Niva, Mari (2012) The modernisation of Nordic eating. Studying changes and stabilities in eating patterns. *Anthropology of Food* (Online). <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.4000/aof.6950>
- Honkakoski, Arja & Kinnunen, Petri & Vuorijärvi, Petri (2016) *Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 41. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Honkatukia, Päivi (2018) Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 149–170.
- Hsieh, Hsiu-Fang & Shannon, Sarah E (2005) Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research* 15 (9), 1277–1288.
- Hägman-Laitila, Arja & Salokekkilä, Pirkko & Karki, Suyen (2018) Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Children and Youth Service Review* 95, 134–143.
- Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2014) Voices of 65 Young People Leaving Care in Sweden: “There Is So Much I Need to Know!”. *Australian Social Work* 67 (1), 71–78.
- Inder, Maree L. & Crowe, Marie T. & Luty, Suzanne E. & Carter, Janet D. & Moor, Stephania & Frampton, Christopher M. & Joyce, Peter R. (2015) Randomized, controlled trial of Interpersonal and Social Rhythm Therapy for young people with bipolar disorder. *Bipolar Disorders* 17 (2), 128–138.
- Kauppinen, Eila (2016) Nuori, äiti vai opettaja – kenellä on vastuu nuorten ruokatottumuksista? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö/Nuorisosiain neuvottelukunta/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 93, 215–226. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_IS-SUU.pdf (Viitattu 3.7.2020.)
- Kauppinen, Eila (2018) *Moniääninen ruokaympäristö – ruokakasvatuksen mahdollisuudet nuorisotaloilla*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 38. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari & Parikka, Suvi & Seppänen, Johanna & Haapakorva, Pasi & Sutela, Elina (2018) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 120–142.
- Ketokivi, Kaisa (2014) Sidoksen kysymys sosiologisessa ajattelussa ja läheissuhteiden tutkimuksessa. *Sosiologia* 51 (2), 139–154.
- Kiilakoski, Tomi (2013) Nuorisotyön opetussuunnitelma: nuorisotyö kasvatuksellisena prosessina. *Nuorisotutkimus* (31) 3, 20–39.
- Kiilakoski, Tomi (2014) Kahdenlaisia ja kolmenlaisia ihmisiä. Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 24–27.
- Koponen, Sami & Niva, Mari & Mäkelä, Johanna (2018) Yksin ja yhdessä syöminen modernissa kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa Jaako Autio & Minna Autio & Eliisa Kylkilähti & Mika Pantzar (toim.) *Kulutus ja talous – Näkökulmia yhteiskunnan muutokseen: Juhlakirja professori Visa Heinosen 60-vuotispäiväksi*. Taloustieteen osasto. Julkaisu 70. Helsinki: Helsingin yliopisto, 55–67.
- Korhonen, Vesa & Nieminen, Juha (2010) Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. *Nuorisotutkimus*

- 28 (3), 3–17.
- Korvela, Pirjo & Saarilahti, Marja & Sekki, Sanna (2014) Arjen rytmin muuttaminen – uuden työtavan kehittäminen perhetyöhön. Teoksessa Pirjo Korvela & Terttu Tuomi-Gröhn (toim.) *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 190–210.
- Kynsilehto, Titta & Kääriäinen, Maria & Ruotsalainen, Heidi (2018) Terveydenhoitajien kokemuksia syömishäiriöiden varhaisesta puuttumisesta ja hoidosta koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. *Hoitotiede* 30 (1), 53–66.
- Lasén, Amparo (2015) Rhythms and Flow. Timing and Spacing the Digitally Mediated Everyday. Teoksessa Johanna Wyn (toim.) *Handbook of Children and Youth Studies*. Singapore: Springer Reference, 749–760.
- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija (2016) Asiakasollisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (5), 586–594.
- Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar (2013) Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 21 (2), 128–143.
- Marrast, Lyndon & Himmelstein, David U. & Woolhandler, Steffie (2016) Racial and ethnic disparities in mental health care for children and young adults: A national study. *International Journal of Health Services* 46 (4), 810–824.
- Minkkinen, Jaana (2015) *Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset subteet alakoulussa*. Acta Universitatis Tamperensis 2063, Tampere: University Press.
- More, Alissa & Jackson, Ben & Dimmock, James A. & Thornton, Ashleigh L. & Colthart, Allan & Furzer, Bonnie J. (2018) “It’s like a counselling session... but you don’t need to say anything”: Exercise program outcomes for youth within a drug and alcohol treatment service. *Psychology of Sport and Exercise* 39, 1–9.
- Mäkinen, Sanna & Halonen Terhi (2017) Januskasvoinen portinvartija: ohjaus tukena ja kontrollina julkisissa palveluissa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 198. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 151–172.
- Mäkinen, Sanna & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2018) Guidance Center as Sites for Construction of Agency Among Young People on the Educational Margins. Teoksessa Valérie Cohen-Scali, Jerome Rossier & Laura Nota (toim.) *New Perspectives on career counseling and guidance in Europe*. Springer Publishing, 167–185.
- Määttä, Mirja (2018) Työtä, osaamista ja arjen taitoja – Ohjaamot tehtävänsä määrittämässä. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa – Nuorten elinolot-vuosikirja*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 158–168.
- Määttä, Mirja (2019) Reforming youth transition support with multi-agency approach? – A case study of the Finnish one-stop guidance centres. *Sociologia*, 61 (2), 277–291.
- Määttä, Mirja & Souto, Anne-Mari (2020) Ohjaamo nuorten, ammattilaisten ja verkostojen silmin koettuna, tutkittuna ja tulkittuna. Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Kohtaamo (ESR).
- Nivala, Elina & Rynänen, Sanna (2013) Kohoti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14, 9–41.
- Nordlund, Anne & Sekki, Sanna & Korvela, Pirjo & Silvonen Jussi (2019) The Changing Everyday Life of Families and Young People. Teoksessa Marja Toivonen & Eveliina Saari (toim.) *Human-Centered Digitalization and*

- Services*. Translational Systems Sciences 19. Springer, 79–100
- O'Connor, Matt & Coyne, Joseph (2017) A School-Based Counselling Service Use: A Year in the Life of School Counselling Department. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 27 (2), 251–261.
- Pajamäki, Tatjana & Okker, Anna-Maija (2018) Pitäis jaksaa, uskaltaa luottaa ja odottaa. Nuorten kokemuksia palveluista. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa – Nuorten elinolat -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 70–81.
- Paulsen, Veronika & Berg, Berit (2016) Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services. *Children and Youth Services Review* 68, 125–131.
- Pekkarinen, Elina (2016) Arjen ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä – lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 93, 163–180. https://tietoaanurista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf (Viitattu 3.7.2020.)
- Rönkä, Anna (2017) *Experiences of loneliness from childhood to young adulthood: study of the Northern Finland Birth Cohort 1986*. Acta Universitatis Ouluensis E 172. Oulu: Oulun yliopisto.
- Rönkä, Anna & Rautio, Arja & Koironen, Markku & Sunnari, Vappu & Taanila, Anja (2014) Experiences of loneliness among adolescent girls and boys: Northern Finland Birth Cohort 1986 study. *Journal of Youth Studies* 17 (2), 183–203.
- Salomon, Merja (2014) *Aika hukassa: Lastensuojelun asiakasnuorten arkirytmien ongelmia*. BoD-Books on Demand GmbH. Helsinki.
- Schütz, Alfred (1951) Making Music Together – A Study in Social Relationship. *Social Research* 18 (1), 76–97.
- Sylvia, Louisa G. & Alloy, Lauren B. & Hafner, Joanna A. & Gauger, Marisa C. & Verdon, Katrina & Abramson, Lyn Y. (2009) Life events and social rhythms in bipolar spectrum disorders: a prospective study. *Behavior therapy*, 40 (2), 131–141.
- Särkikangas, Ulla (2020) *Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö erityisperheiden arjessa: toiminnan ja ajankäytön näkökulma*. Akaateeminen väitöskirja. Taloustieteen osaston julkaisuja 73. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- THL (2019) Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto> (Viitattu 11.9.2019.)
- Toiviainen, Sanna (2019) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa? Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus*. Väitöskirja: Itä-Suomen yliopisto. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 217. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Törrönen, Maritta & Munn-Giddings, Carol (2018) Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten emotionaalinen kiintymys. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolat -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 147–157.
- van Rijn, Biljana & Cooper, Mick & Chryssafidou, Evi (2018) Avatar-based counselling for young people with school counselling. Qualitative analysis of client experience. *Counselling and Psychotherapy Research*, 18(1), 59–70. DOI: 10.1002/capr.12155.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta & Silvonen, Jussi & Kauppila, Päivi Annika (2015) Johdanto. Toimijuus näkökulmana ohjaukseen. Teoksessa Päivi Annika Kauppila & Jussi Silvonen & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) *Toimijuus, ohjaus, elämäntulkku*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, v–vii.
- Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina & Leskinen, Johanna (2005) *Kotityön markkinat*.

- Sitran raportteja 45. Helsinki: Sitra.
- Vehviläinen, Sanna (2003) Avoiding Providing Solutions: Orienting to the Ideal of Students' Self-Directedness in Counselling. *Discourse Studies* 5 (3), 389–414.
- Vehviläinen, Sanna (2014) *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Välimäki, Vesa & Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2020) Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä? Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua. *Nuorisotutkimus* 38 (2), 22–36.
- Wells, Courtney K. & McMorris, Barbara J. & Horvath, Keith J. & Garwick, Ann W. & Scal, Peter B. (2012) Youth report of health-care transition counseling and autonomy support from their rheumatologist. *Pediatric Rheumatology* 10 (1), 36.
- Wrede-Jääntti, Matilda (2018) Suhdetyön merkitys nuoren onnistuneen työpajajakson taustalla. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa – Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 82–93.
- Wyn, Johanna (2015) Youth policy and the problematic nexus between education and employment. Teoksessa Kitty te Riele & Radhika Gorur (toim.) *Interrogating conceptions of “vulnerable youth” in theory, policy and practice*. Rotterdam: Sense Publishers, 49–62.

KIRJOITTAJAT

Sinikka Aapola-Kari (sosiologian dosentti) toimii tutkimusjohtajana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän on tehnyt pitkän uran nuorisotutkijana. Tällä hetkellä hän vetää Nuoret ajassa -seurantatutkimushanketta.

Minna Autio (MMT) toimii kotitaloustieteen ja -opetuksen professorina Helsingin yliopiston kasvatustieteen osastolla. Hänen tutkimusaiheitaan ovat nuorten kuluttajuus, palvelujen kulutus, talous- ja kuluttajakasvatus sekä kestävä kulutus. Autio vastaa työpaketista ”Cultural and social aspects connected to biocolourants” Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamassa Biovärit: Väripaletti biopohjaisille väriaineille ja pigmenteille -tutkimushankkeessa.

Petteri Eerola (KT, YTM) työskentelee yliopistonopettajana Jyväskylän yliopistossa ja tutkijatohtorina Tampereen yliopistossa. Eerola tarkastelee tutkimuksessaan muun muassa isyyteen, vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyviä kysymyksiä.

Hanna-Mari Heinonen (VTM) työskentelee tutkijana Kelan tutkimusyksikössä. Hänen tutkimuksellinen mielenkiintonsa kohdistuu etenkin sosiaaliturvan ja sitä koskevien uudistusten toimeenpanoon. Tällä hetkellä Heinonen tekee tutkimusta perhepolitiikan puolella hankkeessa, jossa tarkastellaan lasten vuoroasumista eroperheissä.

Kimmo Jokinen (YTT, dos.) työskentelee perhetutkimuksen professorina Jyväskylän yliopistossa. Hän on tutkimuksissaan kiinnostunut muun muassa perheteorioista, perhesuhteiden muutoksista, transiatioista perhesuhteissa ja kasvatuksen instituutioissa sekä perheen ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä.

Hannariikka Linnavuori (KT) toimii sekä apurahatutkijana että erityisopettajana. Linnavuoren tutkimusintressinä on väitöskirjasta asti ollut lasten vuoroasuminen vanhempien eron jälkeen. Uusin seurantatutkimus yhdistää lasten kokemukset nuorten aikuisten käsityksiin lapsuuden aikaisesta vuoroasumisesta.

Marja Peltola (VTT) on etnisyyden, sukupuolen, intersektionaalisuuden ja läheissuhteiden teemoista kiinnostunut sosiologi ja nuorisotutkija. Tällä hetkellä hän toimii tutkijatohtorina Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa.

Henna Pirskanen (YTT, dosentti) työskentelee akatemiaturkijana Jyväskylän yliopistossa. Hänen Suomen Akatemian rahoittama tutkimushankkeensa (2020–2025) käsittelee lasten ja nuorten surua perhe- ja läheissuhteissa. Hänen muita tutkimusaiheitaan ovat olleet muun muassa siirtymät esikoulusta kouluun eri kulttuureissa, päihdeongelmat perheissä erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta sekä perhesuhteiden tunteet.

Miia Saarikallio-Torp (KTM) työskentelee tutkijana Kelan tutkimusyksikössä, jossa hän on tutkinut lasten ja perheiden hyvinvointia ja perhepolitiikkaa, esimerkiksi huostaanotettujen lasten vanhempia ja isien perhevapaiden käyttöä. Lisäksi hän on aikaisemmin tutkinut muun muassa ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten työllistymistä kotimaassa ja ulkomailla.

Sanna Sekki (FT) työskentelee tutkijatohtorina Helsingin yliopiston kasvatustieteen osastolla. Hänen tutkimuksellisia kiinnostuksen kohteitaan ovat perheiden ja nuorten arki erityisesti

arjen tukemisen näkökulmasta. Viimeaikainen tutkimuskiinnostus on kohdistunut myös kestävään kulutukseen. Sekki toimii Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamassa Biovärit: Väripaletti bio-pohjaisille väriaineille ja pigmenteille -tutkimusryhmässä.

Ella Sihvonen (VTT) toimii erikoistutkijana Kelan tutkimusyksikössä. Hänen Helsingin yliopistoon sosiologian oppiaineeseen vuonna 2020 valmistunut väitöskirjansa käsitteli vanhemmuuden tukemista osana perhepolitiikkaa. Tällä hetkellä Sihvonen on mukana Kelan tutkimusyksikössä pääasiassa perhetutkimukseen ja sosiaaliturvauudistukseen liittyvissä tutkimushankkeissa.

Markus Söderlund (TM, HTK) toimii lastensuojelujärjestö Yhteiset Lapsemme ry:n toiminnanjohtajana. Hän on koulutukseltaan katosomusaineiden opettaja ja työskennellyt muun muassa ammattikorkeakoulun lehtorina. Söderlund on aiemmin tutkinut järjestö- ja nuorisotyöhön ja digitaaliseen opetukseen liittyviä teemoja.

Kaisa Vehkalahti (kulttuuri- ja sosiaalhistorian dosentti) toimii akatemiattutkijana Oulun yliopistossa, projektissa *Rural Generations on the Move. Cultural History of Rural Youth, 1950–2020* (no. 243032501).

Tiina Valkendorff (VTT, KM) toimii yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston sosiaali- ja terveystutkimuksen ja johtamisen maisteriohjelmassa. Hänen viimeaikaiset tutkimusintressinsä ovat kohdentuneet maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämään, hyvinvointiin ja koulutukseen sekä vapaaehtoisuuteen.

Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Vehkalahti:

JATKUVUUTTA, RESURSSIJA JA NEUVOTTELUA: NUORET PUHUVAT PERHEESTÄ

Tarkastelemme artikkelissamme nuorten perheeseen liittyviä kulttuurisia puhetapoja. Tarkastelumme perustuu konstruktionistiseen perhetutkimukseen ja sosiaalitieteelliseen nuorisotutkimukseen. Aineistonaamme hyödynnämme Nuoret ajassa -seurantatutkimushankkeen laadullisia haastatteluja, joihin on osallistunut eri puolilla Suomea asuvia, vuonna 2000 syntyneitä nuoria. Analyysissamme tarkastelemme nuorten perhepuhetta kulttuuristen puhetapojen viitekehyksessä; olemme saaneet inspiraatiota diskursiivisesta ja narratiivisesta analyysistä. Olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, millaisia kehystyksiä nuorten perheeseen liittyvästä puheesta löytyy. Muodostimme nuorten kuvauksista neljä erilaista perheen kehystä, jotka korostavat kukin eri lähestymistapaa perheeseen: perhe jäsenyytenä -kehys, perhe jatkuvuutena -kehys, perhe sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen pääoman kartuttamisena -kehys sekä perhe yhteisöllisten ja yksilöllisten tavoitteiden neuvottelutilana -kehys. Niiden puitteissa nuoret kuvaavat perhettä toisaalta siihen kuuluvien perheenjäsenten ja heidän välistensä suhteiden kautta, jatkuvuutena sukupolvesta toiseen ja perheen käytäntöjen kautta, perheestä pääomien kartuttamisen areenana sekä neuvottelutilana, jossa yhteisölliset ja yksilölliset tavoitteet haastavat toisiaan.

Hannariikka Linnavuori:

LASTEN JA NUORTEN AIKUISTEN KOKEMUKSIA VUOROASUMISESTA TARKASTELUSSA KOTI, PERHE JA PERHEEN IHMISSUHTEET

Artikkelissa käsitellään läheisten ihmissuhteiden merkitystä sekä kodin ja perheen käsitteitä vuoroasumisen näkökulmasta. Artikkelin perustuu pitkittäisaineistoon, jossa haasteltiin vuonna 2005 vuoroasuvia lapsia (N 20) ja 11 vuotta myöhemmin uudelleen samoja ihmisiä nuorina aikuisina (N16). Tutkimusmenetelmänä oli laadullinen sisällönanalyysi. Lapset ja nuoret aikuiset puhuivat pitkälti samoista vuoroasumiskokemuksiin vaikuttavista tekijöistä, mutta painottivat eri asioita. Vanhempien yhteistyötä pidetään usein vuoroasumisen edellytyksenä, mutta erityisesti aikuisten haastateltavien mielestä vanhempien keskinäistä suhdetta tärkeämpää on lapsen ja vanhemman suhde: sen on oltava kunnossa jo ennen vuoroasumista. Toisaalta onnistunut vuoroasuminen vahvistaa suhdetta entisestään. Sisarusuhteet olivat muodostuneet nuoruusvuosien yhteisten kokemusten vuoksi tärkeimmiksi perhe- ja ystävyysuhteiksi. Lapset korostivat perheen merkitystä, perhe oli heille edelleen ehjä, vaikka siihen olikin saattanut tulla lisää jäseniä. Nuorten aikuisten perhekäsitys oli epämääräisempi ja vaihteli paljon jopa sisarusten kesken. Heille perhettä merkityksellisempää ja edellytyksenä onnistuneelle vuoroasumiselle oli tunne kodista molempien vanhempien luona. Haastateltavat arvioivat vuoroasumista jälkikäteen kriittisemmin kuin lapsina vuoroasuessaan. He kertoivat niistä asioista, jotka olivat olleet haasteellisia, mutta arvostivat erityisesti vanhempiensa tekemää yhteistyötä. Yhtä lukuun ottamatta kaikki valitsivat omille lapsilleen erotessaan vuoroasumisen.

Markus Söderlund:

KETKÄ MUODOSTAVAT ADOPTIOLAPSEN PERHEEN? KANSAINVÄLISESTI ADOPTOITUJEN LASTEN PERHEKÄSITYKSET

Artikkelissa tarkastellaan Suomeen kansainvälisesti adoptoitujen lasten perhekäsityksiä sekä perheen merkitystä. Kansainvälisesti adoptoituja lapsia on Suomessa enemmän kuin koskaan, vaikkakin adoptioiden määrä on laskenut jo useiden vuosien ajan kansainvälisen trendin mukaisesti. Perhekäsityksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä lapsen tai nuoren näkemystä siitä, ketkä kuuluvat hänen perheeseensä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty kahdesta kansainvälisesti adoptoitujen lasten vertaisryhmästä. Tutkimukseen osallistui 26 lasta, jotka olivat tutkimushetkellä 6–12-vuotiaita. Tämän ikäisten nuorten kanssa perheteemaa on tyypillisesti jo käsitelty adoptiovanhempien johdolla. Omaan taustaan liittyvä ajattelu kuitenkin aktivoituu yleensä voimakkaammin vasta murrosiässä tai adoptoidun saadessa omia lapsia.

Aineisto koostuu nauhoitetuista ryhmäkeskusteluista sekä lasten yksilötyönä tekemistä perheaiheisista piirroksista. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on ollut se, millä tavalla biologinen perhe näkyy adoptoidun perhekäsityksessä. Lapsella on nykyisen perheensä lisäksi synnyinmaassaan biologiset vanhemmat, joihin lapsella yleensä ei ole siteitä. Biologiset vanhemmat ovat usein myös tuntemattomia. Adoptoitu voi hahmottaa perhe- ja läheissuhteita erityisesti biologisten vanhempien suhteen eksklusiivisesti tai inklusiivisesti: poissulkien tai mukaan ottaen. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että kansainvälisesti adoptoidun perhekuva on enemmän eksklusiivinen, jopa perinteinen, ja siinä korostuu arkiperheen jäsenyys. Taustalla on kuitenkin tietoisuus siitä, että biologiset vanhemmat ovat olemassa. Tutkimusaineistossa nousee esille myös se, millä tavalla ympäristö käsittelee adoptoidun perhettä: adoptoitu joutuu ottamaan kantaa siihen, ketkä ovat hänen ”oikeat” vanhempansa. Tämä kyseenalaistaminen koetaan usein kielteisesti. Artikkelin piirtää kuvaa toisaalta suomalaisten perheiden monimuotoisuudesta ja tarkentaa kuvaa monikulttuurisuuden eräästä ilmenemismuodosta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Henna Pirskanen, Petteri Eerola & Kimmo Jokinen:

NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSIÄ TULEVAISUUDEN PERHEISTÄ

Perheiden tulevaisuus on herättänyt viimeisten vuosien aikana laajaa keskustelua. Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten aikuisten käsityksiä tulevaisuuden perheistä. Tarkastelemme, millaisia toiveita ja visioita nuorilla aikuisilla on omasta tulevaisuuden perheestään ja miten he ylipäätään arvelevat suomalaisten perheiden muuttuvan. Empiirinen tutkimusaineisto koostuu yliopisto-opiskelijoilta perhetutkimuksen kurssien yhteydessä kerätystä kirjoitelmista (N=72), joissa käsiteltiin perheitä vuonna 2033. Valtaosa kirjoittajista oli noin 20–30-vuotiaita naisia. Aineistonkeruussa sovellettiin eläytymismenetelmää, ja kirjoitelmia analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Kirjoitelmista voidaan päätellä, että nuorten aikuisten henkilökohtaisissa perhetulevaisuuksien kuvauksissa puolisolla ja lapsilla on keskeinen rooli. Myös läheiset suhteet omaan vanhempiin ja aikuisiin sisaruksiin perheineen sekä ystäväperheisiin ovat tärkeitä. Laajempia perhe-elämän yhteiskunnallisia kehityskulkuja kuvaavat puolestaan perheiden ja läheissuhteiden moninaisuus ja useat erilaiset tavat elää perhe-elämää. Analyysimme pohjalta voidaan todeta, että perhe- ja läheissuhteet näyttävät nuorille aikuisille erittäin merkityksellisinä. Tuloksemme haastavatkin yksioikoista oletusta perhe- ja läheissuhteiden yksilöllistymiskehityksestä, jonka mukaan perinteisten, yhteisöllisten perhesiteiden sijaan erilaiset löyhät, ei-perheenomaiset sidokset yleistyvät.

Marja Peltola:

IHAN TAVALLINEN ÄITI – NUORET ÄIDIT JA VANHEMMUUDEN NEUVOTTELUT

Perheellistyminen on säilynyt itsenäisen asumisen, parisuhteen, kouluttautumisen ja työllistymisen ohella yhtenä normatiivisesti säännellyistä aikuisuuden merkkipaaluista. Artikkelissani tarkastelen synnyttäjien kohonneeseen keski-ikään nähden verraten nuorina, 17–24-vuotiaina, äidiksi tulleiden tai tulossa olevien nuorten naisten kerrontaa siirtymästään vanhemmuuteen sekä lähisuhteistaan. Ymmärrän siirtymän vanhemmuuteen ilmiönä, jota yhteiskunnassa vallitsevat iän mukaiset, sukupuolittuneet, luokittuneet ja etnistyneet normit ehdollistavat, mutta joka toisaalta kiinnittyy yksityisiksi tulkittuihin kokemuksiin ja läheissuhdeverkostoihin. Vastaan haastattelu- ja verkostoaineiston perusteella kysymyksiin siitä, millaista kuvaa nuoret naiset rakensivat haastatteluissaan äidiksi tulemisensa ajoituksesta sekä siitä, miten he puhuivat läheissuhteiden ja vanhemmuuden siirtymän keskinäisyydestä. Näitä kysymyksiä tarkastellessani kiinnitän erityistä huomiota siihen, miten riskeivät sosiaaliset erot – ikä, luokka, sukupuoli ja etnisyys – muokkaavat siirtymiä vanhemmuuteen. Aineisto osoittaa, että nuoret naiset rakentavat asemaansa äiteinä erottautuen negatiivisia mielikuvia kantavasta nuoren äidin kategoriasta ja muista kielteisistä itseensä kohdistuvista puhetavoista, sekä korostaen elämäntilanteensa myönteisiä puolia osana sukupolvien ketjua ja ydinperhettä laajempaa (perhe)yhteisöä. Ikä, sukupuoli, yhteiskuntaluokka ja etnisyys puitteistavat siirtymiä vanhemmuuteen. Aineistossa laajasti jaettuja ilmiöitä olivat vanhemmuuden ”oikea-aikaisuuden” korostaminen ja hoivavastuun sukupuolittuneisuus.

Ella Sihvonon, Miia Saarikallio-Torp & Hanna-Mari Heinonen:

NUORENA ÄIDIKSI VASTOIN NORMATIIVISIA ODOTUKSIA – NUORET ÄIDIT KYSELYTUTKIMUKSEN VALOSSA

Suomessa ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut tasaisesti viimeisten vuosikymmenten aikana. Myös synnyttävien äitien keski-ään nouseminen kertoo samaa tarinaa vanhemmaksi tulon myöhentymisestä. Lisäksi näkemykset ihanteellisesta lapsensaanti-ikästä ovat kohonneet tasaisesti viimeisten vuosikymmenten aikana. Näistä muutoksista huolimatta Suomessa syntyy lapsia myös verrattain nuorille äideille. Esimerkiksi vuonna 2017 ensimmäisiä lapsia syntyi Suomessa yhteensä 20 448, joista 17,6 prosenttia eli yhteensä 3605 lasta syntyi 23-vuotiaille ja sitä nuoremmille äideille. Artikkelissa tarkastellaan väestökyselyaineiston avulla keskimääräistä nuorempana äidiksi tulleiden lapsuuden perhettä sekä sitä elämäntilannetta ja kotitalouden rakennetta, johon lapsi on nuorilla äideillä syntynyt. Kysymme siis, onko nuorena lapsen saaneiden äitien ja muiden äitien lapsuuden perheillä eroa, ja jos on, niin millaisia eroja näiden ryhmien lapsuuden perheistä löytyy. Artikkelissa tarkastellaan myös sitä, millaisia muutoksia nuorten äitien elämäntilanteessa ja kotitalouden rakenteessa on tapahtunut lapsen syntymän ja vuoden 2013 eli kyselyhetken välillä. Koska nuoria äitejä on Suomessa lukumäärällisesti vähän, nuorille äideille suunnattuja kyselytutkimuksia ei ole juurikaan tehty. Laajemmalle joukolla suunnatuissa väestökyselyissä nuorten ääni taas usein hukkuu ja jää marginaaliin. Artikkelissa tartutaan tähän puutteeseen ja tarkastellaan Kelan tutkimuksen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) vuonna 2013 toteuttamaa väestökyselyä keskittyen nuorten äitien vastauksiin. Kuvailevan analyysin avulla syvennetään ymmärrystä nuorena äidiksi tulleiden elämäntilanteesta, kotitalouden rakenteesta sekä tulevaisuuden suunnitelmista.

Tiina Valkendorff ja Tuomo Laihiala:

TUKIPERHEET TURVAPAIKANHAKIJATAUSTAISTEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ

Vuonna 2015 Suomeen tuli yli 30 000 turvapaikanhakijaa, joista 3024 oli alaikäisiä ilman huoltajaa saapuneita lapsia ja nuoria. Julkinen sektori ei ollut varautunut vastaanottamaan turvapaikanhakijoiden kasvanutta määrää, ja Suomessa käynnistettiin nopeasti vapaaehtoistyötä turvapaikanhakijoiden parissa niin kolmannella kuin neljännelläkin sektorilla. Yksi esimerkki tästä on nuorille turvapaikanhakijoille suunnattu tukiperhetoiminta, jossa vapaaehtoinen perhe auttaa nuorta ottamalla hänet mukaan perheen toimiin ja kanssakäymiseen. Tutkimus tarkastelee tukiperhetoiminnan merkityksiä sekä tukiperheelle itselleen että turvapaikanhakijataustaiselle nuorelle. Tutkimuksessa kysytään, millainen merkitys tukiperheillä on turvapaikanhakijoina maahan saapuneille nuorille ja miten tukiperheet kertovat roolistaan nuoren turvapaikanhakijan elämässä. Tutkimusaineisto perustuu sähköisiin kyselyihin, ja tutkimusmenetelmänä sovelletaan laadullista ja määrällistä tarkastelua.

Tutkimus osoittaa, että tukiperheet tarjoavat nuorelle aikaa, huomiota ja tukea, mikä lievittää nuoren yksinäisyyttä ja lisää hänen valmiuksiaan toimia yhteiskunnassa. Tukiperhetoiminnan keskiössä on molemmiin puolin mielekkääksi koettu yhdessä tekeminen, jossa nuori osallistuu perheen elämään ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Osassa perheitä suhde on läheisempi, ja nuori ei ainoastaan osallistu perheen elämään, vaan hänestä tulee osa perhettä. Tukiperheen ja nuoren välisen suhteen kuvailussa ilmeni eroja: nuori määrittyi sekä uudeksi perheenjäseneksi että uudeksi tuttavuudeksi. Tukiperheen ja nuoren turvapaikanhakijan suhde on usein molemmiin puolin niin merkityksellinen, että vapaaehtoistyön näkökulmat eivät avaa sitä täysin. Tukiperhetoiminta ilmenee paikoin erityislaatuiseksi vapaaehtoistyön muotona, jota kuvastaa myös ”perhemäinen yhteisöllisyys”.

Sanna Sekki & Minna Autio:

KOTITALOUSNEUVONTA NUORTEN SOSIAALISTEN SUHTEIDEN, ARJEN RYTMIEN JA TAITOJEN TUKEMISESSÄ

Nuorten osallisuuden edistäminen on yksi keskeinen nuorisopolitiikan tavoite. Käytännössä nuorten tukeminen on paljolti kohdistunut koulutuksen ja työelämään integroitumisen kysymyksiin, vaikka tuen tarve nuorten arjenhallinnan vahvistamisessa on tunnistettu. Nuorten osaamattomuus arjen taidoissa voi tuottaa työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämistä. Esimerkiksi iltapainotteinen arkirytmisi voi aiheuttaa myöhästymisiä tai työstä poissaoloja, jolloin työpaikan pitäminen saattaa muodostua vaikeaksi. Tutkimme kansalaisjärjestön tuottamaa arkilähtöistä neuvontatyötä, jossa tavoitteena on edistää haavoittuvassa asemassa olevien nuorten arjen taitoja. Aineisto koostuu hankkeessa työskentelevien kotitalouden ammattilaisten haastatteluista. Tutkimuksen mukaan nuorten kanssa toteutettu hanketyö edistää nuorten sosiaalisten suhteiden rakentumista sekä lievittää yksinäisyyden kokemuksia. Ammattilaiset madaltavat osallistumisen kynnyksiä monin tavoin. Toimintaa voikin kuvata ”Pienin askelin osallisuuteen” -työskentelyksi. Hanketyöskentelyyn kietoutuu sosiaalisten taitojen kehittäminen, mikä tapahtuu yhdessä tekemisen kautta. Ruoanvalmistus käynnistää melko luontevasti vuorovaikutuksen nuorten välillä. Sosiaalisten taitojen rinnalla nuorten oppivat myös käytännöllisiä taitoja, kuten ruoanvalmistusta, vaatehuoltoa, kodin siivousta ja taloustaitoja. Arkilähtöinen hanketyöskentely mahdollistaa näin haavoittuvassa asemassa oleville nuorille emotionaalista, sosiaalista ja käytännön tukea. Työskentely edistää nuorten siirtymävaihetta aikuisuuteen ja mahdollistaa sosiaalisen osallisuuden kokemuksia.

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2020. NUORTEN PERHEET JA LÄHEISSUHTEET

TIINA VALKENDORFF & ELLA SIHVONEN (TOIM.)

Vuoden 2020 Nuorten elinolot -vuosikirjassa tarkastellaan nuorten perhe- ja läheissuhteita. Nuorten perhesuhteita on tutkittu vain vähän niin nuorisotutkimuksen kuin perhetutkimuksenkin parissa. Nuoruus on tyypillisesti itsenäistymisen ja lapsuuden perheestä irtautumisen aikaa, jolloin vertais-suhteiden merkitys kasvaa. Monille lapsille ja nuorille myös erilaiset läheissuhteet ovat tärkeitä, ja ne voivat pitää sisällään niitä merkityksiä, joita perinteisesti on kiinnitetty perheisiin. Vuosikirjassa tarkastellaan lasten ja nuorten monimuotoisia perhe- ja läheissuhteita eri näkökulmista. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020 tarjoaa uutta tietoa nuorten perhe- ja läheissuhteista ammentaen niin nuorisotutkimuksen kuin perhetutkimuksenkin perinteestä. Järjestyksessä 13. vuosikirjan on toimittanut Nuorisotutkimusverkosto (NTV) yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja valtion nuorisoneuvoston kanssa. Vuosikirja tarjoaa tuoretta tietoa päättäjille, ammattilaisille, tutkijoille sekä nuorten asioista kiinnostuneille.

Nuorten perhe- ja läheissuhteet -teema asettuu kahden tutkimusperinteen – nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen – risteyskohtaan. Teoksen empiirisissä artikkeleissa tarkastellaan niin lasten, nuorten kuin nuorten aikuistenkin tapoja puhua perheestä sekä käsityksiä tulevaisuuden perheestä. Artikkeleissa tutkitaan myös nuorten perheelle antamia merkityksiä, perheen määrittelyitä, sekä pohdintoja siitä, ketkä muodostavat nuorten perheen. Nuorten elinolot -vuosikirjassa nuorten perhesuhteita tarkastellaan lapsuuden perheeseen kiinnittyen, mutta sen lisäksi perhesuhteita tarkastellaan myös lapsuuden perheen rajat ylittäen kiinnittyen nuoren omaan vanhemmuuteen tai lapsuuden perheen ulkopuolisiin läheissuhteisiin. Sosiologisen ja yhteiskuntatieteellisen perhetutkimuksen piirissä on jo pitkään keskusteltu perhekäsityksen ja -ymmärryksen laajentumisesta sekä empiirisen tarkastelun ja subjektiivisten merkitysten korostamisesta. Tilastoihin perheiden monimuotoisuus rantautuu aina viiveellä, kuten vuosikirjan tilastollisesta tarkastelusta käy ilmi.

Vuosikirjassa tarkastellaan nuorten perhe- ja läheissuhteita yhteensä kahdeksassa empiirisessä artikkelissa ja tilasto-osuudessa. Tilasto-osuudessa Lapset, nuoret ja perheet tilastoissa kartoitetaan perhetyyppien muutoksia sekä nuorten aikuisten perheitä. Yksinasumisen lisääntyminen sekä syntyvyyden lasku näkyvät nuorten perheitä kuvaavissa tilastoissa. Ennätyksellisen alhainen syntyvyys onkin ollut merkittävä puheenaihe kuluvan vuoden aikana, ja useat tahot ovat pohtineet syitä nuorten aikuisten lasten saamisen lykkäämiseen. Syntyvyyden vähentymisestä ja lasten saamisen lykkäämisestä huolimatta lapsia syntyy vuosittain myös verrattain nuorille vanhemmille.

Vuosikirjan kahdeksan tutkimusartikkeliä jakautuvat kolmeen pääluokkaan. Lapsuuden perheet -pääluvussa näkökulma on lapsissa ja nuorissa. Artikkeleissa tarkastellaan nuorten puhetta perheestä, kokemuksia perheestä sekä perheen määrittelyä. Luvussa tuodaan esiin niin adoptiolasten perheiden määrittelyä kuin myös lasten kokemuksia vuoroasumisesta.

Nuorten aikuisten perheet -pääluvussa näkökulma on puolestaan nuorissa aikuisissa. Luvussa tuodaan esiin nuorten aikuisten perhekäsityksiä ja ajatuksia tulevaisuuden perheistä. Tarkasteltavina ovat myös nuorena lapsen saaneiden äitien perhe- ja läheissuhteet sekä nuorten äitien vanhemmuus.

Läheissuhteet haurassa elämäntilanteissa -pääluvussa näkökulma on läheissuhteiden nuorille antamassa tuessa. Läheiset ihmissuhteet ovat tärkeitä nuoren hyvinvoinnille erityisesti silloin, jos nuoren elämäntilanteessa on haasteita tai oman perheen tuki puuttuu. Läheissuhteet mahdollistavat kuulumisen tunteen syntymisen ja tukevat nuoren hyvinvointia. Tässä luvussa tarkasteltavina ovat niin tukiperheiden merkitys turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämään kuin kotitalousalan ammattilaisten antama nuorten arkea tukeva ohjaustyö.

Asiasanat: nuoret, perheet, nuoret perheet, uusperheet, ydinperheet, tukiperheet, nuorisotutkimus; perhetutkimus; syntyvyys, perhekäsitykset, vanhemmuus, läheiset, adoptiolapset, turvapaikanhakijat

ÅRSBOKEN NUORTEN ELINOLOT (DE UNGAS LEVNADSFÖRHÅLLANDEN) 2020. NUORTEN PERHEET JA LÄHEISSUHTEET (DE UNGAS FAMILJER OCH NÄRA RELATIONER)

TIINA VALKENDORFF & ELLA SIHVONEN (RED.)

I årsboken Nuorten elinolot (De ungas levnadsförhållanden) för 2020 granskas ungas familjeförhållanden och nära relationer. Det har forskats lite i ungas familjeförhållanden både inom ungdomsforskningen och inom familjeforskningen. Ungdomen är vanligtvis en tid för att bli självständig och frigöra sig från barndomsfamiljen, och då ökar kamratrelationernas betydelse. För många barn och unga är olika nära relationer också viktiga, och de kan innehålla betydelser som vanligtvis kopplats till familjer. I årsboken granskas barns och ungas mångsidiga familjeförhållanden och nära relationer ur olika perspektiv. Årsboken Nuorten elinolot 2020 erbjuder ny information om ungas familjeförhållanden och nära relationer genom både ungdomsforskningens och familjeforskningens tradition. Den trettonde årsboken i ordningen har redigerats av Ungdomsforskningsnätverket (NTV) i samarbete med Institutet för hälsa och välfärd (THL) och Statens ungdomsråd. Årsboken erbjuder färsk information för beslutsfattare, yrkespersoner, forskare och andra som är intresserade av ungas angelägenheter.

Temat ungas familjeförhållanden och nära relationer ligger i korsningen mellan två olika forskningstraditioner – ungdomsforskningen och familjeforskningen. I verkets empiriska artiklar granskar författarna såväl barns och ungas som unga vuxnas sätt att prata om sin familj samt deras uppfattningar om sin framtida familj. I artiklarna undersöks också de betydelser som de unga ger familjen, familjens definitioner samt funderingar över vem som utgör de ungas familj. I årsboken Nuorten elinolot granskas de ungas familjeförhållanden med fokus på barndomsfamiljen, men dessutom granskas familjeförhållandena också utanför barndomsfamiljens gränser med fokus på den unga personens eget föräldraskap eller nära förhållanden utanför barndomsfamiljen. Inom den sociologiska och samhällsvetenskapliga familjeforskningen har man länge diskuterat en utvidgning av familjeuppfattningen och familjebegreppet samt framhävandet av empirisk observation och subjektiva betydelser. Det förekommer alltid dröjsmål före familjernas mångfald syns i statistiken, vilket framgår i årsbokens statistiska analys.

I årsboken granskas ungas familjeförhållanden och nära relationer i åtta empiriska artiklar och en statistikdel. I statistikdelen Lapset, nuoret ja perheet tilastoissa (Barn, unga och familjer i statistiken) kartläggs förändringar i familjetyper samt unga vuxnas familjer. Statistiken över de ungas familjer visar ökningen i antalet enpersonshushåll samt nativitetsminskningen. Den rekordartat låga nativiteten har varit ett stort samtalsämne under detta år, och flera olika instanser har funderat på orsaker till att unga vuxna skjuter upp att skaffa barn. Trots nativitetsminskningen och uppskjutandet av att skaffa barn förds det också varje år barn till relativt unga föräldrar.

Årsbokens åtta artiklar delas in i tre huvudkapitel. Huvudkapitlet *Lapsuuden perheet* (Barndomens familjer) fokuserar på barn och unga. I artiklarna granskar man hur de unga pratar om familjen samt deras erfarenheter och definition av familjen. I kapitlet lyfter man fram både hur adoptivbarn definierar familjen och barns erfarenheter av att bo turvis med varsin förälder.

Huvudkapitlet *Nuorten aikuisten perheet* (Unga vuxnas familjer) fokuserar på unga vuxna. I kapitlet lyfter man fram unga vuxnas uppfattningar om familjen och tankar om sin framtida familj. Dessutom granskas familjeförhållanden och nära relationer för mammor som fått ett barn i ung ålder samt unga mammors föräldraskap.

I huvudkapitlet *Läheissuhteet hauraiissa elämäntilanteissa* (Nära relationer i fragila livssituationer) ligger fokusen på det stöd som nära relationer ger unga. Nära människorelationer är viktiga för ungas välbefinnande i synnerhet om det förekommer utmaningar i den unga personens livssituation eller de inte får stöd av den egna familjen. Nära relationer gör det möjligt att uppleva en känsla av tillhörighet och stöder den unga personens välbefinnande. I det här kapitlet granskas både stödfamiljers betydelse i de ungas liv som har en bakgrund som asylsökande och det handledningsarbete som ger av anställda inom hushållssektorn och som stöder ungas vardag.

Ämnesord: unga, familjer, unga familjer, nyfamiljer, kärnfamiljer, stödfamiljer, ungdomsforskning; familjeforskning; nativitet, familjeuppfattningar, föräldraskap, närstående, adoptivbarn, asylsökande

YOUTH LIVING CONDITIONS YEARBOOK 2020. NUORTEN PERHEET JA LÄHEISSUHTEET (YOUNG PEOPLE'S FAMILIES AND CLOSE RELATIONSHIPS)

TIINA VALKENDORFF & ELLA SIHVONEN (EDS.)

The Youth Living Conditions Yearbook for 2020 looks at the family and close relationships of young people. The family relationships of young people have been studied only to a limited extent in both youth research and family research. Youth is typically a time of gaining independence and breaking free from the childhood family, and when peer relationships increase in importance. Various close relationships are also important for many children and young people and can include those meanings that are traditionally attached to families. The Yearbook studies the complex family and close relationships of children and young people from different perspectives. The Youth Living Conditions Yearbook 2020 provides new information on the family and close relationships of young people, taking inspiration from the youth research and family research traditions. The 13th Yearbook in the series was produced by the Finnish Youth Research Network in collaboration with the Finnish Institute for Health and Welfare and the State Youth Council. The Yearbook provides the latest information to decision-makers, professionals, researchers and those interested in youth affairs.

The young people's family and close relationships theme is positioned at the intersection between two research traditions – youth research and family research. The Yearbook's empirical articles study the ways in which children, young people and young adults talk about family and their views of their future family. The articles also examine the meanings young people assign to the family, their definitions of family and their thoughts on who make up their families. In the Youth Living Conditions Yearbook, the study of young people's family relationships is directed at the childhood family, but family relationships are also examined over the boundaries of the childhood family, directed at the young person's own parenthood or close relationships outside the childhood family. The expanding concept and understanding of what is a family and the emphasis on empirical study and subjective meanings have already been discussed for a long time in the area of family research within sociology and social science. In statistics, the diversity of families always takes a little longer to show up, as revealed by the Yearbook's statistical analysis.

The Yearbook investigates young people's family and close relationships in eight empirical articles and a statistical section. The statistical section *Lapset, nuoret ja perheet tilastoissa* (Children, young people and families in statistics) surveys the changes in family types and the families of young adults. The increase in the number of people living alone and the decline in the birth rate are reflected in the statistics describing young families. The record-low birth rate has, indeed, been a significant topic of discussion during the current year, and many have considered the reasons why young people are postponing starting a family. Despite the reduction in birth rate and the postponement of starting a family, children are also born to relatively young parents each year.

The Yearbook's eight research articles are placed under three main headings. The section titled *Lapsuuden perheet* (Childhood families) focuses on children and young people. The articles discuss the way young people talk about family, their experience of family and definition of a family. The section talks about both the definition of families with adopted children and children's experiences of dual residence.

The section titled *Nuorten aikuisten perheet* (Families of young adults) focuses on young adults. The section highlights young adults' concepts of family and their thoughts on their future families. The family and close relationships of mothers who had a child at a young age and the parenthood of young mothers are also studied.

The section titled *Läheissuhteet hauraissa elämäntilanteissa* (Close relationships in fragile life situations) focuses on the support that close relationships offer young people. Close relationships are important for the wellbeing of a young person, especially when their life situation involves challenges, or they lack the support of their own family. Close relationships provide a sense of belonging and support the wellbeing of a young people. This section deals with the significance of support families in the life of young people of asylum seeker background and the guidance provided by professionals in the home economics sector that supports the daily life of young people.

Keywords: young people, families, young families, stepfamilies, nuclear families, support families, youth research; family research; birth rate, family concepts, parenting, close relatives, adopted children, asylum seekers